“ఉహుఁ ఉహుఁ ఉహుఁ ఉహుఁ!”

[illegible]

మిత్రులారా!

నేనిప్పుడు చెప్పఁబోవుచున్న కథను వినుటకు మీరందఱును వచ్చినారు. మీరందఱు కొందఱిచే చెప్పఁబడుచున్న కథలను వినియున్నారు. నేనును కొందఱు కొందఱు వినుచుండఁ గొన్ని కథలను—కొన్నియో, గొప్పయో—చెప్పఁబోయియున్నాను. మీలో నెవరు [illegible] కథలలో [illegible] ఉన్నారు. విన్నవారిలోఁ గొందఱు ఉఁ యనిరి, కొందఱు ఉహుఁ! యనిరి, కొందఱు ఆఁ ఆఁ! యనిరి. కొందఱు—ఓహో ఓహో—యనిరి. కాని, నేనుమాత్రము ఉఁ యన్నను పొంగి లేదు, ఉహుఁ! యన్న భయపడలేదు. ఆఁ ఆఁ! యన్న నులికిపడలేదు. ఓహో—యన్న పొంగిపోలేదు. ఆమాట తెలిసినవారికందఱికిని దెలిసియే యున్నది. [illegible]కేమిగాని, దీనిమాట వినుఁడు.

“ఈకథ నీవు కల్పించినదేనా?” యని మీరడుగవచ్చునేమో! ఔనని నేను దప్పక జవాబు చెప్పెదను.

“నిజముగా నేనా?” యని తిర్గి యడిగినఁ గాదని చెప్పెదను. “కాదా? ఏమేమి?” యని మరల నడిగినఁ “గొంత యౌను—కొంతకాదు.” అని మరల జవాబు చెప్పెదను.

“ఏమి యీ యల్లర? ఉన్నది యున్నట్లు చెప్పఁగూడదా” యని మీరనెదరేమో, అట్లయిన, నున్నది యున్నంతవఱకును, తే

చ లేనంతటిపయనమును జెప్పెదను. వినుడు. కాని—యిన్నిట్టి—అదియును లోపమంట—పెందుకాదు, మనసులో మాట—నుడి—. అది— వారి ప్రరోగాముచలె మీరాకను నాకును దప్పు—ఇతరుల కెవ్వరికిని నిలియుండదగు. మరి ద్దైయన—కీర్తై నంతవరకు నాచిపెట్టుదు—. కాను—బయటపెట్టకుండ, ఇంను, “ఐ త్రిం ద్రి త్రిం—పై త్రిం—”. మను పోపనకుగొనగొనుచున్నట్లు, సమాపించకములు కనిపినవి. “ములగ కూరతో మరాంపు పాకములా” యందురేమో! తోటకూర లోమ్మిది పాకములు చేయువారుకూడఁ గలరని నేఁ జెప్పగలను. నేనైనను— మీరు నను వాళ్ళనచుఅప్పుచేసినప్పుడు తినుచుండియు[illegible](అ[illegible] [illegible] యేమి వికారపు సంధి)—[illegible]మైన[illegible]చ్చినట్లు [illegible]ంబములు కొట్ట[illegible]డను. ఇందలి [illegible] ల[illegible] మా దేశపు కామధేనువు—వృ[illegible] నవాపము—దయచేసినది—[illegible], చల్లాప్ప యమోపాలలో దోసు కలిపి పెరుగుచేసితిని. ఆ పెరుగులో మాయింటి నీళ్ళను—[illegible]స్త్రీగా సి నుండీ—పోసి, గిలకరించితిని. నుస్సుగ నైనది. ఒకరినడిగి గొమొకటియు, మరొకరొకర నడిగి మరియొకటియు, నింకొకరినడిగి యింకొకటియు, నే[illegible]కరి నడిగి వేఱొకటియు—నేమేమో పనికివచ్చునని తోచిన వన్నియుఁ గలిపితిని. పలు ఏని తేట తయారైనది. ఇచ్చకువచ్చిన మేరకుఁ ద్రాగ—తేటగాని మఱి యేమియుఁ గాదునుడీ—త్రాగి యానందింపుడు.

బాగుగా నున్నదని మంచిపాకముగ బడినదని—విందులో నంద అను—గొద్దైనను జాలు లెంపు—తలఁచినచో—మాఱడిగినచో— మఱియొకసారి—అనగా దయారా—మరేమియునుగాదు — చేసి యిచ్చెదను. దయయుంచుడు. అన్నట్లు మఱిగుక చిన్న దేవరహా స్యము—స్వదేశ వస్తువులకన్న సీమదేశపు వస్తువులపై—ఏకాంత

ముగా చెప్పుచున్నాను వినండి—నేను చెప్పు వస్తువులన్ని మనవారి కల్పించి యుండు. అది ప్రాపకముగా మకొసగదు. ఉత్సవాల సిద్ధికి మాత్రమే మనవాళ్ళు—విన్నవారికి వినని వారికిని ... చెప్పుచున్నాను. ఇరువాళ్ళ వారిపోరు పడలేము. అందుకు విడిచి—నేయుచున్నాను. మాకు కేలు మాకా యవసరము లేదు—ఉన్నది—లేదేమి?... ఈ అవసరము లేని ప్రసంగము! సెలవిప్పుడు,

గ్రంథకర్త

వేంకటరావు

మొదటి ప్రకరణము

భోజనశాల

రాత్రి తొమ్మిదిగంటలైనది. ఇంటిలోఁ బనివాండ్రందఱును చప్పుడుచేయక మెల్లఁగా జాగ్రత్తగాఁ దమ పనులను జేసికొను చుండిరి. భోజనశాల విశాలముగను బరిశుభ్రముగ నుండెను. ఒక్క ప్రక్క పెద్ద పీఠముండెను. అందు శ్రీకృష్ణుని విగ్రహమును శ్రీదక్షిణా మూర్తి విగ్రహమును ఇతర దేవతల విగ్రహములు చిన్నవి కొన్ని యును బ్రతిష్ఠింపఁబడియుండెను. పీఠము మెట్లపై వరుసగా మూఁడేసి చొప్పున చిన్న ఇత్తడిదీపపు 'సమ్మా'లు కలవు. అడుగుమెట్టున అవసరమైన నైవేద్యమునకుఁ జిన్న వెండిపళ్లెమును దీపధూపము లొసంగు టకుఁ దగిన ఇత్తడిచెంబును మంగళహారతి యిచ్చుటకై పద్మములు చెక్కిన వెండిపళ్లె మొకటియు నుండెను. ఆగదిలో రెండువరుసలుగా వేయఁబడిన చేవపీటలును పీట కొక్కొకటిచొప్పున నెడమప్రక్క నుంచఁబడిన వెండి మరచెంబులును పీటల కెదురుగా వేయఁబడిన లేఁజిగురుటాకులును అరటియాకుల కెడమప్రక్క నుంచఁబడిన వెండి గిన్నెలును జూచిన ధనికులకును నాశ్చర్యమగుచుండెను. నాటిరాత్రి కృష్ణాజీపంతులుగారియింట విందుభోజనానంతరము కొంతసేపుదాక పేకయాట. పంతులుగారి యింటి వంటబ్రాహ్మణుఁడు మిక్కిలి తెలివి తేటలు గలవాఁడగుటచే నెక్కడెక్కడ నేయేపదార్థము లెట్లుంచ వలయునో యవి యట్లు సిద్ధముచేసియుంచెను, సిరికొద్దియును జిన్నె లును నాగనికొద్దియును వన్నెలనునట్లు పంతులుగారి ధనమునకుఁ బరివారకుల పనిపాట్లు తోడై క్రొత్త యందముం గలిగించెను,

దేవునిపీఠమునకుఁ బ్రక్కను గోడకు తగిలించిన పెద్దపటముపై కృష్ణాజీ పంతులుగారు కూర్చుండిరి. వారెక్కడినుండి వచ్చిరో వారి పూర్వపు చరిత్రయేమో యెవ్వరికిని తెలియదు. తొల్లింటినుండియు వారి యింటికి వచ్చుచుఁ బోవుచుండు పురోహితులకుఁ గూడ వారి పూర్వోత్తరము తెలియదు. బ్రాహ్మణులని యూరివారందఱు నెఱింగిరి. వారు రత్నవర్తకులనియు బరోడా, మైసూరు మొదలగు గొప్పగొప్ప సంస్థానములతో రత్నవర్తకముచేసి కొన్ని రెండు లక్షలరూపాయలు సంపాదించిరనియు, వర్తకమును మానిన పిమ్మట బ్రాహ్మణ్యముకొఱకు వచ్చియుందురు గోప్యముగానుండి పోయిరనియు బ్రహ్మపురమునందంతటను బ్రతీతి కలదు. మొదట ధనముగలవారు కాఁబట్టి యిప్పటికిని నిక్షేపముగానే యున్నారని వాడుకగలదు. ఇప్పటికిని పురోహితులందఱును వారియింటికి వచ్చుచుఁ బోవుచుందురు. కావున వారి కులగోత్రములను యథార్థముగాఁ దెలిసికొనవలసిన యవసరముగాని, కుతూహలముగాని, లేకనే యూరిలోని బ్రాహ్మణులందఱును వారియింటి విందులకుఁ బోవుచుండిరి.

నాటిరాత్రి విందునకు వచ్చినవారందఱును ధనికులేగాని యందొక్కఁడుమాత్రమే సామాన్యకుటుంబములోనివాఁడుండెను. ఆయన పేరు వేంకటరావు వేంకటరావుగారితండ్రి బీదవాఁడు. ఊరివారిని మంచి చేసికొని యెట్లో అయన కుమారునకుఁ బ్రథమశాస్త్రపరీక్షలోఁ గృతార్థుఁడగువఱకును జదువు చెప్పించెనుగాని ఆపైని మఱి చెప్పింపలేకపోయెను. కుటుంబ స్థితిగతులనుబట్టి యాతఁడంతటితోఁ జదువు చాలించి, ఛత్రపురమునఁ గలక్టరు కచేరిలో నిరువది రూపాయల భరణముపైఁ బ్రవేశింపఁ వలసియుండెనుగాని, భగవంతుఁడాతనికి మఱియొక వృత్తి వ్రాసిపెట్టియుంచెను. బాల్యమునుండియును వేంకటరావుగారికి సంఘసంస్కరణమునందభిలాష మెండు, కావున, సం

ఘనసంస్కారణమును జరిపించుచున్న [illegible] గారికి [illegible]
సితో నాయనకుం బరిచయమయ్యెను. [illegible]
నెవ్వరో యొక జమీందారునియొద్దకుం దీసికొనిపోయి "సిఫారసు"
చేసెను. ఆసిఫారసు నంగీకరించి యా జమీందారుడాయనను
చెన్నపురి "మెడికల్ కాలేజి" లో బ్రవేశపెట్టి, "ఫస్టు" లను
దానిలో [illegible]. [illegible] వెంకటరావుగారు
"యల్. యమ్. యస్." పరీక్షలో గృతార్థులై యింటికి తిరిగి
వచ్చెను. తనస్నేహితులందఱును ఆయనను గవర్నమెంటుద్యోగమునం
బ్రవేశింపవలసినదని బలవంతపెట్టిరిగాని, "తల యమ్ముకొని" జీవిం
చుట కాయన కిష్టములేక, బ్రహ్మపురములోనే "ప్రైవేటుప్రాక్టీసు"
ఆరంభించెను. వృత్తికి గ్రొత్తవాడగుటచేతను, పెద్ద "[illegible]
మదుపు" లెక్కువగుటచేతను, "[illegible] వృత్తి నైపుణ్యము"
అను నమ్మకము ప్రజలకంతగా కుదురకుండుటచేతను, "నేటివు డాక్టర్ల"
ప్రభుత్వమింకను నిర్ణయముగా నుండుటచేతను, [illegible]
యాదాయ మప్పటికిం దక్కువగానే యుండెను.

సహజముగ సౌందర్యముగలవాడును, ఆపైన గ్రొత్తరకపు
సూక్తిబలముం దభిరుచిగలవాడును. దానికితోడు "టెన్నిస్" ఆట
యందు నేర్పుగలవాడును. కావున, సరదాకోసము వారందఱికి నాతనియె
నొకవిధమగు గౌరవముకుదిరి, వారాతని నాటపాటలకై లాగుకొని
పోవుచుండిరి. కానిరోగులమాత్రము లయొద్ద కనిపెట్టుకొని స్వధర్మ
మును చేసికొననీకుండిరి.

భోజనములైనతరువాత చేతులు గడిగికొని, తాంబూలము
వేసికొనుటకై వారందఱును, మఱియొక గదిలోనికిం బోయిరి. గదిలో
నడిమిదూలమునకొక పెద్ద 'హాంగింగ్ లైటు' వ్రేలగట్టంబడియుండెను.
[illegible] గోడలలంకరింప

బడెను. నేలపైపరచుటకుఁజేసిన చిత్రింపఁబడిన రంగులచాపలు వేయఁ బడియుండెను. ఆచాపలపై సతీపతులందఱును గుంపులుండి తాంబూలము వేసికొనుచుండిరి. ఆసమయమున నొకగదిలోనుండి మఱియొక గదిలోనికిఁ బోవుచు నొక యౌవనవతి వేంకటరావుగారిని జూచి చిన్న చిఱునవ్వు నవ్వెను. ఇతరులెవ్వరును దన్ను గనిపెట్టలేదని యామె యనుకొనెనేమోకాని, వేంకటరావునకుఁ బ్రక్కనున్న యొకఁడుమాత్ర మది కనిపెట్టెను. 'ఆమె యెవ్వతె? కృష్ణాజిగారి కుమార్తెవలెఁ గన్పట్టెదే! నీవామెనెఱుఁగుదువా?'' అని యాతఁ డడిగెను.

'అవును. నిజమే. నేనామెను జాలకాలమునుండి యెఱుఁగు దును' అని వేంకటరావు మెల్లగా జవాబుచెప్పెను.

ఆటపాటలలోఁ గలసిమెలసి తిరుగుచున్నను, శ్రీనివాసునిపై వేంకటరావున కంత యిష్టములేదు.

శ్రీనివాసుఁడు మొదట పర్లాకిమిడి కాపురస్థుఁడు. అక్కడనే ఎఫ్. ఏ లోఁ గృతార్థుఁడై మదరాసునకుఁ బోయి నాలుగేండ్లలో బి. ఏ, బి ఎల్. పరీక్షలలో నుత్తీర్ణుఁడై, ''హైకోర్టు వకీలు'' అను పట్టాపుచ్చుకొని, బ్రహ్మపురమున బల్లకట్టి ''ప్రాక్టీసు'' ఆరంభించెను. వాని తండ్రితాతలు ధనికులని ప్రతీతి కలిగియుండుటచేతను, వాఁడు చేయుచుండు ''ఖర్చు'' మామూలుకన్న హెచ్చుగా నుండుటచేతను, వాని యాదాయమునందలి మంచిచెడ్డలను లోకులెవ్వరును విచారింపలేదు.

''కాని ఆమె యెవ్వతె? నిన్నుఁజూచి యేల నవ్వెను'' అని శ్రీనివాసుఁడు నొక్కి యడిగెను. వేంకటరావునకు విసుగు పుట్టెను. ఆఁడువారినిగూర్చిన ప్రశ్నలుగాని, హాస్యములుగాని, యాతనికిష్టము లేదు కాని, నొక్కియడుగుచుండుటచే జవాబు చెప్పక తప్పదయ్యెను.

"ఆమె విశ్వనాథశాస్త్రిగారి కుమార్తె, విశ్వనాథ శాస్త్రిగారు మొదట మిక్కిలి భాగ్యవంతు లగుటచే వేయిరూపాయలు వరకట్న మిచ్చి బి. యే. లో జదువుచున్న యొక బాలునకు వివాహము చేసిరి. ఆతఁడు బి. యెల్. పరీక్షలో కృతార్థుఁడై కొద్దిరోజుల లోనే కాలవశమున మరణించెను. ఇంతలోనే విశ్వనాథశాస్త్రి గారి యైశ్వర్యముకూడ క్షీణించెను. కొందరు కష్టములు వచ్చెను. ఐశ్వర్యనాశనముచేతను ఆతఁడు పిచ్చివాఁడయ్యెను. తల్లి చిన్నప్పుడే చనిపోవుటచేతను, భర్త కాపురమునకు వెళ్ళకుండగనే చనిపోవుట చేతను, తండ్రి వెఱ్ఱివాఁడగుటచేతను పాపము, కమలకు దిక్కులేక పోయెను. కృష్ణాజీగారి కుమార్తెయగు కృష్ణవేణికిని, కమలకును మిక్కిలిస్నేహము కలిగియుండుటచే కృష్ణవేణి యామెస్థితిని గణించి తండ్రిని ప్రోత్సాహముచేసి, కమలను దనయింటను నుంచి తనతో సమముగాఁ జూచుచు పోషించుచున్నది."

శ్రీనివాసు నెవ్వరో పిలచిరి. ఇదిగో వచ్చుచున్నానని యాతఁడు లేచి వెళ్ళిపోయెను. పెరటితలుపు తీసియుండెను. వేంకటరావు పెరటిలోనికి బోయెను. కార్తీకమాసమగుటచే వెన్నెల యందముగాఁ గాయుచుండెను. చల్లని మందమారుతము వీచుచుండెను. గులాబిపూవుల గుత్తి చేతఁబట్టుకొని, తెల్లనిచీర కట్టుకొన్న యొక స్త్రీవిగ్రహ మాతనివైపునకు వచ్చుచుండెను. "ఓహో! కమలా! నీవేనా" యని వేంకటరావు పలుకరించెను. చుట్టుప్రక్కల మనుష్యుల యలికిడేమియును లేదు.

'నీకిక్కడ సుఖముగానున్నదా?" అని వేంకటరావు అడిగెను.

'కొంతవఱకు సుఖముగానేయున్నది, కాని, నాతండ్రి కేవలము నిరాధారుఁడుగా నున్నాఁడు. నీకుఁ దెలియదు కాఁబోలు. వారంపత్రిక కలకుఁ జిన్న కథలను వ్రాసి పంపి నెలకు మూఁడురూపాయలు సంపా

సంపాదించి మాతండ్రి కిచ్చుచున్నాను. అతని యవస్థచూడ నాకు విచారమగుచున్నది. నేనిక్కడ అన్నము తినుచున్నను, ఆయన్నము నానోటికి సరిగాఁ బోవుచుండుటలేదు. కాని, యేమిచేయఁగలను!'

'అంత ధనసంతుఁడగు మీతండ్రి ఆకస్మికముగా నింత పేద వాఁడగుటయు, మతిపోయినవాఁడగుటయు నాశ్చర్యముగ నున్నవి. నీవు కని పెట్టితివో లేదోగాని, మఱియొక విశేషము కలదు. ఏన్నఁడైన నొకదినమున నొక్కసారి యాతని మతి తిరిగివచ్చును. ఆదినమున నాతఁడు దినమంతయును 'కులాసా' గాఁదిరిగి, సాయంకాలమునకు గసబుసలువచ్చి, మఱల 'చెడిపోతిని-చెడిపోతిని.' అని మతిపోయిన మాటలాడుచుండును. అతని యీదురవస్థకు కారణ మెవ్వఁడైయుండునో నీ వెప్పుడైనఁ దెలిసికొనుటకుఁ బ్రయత్నించితివా ?'

'లేదు. నాకెవ్వరిపైఁగూడ ననుమానము లేదు. నాతండ్రి వ్యవహారములో నెవ్వనినైన నమ్ముచుండుటలేదు. అంతయును స్వయముగానే చూచుకొనుచుండెను. కావున నాతనిపై నెవ్వరైన కుట్రలు పన్నిరని నే ననుకొనను. రేయింబవళ్ళు నిద్రాహారములు మాని యాతఁడు పనిపాట్లు చేసికొనుచుండుటచే, మతి చెడిపోయెనేమోయని నే ననుకొందును. వింతలలో వింత యేమనగా, మొట్టమొదట నాతఁడెంత కఠినుఁడైయుండెనో, ఇప్పుడంత మెత్తనివాఁడైపోయెను. చిన్న పిల్లనివలె చీటికిమాటికి నేడ్చుచుండెను. నీకు జ్ఞాపకములేదా? నాఁడు నీవు——'

'అవునవును. జ్ఞాపకమున్నది. నాలుగేండ్లక్రిందట చెన్నపట్టణములోఁ జదువుచున్న క్రొత్తటికములో నే నొకసారి మీతండ్రియొద్దకు వచ్చి, 'కమలకు బునర్వివాహము చేసినచో నేను దప్పక పెండ్లి చూడెద' నని చెప్పితిని. అప్పుడాతఁడు తోకత్రొక్కిన పామువలె బుసకొట్టుచు నన్ను దరిమివేసెను. మీయింట నెప్పుడు ధనము విస్తా

రముగా నుంచుటచే నీ ధనమున్నదని యోచించి నిన్ను బెండ్లియాడ దలచితినని నీవనుకొనవద్దు. అనాడు నీపై నాకెంత ప్రేమయుండెనో నేడును నంతేకలదు. కాని, నీధనము క్షీణించినట్లు నా ప్రేమయు క్షీణింపలేదు. ఇప్పుడు నాకీయూరిలో చాలమంది స్నేహితులుకలరు. నిన్ను నేను బెండ్లియాడినచో వారందఱు నాకు దూరమగుదురు. <u>నేను</u> బెండ్లియాడినచో వారందఱు నాకు దూరమగుదురు. కాని నే నది లక్ష్యముచేయను.'

'అంతయును నిజమే—అయినను, నీకు కోపమురాకున్న నేనొక్కమాట చెప్పెదను. నీకు వృత్తిధర్మము చేసికొనుటకన్న ఆటపాటలలో నెక్కువ మక్కువకలదు. అదికాక, నీస్నేహితులలో చాల మంది మంచివారు కారు. వీరందఱును ధనికులు. ఈ ధనికులతో నిక రాత్రి నీవు చీట్లాడవద్దు.' వేంకటరావొక్కసారి యామెముఖము వైపు చూచెను. వెన్నెలలో నామెకన్నులు స్పష్టముగా గన్పట్టుచుండెను. 'కూడదు' అనుమాట యామెకన్నులనుండి వెలికివచ్చుచున్నట్లుండెను. వేంకటరావన్నివిధముల మంచివాడేగాని, వానియందొక్కలోపముమాత్ర ముండెను. తన స్నేహితులందఱికన్న నాతఁడన్నివిధముల నుత్కృష్టుడను పేరు సంపాదింపవలెనని యాతని యుద్దేశము.

'కమలా! నేను మంచి యాటగాడననుకొనుము.' అతడు జవాబు చెప్పెను. 'ఆటలో నప్పుడప్పుడు వచ్చుచుఁబోవుచున్నను, ముగించునప్పటికి నేనేతప్పక గెల్చుచుందును. అయినను, నీమాటపైని మిక్కిలి జాగ్రత్తగానే యుందును.'

'నీవు తప్పక అట్లాచేయవలెను. ఇప్పుడాటకు వచ్చినవారిలో కొందఱిని నేను నమ్మను. ఆశ్రీనివాసరావుసంగతియాలోచించుకొమ్ము నన్నాతడు బాగుగా నెఱిఁగియున్నను, ఏమియు నెఱుఁగనివానివలె

నటించుచుండును. ఒకటి రెండు సారులు నేనొంటిగానున్నప్పుడు నా యొద్దకువచ్చి నన్ను హాస్యమాడెను. అప్పుడు నేను వానికిఁదగినట్లు జవాబు చెప్పితిని. అప్పటినుండియు వాడు నన్నెఱుగనట్లు పైవా రితో ముచ్చటించుచుండును, వాడు నాకంటబడినప్పుడు నా దేహమును కంపమెత్తుచుండును.'

కమల యెప్పుడు నంతచనువుగా వేంకటరావుతో మాటలాడి యుండలేదు. పైనెవ్వరు సమీపమున లేరనునమ్మకమున నాడు తనమనస్సులో నున్నదంతయు జెప్పుచుండెను. ఇదియంతయు వినుట తోనే వేంకటరావునకుఁ గోపమువచ్చెను శ్రీనివాసునిపై నసహ్యము పొడఁ బుట్టెను. 'వానివలనమున నీకెప్పుడైనఁ జిక్కు కలిగినచో నాకుఁ దెలియఁజేయుము. తగిన ప్రాయశ్చిత్తము చేసెదను. సవతితం డ్రినిగూర్చి పడుచున్నశ్రమకు సంతోషమగుచున్నది. ఆతఁడు నిన్నె ప్పుడును దయతోఁజూడలేదు. కూతులపై దండ్రులకు గలప్రేమకొంచ మైన నాతనికి నీమీఁద లేకుండెను. అయినను వానిదురవస్థలో నీవు వానిని నలక్ష్యముచేయలేదు. నీకుఁ జేతనైనసాయము చేయుచు న్నావు నీయుపదేశమువలన నామనస్సు త్రిప్పుకొనెదను. సాధ్యమై నంతవఱకు ఆటలలోనికిఁ బోకుండుటకుఁ బ్రయత్నించెదను. నీవు మాత్రము—'

'అదినాచేతిలోనేయున్నది. మాపినతండ్రికి ఇప్పుడిప్పుడు నాపై దయకలుగుచున్నది మతిపోయిననాఁడైనను, నాతండ్రిని నేను విడిచి పెట్టివేసినచోఁ దన యాస్తియంతయును నాకువ్రాసి యిచ్చివేసెద నని చెప్పుచున్నాడుకాని, ధనాశచే నాతండ్రిని విడిచివేయుట నా కిష్టములేదు. నాతండ్రిపై నాపినతండ్రికేల యింతకోపమో నాకుఁ దెలియకున్నది.'

వేంకటరావు కొంచెముసేపూరకుండి విశ్వనాథశాస్త్రిగారికిని, శంకరశాస్త్రిగారికిని గలవైరము బ్రహ్మపుర మాబాలగోపాలమెఱు

గుదురు. కారణమమాత్రము బ్రహ్మకైనను తెలియదు. 'మాసిన తండ్రి ఎవ్వనికిగాని డబ్బుయింటికి గానీయఁడనుమాట నీకు తెలియునుగదా. ఇప్పుడిప్పుడు నన్ను గానిచ్చుచున్నాఁడు నేనప్పుడప్పుడు పోవుచుందును. నావంటి—'కమల యేమేమో చెప్పఁ బోయెను. ఇంతలో నొకప్రక్కనుండి యెవ్వరో తమమాటలను వినుచున్నట్లు కన్పట్టెను. ఎవ్వరును సమీపమున లేరనుభ్రాంతిచే వారు స్వేచ్ఛగా మాటాడుకొనుచుండిరి. పరులు తమ మాటలను వినుచున్నారని తెలియుటతోనే వారిద్దఱును జెఱియొక ప్రక్కకును వడివడిగాఁ బోయిరి.

గదిలోఁ జీట్లాడుచుండిరి. వేంకటరావునకొఱకును శ్రీనివాసుఁడు కనిపెట్టుకొనియుండెను. త్రోవలో నిద్దఱును గలిసికొనిరి. 'బాబూ! నీవు—'అని శ్రీనివాసుఁడేమో యనఁబోవుచుండెను. వేంకటరావు ప్రసంగాంతరము పెట్టి, వానిని గదిలోనికి దీసికొనిపోయెను.

'నీతో ఆటయన్న సరదాగానేయుండునుగాని, నీకు దమ్మిడీ అన్న ప్రాణముపోవును. ప్రపంచమన్న పిరికిపందవగుదువు.'

చాలుచాలు. రూపాయి రూపాయిపందెముతో నాడెదను రమ్ము. నన్ను జడిపించెదవారేమి! అని వేంకటరావు నిర్లక్ష్యముగా జవాబుచెప్పెను.'

రెండవ ప్రకరణము

చీట్లాట

క్షణకాలమున ధనికుని దరిద్రునిగాను, దరిద్రుని ధనికునిగాను జేయు సామర్థ్యము భగవంతునికిఁ గలదని పెద్దలు చెప్పుదురు. అట్టి

సంపూర్ణసామర్థ్యము భగవంతునకుఁ గలదో లేదో చెప్పలేముగాని అందు సగము సామర్థ్యము చీట్లాటకుఁ గలదనిమాత్రము చెప్ప గలము. ఆటలోఁ గూర్చున్న దరిద్రులు ధనికులుగా మాఱుట యబద్ధము. ధనికులు దరిద్రులుగా మాఱుటమాత్రము వాస్తవము. భూభారమంతయును వహించుచున్న యనంతునకైనను వేయిముఖములు గలవని చెప్పవచ్చునుగాని చీట్లాట కెన్నిముఖములు కలవో యథార్థముగా నెవ్వనికిని దెలియదు. డబ్బువేసియాడు చీట్లాటలలో మొట్టమొదట మనమెఱిగినది 'కొక్కుసా' ఆపైని 'ఎత్తడము' అను నొక యాట పుట్టినది. తరువాతిది 'కంపేరు' ఇప్పుడిప్పుడు నూతనముగా లండనునుండి బయలుదేరి స్టీమరు దిగినది. 'బ్రిడ్జి' నాటిరాత్రి కృష్ణాజీగారింట్లో నిదియే యాడుచుండిరి.

వేంకటరావును, శ్రీనివాసుడును, చెఱియొకప్రక్క గూర్చుండిరి. 'రూపాయి రూపాయి వేసి యాడుదమని వేంకటరావు అనుచున్నాఁడు.' అని శ్రీనివాసుఁడనెను.

'వెధవరూపాయి—ఒక్కొక్క వరహాయైన లేకపోయిన నేమి యాట? ఇట్టి పిల్లలయాటకా నన్ను బిలుచుకొనివచ్చితివి?' అని కూర్చున్నవారిలో నొక్కఁడు 'ధాటీ'గాఁ బలికెను. ఆటకుఁ గూర్చున్న వారిలో వేంకటరావొక్కఁడే బీదవాఁడుగాని మిగిలిన మువ్వురును ధనికులే. అయినను ప్రతివిషయమునను ఇతరులకన్నఁ దానే 'మేలు చేయువాఁడ'నిపించుకొనవలెనని వేంకటరావు ఉద్దేశము. కావున పందెములో వెనుకదీయుట కాతనికిష్టములేదు.

'మీకందఱకు నేదియిష్టమో నాకు నదియేయిష్టము. కావలసినయెడల నైదేసి రూపాయలచొప్పున నాడుదుఁడు. నేనేమి జడిసిపోవుదు ననుకొనుచున్నారా?' అని వేంకటరావుకూడ 'ధాటీ'గానే జవాబుచెప్పెను.

ఆట యారంభమైనది. మొట్టమొదటి యాట నుండియును వేంకటరావు చేతిలో ముక్క పట్టలేదు. అతఁడు జాగ్రత్తగాను, నేర్పుగాను, ఆడుచుండెను; గాని యాతని 'యెదుటివాఁడు' మాత్రము కొంచెరపాటువాడుగా గన్పట్టెను. తన చేతిలోని ముక్క లెట్లున్నను తనయాట గెలుపులోనున్నను ఓటమిలోనున్నను, గొంచెమైనను లక్ష్యములేక, ఆటలను జెప్పుచుండెను. వేంకటరావు 'నోట్రంపు' చెప్పెను. శ్రీనివాసుడు 'డబుల్' చేసెను. వేంకటరావు వంతు దారుఁడు 'రీడబుల్' చేసెను.' శ్రీనివాసుడు దానిని మరల 'డబుల్' చేసెను. 'ఆగుమాగుము. పారిపోవద్దు' వేంకటరావు తన యెదుటివాని వారించెను. 'ఇది వట్టిజూదము. జూదమునకు తగిన ధనము నా యొద్ద లేదు.' ఎదుటివాఁడు దానినంగీకరింపక హుంకరించుచు, మరల "డబుల్" చేసెను. ముక్కలు వేయుట ప్రారంభించిరి. శ్రీనివాసుఁడు ఇస్పేటు ఐదుదెబ్బలు వరుసగా గొట్టెను. తరువాత రెండు ఆసులు ఆడెను. వాని యెదుటివాని యొద్ద మఱియొక యాసుండెను. ఆట వారే గెలిచిరి. లెక్క పంపకము చేసికొన్న తరువాత చూచుకొనఁగా ఆటలో వెచ్చించుటకయితే నేర్పాటుచేసికొన్న సొమ్ము కాక, నలుబదిరూపాయలు 'జేబు'లోనుండి తీసి యీయ వలసినట్లు కన్పట్టెను.

'ఈవంతు దారునితో నాడుటకు నాకిష్టము లేదు. నే నాట మాని వేసెదను." అని వేంకటరావనెను.

'ఛి, ఛి' శ్రీనివాసుఁడు గర్జించెను 'ఏమి యీ తెలివితక్కువ రామయ్యవంటి వంతుదారుఁడు ఆటలో మఱియెక్కడైన దొరకునా? సమయమైనపుడెల్ల లంచమిచ్చియైన నాతనిఁ బ్రతికష్టిగాఁ దెచ్చియాటలో నేఁ గూర్చుండఁ బెట్టుకొందును.'

'నేను తప్పాట యాడితినా?' అని రామయ్య యడిగెను. 'చేతిలో ముక్కలేనప్పుడు చిన్నపిల్లవాఁడైన నీవలె ఆట చెప్పునా!

నాకు విడిచిపెట్టినచో, ఆసొమ్ముపైన దులిపివేసి, అప్పుతెచ్చుకొందును. నీవలె నేను డబ్బువిరజల్లలేను. నన్ను జూచియైననుగొంచెము జాగ్రత్తగా నాడుము' అని వేంకటరావు జవాబిచ్చెను. 'నీయిష్టమువచ్చినట్లే యాడెదనని రామయ్య యంగీకరించెను. ముక్కలు మరల పంచఁబడెను. రామయ్య మామూల్లు పారాయణమే ప్రారంభించెను. 'డబ్బుల్ నను, రిడబుల్ నను' అనేక పర్యాయములు జరిగినవి. అన్నిమారల శ్రీనివాసుఁడే గెలిచెను. వేంకటరావు నేబది రూపాయిలు మరల వీగిపోయెను. రామయ్యపై మఱియొకసారి విసుగుకొనెను. ముక్కలు మరలపంచిరి. యథాప్రకారమే జరిగెను. వెంకటరావునకాటపై నసహ్యము కలిగినది. లేచి నిలువఁబడెను. 'వెళ్ళిపోయెదవా యేమి?' అని శ్రీనివాసుఁ డనుమానముతో నడిగెను. 'లేదు. కొంచెము ఉక్కగానున్నది. చల్లగాలిలోని కొక్కసారి పోయివచ్చెదను.'

'నాబాకీ మాత్రమిచ్చివేసి వెళ్ళిపొమ్ము.' శ్రీనివాసుఁడు తొందరపెట్టెను. 'రెండు వందలరూపాయల మాత్రమే. వుంచలిచ్చి యూరివారి సొమ్ము దోచుకొను నీ వంటిడాక్టరుకు ఇదియొకలక్ష్యము లోనిదికాదు. కాని, జూదమాడి యోడిపోవుచుందునని మాత్రమెవ్వరితోను జెప్పకుము. అది నీవృత్తి ధర్మమునకు భంగము కలిగించును.' అని హితోపదేశము చేసెను. ఆమాటవలన వేంకటరావునకుఁ గోపమువచ్చెను. కొద్దిరోజులలో నిచ్చివేసెదనని మొట్టమొదట చెప్పఁదలఁచుకొనెను గాని, బుద్ధిమార్చుకొని, 'ప్రోనోటు వ్రాసియిచ్చెద నని చెప్పెను.

'ప్రోనోటా! చిట్లాట బాకీలకు ప్రోనోట్లు కటా! ఆలాటి బేరములు నాకిష్టములేదు. సొమ్ము చేతిలోఁ బెట్టి—'

వేంకటరావుముఖ మగ్నిహోత్ర మయ్యెను. వారిద్దఱును గలియఁబడుదురేమో యనునట్లు కన్పట్టుచుండెను. వేంకటరావు

శాంతించెను. 'వారి సంచులో చేయిపెట్టి యుంగరుంచి యున్నతో సంచిని పయికిదీసెను.

'సరే నీయిష్టమే కానిమ్ము. నామర్యాద వీధిలో బెట్టు టకు ప్రయత్నించినావు నావంటి యల్పాదాయము గలవానికి పెద్దమొత్తము నెప్పుడును దగ్గఱనుంచుకొనవలెను. అదృష్టవశమున నేడు నాయొద్ద ధనమున్నది. కావున నా పరువు నిలిచినది.' వెంక టరావు సంచినుండి కొన్ని యచ్చుకాగితములు పయికి తీసెను. వాని కరెన్సీనోట్లు రెండువందల రూపాయిల విలువగల నోట్లను పయికి దీసి, లెక్కబెట్టి శ్రీనివాసుని చేతిలో బెట్టెను. బాకీ తీరుమానమ య్యెను. 'సంతోషమైనది' శ్రీనివాసుడనెను. 'కాని, నీనష్టమునకు నీవంతుదారుడే కారణము. నేనే మైనచో నానిపై దావా తెచ్చి యుందును' సబబును సందర్భమును లేని యామాటలను లక్ష్యము చేయక, వేంకటరావా గదిలోనుండి పైటకువచ్చి ప్రక్కనున్నయొక 'హాలు' లో ప్రవేశించెను. భయముచేతనో విచారముచేతనో, అతని యొడలు కంపమెత్తుచుండెను. మతిపోయి కొన్ని పేకముక్కలను చేతి తో తీసికొనివచ్చెను.

'ఎంత తెలివితక్కువ పనిచేసితిని?' అతడు పశ్చాత్తాపపడ సాగెను. 'తెలివితక్కువయే కాదు, ద్రోహము గొప్పద్రోహము చేసితిని. సూర్యారావుసంగతియేమరచి పోయినాను. నలుబదియెని మిది గంటలలో నాతనికిచ్చెద నన్న వాగ్దాన మంతయును ద్రోసి రాజుచేసితిని. ఈద్రోహము వలన నాతని పురోభివృద్ధికెంత యో భం గముకలుగును. ఆయుసురు నాపై బడును, వాడు నాజీవమున చేర్చును. అయ్యయో జూదమాటలో నేనేల ప్రవేశించితిని? కమల వద్దని బలవంతపెట్టినను ఆమాటయేల లక్ష్యముచేయక పోయితిని?— అయ్యో కమలా—' ఇంతలో కమల మెల్లగా నక్కడకువచ్చెను, ఆ

హాలులో మరియెవ్వరును లేరు. ఇంటివారందఱును నిద్రపోవుచు న్నట్లు కన్పట్టుచుండెను. హాలులో దీపము వెలుగుచుండెను. అంత రాత్రి యప్పుడాహాలులోని కాతనితో మాటాడుటకు వచ్చినందుకు కమలకు విచారముగానే యుండెను. చిన్నాడుచున్న వానిలో నెవ్వ రైనను పటాలున వచ్చి వారి మాటలను విన్నచో ప్రట్టమునిగి పోవును. దానికిదోడుగ వేంకటరావు ముఖముచూచినతోడనే యామెకు మరింతభయము కలిగెను. క్షణక్షణమును భయవిచార మును సూచించుచు నాతనిముఖకళ మారిపోవుచుండెను. 'ఏమిది! ఏమియాపదవచ్చినది?' అని కమల భయముతో నడిగెను. 'అంత యును జెప్పివేసెదను. గాని, పిల్లా నీవంటి యుత్తమురాలితో మెల్లగా ననుచుండెను. 'పేకయాడనని నీతోఁజెప్పితిని. కాని, యింతసేపును జూదమే యాడుచుంటిని. నావంతుదారుఁడు నన్ను మోసపుచ్చెను. కాని, ఆతనినేల నిందింపవలెను. నిందయంతయును నానెత్తి పయినే గలదు. పెద్దపెద్దపందెములు వేసి యోడితిని. ఇన్నూరు రూపాయిలు శ్రీనివాసునకోడిపోయితిని.' కమల తెల్లఁబోయెను. కాని, యొక నిందావాక్యమైన నామె నోటినుండి రాలేదు. అది యెట్లుజరిగెననియు, అంతసొమ్ము తనకెట్లువచ్చెననియు మాత్రమామె యడిగెను. 'నేనీ నడుమ మిగిల్చిన సొమ్మంతయు నంతే. అదిసూర్యారావునకప్పింపిచె దనని యుద్దేశించి, సేవింగ్సుబ్యాంకినుండి యీసాయంత్రమే తీసితిని. సూర్యారావు తమ్ముఁడు మాచుతాళముపెట్టి యాతని పెట్టెలోని డబ్బం తయు నెత్తుకొనిపోయినాఁడు. అదిసూర్యారావుది కూడ కాదు ఒక 'పార్టీ' దారునిసొమ్మును తన పెట్టెలోఁదాచియుంచెను. ఎల్లుండి యా సొమ్ము నాతఁడు శ్రీనివాసుని బంధువుల కియ్యవలసి యున్నది. శ్రీని వాసునకు సూర్యారావన్నఁగోపము. ఈసంగతేఁదెలిసిన వో నాతఁడూరకు కొనఁడు. బందుగులకుఁ బుల్లలుపెట్టి చిక్కు దెచ్చును. పరుపటిపోవుటచే

పోల్సీలు మరి యెవ్వరును సూర్యాస్త ప్రవిగ్రకురారు. వాఁడు జైయిలుకుఁ గూడఁ బోవలసి వచ్చునేమో! పాపము వాఁడు నన్నే నమ్ముకొని యున్నాఁడు. ఆటలో నున్నంతసేపును వాని సంగతియే మఱచి పోయితిని. వానిని మోసపుచ్చి వాని పరువు తీయుటకు బదులు నా పరువునే నేను మఱచిపోయినచో బాగుండియుండును. ఆట తమకమున మతిపోయి వెఱ్ఱియెత్తినది. గదినుండి బయిటకు వచ్చినప్పుడు జ్ఞాపకమువచ్చి గుండెలపయి గ్రుద్దినట్లయినది.

కమలకు పెదవులదరెను. 'అవునవును. నిజమే కాని ఇప్పుడు నిన్నేల నిందింపవలెను. ఆసొమ్ము మరల నెట్లయిన జాగ్రత్తపెట్ట వలెనా వ్యవధి లేదు. నీవిప్పుడేమి చేయఁగలవు? నేను యాసొమ్ము జాగ్రత్తపెట్టవలెను.'

వేంకటరావునకు విస్మయము కలిగెను. నిజముగా నామాటలు తన చెవిలో పడెనా యను సందేహము కూడ నాతనికిఁ గలిగెను. కమల తనకు సహాయము చేయఁగలదని కలలోనైన నాతఁడనుకొనలేదు.

'అసాధ్యము. అసాధ్యము.'

'లేదు. లేదు. నేను సొమ్ము కాకున్న ఆ విలువగల నగ యయినఁ దెచ్చెదను. ఇప్పుడే వచ్చెదను. రెండు నిముసములు కనిపెట్టుకొని యుండుము. ఏ నష్టమునకైన నోర్చుకొనెదను గాని నీ గౌరవమునకు భంగము కలుగు నన్నను నెంతమాత్ర మిష్టము లేదు.' కమలయంచాఁడి వెడలిపోయెను. ఆశ్చర్యముచేతను, భయముచేతను, విచారముచేతను, అనుమానముచేతను, వేంకటరావునకుఁ గనులు జీఁకటి గ్రమ్మెను.

మూడవ ప్రకరణము

జగ్గనీ

పోకుండ గమల నాపివేయవలెనని యాతఁడనుకొనెను గాని మెఱుపు మెఱసినట్లు కమల మాయమగుటచే నాతని కామన సాధ్యము కాలేదు. కమల వ్యాపారము వేంకటరావునకుఁ గొంతవరకు హాస్యాస్పదముగా గూడ గన్పట్టెను. దిక్కులేక పొట్టపోసికొనుటకై యొకరిపంచను జేరిన కమల—ఎంతయో కష్టపడి నెలకు మూఁడు రూపాయలకన్న మతిపోయిన తండ్రిని బోషించుట కెక్కువగ సంపాదింపలేని కమల—అట్టి కమల—ఇన్నూరు దమ్మిడీలకన్న నీరసముగాఁ దలఁచి యిన్నూరు రూపాయిల నొక్కనిముసములో తన యొద్దకుఁ దీసికొని రాఁ బ్రయత్నించుచున్నది. మానుషప్రయత్నము వలన నిది సాధ్యమైన ట్లాతనికిఁ గన్పట్టలేదు. కృష్ణవేణియొద్ద బదులు తెచ్చునేమో యను నూహ యొకటి యింతలో నాతనికిఁ గల్గెను. ఆతని కేమియును దోఁచకుండెను. తామరాకుమీఁది నీటిబొట్టువలె మనస్సు పరిపరివిధములఁ జలించుచుండెను.

మొట్టమొదట తనయవస్థకే వేంకటరావు మనఃపూర్వకముగా సిగ్గునొందుచుండెను. బాల్యస్నేహితుడును సహపాఠియు నగు సూర్యారావున కాపత్కాలమున సహాయము చేసెదనని వాగ్దానముచేసెను. అందుకే సేవింగ్సు బ్యాంకునుండి యిన్నూరురూపాయిలు తీసికొనెను. అట్టియవసరమైన కార్యమునకై యుద్దేశింపఁబడిన ధనమును జేబులోనుంచుకొని వీధిలోని కేలవచ్చెనో కారణమాతనికిఁ బోడకట్టకుండెను. ఏదియెట్లున్నను, ప్రస్తుతము ధనము పోయినది. తనకు మతిపోవుటవలన నొకానొక తరుణవయస్కుని పరువు పోవ వలసియున్నది. వేంకటరావున కేమియును దోఁచలేదు.

'ఎంతద్రోహము చేసితిని!' కాలము సమాలనుండి గ్రామముల కుం దరిగి ఎంతద్రోహముచేసితిని! ఇంకని నేనేల చెప్పలేక పోయితిని! ధర్మాత్ముడగు శ్రీనివాసునితో నేల కుశల్పములు పలికితిని! పోనిమ్ము బాకీపడినప్పుడైన, తరువాత నిచ్చినది యేల చెప్పలేకపోయితిని! శ్రీనివాసునిచేతినుండి తీర్చెను, పదిమందిలో నామర్యాద పోవుటయు మాత్రమే తలంచుకొంటినిగాని, నాకు ప్రాణముకన్న నెక్కుడయిన నా స్నేహితునిమర్యాదను గూర్చి యేల యాలోచింపకుంటిని! మించి పోయినది. మించిపోయినది. ఏమిచేయగలను. మించినది!

ఈ మాటలు కేవలము యథార్థములగుటచే, పశ్చాత్తాపాగ్నిలో మండుచుండెను. చుట్టుప్రక్కల నేమిజరుగుచున్నదో తెలిసికొనక, వేంకటరావు, తదేకధ్యానముతో నుండెను. కమల తిరిగి వచ్చెను. వేంకటరావు నిప్పుస్సై జేయివైచెను. వానికి దెలివివచ్చెను తన మనోనాథుని మర్యాదను గాపాడుటకై కమల స్వలాభమంతయు మఱచిపోయెను. తానిప్పుడు చేయుచున్న పనిని కృష్ణవేణిగాని, కృష్ణాజీగారుగాని చూచినయెడల నపహస్యమునకు రాదా? కమలకొంతసేపు మాటాడలేదు. ఆమె మొగము వాడిపోయియుండెను, కాని యామె కంఠస్వరము మాత్రము విజయమునే సూచించుచుండెను.

'నేను తేగలనని చెప్పలేదా? ఇదిగో తెచ్చితిని. హృదయేశ్వరా, దీనిని తీసికొమ్ము. నాకు మాఱుగ నీవు దీని నమ్మి వేయుము దానివలనవచ్చు సొమ్మును సర్కారువారికప్పున కిచ్చివేయుము ఈ జిగినీ విలువగలదని నేననుకొనెదను నాపినతండ్రిగారిన నగలపెట్టెలో నుండి తీసి యిదినాకిచ్చెను. ఆపత్కాలమున నిది పనికివచ్చునని నేను దాచియుంచితిని. దీనివలన నీకిప్పుడు కావలసినంత ధనము దొరకదా?'

కమలచేతినుండి వేంకటరావు జిగినీబిళ్ళ నందుకొనెను. అది మేలిమిబంగారముతో జేయబడినది. ఒకప్రక్కనున్నగానున్నదిగాని

మఱియొకప్రక్క చెక్కని లతపనియును, రెండువరుసల కెంపులును గలవు తాను చెన్నపురిలోఁ జనువుకొనుచున్నప్పుడు కంపెనీలలోఁ నుండి స్నేహితులకు విలువగల యిట్టివస్తువులు నాడెముచేసికొని యిచ్చుచుండుటచేత. వానివాని విలువలను కొంచెము హెచ్చుతక్కువగా నాతఁడు పోల్పఁగలఁడు 'ఈజిగినీ మంచిరకముది. ఇది యమ్మినచో నాలుగు నందలరూపాయిలు రావచ్చునని తోఁచుచున్నది. అంత సొమ్మువచ్చునా!' కమల గట్టిగాననెను. 'అంతసొమ్మువచ్చునని నేననుకొనలేదు. అట్లయినచో దానినమ్మివేసి యిన్నూరురూపాయిలు సూర్యారావునకిచ్చివేసి, మిగిలిన యిన్నూరు రూపాయిలును, నీయొద్దనే దాచియుంచుము. నాకుఁ గావలసినప్పుడు పుచ్చుకొందును.'

ఒక్కనిమిసమువరకు వేంకటరావు మాటాడలేదు. జిగినీ బిళ్ళపైఁగల కుందనపుపనియొక్క క్షణకాలమాతని నైహికవ్యాపారములనుండి మరపించెను. ఆతఁడు మరల తెలివితెచ్చుకొనెను. జిగినీని కమల యరచేతిలోఁబెట్టి ఆమెవ్రేళ్ళను ముడిచివేసెను. 'నీయుపకారమునకు నాకు మనఃపూర్వకమైన యానందము కలిగినది. నాయందునీకుఁగల విశ్వాసమునకు నాహృదయమున నెట్టియానందము కలుగుచున్నదో నేనువర్ణింపలేను. నీవింతయభిమానము చూపించుటకు నేను పాత్రుఁడనుకాను. నీవింతటి ఋణమును నానెత్తిపైఁ బెట్టుచున్నావు. నేనెంతకాలమో కష్టపడినఁగాని యింతసొమ్ము మిగల్చలేను. నీతండ్రి మతిపోయి తిండిలేకయున్నాఁడు. ఆరోజున కృష్ణాజీగారు నిన్నింటినుండి పంపివేసినచో నీవేమిచేయగలఁవు? ఎట్లు జీవింపగలవు? నీభావికష్టములకుగూడ నేనే కారకుఁడనైనచో—' వేంకటరావిక్కడ నాగిపోయెను. కమల కన్నులనుండి యొక్కసారి నీళ్లువచ్చెను. తనమాటను త్రోసివేయుచున్నను, వానిపై నామెకుఁ గోపమురాలేదు. ఆమె మనసుమాత్రము నొప్పిఁజెందెను.

'స్వలాభమును జూచుకొనుటకిది కాలము కాదు. పరోప కారమునకై స్వార్థత్యాగము చేయవలసిన తరుణము సామాన్య మాత్రున కెప్పుడయిన సంభవించిన నది యింతకన్న వేఱుగా నుం డదు. ఇప్పుడు నీమర్యాదకును, నీస్నేహితుని మర్యాదకును భం గము కలుగవలసియున్నది.'

వేంకటరావు తలవంచుకొనెను. పుచ్చుకొనవలయునను సక్షీ లాపమును పుచ్చుకొనకూడదను నిశ్చయమును, నాతని మనస్సులో వెనుకలాడఁ జొచ్చెను. కొంతవరకాతఁడు మనస్సు దిట్టముచేసి కొనెను. 'నాభారమును నేనే మోసికొని పోవలెను. సాధనమును నీయనురాగమును నావంటి దుర్మార్గునిపైఁ జల్లియేల వ్యర్థముచేసి కొందువు?'

కమల జవాబు చెప్పలేదు. ఆమెముఖమునుండి చిన్న నవ్వ వ్వొకటి వచ్చి, మరల వెంటనే మాయమయ్యెను. ఆచిన్ననవ్వే వేయిమాటలకన్న నెక్కువ బలము కలిగియుండెను. బిగిసిబిళ్ళను బల్లపై నామె యుంచెను. కొన్ని నిముసములవరకు నిద్దఱును దాని వైపే చూచుచుండిరి.

'ఏల పుచ్చుకొనవని త్రోసివేయుచున్నావు? నాకు విచారము గానున్నది. మర్యాద కాపాడుకొనవలసిన సమయమునఁ బట్టిపట్టి కూర్చుండుటతగునా?' మనుష్యుల యవలుకుఁడు వినబడినట్లయ్యెను ఇద్దఱును త్రుళ్ళిపడిరి. వెనుకదిరిగి చూచిరిఁ గాని యేమియును గను పడలేదు. ఎవ్వరో హాలులో దాగియుండి తమమాటలను వినుచున్నారేమో యని వారనుమానించిరి. వేంకటరావు నాలుగు ప్రక్కలును తిరిగిచూచెను. మనుష్యు లున్నజాడ కన్పడలేదు.

'వట్టియనుమానమే పడినాము. నీవు దానిని దాచుకొమ్ము. రాత్రియైనది. పోయిపండుకొమ్ము. నీవు నాతో నిట్లు మాట్లాడు

చూచుట యెవ్వరైనం గనిపెట్టినయెడల నదినీకును నాకును గూడ నష్టము కలుగఁజేయును.' కమల ముఖము మిక్కిలి వెల్లగా మారిపోయెను.

'భయమేమి? నీవు నన్ను వెల్లడింపఁ దలంచినావు. దానివలన కలుగబోవు నష్టము లనుభవించుటకు మనమిద్దఱమును సిద్ధముగా నున్నాము. నీమర్యాదను నేనిప్పుడు కాపాడ నెంచియున్నాను. నీకు హృదయమంతయును సమర్పణచేసిన పురుషుని గౌరవము కాపాడుటకు స్త్రీమాత్రురాలు చేయుదగిన సాహాయ్యమును జేయుచున్నాను. నన్నుగుఱించి నీవు విచారింపవద్దు. నిన్నేహితునిగూర్చి నీవు నిర్వర్తింపవలసినధర్మమునుగూర్చి యాలోచించుకొమ్ము.' యుక్తియుక్తములైన కమల మాటలకాతఁడు లొంగిపోవలసివచ్చెను. కాని, హృదయము నాతడు మఱియొకసారి సదిలము చేసికొనెను. ఈసంభాషణ యంతయును గలయో భ్రాంతియో యైనట్లాతనికి బొడకట్టుచుండెను. చుట్టుప్రక్కల నిశ్శబ్దముగానున్నను, పేకాటగదిలోనుండి యొక్కొక్క మాట యప్పుడప్పుడు వినఁబడు చుండెను.

'నాకక్కఱలేదని మఱియొకమారు చెప్పుచున్నాను, నీ జీవిత నివేదాచి—' వేంకటరావు త్రుళ్ళిపడి, మాటనాపివేసెను. ఎవ్వరో పైనుండి తన్ను గట్టిగాబిలుచుచుండిరి. అడుగులచప్పుడు వినబడు చుండెను. పేకాటలో నేదో జట్టివచ్చినట్లు కనుపట్టెను. కోపమువచ్చిన యాటగాండ్రొకరిద్దఱు హాలులోనికిఁ ద్రోసికొనిరాఁ జొచ్చిరి. కమల యిక నక్కడనుండఁగూడదు. పైనుండి మనుష్యులల్లరచేయుచు తలుపును బిగ్గరగా దట్టసాగిరి. వెంటనే యొకతలుపు తెరచి, కమల పెరటిలోనికిఁ బోయెను. తలుపువైచి, వేంకటరావు హాలుద్వారము తెరచి పైకిబోయెను. మనుష్యులు గడబిడగా వానివద్దకువచ్చిరి.

'ఏమి, ఏమి, జట్టియేమి?' వేంకటరావు తొందరగా నడిగెను. పదిమంది యొక్కసారియే మాటాడజొచ్చిరి. ఆటలో రామయ్య

యేదియో గొప్పపొరపాటుచేసినట్లు కన్పట్టెను. అప్పుడు రామయ్య వచ్చి 'సెలాం' లో నుంచెను. శ్రీనివాసరావు తన్ను మొనసుప్రశ్నించునని వాడు పశ్చాత్తాపము చేసెను.

'వాడిప్పుడు తెలివితప్పి యుండినయెడల'—శ్రీనివాసుడు పలికెను. 'వానిని దన్ని తగిలివేసియుండును. నా శాకీ నాకప్పగించి, వేంకటరావుగారు వానిని బంపివేయుము.'

శ్రీనివాసుడు తనతో నెప్పుడు నింత యనురాగముతో మాటాడలేదు. వానిపై వేంకటరావునకు కోపమువచ్చెను. కోపమునాపుకొని, యాతడెట్టకేలకు, 'ఇక నీతి శాస్త్రమునుగూర్చి వాదోపవాదములు చేయుటకిది సమయముకాదు. రామయ్య తప్పుచేసి యుండవచ్చును కాని, సారాయిత్రాగి యొడలు తెలియని స్థితిలో నుండగా నీవద్ద నుండ బెట్టుటయే మొదటితప్పు. ఆపైని తప్పుచేసెనని వానిమీద నేరము మోపుట రెండవతప్పు. తప్పుచేసెను, వానిని బయటికి పంపివేయుట మూడవతప్పు. న్యాయమా యన్యాయమా యను మాట నేను చెప్పలేనుగాని, నేనే యైనయెడల, తెలివితప్పియున్న వానిని ఫకీరునుజేసి పంపుట నాకిష్టములేదు.' అని నిర్భయముగాం బలికెను.

కాలిత్రొక్కబడిన పాము పడినవానివలె శ్రీనివాసుడు ఉలికిపడెను. వానిమొగము తెల్లబోయెను. వేంకటరావు చెప్పినది వాస్తవమే యైనను, నిందాపూర్వకమై యుండెను. శ్రీనివాసునకు కోపమువచ్చెను. 'అందరును నీవంటివారే యనుకొందువా? ఇట్టి సత్యకాలపు వ్యవహారము లీకాలమున బనికిరావు. రావలసినచోట మనుష్యులపై శ్రద్ధ పుచ్చుకొనవలసినదే. నీవు చేతగానివాడవు కాబట్టి, యన్యాయముగా నిన్నతడు పాడుచేయుచున్నప్పుడు—'

'అది యంతయును వేఱుసంగతి. మొట్టమొదట జూదమాడుటకు వచ్చుటయే నాతప్పు. ఆపైని రామయ్య నెదుట బెట్టుకొని

యాడుట యెంతకన్నతప్పు. ఇన్ని తప్పులను నా నెత్తిపై బెట్టుకొని రామయ్య నేల నిందింపవలెను?' 'సెబాస్-సెబాస్' అని మూకలోఁ గొందఱనిరి. శ్రీనివాసుడు వెనుకదిరిగిపోయెను. వానివంకరచూపులు వేంకటరావున కపశకునమును సూచించుచుండెను.

ధన పిశాచావిష్టుఁడు గావున, నెట్లో ధనాకర్షణము చేయుటయే యాతని యుద్దేశము. న్యాయమైనసరే. యన్యాయమైనసరే. అందఱును పేకాటగదిలోనికిఁ బోయిరి. ఆటలోనికి రావలసినదని గృష్ణాజీగారు వేంకటరావును బిలచిరి. పేకాటకు మఱిరానని యాతఁడు ఖండితముగాఁ జెప్పెను. ఆతడు మరల హాలులోనికిబోయి తలుపువైచి, పెరటితలుపు తెరచెను. కమల మరల లోపల బ్రవేశించెను. ఆమె ముఖమున జిరునవ్వున్నను, విచారసూచకములగు కళలుమాత్రము విడువలేదు సమీపముననున్న తోటబెంచీపై వారిద్దఱును గూర్చుండిరి. 'నీవు మనస్సు త్రిప్పుకొన్నందుకు నా కానందమైనది. జిగినీబిళ్ళ భద్రముగా నున్నదా?' 'ఏదీ! నీవేతీసికొనిపోతివి?' 'ఆ, నేను వెళ్ళినప్పుడు ఈ బెంచీపై నేగదా అదియుంచి వెళ్ళితిని. నీవుతీయలేదా?' వేంకటరావు తెల్లబోయి మొదట బెంచీపైవుచూచి తరువాత కమలపైవు చూచెను.

'కమలా, నిజముగా నీవద్ద జిగినీ లేదనియే చెప్పుచున్నావా?' 'లేదు. నిజముగానే నావద్ద లేదు. నాకు తీయుటకు వ్యవధియేదీ? నీవు తీసెదవనితలఁచి వడివడిగా బారిపోయితిని. నీవు నిజముగా దానినిఁ దీసి దాచినయెడల—'

'లేదు, లేదు. నేను తీయలేదు.' ఆతనిగొంతుక యెలుగు రాసెను. 'నీవును నేనును దీయకపోయియున్నప్పుడు మఱియెవ్వరో యెత్తుకొనిపోయి యుండవలెను.'

నాల్గవ ప్రకరణము

ఏ మి గ్ర హ చా ర ము!

వింతవానివైపు చూచినట్లు కమల వేంకటరావు వైపుఁజూచు చుండెను. కెంపుల జిగినీ మాయమయ్యెనను సంగతి విన్నప్పటినుండి యును నామెకు మనస్సులో నొకవిధమైన యాందోళనము కలుగసాగెను. పైవారెవ్వరో వచ్చి జిగినీ యెత్తుకొనిపోయిరనుమాట నామె యింకను నమ్మలేకుండెను.

'తొందరలో నీవు జిగినీ లాగుకొనిపోలేదా?' అని వేంకటరావు మరల నడిగెను.

'లేదు. ముమ్మాటికిని లేదు.' ఆమె జవాబుచెప్పెను. 'నీపని పాడుచేయుటకును, మన రహస్యమునకు భంగము కలిగించుటకును గూడ నాకిష్టములేక, నీవు దానినితీసి దాచెదవని యెంచి, యక్కడనే విడిచిపెట్టి తొందరగా వెళ్ళిపోయితిని. నేను పెరటిలో నూతి యొద్దున గూర్చున్నంతసేపును నీకును సూర్యారావునకును గూడ మేలుచేయఁగలిగితిని గదాయని సంతోషించు చుంటిని. ఏమి గ్రహచారము! ఏమి గ్రహచారము!'

'అయినచో నది దొంగిలింపఁబడియే యుండవలెను.' అతఁడు నిశ్చయముతోఁ జెప్పెను. 'నీవు పెరటిలోనికి బోయినప్పు డెవ్వరో హాలులోనికిఁ జొరఁబడి యుండవలెను.

'అది సాధ్యముకాదు. నూతియొద్దఁ గూర్చున్నంతసేపును నేను పెరటి ద్వారమువైపే చూచుచుంటిని. ఆ త్రోవ నెవ్వరును జొరఁబడలేదు. నీవు తలుపు తెరచుకొని తొందరగా బోయినప్పు డెవ్వరైన నా త్రోవను జొరఁబడి యుండవలెను.'

'అదికూడ నసాధ్యము' ని వేంకటరావు దృఢముగాఁ జెప్పెను. 'నేను వారితో మాటాడుచున్నంతసేపును నిన్ను గమనించి యాలోచింపుచుంటిని. తలుపుతీసి యెవ్వరైన లోనఁ బ్రవేశింతురేమో యని తలుపువైపే చూచుచుంటిని. మనము తెలిసికొనవలసినదానికన్న నెక్కువయైన కమల ముఖము వాడిపోయెను. ఆమె చూపులలో నేదో యాతురత కనుపడుచుండెను.

'నేను పొరపడనని యనుకొనుచున్నాను. మన మాటలు నెవ్వరో వినుచుండిరి. కాబోలు. గోడలకు చెవులున్నవేమో. మన రహస్యము వారికి దెలిసిపోయి యుండవచ్చును. అయ్యయ్యో! నాకు భయమగుచున్నది.'

వేంకటరావున కింతవరకు నాసంగతి స్మరింపనేలేదు. కమల యెట్టియవస్థలోఁ బడిపోయినదో యిప్పుడాతనికి యథార్థముగా గోచరించెను. చేతగాని చికాకొకటి యాతనికి హఠాత్తుగాఁ గలిగెను. మరల కొంచెము శాంతించెను.

'మనయూహ లవసరములేకయే, చాలదూరము పోవుచున్న వేమో! జిగినీ నాలుగువందల రూపాయిలు చేయునని విని యెవ్వడో ధనాశచే దానిని దొంగిలించి యుండవచ్చును. ఏదిధైనను గ్రహచారమే,'

కమల వినుచున్నట్లు కనపడలేదు. తన రహస్యభంగమును గూర్చి యామె యాలోచించుట మానివేసెను. తన హృదయేశ్వరుని వాగ్దానమునకును, నాతని స్నేహితుని మర్యాదకు కలుగఁబోవు భంగమును గూర్చియే యామె యాలోచించుచుండెను. క్షుద్రమైన ధనాశచేఁ జోరుఁ డెవ్వఁడో యాభరణము నెత్తుకొనిపోయెనని యామె యెంతమాత్రమును నమ్మలేదు. ఆవిషయమై యామెకు వేఱు విధమగు భయము కలిగియే యున్నది. కాని యా భయముఁ

తేయు నా మెయొకమూలకుఁ ద్రోసివైచెను. మనోనాయకుని వాగ్దాన మెల్లు నిలుపఁగలనను శంకయాలోచనచే గూడను మనస్సులో నుండెను.

'వీరందఱు నిఁక నెంతసేపు పేకాడెదరు?' అని యామె యడిగెను. వెంకటరావు జవాబు చెప్పలేకపోయెను. అప్పటికే పన్నెండు గంట లయ్యెను. బహుశః వారు తెల్లవారుదాక నాడెదరేమో? కాని, కమలకా 'ఫోర్గెట్టు' సెలు!

కమల యీసంగతి మఱి యెత్తలేదు. ద్వారమువైపు పోసాగెను. వీరందఱికన్న ముందుగా నీవు పోవద్దు. కొంచెము పనియున్నది. నీతో నిప్పుడెక్కువగా మాటాడలేను. నాకుఁ దలనొప్పిగా నున్నది. నే బోయెదను. సెలవు.' తలుపు తీసికొని కమల వెళ్ళిపోయెను.

వెంకటరావు మనస్సు చక్రమువలె తిరుగసాగెను. అతఁడు పేకాటగదిలోనికి బోయెను. రామయ్య యొకరమూల నేలపైఁ బండుకొని గుఱ్ఱుపెట్టుచుండెను. మిగిలిన వారాటలో మునిగి తేలుచుండిరి. కాల్చువారి చుట్టపొగకంపుతో గది యంతయు నిండియుండెను. రమ్మని వారందఱును వెంకటరావును బిలిచిరి. ఆటలోఁ గూర్చుండుటకు వానికిష్టము లేకపోయెను. కృష్ణాజీగారు లేచి నిలువఁబడి యొడలు విరుచుకొని రమ్మని వెంకటరావువైపు సంజ్ఞచేసిరి. 'రండి నాకు బదులుగా కూర్చుండి యాడుచుండుఁడు. నాచేయి యిప్పుడు గెలుపులోనే యున్నది.' అని కృష్ణాజీ యనెను.

'వద్దు వద్దు నేను మఱి యెప్పుడును పేకాడనని యొట్టుపెట్టుకొన్నాను.'

'వృద్ధనారీ పతివ్రతా అన్నాఁడు పోనీయండి. పట్టినే కూర్చుందురా? చిన్నచుట్ట యొకటి కాల్చుఁడు.'

'నేను చుట్టకాల్చను.'

'ఎప్పుడు మానివేసినారు? నిన్నటినుండియేనా?'

'లేదండి. నేను చిన్నప్పుడే గొట్టుపెట్టుకొన్నానండి.'

'అట్లయిన బోనిండు. ఇక్కడ నట్టనే కూర్చుండండి. బంట్రోతులు నిద్రపోవుచున్నారు. వచ్చువారికిని బోవువారికిని తలుపు తీయుచు వేయుచుండుఁడు.' వేంకటరావు కూర్చుండెను. ఆట జోరుగాఁ బరుగెత్తుచుండెను. అందరును నిశ్శబ్దముగా నాడుచుండిరి. ఓడిపోయినవారు నష్టము పూర్తిచేసికొన గోరుచుండిరి. గెల్చినవారు మరల గెల్చుట కుద్దేశించుచుండిరి. ఇంతలో వీధిలోనుండి యెవ్వరో గట్టిగా బిలువసాగిరి. వేంకటరావు లేచి వడివడిగాఁ బోయి చేరవైచియున్న వీధితలుపు తెరచెను. నెత్తిమీఁదనుండి ముసుగు వేసికొని యొక మనుష్యుఁడు గుమ్మములో నిలిచియుండెను. 'ఎవ్వరు మీరు?' అని వెంకటరా వడిగెను.

'ఎవ్వరయిన నేమి? కృష్ణాజీగారితో మాటాడవలెను. వా రెక్కడనున్నారు?'

'వారితో మాటాడుట కిప్పుడు వీలులేదు. వారు పేకాడు చున్నారు.'

'మాటాడక తప్పదు.' ఒక కాగితపు ముక్కపయి నాతఁ డేదో వ్రాసెను. 'ఇది తీసికొనిపోయి వారికిఁ జూపుడు. వారు తప్పక వచ్చెదరు.'

కాగితపుముక్క నందుకొని వేంకటరావు పేకాటగదిలోనికిఁ బోయి కృష్ణాజీగారి చేతికిచ్చెను. కృష్ణాజీగారి ముఖము బూడిదె వలె యొక్కసారి మాడిపోయి వెంటనే కుంకుమమువలె నెఱ్ఱఁ బారెను. ఒక్క నిట్టూర్పువిడిచి యాతఁడు లేచి నిలువఁబడెను.

'వేంకటరావుగారు ఈమాటు మీరు చూచుచుండుఁడు. రెండు నిముసములలోఁ దిరిగివత్తును.' కృష్ణాజీగారు వీధిగుమ్మము

వద్దకుఁ బోయి మరల కొన్ని నిముషములలోనే తిరిగివచ్చిరి. 'నేటి కాట ముగింతము. రేపు ఉదయము ఎనిమిదిగంటల మెయిలులో నూరికిఁ బోవలసియున్నది. రాత్రియంతియును నిద్ర లేకపోయినచో రేపు గ్రామాంతరమునకుఁ బోయి రాపని చేసికొనలేను. పెద్దవాడ నై తినిగదా క్షమించుఁడు.'

ఆట విధిలేక చాలింపఁబడినది. మేడలను దిగిల్చిన కోటులు నొక్కొక్కడుఁ దొడుగుకొనసాగిరి. సెలవుపుచ్చుకొనుటకయి కృష్ణాజీగారికి దగ్గరగా వేంకటరావు పోయెను. 'వీరందఱు వెళ్ళిపోవువరకును గొంచమోపిక చేయుఁడు వైద్యసంబంధమైనధర్మసందేహ మొకటి కలదు' అని కృష్ణాజీగారు ఏకాంతముగా ననిరి. అందఱును వెళ్ళిపోయిరి. వారిద్దఱుమాత్రమే మిగిలిరి 'డాక్టరుగారూ నేనిదివర కెప్పుడు వైద్యునిచే జేయి చూపించుకొనలేదు. ఒకనాడైనను జిల్లుమనిచీదలేదు. వానలోఁ దడచిననూ ఎండలో ఎండనను శైత్యపైత్యములు లేక కాలక్షేపము చేసితిని. అదియేమోగాని, బాగుగాలేదు. భయముగానున్నది.

'శరీరతత్త్వమెప్పుడు నొక్కలాగేయుండదు. మనుష్యునకు రాకపోయినను నూనుకువచ్చునా? సంగతియేమో చెప్పండి' ఈనడుమ వ్యవహారంలోఁ జాలకష్టపడినాను. అప్పటినుండియును గుండెలలో నేదోజబ్బుప్రవేశించినది. ఉన్న పాటుననే యొక్కొక్కప్పుడుతటతట కొట్టుకొని, కనులు చీకటిక్రమ్మి, మూర్ఛవచ్చి నట్లగుచుండును. ఈ రోజునను బాధజాస్తిగా నున్నది. కొంచెముచేయిచూచెదరా?'' వేంకటరావు 'స్టేతస్కోపు' దగ్గఱలేకుంటచే, గుండెలపయిఁ జేయివైచి సాధ్యమైనంత జాగ్రత్తగాఁ బరీక్షించెను 'కృష్ణాజీగారూ, నిజము చెప్పెదను. కోపగింపకుఁడు. మీగుండెలు చెడిపోయినవి. మెదడు చెడినట్లు తోచుచున్నది. ఆరుమాసములు విశ్రాంతి తీసికొనవలెను.

తప్పదు ఆయనాఁడు [illegible] చెప్పెను. కుల
నాగాఁడినుచు తరుగుచుండవలెను. వ్యసనములనుండి [illegible] చింతయే
కూడదు. అట్లు చేయుటకు పూనుకొనని యెడల తప్పక [illegible]మును.

కృష్ణాజీగారు వేడ నవ్వునవ్వెను. 'ఈ దినములు వ్యసనములు మానివేసి యుండుటకు వీలులేదు. నేనింకను మీరు చెప్పునట్లు నా మానసము మాత్రము చేయవలెను. ఇంటికి బోవుదమా? మీతో నేనుగూడ కొంతదూరము వచ్చెదను. ఒక స్నేహితుని యింటికిఁ బోయి మాటాడవలసి యున్నది.'' కృష్ణాజీగారు దీపములన్నియు నిద్రపోవుచున్న సేవకునవ్వని లేపి వీధితలుపు వేయించి, వేంకటరావుతోఁ గలసిపోయిరి.

వారిద్దఱును గొంతదూరము పోవుచుండగా, యొక యింటి యరుగుపయి నుండి యెవరో తనవయిపు రమ్మని సైగ చేయుచున్నట్లు వేంకటరావునకుఁ బొడకట్టెను. అతఁడు రెండడుగులు వెనకకు నిలచెను. పనితొందరచే కృష్ణాజీగారు వెనుకకు తిరిగి చూడక ముందుకు వడివడిగాఁ బోవుచుండిరి. నల్లని బట్టముసుగు వేసికొనిన యొక స్త్రీవిగ్రహము వేంకటరావు సమీపమునకు వచ్చెను. కమలా!' అతఁడు నిట్టూర్పువిడచెను. 'కమలా, ఏమి యీఘోరము! ఇంత రాత్రి యిప్పుడు—'కృష్ణాజీ వెనుక దిరిగి చూడకుండుటకు కనిపెట్టి, వెంకటరావునుఁ గమలకొంచెము ప్రక్కకు లాగుకొనిపోయెను. ఎగ యూపిరిచే నూపిరియాడక యామె యెట్టకేలకు మాటాడసాగెను.

నేనువీధిలోనికిఁ బోవలసివచ్చెను. వారు తెల్లవారు వరకును లేకయాడెదరని తలఁచియుంటిని గాని, యింతలోనే యాపివేయుదురని యనుకొనలేదు. తలుపులన్నియు వేసియున్నవి, నేనుమాయింటిలో కెట్లుపోవుదును? పోలేకున్న వీధిలో నెట్లు తెల్లవారు వరకును నిలిచియుందును? మరియొకరి యింటఁబండుకొని యున్ననదియును మానాస్పదము కాదా? ఏమిచేయుటకును దోచకున్నది.'

'వేంకటరావుగారూ, వెనుకఁబడిపోయిరా' యని వెనుకనుండి కృష్ణాజీగారు కేకలు వేయసాగిరి.

'నాకేమి యుపాయము చెప్పెదవు? వేగము వేగము' అని కమల వెనుకకు లాగఁజొచ్చెను.

పదవ ప్రకరణము.

క్షమింపుము.

ఒకప్రక్క కృష్ణాజీగారు గట్టిగా కేకలు పెట్టి రమ్మని పిలుచుచుండిరి. ఒకప్రక్క కమల యుపాయము చెప్పుమని తొందర పెట్టుచుండెను. వేంకటరావునకు గొప్పచిక్కు వచ్చెను. కాని యాతని మతి చలింపలేదు. వచ్చుటకుఁ గొంచెమాలస్యముపట్టునని కృష్ణాజీగారితోఁ జెప్పుటకుఁగాని, యేలయింత రాత్రి యప్పుడు త్రోవల నిపుండవలసి వచ్చెనని కమల నడుగుటకు గాని యాతని కప్పుడు సీలు కాలేదు. అంతలోనే యింతవీలుకలుగఁ జేసికొని 'చాలసేపునకు ముందే నీవు నిద్రపోయినావని నేననుకొనుచుంటిని. కమలా, నీకేమి పిచ్చిపట్టినదా? ఏలయింత తెలివి మాలిన పనిచేసితివి?' అని యామె నడిగెను,

'మిక్కిలి తొందరపయి విధిలేకపోయితిని. మఱియొక విధముగా నాలోచింపకుము. వారు తెల్లవారువరకును పేకాడుచుందురని తలఁచితిని. ఇంతనోనే మాని వేయుదురని నేననుకొనలేదు. అదిగో, కృష్ణాజీగారు మరల పిలుచు చున్నారు.' 'డాక్టరుగారూ, ఏమి యీయాఛాదస్తము? రారేమి?'

'ఇదిగో యిప్పుడే వచ్చుచున్నాను, ఒక వస్తువు చేతిలో నుండి జారిపడిపోయినది. వెదకుచున్నాను. కొంచెమోపిక చేయుడు.' కృష్ణా

జీగారి వెనుకఁబోవుచు తన్ను, ఆపదలోనున్న కమలకు సహాయము చేయుట యావశ్యకమని యాతనికిఁ దోఁచెను. అప్పుడే 'బాటసారు లంత' అను పద్యము కూడ జ్ఞాపకమువచ్చెను.

'వచ్చెదనుగాని. కొంచెమాలస్య మగును. మీరుఁ బొందరగా నున్న దయచేయుచుండుఁడు. నా జేబులోనుండి ఒకముంగుసీసా ఇక్కడనో యెక్కడనో పడిపోయినది. అది వెదకుచున్నాను. దొరకినఁగాని రాలేదు. మీరు కూడవచ్చి నాకు సాయముచేసిన సంతోషించెదను.' కృష్ణాజీగారు రారని యతనికిఁ దెలియును. ''అయిననరే మీరు వెదకుకొనుచుండుఁడు. నాకు జాలమగుచున్నది. నేఁబోయెదను.', అని చెప్పి కృష్ణాజీగారు వెళ్ళిపోయిరి. వేంకటరావునకు గుండె దిగ్గుపడెను. అసత్యమెన్నఁడు నాడని నాఁడు కాఁపసి జోడీవారిలో ముప్పొందుచున్న తాను నేఁడసత్యమాడవలసి వచ్చినదిగా యని యాతఁడు విచారించెను. కాని, యాయసత్యము కష్టమున నున్న యొక యనాయకురాలి యుపకారమునకే యగుటవలన వెంటనే యాతనికి మనశ్శాంతికలిగెను. వెన్నెలలో కమల ముఖముస్పష్టము గాఁగన్పట్టుచుండెను. ఆముఖము తెల్లఁబోయి యుండెను. ఒక విధమగు మహాభయమును సూచించు చుండెను.

కృష్ణాజీగారు వెళ్ళిపోయినట్టేనా?' అని యామె యాత్రముతో నడిగెను. 'అవును. వెళ్ళిపోయినారు. కాని నేనేల యాఁగి పోయితినో ఆయన పోల్చుకొనలేఁడులే.'

'హృదయేశ్వరా, నేను నీకొరకే—'

'అవును, నాకొఱకే యింత తెలివి తక్కువ పనిచేసితివి. నీపయి నాకుఁ గోపమువచ్చుచున్నది. ఇంతరాత్రి యప్పుడిల్లువిడచి యేలవచ్చితివి?

'కోపమువద్దు. ప్రాణేశ్వరా, కోపమువద్దు,' వాడిపోయిన యామె చెక్కుటద్దములపయి కన్నీళ్ళుజలజల రాలసాగినవి. 'ఇంత

రాత్రి యిప్పుడు నేనిల్లువిడిచి వెళ్ళుట నీకొఱకే. నీగౌరవము కాపాడుటకే. వారు తెల్లవారు వరకును బేకయాడు చుందురని నేననుకొంటిని. తరుచుగా వారట్లు చేయుచుండుట చూచి యుంటిని. నేడు గూడ నట్లే చేయుదురని తలంచితిని. మొట్టమొదటనే యీసంగతి నీతో జెప్పుటకు నేను నుద్దేశింపలేదు. కార్యము సానుకూలము చేసికొన్నపిమ్మట నీవు తలవని తలంపుగా, నీతో నీమానము రక్షణ జరిగించుకొనవచ్చునని చెప్పి నీకానందము కలుగ జేయవలెనని యనుకొంటిని. నేనిట్లువచ్చుట నీకొఱకేయని యిప్పుడైన నమ్మెదవా?' జాలినిబుట్టించు కపట మాటలును, అమాయికములయిన యామె చూపులును, గనిపెట్టి, వేంకటరావు మనస్సు మెత్తనయ్యెను, ఆమె నిర్దోషురాలని నిశ్చయించుకొనెను.

'నీవు తలంచినపనియెట్లు చేయవలెనని యనుకొంటివి?' అని యతండడిగెను.

'నీతో నిప్పుడది చెప్పవలసినది కాదు. క్షమింపుము. నామాట నమ్ముము. నిర్హేతుకముగా జరిగిన యదృశ్యమయ్యెనని మనమెఱింగిన తక్షణమే, నామనస్సు పలుపరివిధములఁ బరుగెత్తసాగెను. నాకొక క్రొత్తయాలోచన పొడకట్టెను. నాప్రయత్నము వట్టి గొంతెమ్మకోరికయని, నాకిప్పటికి గాని తోఁచలేదు. ఆప్రయత్నము నిష్ఫలమైనది. ప్రాణేశ్వరా, తన హృదయమంతయు నర్పణచేసిన మానమును గాపాడుటకు స్త్రీ మాత్రురాలెంత శ్రమపడగలదో యంత శ్రమయును నీకొఱకు పడితిని. మరి నేనేమి చేయఁగలను?'

వేంకటరావునకుఁ జిత్తభ్రమ కలిగెను. మతిమాలి తాను చేసిన యపరాధమువలనఁ దనకుఁ గలిగిన యాపదనుండి తన్ను తప్పించుట కనుకూలముగాఁ బ్రయత్నించుచు చిక్కులలోఁ బడుచున్న యొకకన్యను దాను నిందించుచున్నాఁడు. వేంకటరావున కేమియుఁ దోఁచక యొకనిముస మూరకుండెను.

'ఇంతగన్న నీ నేపాప మెఱుఁగను. హృదయేశ్వరా, క్షమిం పుము.' 'క్షమింపుమందువా! కమలా' అతఁడు పూర్తిగాఁ దెలి వొందెను. క్షమింపుమందువా! నాకొఱకై యింతశ్రమపడుచున్నావు నీకు నేనేమి పత్యుపకారము చేయఁ గలను? మనమింక నిక్కడ నాలస్యముచేయుటకు వీలులేదు. ఇంటికి నిన్ను దిగఁబెట్టెదను. పద. ఏదో యొకవిధమునఁ గనుపడి నీగదిలో నిన్నుఁబ్రవేశపెట్టి నేను నాబసకుఁ బోయెదను' తాను చేయవలసిన కార్యక్రమమంతయుఁ దనకు నిశ్చయముగాఁ దెలిసినట్లే యాతని కంఠధ్వని సూచించు చుండెను. కాని తాను చేయవలసినపని మహాకార్యమై యుండెను.

కమల వీథిలోనున్నది. ఆమె తనగదిలోనికి పోవుటకుమూడు ద్వారములు తెఱువవలసియున్నది. ఆపని రహస్యముగాను, నిశ్శ బ్దముగాను జరుగవలసియున్నది. తలుపులు తెఱచు స్నేహితు లెవ్వ రును లేరు. దొంగతనముగాఁ దలుపు లూడఁదీయవలెను. ఆపని యెట్లు సాధ్యమగును.

'కమలా! అందాఁక నీవీ బాదముచెట్టువద్దఁ గూర్చుండుము' —వీథిగుమ్మమువద్ద బాదముచెట్టొకటి కలదు—'కీడెంచి మేలెంచ వలెను. ఒకవేళ నీవింటిలోనికి పోలేకపోయినయెడల, రాత్రియం తయు నిక్కడనేయుండి, 'తెల్లవారు జామునపైకి వచ్చితి'నని యబద్ధమాడవచ్చును. కాని, యంతవరకు రానీయనులే.' కమల గుండెలు తటతట కొట్టుకొనుచుండెను. వేంకటరావు తలుపు తెఱచు ప్రయత్నమున నుండెను. మొట్టమొదట వీథివైపుననున్న పెరటి తలుపు పరీక్షించెను. అది లోపున గడియపెట్టి యుండెను ఎట్లైనఁ దెరచుటకు సాధ్యమగునా యని మరలఁ బరీక్షించెను. తలుపు చెక్కలలోఁ గొంచెము సందుకలదు. జేబులోనుండి చేతికత్తిని దీసెను. దానినా సందులోదూర్చి గట్టిగానెత్తెను. గడియ జారి

పోయెను. తలుపు తెరువఁబడెను. పెరటిలోఁ బ్రవేశించెను. నూతి
యొద్దనఁ జేరబడి నలుదిక్కులఁ బరీక్షించెను. మొట్టమొదట కృష్ణ
వేణి సామానుంచుకొను గదియును, దానికుడిప్రక్కను గిన్నులతోఁ
దాను మాటలాడిన హాలును, దానికుడిప్రక్కను కమలగదియు
నుండెను. కమలగదికి రెండుకిటికీలు కనుపడెను. ఒకటి తాను నిలచి
యున్న పెరటివైపుననున్నది. మఱియొకటి యింటికి సందుకప్రక్క
నున్న పెరటివైపునున్నది. సంకటపడి రెండుకిటికీలను పరీక్షించెను
కిటికీతలుపులు చెక్కతలుపులు. వానికి 'షట్టర్సు' కూడ గలవు.
షట్టర్సులోఁ జేయిదూర్చి గడియతీయుటకు వీలగునేమోయనియాతఁడు
పరీక్షించెను. కాని యవి లోపునుండి గడియ వేయఁబడి యుండుటచే
నది వీలులేకపోయెను. మరల నాతఁడు కమలవద్దకు వచ్చెను. ఆమె
నుపాయమడిగెను. కొంచెముసేపామె యాలోచించెను. ఏదియోసం
గతి యామెకు జ్ఞాపకమువచ్చెను. తనగదికి హాలువైపుననున్న
కిటికీ 'షట్టర్సు' లోపలినుండి గడియపెట్టుట మాన్యోలులేదని
యామెకు స్మరించెను. వెంటనే యాతనితోఁ జెప్పెను. ఆతఁడు
మరల పెరటిలోనికిఁబోయి పరీక్షించెను. హాలులోనికిఁ బోవుట
కుపాయ మాలోచించెను. ద్వారము తెరచుటకు వీలులేదు. కిటి
కీలు రెండుకలవు. వానితలుపుల పైభాగములు అద్దములు. వాని
చేతికఱ్ఱతో నొకయద్దమును జప్పుడుకాకుండ కోసెను. చిన్నముక్క
తెగెను. చేతితోఁ గొంతవరకు విఱిచివేసెను. చేయి దూరుపాటి
సందు కలిగెను. చేయిదూర్చి గడియతీసెను. హాలులోఁ బ్రవేశిం
చెను. కమలగది కిటికీయొద్దకు వెళ్ళి 'షట్టర్సు' లాగెను. విడిపోయి
నవి. చేయిదూర్చి గడియతీసెను. హాలుతలుపు తీసికొని పెరటి
లోనుండి వీధిలోనికివచ్చెను. కమలను దోడ్కొని మరల పెరటి
లోనికిఁ బోవుచుండెను. ఇంతలో పెరటి వెనుక ప్రక్కనుండి దొంగ

లాంతరు వెలుగుకనపడెను. హాలుతలుపు వేసికొని కిటికీలోనుండి గదిలోనికిఁ బొమ్మని కమలతో మెల్లఁగాఁజెప్పి, ఏమివచ్చినను రానిమ్మని వేంకటరావు ధైర్యముతో నక్కడనే నిలుచుండెను. కమల గదిలోనికిఁ బోయి తలుపు వేసికొనెను. [illegible]ంగలాంతరు సమీపించెను. గంటక్రిందట ముసుగు వేసికొని కృష్ణాజీగారియొద్దకు వచ్చినవాఁడే తనయెదుట నిలువఁబడెను. అతఁడింకను ముసుఁగు వేసికొనియే యుండెను. '[illegible]ట్రరుగారూ మరల తిరిగివచ్చిరా? ఏదియైనఁ బారవేసికొని వెదకుచున్నారా యేమి? ఇప్పుడు మీరు పడుచున్న శ్రమయంతయును నేను గనిపెట్టితిని. వెనుక పెరటిలోనే నేను గనిపెట్టుకొనియుంటిని. నావద్దకు వచ్చియున్న శ్రమలేకయే నేను తలుపు తీయించియుందును. పోనిండు. ఏనదియైనదే కాని హాలులోనికిరండు. ఇద్దరును బోయిరి. ఇదియేమి యీ బెంచీప్రక్క? చేరుమాలుముక్క. ఇది మీదేనా?

'కాదు' 'అయినచో నెవ్వరిదో యింటివారిదై యుండును.' ఆడువారి చేరుమాలైనట్లు తోఁచుచున్నది. ఇది నేనిందాకనే చూచి పనికిమాలిన వస్తువని యశ్రద్ధచేసితిని. 'ఎందుకైనను మంచిదే. ఇది తీసి దాచియుంచుఁడు. మీరు ఇందాక పారవేసికొనిన వస్తువు నెవ్వరు దొంగిలించిరో తెలిసికొనుటకిది పనికిరావచ్చును. జాగ్రతగా జేబులోపెట్టి దాచుకొనుఁడు. మరచిపోకుడు.'

ఆఱవ ప్రకరణము

'తా నొకటితలఁచిన దైవమొకటి తలఁచును.'

వింతవాఁడు మాటాడుచున్నంతసేపును దల యూచుచుండెను. వాఁడాడుచున్న మాటలు 'ఖాతాఖాని' మాటలవలె విలువలేనివాని

[illegible] వైపుకు గనుపడుచున్నను [illegible] [illegible] [illegible]
స్ఫురించుచుండెను. చేరుమాలు ముక్క నలని దినపత్రిక యొకదో
గమో వేంకటరావునకు బోధపడలేదు. కాని యది తనిచ్చి వేయవలెనని
దని వాడాలని తొందరపెట్టి బలవంతముగ జేబులో పెట్టించెను.

'నే నెవ్వఁడనో తెలియక నీవు నావైపు వింతగఁ జూచు చున్నావు. నీకా విషయమైన సందేహమక్కరలేదు. నే నెవ్వఁడ నైనను నీకు శత్రువునుగాను కొన్నిదినములలో నీకొక గొప్ప స్నేహితుఁడను కాఁగలను. సె కాలస్యమగుచున్నది కాఁబోలు. కృష్ణాజీగారు రాత్రి తిరిగి యింటికిరారని యనుకొనుచున్నావేమో! వారు శీఘ్రముగానే తిరిగివత్తురు. నీకిక్కడ నేమి కావలసినను దెచ్చి యిత్తును. చెప్పుము. జాగుచేయరాదు.'

వింతవాఁ డెవ్వడైనను దా నేకారణమున దొంగపనిచేసెనో యది వానికిఁ దెలియుట లేదని యెంచి వేంకటరావు తృప్తినొందెను.

'నీవుచేసిన యుపకారమునకు సంతోషించితిని.' వేంకటరావు చెప్పెను. 'నేను చేయవలసినపని చేసి వేసితిని. ఇక్కడ నాగవలసిన యవసరము మఱిలేదు. చేరుమాలుముక్క—'

'జాగ్రత్తగా దాచియుంచుము. నీకది యెంతో పనికివచ్చును. కృష్ణాజీ యతి శీఘ్రముగావచ్చును. వాఁడు తిరిగివచ్చువరకును నీ విక్కడ నుండఁగూడదు. వేగము పొమ్ము. పెరటితలుపు వేసెదను. నీవు చప్పుడు చేయలేదని యనుకొనుచున్నావు. కాని చేసితివి. అది వినియే నేను నీవద్దకు వచ్చితిని. నేను నీకు శత్రువును కానని మఱియొకసారి చెప్పుచున్నాను.' వేంకటరావు చెప్పవలసిన దేదియును లేదు. కమల సుఖముగా నింటికిఁ బోయినది. తానుగూడ వడివడిగా నింటివైపు నడువ సాగెను.

క్రొత్తవాడు పెరటితలుపును, హాలుతలుపును వేసికొనెను. వేంకటరావు ఇంటికిఁ బోయెను. నిద్రరాలేదు. కమల నాపదనుండి

తప్పింప యత్నము చేయుచున్నాడు సూర్యారావు ప్రసంగము మరలింపబోయెను, ఇంటికి వచ్చుటతోనే యొక్కసారి జ్ఞాపకము వచ్చి పీపుపై ప్రశ్నించెను. సూర్యారావున కేమి సమాధానము చెప్పవచ్చును? ఆ ప్రశ్న నిరాడు పదిపర్యాయములు తన్నుగా నే యడుగుకొనెను. సమాధానము తోచలేదు. అడిగిన ప్రశ్నయే మరల నడుగుకొనుచుండెను. ఇంతలో సూర్యారావు వచ్చి వడివడిగా లోనప్రవేశించెను. వేంకటరావు తెల్లబోయి చూచెను. 'తెల్లబోయి చూచెదవేమి! మీ యింటికిదివరకే రెండుమూడుసార్లు వచ్చితిని. గాని నీవింటనుండ లేవు. నాయంత్రముచే నింతరాత్రియప్పుడు మరల వచ్చితిని' 'నీకు నేనిచ్చెదనన్న ధనముకొఱకేనా?'

జరిగిన సంగతియంతయును యథార్థముగా చెప్పవలసి వచ్చెను. దాచినప్రయోజనము కన్పడలేదు. అంత యాతురతతో నడుగుచున్నవానితో 'లేద' ని యెట్లు చెప్పవచ్చును? ఏండ్లకొలంది గ వారిద్దఱును స్నేహితులు. చెన్నపట్టణములో తమతమ కాలేజీలలో జదువుచున్నప్పుడు నారొక్కగదిలోనే బస చేసియుండెడి వారు. ఒండొరులు రహస్యములను యథేచ్ఛగా జెప్పుకొనుచుండెడి వారు. అట్టివానికి సహాయము చేయక యుండుట యెట్లు? చేయలేనని చెప్పుట యెట్లు ? 'ఏమి యట్లాలోచించుచున్నావు ? వింతయేమైన జరిగినదా యేమి?' వేంకటరావింకను మాటాడలేదు.

'ధనము పోయినదా యేమి?' సూర్యారావు మఱియొకసారి యడిగెను. ఏదో యొక యబద్ధపుగథ యల్లి చెప్పివేయవలసినదని మనస్సు ప్రోత్సాహము చేసెను. అట్టిపని కూడదని మనస్సాక్షి గట్టిగా నాజ్ఞాపించెను. మనస్సాక్షికిని మనస్సునకును దేవాసుర యుద్ధము కొన్నినిముషములు జరిగెను. చివరకు మనస్సాక్షియే గెల్చెను. సత్యము చెప్పివేయుట కాతఁడు నిశ్చయించెను. కూర్చుం

డువాని సంజ్ఞచేసి, కుర్చీపైని వానిఁ గూర్చుండఁబెట్టి ప్రశ్నారంభించెను.

'నేను చెప్పినదివిని నీవేమిభావించెదవో నాకుఁ దెలియదు, గాని వాస్తవమునే చెప్పుచున్నాను. ఉదయమున నీకీయవలయునని యంత్రమే సొమ్ము బాంకినుండి తీసితిని. ఈనడుమ దొంగతనములు జాస్తిగానుండుటచే ఇంటిలో నుంచుటకన్న దగ్గరనుంచుకొనుటయే మేలని తలఁచి, నోట్లు జేబులో పెట్టుకొని, కృష్ణాజీగారింటికి భోజనమునకుఁ బోయితిని.'

ముందు రాఁబోవునదేమో యాలోచింపక, సూర్యారావు అశ్రద్ధగా వినుచుండెను. సొమ్ముపోయినదిమాత్ర మాతఁడప్పుడే యూహించియుండెను.

'శ్రీనివాసుఁడుకూడ వచ్చెను. జూదమునకై సొమ్ము పురికొల్పెను. జరుగవలసినది జరిగినది.' సూర్యారావునకు మనస్సులో నేవేవో భావములుపుట్టెను. బలవంతముగ వాని నాతఁడడచికొనెను.'

సూ—'బహుశః. పెద్దపెద్ద పందెములు నేసి యోడిపోయి యుందువు. అవసరమైనప్పుడు తప్పక శనిదేవతయేకదా వెంటవచ్చుచుండును?'

వేం—'శనిదేవతకు రామయ్యగాఁడు తోడుపడినాఁడు. వాఁడు నాకు వంతుదారుఁడైనాఁడు ఏదో మాయ కమ్మినట్టు డబ్బంతయు దగులఁబెట్టితిని. శ్రీనివాసునకు నోటువ్రాసియిచ్చెదనంటిని వాఁడొప్పుకొనలేదు. పరువు నిలవఁబెట్టుకోవలెనని నోట్లు వాని మొగమునఁ బారవైచితిని నాకుఁ జాల వికారముగ నున్నది సూర్యారావుగారూ, దేవుని ముఖముచూచి చెప్పుచున్నాను. నాకుఁ జాలవిచారముగ నున్నది. నీవు నాకేదైన త్రోవ చూచినయెడల—' వేంకటరావాగిపోయెను. నోట మాట రాలేదు.

సూ—‘‘సూ—నాకేమియుఁ గనుపడదు. శ్రీనివాసుఁడు కొంచె మోపిక చేయవలసియుండెను. వానికి నామీఁదకోపము. నీవునాకు సొమ్మిచ్చెదవని యాతని కెట్లో తెలిసి, మాయపన్ని నీసొమ్ములాగి కొన్నాఁడు కృష్ణాజీయును వాఁడునుగలసియే యేదో పాతాళహోమము చేయుచున్నారు. అందులో నన్ను గలపవలెనని శ్రీనివాసుఁ డూహించెను, నేనుమాత్రము వాని మాటవినలేదు. అప్పటినుండియు నెట్లయినను కొంపముంచవలె నని వాఁడు ప్రయత్నించుచున్నాఁడు కావున నెట్లయిన జాగ్రత్తపెట్టి వానిసొమ్మిచ్చి వేయవలెను.’

వేం—‘ఎట్లు జాగ్రత్తపెట్టవచ్చును?’ వేంకటరావు చెప్పలేక చెప్పెను. ఎట్లు, ఎట్లు నీకు నేనేమిచేయగలను?’

‘‘విచారించుట తప్ప నీవు మఱియేమి చేయఁగలవు? నాకు మాత్ర మొక్కత్రోవ కనుపించుచున్నది. అనుమానమైనదే, కాని, చేయక విధిలేదు. ఈరాత్రియే చేసెదను.’ ‘అదియేమి?’

‘శంకరశాస్త్రిగారి యింటికిఁ బోయెదను.’ కమలపినతండ్రియింటికా! కమల కాతడుసమముగా పినతండ్రి కాడు ప్రేలువిడిచినపినతండ్రి యని నీవెఱుగుదువుగదా. ఆయన రాత్రులయందెప్పుడును నిద్రపోఁడు ఈలోభివాండ్రెప్పుడునునింతే ఎంగిలిచేతితో గాకినయిన గొట్టడు. అప్పుడప్పుడు నేను వాని యొద్దకు బోయి బదులు తెచ్చుకుందును. ఎట్లట్లో వాని దయసంపాదించితిని గావున, తక్కువవడ్డీకి నాకు బదులిచ్చును వేంకటరా వనుమానముతో వినుచుండెను. బదులిచ్చుటలోఁ గర్కోటకుఁడని శంకరశాస్త్రికి ప్రఖ్యాతికలదు. వానియొద్ద తక్కువవడ్డీ అంత సొమ్మొక్కసారి సూర్యారావెట్లు తెచ్చునో యాతనికిఁ దోఁచకుండెను. ‘శంకరశాస్త్రితో మాట్లాడి, యేమయ్యెనో నాకుఁ దెలియఁజేసెదవా? నేను నీకబురునకయియే కనిపెట్టుకొని యుందును.’

‘ర్యారావు వెళ్ళిపోయెను. వేంకటరావువీధియరుగుపయి గూర్చుం

డియూ లోచించుకొనుచుండెను. ఆలోచించిన కొలఁదియు నాతని విచారము మెండగుచుండెను. తన్ను తానే నిందించుకొనుచుండెను.

ఇంతలో నెవ్వడో యొకడు తనగుమ్మము వద్దకువచ్చెను వేంకటరావుగా రున్నారా యని యడిగెను. చినిగిపోయి నీలికలుగానున్న బట్టనాతఁడుకట్టుకొనియుండెను. అట్టివారుముష్టియెత్తుకొనుచు రాత్రింబవళ్ళువీధులలోఁదిరుగుచుండుట చేననుమానింపలేదుగాని, 'ఏలవచ్చితి' వని గట్టిగానడిగెను 'ఆవీధిలో నొకపంతులుగా రొకయింటిలో పైకివచ్చి యీయుత్తరము మీకిచ్చి నాలుగణాలు మీయొద్దపుచ్చుకొమన్నారు' అని వాఁడు జవాబిచ్చెను. వేంకటరావు గదిలోనికిఁబోయి యుత్తరము చదువుమనెను, వెంటనేనాలుగణాలుతీసి వానిమీద బారవైచి, జవాబులేదు పొమ్మని వానిని బంపివేసెను. వెంటనే కోటును జోడును దొడుగుకొని బయలుదేరెను. ఆయుత్తరము సూర్యారావే వ్రాసెను. 'ఇక్కడవింతయొకటి జరిగినది. శంకరశాస్త్రి యింటిలోనుండి వ్రాయుచున్నాను. నీవిది చూచిన వెంటనే యాలస్యముచేయక పరుగెత్తిరమ్ము. త్రోవలో నెవ్వరితో నేమియును మాటాడవద్దు.' అని దానిలో వ్రాసియుండెను.

వేంకటరావునకేమియును బోధపడలేదు. ఏదోయొకవిధమైన యనుమానముకూడఁ గలిగెను. వడివడిగా శంకరశాస్త్రిగారి యింటివైపు నడచిపోయెను. కిటికీయొద్ద లాంపు వెలుగుచుండెను. చప్పుడు చేయక లోనప్రవేశించెను. ఆయింటిలో నొక్కటే గదియుండెను. పుస్తకములును కాకితములును విరజల్లబడియుండెను. ఒకమూల ధనము దాచుకొను 'సేఫు' పడియుండెను. అది తెరచియేయుండెను. అందుకొన్ని దస్తావేజుకాగితములు ఎఱ్ఱదారముతో కట్టబడియుండెను వస్తువులట్లు విరజల్లబడియుండుటనుజూచిన వెఱ్ఱివాఁడు కాపురమున్న యిల్లువలె కన్పట్టునుగాని. బుద్ధిమంతుడు కాపురమున్న యిల్లువలెఁగ

స్పష్టలేదు. ఆగదికి మీఁద బల్లసరంబీ కన్పట్టెను. సూర్యారావుగారూ, మీఁదిగదిలో నున్నారా? అని వేంకటరావు దిగువనుండి గట్టిగా నడిగెను. అప్పునని యొకమాట వినఁబడెను. వెంటనే వెం[illegible]యాతడు మీఁదకుఁబోయెను. మేడమీఁద రెండు పడకగదులు గలవు. ఒకటి కాళీగానున్నది. రెండవదానిలో నొకమంచమును పరుపును గలవు. ఒకమేజాబల్లపై నొక యద్దపుముక్క యుండెను. మంచముపై నొక పురుషవిగ్రహము వెనుకదిరిగి పండుకొనియుండెను. గడ్డముదాక [illegible]తో కప్పియుండెను. సూర్యారావు మూల[illegible] గాభ్ర[illegible] నిలిచియుండెను. వేంకటరావు మెల్లిగ దగ్గరకుఁబోయిచూచి, త్రుళ్లిపడెను.

'చనిపోయినాఁడు! చనిపోయినాఁడు' బూర్నీసు కొంచెము పైకిలాగెను. చేతికేదో జిగటవలె నంటుకొనెను.

''రక్తము రక్తము!' గట్టిగాననెను.

రక్తము! ఇక్కడ ఘోరముజరిగినది.'

ఏడవ ప్రకరణము.

మీఁదు మిక్కిలి

మంచముపై బండుకొనియున్నవాఁడు నిశ్చయముగా మరణించియేయున్నాఁడుగాని వానినిగూర్చి విచారించుట కవసరము కనబడలేదు. శంకరశాస్త్రి ముసలివాఁడు. లోభి. ఒక నాఁడైనఁ దిన్నగాఁ దినడనియే బ్రహ్మపురమునందంతటను బ్రతీతి. పరిచయముగా మాటాడినచో నప్పుసప్పులు తక్కువ వడ్డీలకుఁ గోరునేమోయని, బంధుగులతో మాత్రమేకాక యిరుగు పొరుగులవారితోఁగూడ

ఎన్నడును చక్కగా మాటాడియుండలేదు. ఆకారణమున నెవ్వడును వానిగుమ్మము త్రొక్కిచూడఁడు. ఇంటిలోదొంగలు చొరఁబడినను సాయము చేయుట కెవ్వరును రారని యాతఁడెఱిఁగియుండుటచే నాతఁడు రాత్రులయందుఁ దెల్లవారువరకును మేలుకొని కాచియుండును. వంటబ్రాహ్మణుని బెట్టినచో జీతమీయవలసియుండునని యాతఁడే రెండుజాముల కింతముద్ద యుడుకఁబెట్టుకొని తినుచుండును. అట్టి మూర్ఖుల కిట్టి దుర్దశ ప్రాప్తించుట వింతగాదు. ఊరిలోనివారు వన్నను దాని కాశ్చర్యపడరు.

న్యాయవాదివృత్తి నవలంబించియున్న సూర్యారావున కిది యాశ్చర్యముగా నున్నదిగాని వృత్తిధర్మమువలన దఱచు రోగముచే జారిన శవములను జూచుచున్న వేంకటరావునకు వింతయేమియుఁ గన్పట్టలేదు.

'లోకమున మరణకాలమున నెవ్వరైన బంధుగులో స్నేహితులో కనిపెట్టుకొనియుండుట సహజమైయున్నది. ఈ లోభి యెవ్వని గూడ దగ్గరఁ జేర్చకపోవుటచే దిక్కుమాలినచావు చావవలసి వచ్చెను. పోనిమ్ము. ఆయూసు మనకేల? నేను వైద్యుడను కాబట్టి ఈతఁ డెట్లు మృతిఁజెందెనో కొంచెము పరీక్షించెదను. బహుశః మఱియొక వైద్యుఁడు వచ్చియుండఁడు' అని వేంకటరావనెను.

సూర్యారావు దీపమును గొంచెము పెద్దదిచేసెను. శవముపై గప్పియున్న బూర్నీసును భుజములవరకును లాగుటతోనే వింత యేమో వేంకటరావునకు గనుపడెను. త్రుళ్ళిపడి యొక్క యడుగు గాతఁడు వెనుకంజ వేసెను.

'హత్యయే జరిగెను. సూర్యారావూ చూచితివా?' శవము గడ్డమువరకును గప్పఁబడియును, వీధిలోనికిఁ బోవునప్పుడు తొడుగుకొను దుస్తులు తొడుగుకొని యుండెను, లోన లాల్చియును, పైని

కోటును, మల్లుపంచెయును గలవు. చేతులు రెండును మొగలినార త్రాళ్ళతో గట్టిగా కట్టఁబడి యుండెను. ఆత్రాఁడు మంచముదండెల కిప్రక్కను నా ప్రక్కయును కట్టఁబడియుండెను. త్రాళ్ళతో కట్టుటకు కొంత వ్యవధి యగుటచేతను, గింజుకొనవములతో పెనఁడప్పుచుండుటచేతను, గింజుకొనుటచేత గాఁబోలు ముఖమునందు కోపరస చిహ్నము లింకను విడువలేదు. ఎడమప్రక్క నొక గాయముండెను. అందుండి రక్తము పైకివచ్చి కోటంతయు దడిసినది.

'ఇది ఘోరము. నేనింతవరకును గనిపెట్టనేలేదు.' అని సూర్యారావనెను.

'నాకుగూడ దోచలేదు. ఇట్టిఘోరము లిదివర కెన్నియో సోఁగులు చూచియున్నాను. నాకుగూడ మొదట దోచలేదు. కాని యీతఁడేల మృతినొందెనో స్పష్టముగానే తెలియుచున్నది. ఇదిగో కత్తి తిన్నగా గుండెలలోనికిఁ బోయినది. గాయము తగిలినవెంటనే ప్రాణము పోయియుండును.'

'త్రాళ్ళతోఁ గట్టుటకు ముందుగా నేనా లేక తరువాతనా?' అని సూర్యారావడిగెను.

'ఆసంగతి చెప్పలేను. చిక్కుగానేయున్నది. చంపివేసిన తరువాత త్రాళ్ళతో గట్టివేయుటకు నంతశ్రమ ద్రోహియైనవాఁ డెవ్వఁడైన తీసికొనునా? త్రాళ్ళతో గట్టినతరువాత చంపియున్నచో గింజుకొని నట్లేల కనుపడుచున్నది?'

'విషమేదైనఁ బ్రయోగింపఁబడినదా?' అని సూర్యారావడిగెను.

'అదికూడ నాలోచింపవలసిన విషయమే' వేంకటరావు జవాబిచ్చెను. 'కాని, యిప్పుడు మనమెఱిఁగిన దానికన్న నెక్కువ తెలిసికొన నవసరములేదు. ఇంక నిక్కడ జాలముచేసిన నింద మననెత్తి

పైనే బడునేమో, నీవుపోయి వేగముగాఁ బోలీసువారినిఁ దీసికొని రమ్ము. నేనిక్కడనే కనిపెట్టుకొని యుందును.' సూర్యారావు వెంటనే బయలుదేరిపోయెను. పోలీసు ఇనస్పెక్టరుగారిని, ఇద్దఱు కానిస్టేబిల్సును దీసికొనివచ్చెను. ఇనస్పెక్టరుగారు తోఁచినంతవరకు తణిఖీ చేసిరి.

'సూర్యారావుగారూ, కొన్ని ప్రశ్నలడుగవలసియున్నది.' ఇనస్పెక్టరుగారనిరి. 'మీరీశవము నెన్నిగంటలప్పుడు చూచిరో సమముగాఁ జెప్పగలరా?'

'సమముగా ఇరువదినిముసములక్రిందట' యాతఁడు జవాబిచ్చెను. 'తొందరపనిచే, శంకరశాస్త్రిగారితో మాటాడుటకు నింతరాత్రి యప్పుడు వచ్చితిని.'

ఇనస్పెక్టరుగారొక్కసారి సూర్యారావు వైపు తేరిచూచిరి,

'ఇంతరాత్రియప్పుడా? మీరు ఇక్కడకుఁ బోవుచున్నామని యెవ్వరితోనైనఁ ద్రోవలో చెప్పియున్నారా?'

'చెప్పితిని. నాస్నేహితుఁడు డాక్టరు వేంకటరావుగారితోఁ జెప్పితిని, ఈరాత్రి నేను వారియింటినుండియే యిక్కడకు వచ్చితిని. శంకరశాస్త్రిగారి నొకసారి చూచుటకుఁ బోయెదనని వానితోఁ జెప్పియుంటిని. ఆయన తెల్లవారువరకును జాగరణచేయుచు, బగటిపూట నిద్రించుచుండునని నే నెఱుఁగుదును. నాకును నాయనకును జాలపరిచయము కలిగియుండుటచే, రాత్రులయందు నేనాయనయింటికి వచ్చుచుఁ బోవుచుండు నాచారముకలదు.'

'తలుపేమియైనను విరుగఁ గొట్టఁబడినట్లుండెనా?'

'లేదు. తలుపు మూసియే యుండలేదు. శంకరశాస్త్రి పరమ లోభియైనను, వీధితలుపెప్పుడును వేయునాచారము కలవాఁడుకాఁడు'

'మీరు చూచినదంతయు వాస్తవముగాఁ జెప్పుఁడు.'

'విస్తారము లేదు. తలుపు తెరచి లోనికిఁబోయితిని. ఇంటిలో దీపము వెలుగుచుండుటచే, శంకరశాస్త్రిగారు నిద్రబోలేదని తలంచి పోయితినిగాని, లేకున్న పిలిచియే పోయి యుందును. క్రిందిగదిలో నెవ్వరును లేరు. మీఁదిగదికి బోయితిని. శంకరశాస్త్రిగారు నిద్ర పోవుచున్నట్లు కన్పట్టెను. ఎప్పుడును మూల్గులు లేకపోవుటచే నా కనుమానము కలిగినది. నిద్రపోవువాని ముక్కుదగ్గిర చేయిపెట్టి చూచితిని. ఊపిరి లేదు. వీధిలోఁ గనుపడిన యొకబిచ్చగాని చేతికి చీటియొకటి వ్రాసి యిచ్చి డాక్టరు వేంకటరావుగారికి కబురంపితిని.'

'ఆబిచ్చగాఁడు వీధిలోఁ గనిపెట్టుకొని యుండెనా?'

'నేనా సంగతి చెప్పలేను. అతఁడెక్కడనుండి యెక్కడకో ఆ వీధినిఁ బోవుచుండెను. వాఁడు వచ్చుచుండుట చూచి పిలిచి వాని చేతికిచ్చితిని.'

ఇనస్పెక్టరుగారడుగవలసిన ప్రశ్నలప్పటికి ముగిసినవి. ఇఁకఁ జేయవలసిన పని ఇల్లు సోదా చేయుట. సోదా ప్రారంభమైనది. కొంత సేపైనది. వింతయేమియును గనుపడలేదు. కాన్స్టేబిలొకఁడు బూర్నీసుదులిపెను. దానిలోనుండి నానొకటి నేల రాలెను. దీపపు వెలుతురున జిగజిగ మెరసెను.

'' కెంపులనాను' ఇన్స్పెక్టరుగారనిరి. 'మిక్కిలి విలువగలది'

''ఏదేదీ' అని అడిగిపుచ్చుకొని' అవునునిజమే' యని వేంకటరావనెను.

నాను విలువగలదేగాని, జిగినీబిళ్ళ లేదు. వేంకటరావీ సంగతి యిన్స్పెక్టరుగారితోఁ జెప్పెను.

అవును దానినిబట్టి నేరము తెలిసికొనుటకుఁ బ్రయత్నింప వచ్చును' కొంచెమాలోచించి, 'ఏమో, చాలకాలమునుండి యట్లే యున్నదేమో!' అని ఇన్స్పెక్టరుగారనిరి. 'కాదు. కాదు. చూడు

దుప్పటి తొలగించి గదియందలి మధ్యమునకు త్రోయఁగా నున్నది. మిగిలిన దంతయును మురికైయినవి. ఇగిని త్రొక్కగానే ఆ కళ్ళ కడ వేంకటరా వాగిపోయెను. ఇంతలో వారిసకేదో సందేహము వచ్చినది. ముఖకళ మారిపోయినది. తన మనసులోని దినస్పెక్టరుగారు చూచుటకిష్టము లేక వెనకకుఁ ద్రిప్పుకొనెను. బహుశః ఏరిబయుచున్నామో యని యాలోచించుకొనెను. చెంపలును, లతిపనియును జూచి, పొరపాటుకాదని మరల నిశ్చయించుకొనెను. ఇంతలో కనిస్టేబొకడు కాగిత మొకటి పట్టుకొని మీఁదకు వచ్చెను.

'దీనివలన గొంత తేలవచ్చును' కనిస్టేబనెను. ఈయుత్తరము నాకుఁ గ్రిందగదిలో బల్లపైని దొరకినది. అది యీరాత్రి వ్రాయఁబడినట్లే కనుపించుచున్నది.

ఇన్స్పెక్టరుగారు ఉత్తరము మంచముపై పెట్టిరి. అందరును దానిని చూచిరి. తారీకు ఆదినము దయ్యే యుండెను. పై విలాసము 'సోమయాజులకు' అని యుండెను.

'ఆశీర్వచనములు తః నీవు వ్రాసిన సంగతి యాలోచించినాను. నీవుకోరినది నేనీయలేను. అట్టి వ్యవహారము మానివేసి చాలకాల మైనది. కొత్తగా మరల నారంభింపలేను. సాధ్యమైనపని సెలవి చేయుమన్నను జేసెదను. గ్రహింపవలెను.

సంతకము లేదు. కవరులోఁబెట్టి పైవిలాసము వ్రాయకపోవుటచే, ఈసోమయాజు లేయూరివాఁడో తెలియదు. 'ఎవ్వరో అప్పిమ్మన్న, ఈయ లేనని వ్రాసిన యుత్తరమువలె కన్పట్టుచున్నది. అచ్చన్నా, అంతేనా, నీకు మరేమైనను తెలియుచున్నదా?' అని ఇన్స్పెక్టరుగారనిరి.

'అంతేకాదండి మఱియొక సంగతికూడఁ దెలియుచున్నది. తారీకుక్రింద పన్నెండు గంటలు అని వేసియున్నది. కావున, శంకర

శాస్త్రిగారు పండ్రెండు గంటలకు ముందు చని పోలేదని తెలియు చున్నది.'

'అవును. కాని, సంతకమేల చేయఁబడలేదు? బహుశః ఉత్తరము వ్రాయుచుండఁగనే యెవ్వరో దుర్మార్గులువచ్చి చంపివేసియుందురు. చిన్నప్పటినుండియును వ్యవహారములో మెలఁగుచున్న శంకరశాస్త్రిగారు వ్రాయవలసిన దస్తూరీకాదు. గొలుసుకత్తులేదు. విరళముగా నున్నది. ఆడుదాని దస్తూరీవలె నున్నది' అని ఇన్స్పెక్టరుగారనిరి.

సూర్యారావు ముందుకువచ్చెను. ఇదివరకాతఁడా యుత్తరమును జూడనేలేదు. 'ఏమేమీ శంకరశాస్త్రిగారు మారుదస్తూరీ వ్రాసెనని చెప్పుచున్నారా? ఏదేదీ—చూతము'అని సూర్యారావు ఉత్తరమందుకొని పరీక్షించెను.

'అనుమానము లేదు. నిజమే. ఇది శంకరశాస్త్రి దస్తూరీ కాదు. మునసద్దీగిరిలో తయారయినవాని దస్తూరీవలె లేదు. అచ్చుకు గ్రంథములు వ్రాయువాని దస్తూరీవలె విరళముగా నున్నది. కత్తు ఆడుదాని దస్తూరీవలె నున్నది.'అని సూర్యారావనెను.

'ఆడుది యిట్టి ఘోరముచేయుటా! ఇంతేసిత్రాళ్ళను ఇంత గట్టిముళ్ళు వేసియుండుట ఇదివరకెన్నఁడు నెఱుగము. ఉత్తరము వ్రాసిన స్త్రీ దొరకినయెడల భోగట్టా కొంత తెలిసియుండును' అని వేంకటరావనెను.

ఇన్స్పెక్టరుగారి యుద్దేశముకూడ నంతే. చేయవలసిన పని యప్పటికి పూర్తియైనది. ఇల్లు తాళము వేసి యందఱును బోయిరి. సూర్యారావును దోడ్కొని వేంకటరావు తన యింటికిఁబోయెను. వేంకటరావు ముఖము తెల్లఁబోయి యున్నట్లు సూర్యారావునకుఁ గన్పట్టెను.

'ఏమీ! నీకిదియింత విచారమును గలిగించుచున్నదా?' అని యాతఁడడిగెను.

'అదిగో—ఆయుత్తరము. అదియే నాకు విచారము కలిగించుచున్నది.'

'ఎవ్వరు వ్రాసిరి? నీవెఱిగినవారేనా?'

వేంకటరావు నిట్టూర్పు విడిచెను. గద్గదస్వరము పలికెను. 'కమల—కమల ఆయుత్తరము కమల వ్రాసెను. అది దాని దస్తూరియే.'

ఎనిమిదవ ప్రకరణము

'ఎరెస్టు చేయఁబడెను'

గొప్పవారియింటి యాఁడుబిడ్డ కావున కృష్ణవేణి యింకను లేవలేదు. వంటబ్రాహ్మణుఁడెనిమిదిగంటలకు గాని రాఁడు. కావున కమల యేరోజును కృష్ణాజీగారికి ఉదయము కాఫీచేసి యిచ్చుచుండును. కమల కాఫీకప్పును కృష్ణాజీగారి బల్లపైనుంచి నిలచియుండెను. కృష్ణాజీగారు ఉత్తరములను జూచుకొనుచుండిరి. ఇంతలో వారిగుమాస్తా యక్కడకు వచ్చెను. గుమాస్తాచేసిన నమస్కారమందికొని 'ఏమి మీవీధిలో విశేషములేమైన గలవా?' అని కృష్ణాజీగారు ప్రశ్నచేసిరి.

గుమాస్తా నిదివరకెప్పుడు నిట్టిప్రశ్న యడుగుట కృష్ణాజీగారికి మామ్మూలులేదు. తాబేదారులను బానిసవాండ్రవలె చూచుచుండు యజమానుల కిది వింతకాదు. గుమాస్తా చిన్నబోయి చూచి, 'అనఁగా దమయుద్దేశము నలుగురను జెప్పుకొనుచుండు భోగట్టాయనియేనా?' అని యడిగెను.

'కాకపోయిన నిన్నేమి యపస్మారములను గల్పించి చెప్ప మంటినా? ఈ గుమాస్తా[illegible] [illegible] [illegible]' అని కృష్ణాజీ గారు కోపపడెరి. గుమాస్తా మాటయు విన్న[illegible] [illegible] ఆఖరీ దెందుకు వచ్చినావు?' అని [illegible] [illegible] కొని, 'చావక తీరదు [illegible]' అని [illegible], [illegible]ను దిగ్భ్రమింపను.

'చి[illegible]ము. కల్పించి చెప్పినది కాదు. [illegible] [illegible] మన్నారు. శంకరశాస్త్రిగారు పోయినారట!'

'అయ్యో!' యని కమల నోరెత్తెను. ఆమె మొగము తెల్లఁ బోయెను. కన్నులనుండి నీరు జలజలరాలెను. తన పెనతండ్రి చని పోయినాఁడనియే యామె యెంచుచున్నట్లు మనకొనలేను. వేంకటరావునకు గావలసిన ధనమెట్లయిన నాతనియొద్దనుండి సంపా దింపవచ్చునని యామె యుద్దేశము. అది యిదివరకు వ్యర్థమైనది గాని, యెట్లయిన సాధింపవచ్చునని యాశకలదు.

'ఇంత హఠాత్తుగానా? ఆమె యనెను. 'నిన్నరాత్రి నేను చూచినప్పుడు దృఢముగానే యున్నాఁడే!'

'నీ వెప్పుడు చూచితివి? కృష్ణాజీ కఠినముగా, ధాటిగా చెప్పెను. నిన్నరాత్రి నీవింటికదలి యెక్కడకును బోలేదే?'

కమల నోరుమూసికొని యూరకుండెను. గుమాస్తా మరల మాటాడెను. 'రోగమువలన నాతఁడు చనిపోలేదఁట. రాత్రియో, తెల్లవారుజాముననో, సూర్యారావనునతఁడాయింటికిబోయి చూచు నప్పటికాతఁడు చచ్చిపడియుండెనఁట. వెంటనే యతఁడు డాక్టరు వేంకటరావుగారికి కబురంపి, యిద్దరునుఁ దణికీచేయగా, శవము నరుకఁబడి యుండెనఁట'

కమల నిట్టూర్పువిడిచెను. మాటాడలేదు. కలగని యప్పుడే ుగము మేలుకొన్నవాఁట్టి యవస్థలోనుండునో, యామె యట్టియవ

స్థలో నుండెను. కృష్ణాగారి ముఖమున నానావిధములగు యోగా[illegible] శమును కనుపడుచుండెను [illegible] [illegible] కనం పడెను. అది యెంతయొకా కమలా [illegible] ఏమి [illegible] పడుచుండెను. కృష్ణాగారు [illegible] మేమియుఁ గనుపడలేదు.

"[illegible] దొంగతనము [illegible] ఏమి చేయుచున్నది? [illegible] కొందు. ఆంటి కాపురము చేయుచున్నారు. ఇంటిలో [illegible] నగలున్నవి. పిల్లలు ఎప్పుడును గడియవేయు నాచారములేదట. అప్పుడప్పుడు దీపముకూడ నార్పివేయరట. దొంగ యెవ్వడో దూరి బడి లూటీచేసియుండును. పోలీసువారికి సమాచారము తెలియు నాధారమైన లేదు. అట్టి యసందర్భపు పనులు చేసిన వానికట్టి మగతనము వచ్చునన్న మాటయేమి?"

కృష్ణాజీగారు చెప్పినదంతయును యుక్తియుక్తముగ నున్నది కాని, యాతఁడవి పట్టిపట్టి చెప్పుచున్నట్లు కన్పట్టుచుండెను. కమల యేమో చెప్పఁబోయి 'దొంగిలించిన గుఱుతులేమైనఁ గలవా?' అని యడిగెను. 'అమ్మా, నేను చెప్పలేను. శాస్త్రిగారిని తాళ్ళు వేసి కట్టిరట. బహుశః అడ్డులేకుండ లూటీ చేయవలెనని దొంగ వాని యుద్దేశము కావలెను, ఆ సమయమున నాతఁడు కేకలు వేసి యుండును. అప్పుడు దొంగ యాతనిని పరిపెవేసియుండును. పోలీసు వారు వెళ్ళి తణిఖీ చేయగా, జిగిసి లేసి నానొకటి కనుపించినదట. పోలీసువారి కింతన్న ఖోగట్టా యెక్కువ తెలిసినట్లు కన్పడదు.'

కమల తలయాడించుచు వినుచుండెనుగాని, యామె మొగము తెల్లబోయియుండెను. వెంటనే వేంకటరావు వద్దకుఁబోయి యామె మాటాడఁదలఁచెను. కాని, తానెట్లు ఆడువారులేని యింటికిఁ బోఁగలదు? తాను జెప్పవలసినమాటలు రాత్రియే యేల చెప్పివేయలేదని

వినుచుకొనుచుండెను. గుమాస్తా చెప్పవలసినదంతయును ముగిసెను. కృష్ణాజీ యుత్తరములు చూచుకొనుట యారంభించెను. ఇంతలో వేంకటరావుగారి కంఠధ్వని వినఁబడెను. కమలముఖము వికసించెను. 'నీతో కొంచెము మాటాడవలసియున్నది. నీపని ముగిలినతరువాత నాగదిలోనికి రమ్ము' అని మెల్లఁగా వానితోఁజెప్పి కమల తనగది లోనికిఁ బోయెను. కొన్ని నిముసములలోనే వేంకటరావు తనపని ముగించుకొని, కమలయొద్దకుఁ బోయెను.

'ఘోరమైనవార్త యొకటి 'కమలా' నీకుఁ జెప్పుటకు వచ్చితిని' అని యాతఁడు చెప్పెను.

'అప్పుడే నేను విన్నాను. మాపినతండ్రి చనిపోయినాఁడు కాదు. చంపివేయబడ్డాఁడు. వాని యాస్తియంతయును మాతండ్రికే గదా చేరును. అయినను, నిష్కారణముగా నాతఁడేల చంపఁబడవలెను? సూర్యారావున కీసంగతి మొట్టమొదట తెలిసెననివింటిని.'

'అవును. నేనిచ్చెదనన్న ధనముకొఱకాతఁడు నాయొద్దకు వచ్చెను. నాయవస్థంతయును విని, విచారించి, మీపినతండ్రియొద్ద బదులు తెచ్చెదనని చెప్పి యక్కడకుఁబోయెను. తరువాతసంగతి విన్నావుగదా.' కొంతవరకు విన్నాను. కృష్ణాజీగారి గుమస్తా యిప్పుడె చెప్పినాఁడు. పాప మాతనిఁద్రాళ్ళు వేసి కట్టిరఁట. దోపిడి యని నేననుకొనుచున్నాను. వస్తువులేమైనను బోయినవా?'

'ఆసంగతియే చెప్పఁబోవుచున్నాను. కెంపులు తాపిన నానొకటి కనుపడినది. జిగినీలేదు. నీవు నిన్నరాత్రి నాచేతికిచ్చిన జిగినీ యదియేనని యనుకొనుచున్నాము.'

'కొన్నిరోజులక్రిందట మాపినతండ్రియింటికిఁ బోయినప్పుడు ఆనానే మంచముపై బడియుండెను. ముచ్చటగా నుండుటచే నేను దానినితీసి క్రిందకును మీదకును ద్రిప్పి యొకసారి మెడలోఁ బెట్టు

కొని, మరలఁ బడవేయుచుంటిని. అప్పుడు సీలజారి జిగినీ నేలఁబడి పోయెను. ఎత్తి వానిచేతిలోఁ బెట్టితిని. నీయొద్ద నుంచుకొమ్మని నాకాతఁడిచ్చివేసెను. కొంగున మూటగట్టుకొని దాచుకొంటివి.'

తెల్లఁబోయినముఖముతో వేంకటరావు వినుచుండెను. ఈ సంగతి యంతయును బోలీసువారితో రాత్రియే చెప్పవలసియుండెను 'కమలా, నిన్నరాత్రి నీవు మీపినతండ్రి యింటికిఁ బోయియుంటివా?' అని యాతఁడడిగెను.

కమల వేంకటరావుముఖమును జూచెను. 'ఔను. పోయియుంటిని. ఆమాట రాత్రియే నీతోఁ జెప్పకపోయినందుకు నన్ను నిందించుకొనుచున్నాను. నాజిగినీ పోయినవెంటనే నాకాయుద్దేశము పుట్టినది. నేనుపోయి పండుకొంటినని నీవుతలఁచితివి. నీతో చెప్పిన, వద్దని నన్నాపివేతువని చెప్పలేదు. ఎంతవరకు వారందఱును పేకాడెదరని నిన్నడిగితిని. జ్ఞాపకమున్నదా?'

'ఔను జ్ఞాపకమున్నది. అప్పుడది సందర్భములేనట్లు కనుపడినది.'

'తెల్లవారువరకును వారు ఆడుచుందురని యనుకొంటిని. మా పినతండ్రి రాత్రి నిద్రపోడనియును నాకుఁ దెలియును. ఆతనియొద్ద బదులు తెచ్చుటకుఁ బోయియుంటిని, అదినాకు సాధ్యము కాకుండెను. నీవువచ్చి నన్నప్పుడు కాపాడకపోయియుండిన, నాపరువు పోయియుండునుగదా.'

'నీవక్కడకుఁ బోయినతరువాత నేమిజరిగినది?'

'అప్పుడాతఁడు కొంచెము జబ్బుగానున్నట్లు కన్పడెను. మంచముపైఁ బండుకొనెను, నామాట చెప్పితిని. ఇయ్యనని యాతఁడు చెప్పలేదు. ఈరోజు సాయంత్రము రమ్మని చెప్పెను. తిరిగి వచ్చితిని.'

'కాదు. కొంచెము దాచివేసితివి. అంతయును చెప్పివేయుము.' అని యాతడు గద్దించెను. 'ఒకయుత్తరము వ్రాసితివా, లేదా?'

'అప్పుడు, పరిచితులు [illegible] అని ప్రశ్నలోనున్న మొకము [illegible].

'నీవు వ్రాసిన యుత్తరము [illegible] లో పడ వేసితివా ?'

'లేదు. ఒకటిసంచికేసుకూడా లేదు. అప్పు వ్రాసినతరువాత, అతడు బుద్ధిమార్చుకొని, 'తరువాత ఆలోచించెదను, అక్కడ యుంచుమని చెప్పి' అని చెప్పి యుంచివేసెను. దానిని బల్లపై విడచితిని. సుమారొకగంటసేపు మాటాడి, మిల్కీలో [illegible] రాత్రి [illegible] తిరిగివచ్చితిని.'

'విలువగల వస్తువేదియును గనుపడలేదా?'

'లేదు. సేఫ్ [illegible] యుండెను. [illegible] తాళము వేసియుండ వచ్చును. కార్యభారమును, విచారభారమును గలదానను గావున, ఇతరవిషయములు నేను గమనింపలేదు. ఏమి, దానివలన బాధయేమైన గలిగినదా?'

'విస్తారము లేకపోవచ్చునుగాని, ప్రస్తుతము కలుగునేమో. పోలీసువారాయుత్తరమునుజూచిరి. సాక్ష్యము దానిపైనే బలముచేసి యుంచిరి. నీవు వాస్తవమును చెప్పవలసియున్నది. నేనే యాయుత్తరమును మొట్టమొదట చూచియుండినయెడల నదిచింపివేసియేయుందును. కాని, అది పోలీసువారిచేతిలో బడ్డది.'

కమల మొగము మరలదెల్లబారెను. ఆమె యేమేమో మాటాడబోయెను. కాని, నోట మాటరాలేదు. ఇంతలో క్రొత్తవాడెవ్వడో త్రోసికొనివచ్చినట్లయ్యెను. 'కమలా' యనుపిలుపు వినబడెను. కమల పైకివచ్చెను. 'నీపేరేమి?' అని క్రొత్తవాడడిగెను. 'కమల' యని యామెచెప్పెను, 'నిన్ను అరెస్టుచేసితి' నని వాడనెను. వేంకటరావు పరుగెత్తుకొనివచ్చెను. ఏల యామెను అరెస్టుచేసిరని యడిగెను. 'నేరమునసుముగాఁజెప్పకను ఆమె పినతండ్రి మరణ

మున కాను కారకురాలని యనుమానము తోచినందున అరెస్టు చేసితిని' అని పోలీసు ఇన్స్పెక్టరు జవాబు చెప్పెను.

తొమ్మిదవ ప్రకరణము

మేజస్ట్రేటుగారు.

వేంకటరావు కమలపక్షమున నవశాస్త్రుగ కొన్ని మాటలాడ బోయెను. 'అయ్యా, కమల యిట్టినేరము చేసియుండెనని మీరు నమ్ముదురా?' అని ఇన్స్పెక్టరుగారి నడిగెను.

'దీనికి సమాధానము చెప్ప లేను హెడ్ కానిస్టేబిల్ కొంతభోగట్టా తెచ్చెను. కమలను అరెస్టుచేసినగాని నేరము ఋజువుకాదని యాతఁడు చెప్పెను. కావున ఎరెస్టుచేసినాను. తాను నిర్దోషినని యామె ఋజువుచేయఁగలిగినచో విడిచివేసెదను.' అని యాయన జవాబుచెప్పెను. జరిగినసంగతి యథార్థముగాఁ జెప్పివేసి. యాపైని దేవునిపైనే భారమువేసి నమ్మియుండవలెనని కమల యుద్దేశించెను. నేను మా పినతండ్రియింటికి నిన్నరాత్రి పోయియుంటినని మీ కెట్లు తెలిసెను?' అని కమల యిన్స్పెక్టరుగారి నడిగెను. 'కొంచెముసేపు క్రిందట ఒక టెలిగ్రాం జెనరల్ ఆఫీసునుండి సిటీ ఆఫీసుకు వచ్చినది అది యెవ్వరుపంపిరో తెలియదు. మీ పినతండ్రిగారియింట దొరికిన ఉత్తరము దస్తూరీ నీది అని వ్రాసియున్నది. నిన్నటిఁగినవారొకరిద్ద రికి ఆయుత్తరము చూపితిమి. దస్తూరీ నీదేఅని వారు పోల్చిరి. నీవు అబద్ధముమాత్రము చెప్పకుము.'

'నేనేల యబద్ధము చెప్పవలెను? మంచిచెడ్డలకు భగవంతుఁడు కలఁడుగదా.' ఆమె చెప్పసాగెను.

‘గడచినరాత్రి యింటివారంతయును జేకొనుచుండగా నేను మా పినతండ్రియింటికిఁ బోయితిని. నాకుఁ గొంతసొమ్ము మిక్కిలి యవసరముగా కావలసివచ్చె. ఆయనయొద్ద బదులుపుచ్చుకొనుటకుఁ బోయితిని. ఇచ్చెదనని గాని, ఈయనని కాని, యాతఁడు నిశ్చయముగా జెప్పలేదు. తనకుశరీరమున గొంచెమాయాసముగా నున్నదనియుఁ గొన్నియుత్తరములు వ్రాయవలసినదనియు, నాతోఁ జెప్పెను. వ్రాసితిని కొన్ని తపాలులో వేసితిని. ఇప్పుడు మీరు సూచిన యుత్తరము తపాలులో వేయలేదు. దానిసంగతి యాలోచించవలయునని చెప్పి యుంపించివేసెను. తరువాత నింటికివచ్చితిని.’

ఇన్స్పెక్టరుగారు గొంచెమాలోచించిరి. కమల కంఠస్వరమునను చూపులలోను, అమాయికత్వము కనుపించుచుండెను.

‘ఇక్కడకు నీ వెన్నిగంటలకు దిరిగివచ్చితివి?’ అని వారడిగిరి.

‘పావుతక్కువ ఒంటిగంట’ అని జవాబిచ్చెను.

కృష్ణాజీగారు పైకివచ్చిరి. కమల యాగిపోయెను.

‘ఇది చిత్రముగానున్నది. మాయింటిలోనున్న యొకస్త్రీ అంతరాత్రియప్పుడు వీధిలోనికిఁబోయి వచ్చుటా! పావుతక్కువ ఒంటిగంటకు నీవు ఇల్లుచేరితివని ఋజువుచేయఁగలవా? ఆఁ.’

తెల్లబారియున్న కమల మొగమొక్కసారి యెఱ్ఱఁబారి, మరల తెల్లబాఱెను. ఋజువుసేయుట సులువేగాని, దానివలనగొంప మునిగిపోవును.

ఇంతలో వేంకటరావామె పక్షమునఁ గొంచెముమాటాడెను.

‘ఏమండీ—ఆడుపిల్లలతో మీరంత మోటుగా మాటాడెదరా? ఆమె సత్యమేచెప్పుచున్నట్లు కన్పట్టుచున్నదే? ఆమెచేసినపని పొరపాటు కావచ్చును గాని, చెప్పినమాట యసత్యము కాదుగదా,’ అని యాతఁడనెను.

'ఔనౌను—ఏమి సత్యకాలము! ఇప్పుడామె చెప్పినదంతయు నిజమే! మీరే చెప్పవలెను. పాపము! పన్నెండుగంటల వరకు వీధి తలుపుగడియ పెట్టించితిని. మీరును నేనును గలసి వీధిలోనికిఁ బయలుదేరితిమి, 12 గంటల 45 నిముసములకామె యెట్లు ఇంటిలోనికి రాఁగలుగును? ఇట్టి యసత్యములు చెప్పి యేమి సంపాదించుకొన వచ్చును?' అని కృష్ణాజీగారు గుఱుపెట్టెను. వేంకటరావునకుఁ జేతులు వణఁకినవి. నాలుగుప్రశ్నలు చేసి తాను ప్రవేశపెట్టితినని చెప్పుటకాతని కిష్టములేదు. కమల హాసము కాపాడవలెను. ఏమియును దోచలేదు. ఇంతలో నేమో జ్ఞాపకమునకు వచ్చెను.

'కావలసిన యంశము ఋజువుచేయుట కవసరములేని పాట్లు పడుచున్నాము. రాత్రి మీయింటికివచ్చిన ముసుఁగువాడు కావలసిన భోగట్టా చెప్పఁగలఁడేమో' అని మరల వేంకటరావనెను.

కృష్ణాజీ యులికిపడెను. ఎఱ్ఱగనున్న యాతనిముఖము మసివలె మాడిపోయెను! నీకేమి తెలియును? నీకిందుఁ బ్రసక్తియేమి? జోలిమాలినపనులకుఁబోకుము.' అని కృష్ణాజీ గంభీరముగాఁ బలికెనుగాని, ఆ గాంభీర్యము ప్రయత్నపూర్వకముగాఁ బైకివచ్చినదై, లోలోపల భయమునే సూచించుచుండెను. తాను వేసిన బాణము గురికి సరిగానే తగిలెనని వేంకటరావు పోల్చుకొనెను.

'కమలా, ముసుఁగువాఁడొకడు రాత్రి నీకు తలుఁపుతీసెనా?' అని కృష్ణాజీ యడిగెను.

'అవును, అట్టివాడే తలుపుతీసెను. నేను మిక్కిలి యలసిపోయి యుంటిని. నాగదిలోనికిఁబోయి పండుకొంటిని. ఇంతకన్న నెక్కువగ నాకేమియుఁ దెలియదు.'

'ఇది సాధ్యమేనా, కృష్ణాజీగారూ,' ఇన్స్పెక్టరుగా రడిగిరి.

'ఇప్పుడు మీరనుకొనుచున్నవాఁడు రాత్రి యిక్కడనే యుండెనా?'

కృష్ణాజీ కొంచెమాలోచించెను గాని వేంకటరావు సందుకొనెను. 'ఔను. నిజమే. లేకున్న కమల లోనికెట్లు పోగలుగును? పెట్టి మొదట వీరందఱును చేకొనుచున్నప్పుడు నేనే వానికి దలుపులసి లోనఁ బ్రవేశించితిని. కృష్ణాజీగారును, నేనును గలసి వెళ్ళిపోయి నప్పుడు వాఁడు ఇంటిలోనే యుండిపోయినాఁడు. మా వెంట రాలేదు.'

'కృష్ణాజీగారు. రాత్రి మీరు పైకి బయలుదేరినప్పుడు క్రొత్త వాఁడెవఁడు మీ వెంట రాలేదనుట నిజమేనా? మీ రెన్నిగంటలకుఁ దిరిగి వచ్చితిరి?' అని ఇన్స్పెక్టరుగారడిగిరి.

'అవు నాతఁడుండిపోయెను. నేను రెండుగంటలపావుకుగాని తిరిగిరాలేదు. కాని, యవసరము లేనంత యేల యిన్నిట్లు ప్రశ్నలు వేయుచున్నారు?'

'వేళ తెలిసికొనుటకు. అంతే. మఱేమియును లేదు.' ఇన్స్పెక్టరు గారు జవాబిచ్చిరి. 'మీ యింటికివచ్చిన యాయతిథి యెవ్వరో ఆయనతో నేను మాటాడవచ్చునా?'

కృష్ణాజీ మరల తెల్లఁబోయెను. రెండడుగులు వెనుకకుఁ బోయెను. 'ఆతఁడెప్పుడు కావలసినప్పుడు దొరకవలసినవాఁడు కాఁడు ఆతఁడెప్పుడును దేశసంచారముచేయుచుండును. మీకు కావలసిన యెడల వానికి వ్రాసి తెప్పించెదను. అంతకన్న నెక్కువ చేయలేను.'

వేంకటరావుగుండె ధైర్యపడెను. ఇన్స్పెక్టరుగారు బయలుదేరిరి కమల వెంట నడుచుచుండెను. ఆమెముఖము చూచినవారికి గుండె నీరగుచుండెను. ఇన్స్పెక్టరుగారికికూడ మనసుకరగెను. సమీపమునసున్న కాన్స్టేబులు చేత బండి తెప్పించిరి. కమల యందుఁ గూర్చుండెను. అందఱును నేరముజరిగిన స్థలమువైపు పోసాగిరి.

'కమలా, నీవు మఱిమాయింటికి రానక్కరలేదు. నీయిచ్చవచ్చినచోటికిఁ బోవచ్చును' అని కృష్ణాజీగారు ఖచ్చితముగాఁ జెప్పి

కనుల కన్నులనుండి యొక్కసారి నీరుకారెను. వేంకటరావుగుండె జల్లుమనెను. ప్రక్కనున్నవారికి జాలివేసెను. అందఱును శంకరశాస్త్రి గారియింటికిఁ బోయిరి.

అయింటిలోపలికి కొందఱు రాజకీయుద్యోగస్థులును, కొందఱు వార్తాపత్రికల రిపోర్టరులును మేజస్ట్రీటుగారును, ఉండిరి. వెలుపల ఊరివారందఱును చూచుచుండిరి. వింతయేమో చూడవలెనని యొకరినొకరు త్రోసికొనుచుండిరి. పది పన్నెండుగురు కనిస్టేబుల్సు ఇటునటు దిరుగుచు మూకపై నధికారము చెలాయించుచుండిరి. ఇన్స్పెక్టరు వచ్చుటతోనే, లట్టిలతో నిటునటు సర్ది, వారికి త్రోవ యిచ్చిరి. స్థలమును స్వయముగా బరీక్షించి స్థలమువద్దనే విచారణ జరిగించిన కేసు బాగుగా బోధపడునని,। నేరముజరిగిన స్థలమువద్దనే మేజస్ట్రీటుగారు విచారణమారంభించిరి.

మొదటిసాక్షి సూర్యారావు నేరమును మొదటకనిపెట్టినవాఁడ తఁడు. అతడు తానుచూచినది యథార్థముగాఁ జెప్పివేసెను. 'వ్యవహారముకొఱకు వానియింటికిబోయెదను. పోవుసరికి వాఁడు చచ్చిపడి యుండెను.' ఇదియే సూర్యారావుచెప్పినది.

'వీధితలుపు తీసియున్నదా? అని మేజస్ట్రీటుగారడిగిరి.

'అవును కాని ఆతలుపువేయుట యెప్పుడు నాతనికి మామూలులేదు. ఊరిలోని వారందఱును ఆసంగతి తెలియును.'

'తరువాత డాక్టరు వేంకటరావుగారికి మీరు కబురంపిరా?అని మరల నడిగిరి.

తరువాత సంగతి యంతయును సూర్యారావు పూసగ్రుచ్చి నట్లుచెప్పెను. తరువాతసాక్షి వేంకటరావు. నేరమును గుఱించిన సమాచారము వానిసాక్ష్యమునఁగూడ నేమియును దేలలేదు. తరువాతసాక్షి పోలీసుఇన్స్పెక్టరుగారు. వారుకొంత దూరముచెప్పినసా

వాత, నేరస్థునియుద్దేశ మేమైయుండును?' అని మేజస్ట్రీటుగారడిగిరి. సభ్యులకందరకును ఒళ్ళు అదిరెను.

'పైన నున్న సేఫు తెరచియుండెను. కాని, నేనుచూచి నంతమట్టుకు కాగితముల కట్టలు దిట్టముగానే యుండెను. బహుశ నగలుజాస్తిగానుండవచ్చును. అవిపోయియుండవచ్చును. శంకరశాస్త్రి గారికి స్నేహితులెవ్వరునులేరు. వారి వ్యవహారమునుగూర్చిసమము గాఁ దెలిసినవారులేరుకావున ఏయేవస్తువులవిలువయెంతో మొత్తాని కిని దెలియదు. దొంగతనముజరిగినని మనిమనకొనుటకుతగినకారణ మొక్కటికనుపించుచున్నది. అది నాను. అదిశంకరశాస్త్రిగారిమంచ ముపైదొరికినది. జిగినీలేదు. క్రొత్తగానానునుండిపైకితీసివేసినట్లుకను పించుచున్నది. ఇదిగో చూడుడు' అని ఇన్స్పెక్టరునానును మేజస్ట్రీటు గారియెదుటఁ బెట్టిరి. కొందరు దానిని బరీక్షించిరి. సీలపెట్టు గుండీలు క్రొత్తగనున్నవి. నాను పాతగిలి యున్నది. 'జిగినీ దొరకలేదా?' అని మేజస్ట్రీటుగా రడిగిరి.

'లేదు' ఇన్స్పెక్టరుగారు చెప్పిరి. 'ఇదే వింతగానున్నది. ఎక్కువ విలువగల నాను విడిచివేసి, తక్కువ విలువగల జిగినీ యెత్తుకొనిపోవుట.'

కమల ఏమేమో చెప్పఁబోయెను. వేంకటరావామె ముఖమువైపు చూచెను. 'వద్దని' యాచూపులో వినఁబడుచుండెను.

పదియవ ప్రకరణము

ఆపత్కాలము

చూచుటకు వచ్చినవా రందఱును గుసగుసలాడఁ జొచ్చిరి. ఏంతయేమో జరుగఁబోవునని యనుకొనుచుండిరి. నానంతయును

విడిచి యొక్క జిగినీమాత్రమే యెత్తుకొనిపోవుట యేకారణమునో యెవ్వరికిని బోధపడలేదు.

'జిగినీ ఆయింటిలో నేమూలనైనను గనబడలేదనుట నిశ్చయమేనా?' మేజస్ట్రీటుగారడిగిరి. 'ఈప్రశ్న అవసరము లేకపోయినను అడుగక విధిలేదు. కావున అడిగితిని.'

ఇన్స్పెక్టరుగారు ఇల్లు నాలుగుమూలలును జాగ్రత్తగానే వెదకిరి. ఏమూలనైనను విడిచిపెట్టలేదు. ఇన్స్పెక్టరుగారి సంగతియే నొక్కి చెప్పిరి. ఇంతలో గేటు కేసుమీద ఉన్న కానిస్టేబు లొకఁడు మూకను త్రోసికొనుచు లోనఁ బ్రవేశించెను. వానిముఖమునందు జయసూచకములగు కళలు కనుపడుచుండెను. వాఁడు తిన్నఁగా ఇన్స్పెక్టరుగారియొద్దకుఁ బోయి యేమేమో చెవిలోచెప్పెను. ఇన్స్పెక్టరుగారు కమల ముఖమువైపు చూచిరి. మేజస్ట్రీటుగారితో మరల మాటాడిరి.

'జిగినీ దొరికినదని మా కానిస్టేబిలు చెప్పుచున్నాఁడు' సభ్యులు నిట్టూర్పువిడిచిరి. అందఱును ఆక్రొత్త డిటెక్టివ్ వైపుననే చూడసాగిరి. కమల లేచి నిలువఁబోయెను. తన కింకను గొప్పయాపద రాఁబోవుచున్నదని యామె యనుకొనెను. లేకున్న క్రొత్తవాడు వచ్చినవెంటనే ఇన్స్పెక్టరుగారు తనమొగమే యేల చూడవలెను?'

'అప్పుడే అంతయును జెప్పివేసినచో నెంత బాగుగ నుండి యుండును. మించిపోయిన పైనిజము చెప్పవలసివచ్చునేమో' యని యామె విచారించెను. వేంకటరావు క్రొత్త పోలీసువానివైపునకే చూచుచుండెను. వాఁడు తన జేబులోనుండి జిగినీనితీసి మేజస్ట్రీటు గారి చేతికిచ్చెను. వారు నానుకు తగిలించిచూచిరి. సమముగా రెండును సరిపోయినవి. 'ఈ జిగినీయే.' 'ఇదియే మన మనుకొనుచున్నది' వారనిరి. 'ఇది నీకెక్కడ దొరికెను.'

'అది కృష్ణాజీగారియింటిలో దొరికినది.' డిటెక్టివ చెప్పెను. 'అక్కడకు నేపోక సోదావారంటును తీసికొనిపోయితిని. కమలగారి గదియంతయును వెదకితిని. పనికత్తె యొకతె అంపించగల ట్రంకు వెదకుమని సమాచారము చెప్పినది. వెదకితిని ట్రంకులోని యొక చిన్న పెట్టెలో నిది దొరకినది.'

కమల కేమియును బోధపడలేదు. మొగము నివ్వెఱపాటునొందెను. హృదయమున భయమును,కోపమును,విచారము ముప్పిరి గొందుచుండెను. తాను వేంకటరావుతో మాటాడుచున్నప్పు డెవ్వడో పొంచుండి విని, సమయము చిక్కినప్పుడు జిగినీ దొంగిలించియుండు రని యామె యనుకొనెను.

అప్పటికి శంకరశాస్త్రిగారు చనిపోవ లేదుగదా, జిగినీ నేల దొంగిలింపఁబడెనో, తిరిగి, తన పెట్టిలోనే యేల పెట్టబడెనో బోధపడలేదు. బహుశః అది తరువాత యుద్దేశమైయుండును అని యామె యనుకొనెను.

కమలనిలువఁబడెను. నిజము చెప్పివేసి, యేమివచ్చి నను భరింపవలెనని యామె నిశ్చయించుకొనెను. 'నేనుగూడ నాసంగతి కొంచెము చెప్పుకొన వలసియున్నది.' ఆమె ధైర్యముతోఁ జెప్పెను 'ఆజిగినీనాదే. అది మాపినతండ్రి నాకిచ్చెను. హత్యజరిగిన రాత్రియే నాయొద్దనుండి యెవ్వరో యెత్తుకొనిపోయిరి. హత్యజరుగుటకుముందే అది పోయినది. ఆతరువాతనే నేను మాపినతండ్రి యొద్దకుబోయితిని'

చూచుటకు వచ్చినవారిలో చాలమంది కిది కేవల మబద్ధము వలె గన్పట్టెను. కమల ముఖమునందు మాత్రమసత్యలక్షణములు కనుపడలేదు. ఆమెముఖమును జూచుచున్నప్పుడు మేజస్ట్రేటుగారికిఁ గూడ నామెమాటలు నమ్మవచ్చునని తోచెను. 'నీవుప్రమాణము చేసి చెప్పెదవా?' అని మేజస్ట్రేటుగా రడిగిరి. చెప్పెదనని యామె

చెప్పెను. కోర్టుగుమస్తా ప్రమాణము చేయించెను. తానెఱిగిన దంత యును కమల ప్రమాణముగఁ జెప్పెను.

'నీవు చెప్పినది న్యాయముగానే కనబడుచున్నది. గాని నిన్ను కొన్ని ప్రశ్నము లడుగవలెను.' అని మేజస్ట్రేటు గారనిరి.

'చిత్తము' అని యామె చెప్పెను.

'ఆ జిగినీ మీపినతండ్రి నీకిచ్చియుండిన, నామాట మొదటనే యేల చెప్పలేదు?' అని మేజస్ట్రీటుగారడిగిరి.

'మాపినతండ్రి నాకు జిగినీ యిచ్చెననియు, అదిపోయినదనియు చెప్పినచో నది కోర్టువారికి కావలసిన సాక్ష్యమునకుఁ బనికిరాదనియు యుద్దేశించి చెప్పలేదు.'

ఈమాట మేజస్ట్రీటుంగారికి తృప్తికరముగా లేదు. నీవుప్రమాణము చేసితి వనుమాట జ్ఞాపకమున్నదా?' వారడిగిరి. 'ఇది నీ ట్రంకులోనే దొరికినప్పుడు ఇతరులది నీయొద్దనుంగిలించిరని యెట్లుచెప్పచున్నావు?'

ఎట్లైనను, అది నాయొద్దనుండి సొంగిలింపఁబడినది. ఆదొంగ భయపడి నాట్రంకులో మరల పెట్టివేసినాడేమో, నేఁజెప్పలేను. నేను నాపినతండ్రి యింటికిఁబోవుటకు ముందే జిగినీ నాయొద్దనున్నదని నేను ఋజువుచేయగలను.'

అట్టిసాక్ష్యమున్నయెడల, దానివలనఁ జాలప్రయోజనముం డును. అని మేజస్ట్రీటుగారనిరి.

'నిన్నరాత్రి పదునొకండు గంటలప్పుడు నేనాజిగినీ కమల యొద్ద జూచితిని' అని వేంకటరావు చెప్పెను.

సభ్యులు మరల గుసగుసలాడసాగిరి. కేసు విచిత్రముగా మారుచుండెను. అల్లరచేయవద్దని గట్టిగాకోపపడి, మేజస్ట్రీటుగారు మరల మాటాడసాగిరి.

'వేంకటరావుగారూ, ఇప్పుడు చెప్పవలసిన దంతయును పూర్తి కానిండు. తరువాత మీరు చెప్పవచ్చును. మధ్యమధ్య మీరట్లు మాటాడకూడదు.'

కమల చెప్పసాగెను. 'వేంకటరావుగారు సూచించినచేసిరి. కావున ఆసందర్భమున నేఁజెప్పుచున్నాను. నేను చెప్పవలసిన దంతయును విన్నపయి, మొదట నేనేల చెప్పలేదో మీకే తెలియును. రాత్రి పదునొకండుగంటలప్పుడు నేనును, వేంకటరావుగారును కృష్ణాజీగారి హాలులో మాటాడుచుంటిమి కృష్ణాజీగారును, మఱికొందఱును పేకాడుచుండిరి. మిగిలినవారు నిద్రపోవుచుండిరి. 'అప్పుడు మీరు మాటాడవలెనని మొదటనే యనుకొంటిరా?' అని మేజస్ట్రీటుగారడిగిరి.

'అవును. వేంకటరావుగారితో మాటాడవలసిన యవసరము కొంత యుండెను.'

'కమలను నేను పెండ్లియాడ నిశ్చయించుకొన్నాను.' అని వేంకటరావు మరలచెప్పెను. సభ్యులు మరల గుసగుసలాడిరి. స్త్రీ పునర్వివాహ మీకాలములో వింతసంగతి కాకపోయినను, ప్రజలకు దానిని గురించిన యసహ్యమును. ఎగతాళియును, బాగుగా విడువ లేదు.

'వేంకటరావుగారూ, మధ్యమధ్య మీరు మాటాడ కూడదని చెప్పలేదా? కొంచెము నేపూరకుండుఁడు' అని మేజస్ట్రీటు గారు గద్దించిరి.

వేంకటరావు క్షమాపణ వేడుకొనెను. తాను చెప్పవలసినది చెప్పివేసెను గదా ఆతని కంతేచాలును.

అప్పుడప్పుడు వేంకటరావుగారితో మాటాడవలెనని యనుకొందును గాని, నాకు సమయము చిక్కదు. ఆరాత్రి యాతఁడు పేకాటలోచాల సొమ్మువీగిపోయి విచారముగా నుండెను. ఒడు

స్నేహితునకిచ్చెదనన్నసొమ్ము తానోడిపోయినందు కాయన ధైర్యము చెడియుండెను. నాయొద్దకు వచ్చెను. అంతయును నాతోఁ జెప్పెను. అతనికది మిక్కిలికష్టకాలమైయుండెను. నాపినతండ్రి యిచ్చిన జిగినీ జ్ఞాపకమునకు వచ్చినది. వెంటనే గదిలోనికిఁ బోయితిని. జిగినీ తెచ్చితిని. వేంకటరావుగారి చేతికిచ్చితిని. అది చాలాఖరీదు పట్టునని యాయన చెప్పిరి. కాని ఆయన పుచ్చుకొనలేదు. కొంతసేపు వాదించితిమి.

'ఎవ్వరును మీసంభాషణవినలేదు. కాఁబోలు' మేజస్ట్రీటు గారడిగిరి. 'లేదని' కమల చెప్పెను.

'హాలులో మఱియెవ్వరును లేరు. మేమువాదించుచుంటిమి. ఇంతలో పేకాడుచున్న వారెవ్వరో వేంకటరావుగారిని పిలిచిరి. హాలులోనికిఁ ద్రోసికొనిరాసాగిరి. వారెవ్వరును మాసంభాషణ వినఁ గూడదని మాయుద్దేశము. తమకు తెలియదా. వేంకటరావుగారును నేనును—' కమల యాగిపోయెను.

'సరే— తెలిసినది. తరువాత యేమిజరిగినది.' 'వేంకటరావు గారు తలుపుదీసి నన్ను పెరటిలోనికిఁ బంపిరి. తలుపు వేసి, వారావలకు బోయిరి. ఐదునిమిషములలోనే మేము మరలతిరిగివచ్చితిమి. మేము పోవునప్పుడు జిగినీ బల్లపయివిడచితిమి. తిరిగివచ్చుసరి కదియక్కడ లేదు. నేనెఱిఁగినదంతయు నింతే'

హాలులోనికిఁ బోవుటకు మఱేదయినను త్రోవకలదా' యని మేజస్ట్రీటుగారడిగిరి.

'కృష్ణవేణి సామానుగదిలోనుండి యొకకిటికీకలదు. గాని యది మూయఁబడి యుండెను తీసిన జాడయేమియును గనుపడలేదు. పెరటిద్వారమునుండి యెవ్వరునుపోలేదు. నేను చూచుచుంటిని. అంగణపుద్వారమునుండి యెవ్వరును బోలేద' ని వేంకటరావుగారు

చెప్పిరి. 'ఇంతవింతగా జిగినీపోయినదని చెప్పెదవా?' అని మేజిస్ట్రేటు గారడిగిరి. పిమ్మట జిగినీపోల్చుటకై యామె కోరఁబడెను. ఆమె దానిని జాగ్రత్తగాఁ బరీక్షించి, తలయూడించెను. కనకతంత్రిక యామె కిచ్చిన జిగినీ యదే.

'అవునిదే, నేను పోల్చఁగలను. అనుమానము లేదు.'

'కావున, నీయొద్దనుండి యది యెవ్వరో దొంగిలించి, నీపెట్టె లోనే పెట్టివేసిరని చెప్పుచున్నావా?' మేజిస్ట్రేటుగారనిరి.

'అసాధారణముగానున్నది యీకథ. నీకెవ్వరైన శత్రువులు కలరా?'

కమల మేజిస్ట్రేటుగారి ముఖమువైపు చూచి పెద్దకన్నులతోఁ జూచెను. 'నేను జెప్పలేను. నాకెవ్వరు శత్రువులు లేరు. బహుశః దొంగభయపడి మరల నాపెట్టెలోనే బెట్టి యుండును. పిమ్మట డిటె ~~క్టివ్ దానిని నాపెట్టెలోనే బెట్టి యుండును~~. పిమ్మట డిటెక్టివ్ దానిని నాపెట్టెలోనుండి తీసియుండును. అంతకన్న మఱియేమియును నేను జెప్పలేను.'

'ఇదియంతయును నీవు ప్రమాణముచేసి చెప్పినదేనా?'

'అవును, అని ఆమెనొక్కి చెప్పెను. ఆమె బోనులోనుండి పైకివచ్చినవెంటనే, వేంకటరావు బోనులోనికిఁ బరుగెత్తి నిలుచుం డెను. ప్రమాణముచేయింపుడని కోరెను. కాని యాతఁడు చెప్పవల సినది విస్తారములేదు. కమలయే చెప్పివేసెను ఆమెచెప్పునది యును మోదించుటయే యాతని పనియైయుండెను; ఇందు నేనేనిందాపాత్రుఁ డను' అని అతఁడు చెప్పసాగెను. నేనే పొరపాటుచేసియుండినయెడల ఇంయంతయును జరుగకయేయుండును. నన్ను కాపాడవలెననియామె కోరెను. ఈచిక్కంతయు నందువలన వచ్చెను. నానుకోర్టులోచూపి నప్పుడే అంతయు నామె చెప్పియుండును. కాని, వద్దని నేనాపివేసి

తిని. నేనేలవద్దంటినో. ఇక్కడ నున్న వారందఱికిని దెలిసియే యుండ వచ్చును. సాక్ష్యులుగా కొందఱు — [illegible] కొందఱు పెట్టిరి.

'నేనే యడుగవలసిన ప్రశ్న మొకటికలదు. కోర్టువారి సెలవైన నడిగెదను.' అని వేంకటరావడిగెను. కోర్టు సెలవయ్యెను. 'ట్రంకులోనున్నదని పనికత్తె నేలయడుగవలెనో, ఆపనికత్తె సంగతి యెట్లు తెలిసెనో డిటెక్టివు చెప్పినయెడల, మఱికొంత సాక్ష్యము తేలవచ్చును.' అని యాతండనెను. డిటెక్టివ్ ముందుకువచ్చెను.

'ఇది స్వల్పసంగతి. నేను పనివాండ్ర నందఱు ననేకసంగతుల డిగితిని. జిగినీ గుఱించి యెవ్వరికైనం దెలియునా? అని వారినడిగితిని పనికత్తె యొకతె బహుశః పరిచారికయైయుండును. కమలవద్ద నగ్గిదొకటి కలదని చెప్పెను.' అని డిటెక్టివు జవాబు చెప్పెను.

'ఆపనికత్తె సంగతి యెట్లు తెలిసెను?' అని వేంకటరావడిగెను

'వేంకటరావుగారూ, ప్రశ్నలు మీరడుగకూడదు. నాతో మీరు చెప్పినయెడల, నేనాతని నడుగుచుండును.' అని మేజస్ట్రీటు గారిని, డిటెక్టివును చూచి, కమలయొద్ద జిగినీ యుండుట చూచెనా?'

'నేను చెప్పలేను. కృష్ణవేణిగారామెతో చెప్పినదని యామె యామె చెప్పినట్లుజ్ఞాపకము. అంతకన్న నెక్కువభోగట్టా చేయలేదు'

వేంకటరావేదో క్రొత్తసిద్ధాంతమును జేసి కొనుచుండెను. 'సూర్యారావింకను రాలేదు. మఱియేమైన నడుగవలసి యున్నదా' అని మేజస్ట్రీటుగారు వేంకటరావు నడిగిరి. ఆలోచనలో మునింగి పరధ్యానముననున్న వేంకటరావు ఉలికిపడి, 'ఒక్కటిమాత్రమే కలదు. ఆపనికత్తెను కోర్టుకు బిలిపించినచో, వకీలు కొన్ని ప్రశ్నములడుగవలసియున్నది. కేసు వాయిదా వేసిన బాగుగనుండును.' అని యాతండనెను.

ఇన్స్పెక్టరుగారుకూడ కేసువాయిదా వేయుఁడని కోర్టువారిని కోరిరి. ఇంతలో సూర్యారావు తొందరగా ముందుకు వచ్చెను. అతని చేతిలో మార్బిలుఅట్టవేసిన యొక పుస్తకముండెను.

'అప్పుడే కోర్టు ముగింపుచేయవద్దు నేను కమలగారి తరఫున వకీలును. మఱికొంత విచారణకావలసియున్నది. నాయొద్ద బలమైన సాక్ష్యములుకలవు. ఇది శంకరశాస్త్రిగారి దినచర్యపుస్తకము ఇది మిక్కిలి బలమైన సాక్ష్యము.'

అని యాతఁడు చెప్పెను.

పదునొకండవ ప్రకరణము.

చచ్చినవాని సాక్ష్యము.

సభ్యులకు గుండెలు జల్లుమనెను. అందఱిదృష్టియును మార్బిలు పుస్తకముపైనే పడెను.

'దినచర్యపుస్తక మెట్లుదొరికిన' దని మేజస్ట్రీటుగారడిగిరి.

'శవమును రుద్రభూమిఁ గొనిపోవుటకు ముందు కొంతకర్మ చేయవలసియుండెను. వాహకులు నన్ను లోవలికి రమ్మనిరి. వారు శవమును నేలదింపినతరువాత, పరుపును దిరుగవేసి తిని. తలవైపుజీ ఈపుస్తకము దొరికినది. ఇందువిశేషములు కలవు, అని సూర్యారావు చెప్పెను.

'చివరవరకును వ్రాసెనా?' అనిమేజస్ట్రీటుగా రడిగిరి. చిట్ట చివరవరకును వ్రాయబడినది. కొసనువ్రాసిన కొన్ని మాటలు చదువుదునా?'అని యాతఁడడిగెను.

సభ్యులందఱు నాత్రముగా చూచుచుండిరి. మేజస్ట్రీటుగారు సులోచనములను మరల తగల్చుకొనిరి. సూర్యారావు చూపినపేన

చూచుచుండిరి. వింతయేమూ యందాతనికిఁ గన్పట్టెను. ఇన్స్పెక్టరు గారి ముఖమువైపు చూచిరి.

'ఆశ్చర్య మాశ్చర్యము! ఇన్స్పెక్టరుగారూ, మీ రిదిచూచి నారా? గమ్మత్తుగానున్నది' వారుముప్వురును, దినచర్యపుస్తకము వైపును, బంచెరుల ముఖములవైపు జూచుకొనుచుండిరి.

నిజముగానే విచారణ యాపివేయవలసియున్నది. వారము దినములు వాయిదా వేయింపుఁడు' అని ఇన్స్పెక్టరుగారనిరి.

సభ్యులు గుసగుసలాడి చప్పుడుచేయుచుండిరి. మేజస్ట్రేటు గారు తలయూచిరి. మిక్కిలిచమత్కారమైనసంగతి దాచిపెట్టు చున్నారని సభ్యులు మొఱమొఱలాడిరి. వారికిదియంతయు నొక నాటకమువలె కన్పడుచుండెను. నాటకము మూడవయంకము మధ్య నాపివేయఁబడెను.

'వచ్చెడువారమున ఈదినముననే పదిగంటలకు మరల విచా రణ అంతవరకు వాయిదా' అని మేజస్ట్రేటుగారనిరి. 'కమల సంగతి యేమి? అని వేంకటరావడిగెను.

ఇన్స్పెక్టరుగారును, మేజస్ట్రేటుగారును ఒకరి వైపొకరు చూచుకొనిరి. వారిద్దఱికిఁ గూడ నేమియు బోధపడలేదు. నేను 'నేను కమలపక్షమున మాటాడుచున్నాను' సూర్యారావనెను. సాక్ష్య మింతబలముగాఁ గనుపడుచున్నను, వాయిదా వేయుటకు విచారము గానున్నది. కాని, ఈక్రొత్తసంగతులుచూచి, జామీను అడుగుటకు భయముగా నున్నది. కమలకు గావలసిన సదుపాయములు మర్యాద ననుసరించి కోర్టువారు జరిపెదరని తలఁచెదను. అనుమానము పైని ఆమెను అరెస్టులో నుంచుటయేగాని నేర మామెపైఁ గను పడదు' వేంకటరావేమో చెప్పఁబోయెనుగాని, సూర్యారావు బల వంతముగ నాపివేసెను. కమల మొగము వ్రేలవైచెను. కాని,యూమె

చూపులు అమాయకము ప్రకాశించెను. అసహ్యమనగోచర్యమున కపటాచారము చేయఁబోయి చేయలేకపోయెను. శాంతిక్రాంతియును వచ్చెను. ఆమె యెవ్వరిని నిందింపలేదు. ఆమె గ్రహాచారమని యూరకుండెను.

'ఇందు నేనేమియును చేసియుండలేదు. భగవంతుఁడే దేవుఁడు లోకమును పాలించుచున్నయెడల. నిజమున్నట్లైన బయలుపడును. నేనెవ్వరిని నిందింపను' అని యామె గట్టిగా ననెను.

పోలీసువారు గదిలోనున్నవారినందఱిని ప్రక్కఁ బంపివేయుచుండిరి. సూర్యారావు మఱికనపడలేదు. ఇన్స్పెక్టరుగారు వీధివాకిటికి వచ్చి నిలచిరి. కమలయును, వెంకటరావును మాటాడసాగిరి. 'సూర్యారావేల యింత తెలివిలేనిపని చేసెను? తెలివిపనిచేయు వ్యక్తివలె వెట్టిపని చేసెనుగాని, అభిమానించి పనిచేయలేదు' అని వేంకటరావనెను.

'సూర్యారావును, పోలీసువారుకొంత రహస్యాంశమును దాచియున్నారు కాఁబోలు ఇప్పుడు మించినదేమి?', అని కమల చెప్పెను.

వేంకటరావామె మొగము చూచెను.

'నీవేమి చెప్పఁదలఁచుకొంటివో నేనెఱుఁగుదును. నిన్ను నీవు నిందించుకొనవద్దు' ఆమె చెప్పెను. 'దెబ్బతగులఁ బెట్టుట నీపొరపాటగునుకాన, యిదియంతయు నిట్లగునని నీవు కలగంటివా? నాకేమియును భయము లేదు. ఒక్కదానికి మాత్రము నాకు విచారముగా నున్నది.

'అవును నేనెఱుఁగుదును. మీతండ్రి ఆతనిగూర్చియే నీవు విచారించుచున్నావు నీకు జరిగినసంగతి యాతనితోఁ జెప్పెదను. కాని మతిపోయిన వానికీసంగతి యెట్లుబోధపడును? వానికిఁ గావలసినదేదయిన నేనిచ్చెదను. నేను ధనికుఁడనుగాను గాని నాకుఁజేతనైన సాయము చేసెదను. మఱియేమైనఁ జెప్పవలసియున్నదా?' ఒక్క నిముసమాలోచించి, మఱియేమియును లేదని కమలచెప్పె ఇన్స్పెక్టర

గాఁ వచ్చిరి. 'అమ్మా క్షమింపుము. కొంతసాక్ష్యమింకను చాలక పోవుటచేత నిన్ను విడిచిపెట్టలేక పోయితిమి. అయినను నీ కేమియును భయము లేదు. నీకుఁ గావలసిన సదుపాయములన్నియును జేసెదము నిన్ను నాకుమార్తెతో సమముగా జూచెదను. భయపడకుము.' అని యామెతోఁ జెప్పిరి. కమలవీథిలోనికి పోయి బండియెక్కెను. వేంకటరావు తన బసకుఁ బోయెను. అంతయు నాతనికంధకార బంధురమై యుండెను. దారియును, త్రెన్నును గనపడకుండెను. సాయంకాల మైదుగంటలకు సూర్యారావతని యొద్దకువచ్చెను. కార్యభారము నెత్తిపై బెట్టుకొన్న వాని చిహ్నములాతని ముఖమునందేమియును గన్పడలేదు. కలకలలాడుచుండెను. చిఱునవ్వునవ్వుచుండెను. కార్యమును మూఁడునిముసములలో సాధింపగలవాని మనోధైర్యము మూర్తీభవించి యుండెను. వేంకటరావు మనస్సులోని కోపము తుపాకిమందువలె పాలుగూడి సిద్ధముగానుండెను. అగ్నిస్పర్శతగిలినంత మాత్రమున ప్రజ్వరిల్లునట్లుండెను. సూర్యారావు ముఖమును జూచుటవలన నా యగ్నిస్పర్శ కలిగెను. కోపాగ్ని 'బుస్సు'మని యుండెను.

'ఏముఖముతో మరల నాయొద్దకు రాసాహసించితివి?' ఆతఁడు కసరసాగెను. 'సైంధవునివలె నీవప్పుడడ్డు రాకుండిన, కమలను విడుదలచేసియే యుందురు. దినచర్యపుస్తకమప్పుడే చదివినయెడల—,

కావలసిన యెడల కమల నిప్పుడే విడుదలచేయింపఁగలను.' సూర్యారావు చెక్కుచెదరక చెప్పెను. 'కాని తరువాత నామె యెక్కడ నుండగలదు?'

వేంకటరావు చెప్పుటకు జవాబు లేదు. సూర్యారావు మనసులోని యర్థమేమో యాతఁడు గ్రహించెను.

'నీకది మొదట స్ఫురించినది. కాదు' సూర్యారావే చెప్పసాగెను

'కమలకృష్ణాజీగారి యింటిలోనున్నది. దానితండ్రి చనిపోయి యున్నాఁడు. కృష్ణాజిగా రామె నింటిలోనుండి వెడల, గొట్టినారు. ఇప్పుడామెను విడుదలచేసినయెడల, నెవ్వరియింటికిఁబోవును? అర్ధరాత్రి నీతో నొంటిపాటునమాటాడినందుకు నూరిలోని వారందఱును పరిపరివిధముల ననుకొనుచున్నారు. లోకులు కాకులుగదా. ఎవ్వరామెను దగ్గరకుఁజేర్చు కొందురు?'

'అవునవును. నిజమే' ఆతఁడొప్పుకొనెను. 'నేనాసంగతి మొదట నాలోచింపలేదు. నీ డిటెక్టివ్? కాఁబట్టి అందులో 'లాపాయింటు' నీకుఁ దెలిసినది. కాని యామె నిర్దోషియని యందఱియెదుట నీవు చెప్పవలసినది.'

'చెప్పియుందును.' సూర్యారావు చెప్పెను. 'చెప్పియుందును. కాని కమలయిప్పుడు విడుదలకాకపోవుటయే నీకును, నాకును, ఆమెకును అందరికిని మంచిది. నిజము తెలిసిన తరువాత ఆమెలో కోత్తరగుణము నకులోకులందఱును సంతోషించెదరు కాని, నీవిదివర కూహింపని దుర్మార్గులు కొందఱిందుఁగలసి యున్నారు. వారి దుర్మార్గమును బయలు పెట్టుచున్నాను. దినచర్యలోని కొన్నివ్రాతల వలన కమల నిర్దోషియని స్పష్టముగాఁ దెలియవచ్చుచున్నది కాని, యీ ద్రోహము నీవు తలఁచునట్లు చిన్నదికాదు. బీరకాయ పీచువలె చిక్కు చిక్కుగనల్లుకొని యున్నది.'

'వ్యాకరణ సూత్రములవలె గూఢముగ మాటలాడెదవేమి! వేంకటరావనెను, 'వెంటనే భాష్యము చెప్పివేయరాదా?' 'నేను జెప్పఁదలఁచుకోలేదు. నిన్ను నేను నమ్మను. నీ నోట నూవుగింజ నానదు. కాని, యొకసంగతి నిన్నడిగెదను. ఇప్పుడు హత్యఎవ్వరు చేసిరోవారి యొద్దకు నిన్నడిగెదను. ఇప్పుడు హత్య ఎవ్వరు చేసిరో వారి యొద్దకు నిన్నుఁ దీసికొనిపోయినయెడల నీవేమిచేయుదువు?' అని సూర్యారావడిగెను.

'వానిని నిలువుగాఁ జీల్చివేసెదను' అని వేంకటరావు చెప్పెను. 'అవును నేనెఱుఁగుదును. నీవు తప్పక అలాఁ జేసెదవు. అందుకే నేను నీకేమియుఁ జెప్పఁదలచుకోలేదు. కొద్దిరోజులవఱకును శాంతించి కసి పెట్టుకొని యుండుము. మఱియొక సంగతి బ్రొద్దున, పరిచారిక యొక్కకొంత భోగట్టా సంపాదించితినని డిటెక్టివ్ చెప్పినాడు జ్ఞాపకమున్నదా?' అని సూర్యారావనెను.

'అవును జ్ఞాపకమున్నది. ఆ సమాచారమామె కెట్లు తెలిసెనని నేనడుగలేదా?' అని వేంకటరావు చెప్పెను.

'అవును అడిగితివి గాని, ఆతఁడు చెప్పలేక పోయెను. నేను చెప్పెదను వినుము. ఆ సమాచారము కృష్ణవేణి చెప్పెను.'

'అది యెట్లు సాధ్యమగును? కృష్ణాజీగారి కుటుంబము తాబేదారులతో నెప్పుడును దిన్నఁగా మాటాడరే.'

'నిజమే. కాని, అందిన సిగయును, అందకపోయిన కాళ్ళు పట్టుకొను బేరము వారిది. అవసరమైనప్పుడంట్లుతోము మన్నఁ దోమెదరు.'

'సరేగాని కారణమేమై యుండును?'

'ఆ సంగతియే చెప్పఁబోవుచున్నాను. నీవును కమలయును మాటాడుచుండుట కృష్ణవేణి యెప్పుడైనఁ గనిపెట్టినదా?'

'పేకాటనాటి రాత్రి మేము మాటాడుచున్నప్పుడు చాటున వినుచున్నట్లు నేననుమానించితిని.'

'కమలను బెండ్లియాడుదునని నీవు ఉదయము కోర్టులోఁ జెప్పినందుకు నాకు విచారముగా నున్నది. సరేపోనిమ్ము, ఈరోజున మనము కృష్ణాజీగారి యింటికి విందుకుఁ బోవలసి యున్నదిగదా, ఒకవేళ రహస్యముగ కృష్ణవేణి నీయొద్దకువచ్చిన, దానిని మంచి మాటలాడుము. క్రొత్తసంగతులు కొన్ని నీకు గోచరించును.'

కృష్ణాజీగారి యింటివిందు సంగతి మఱచియే పోయినాను. నేను వారియింటికి వెళ్ళెను. రాననికబురంపెదను.'

'వద్దువద్దు. అట్టిపని యెన్నటికిని చేయకుము. పోయినందు వలన కొన్ని సమాచారములు తెలియఁగలవు. నీకెంతయిష్టములేక పోయినను రాకతప్పదు.'

పన్నెండవ ప్రకరణము

సంతోషమో? విచారమో?

వేంకటరావేమియో యాలోచించుకొనుచుఁ గూర్చుండెను.

ఇంతలో బంట్రోతు చిన్నయుత్తర మొకటి తెచ్చియిచ్చి యిది యెవ్వరో యిచ్చిరనియు, జవాబున కాగక వెళ్లిపోయిరనియుఁ జెప్పెను. వేంకటరావువిప్పి చదువుకొనెను. అందుఁ గొంచెమే వ్రాయఁబడెను.

'వేంకటరావుగారికి—మీరు రాత్రి కృష్ణాజీగారి యింటికి, ఎన్నిపనులు ఉన్నను, భోజనమునకు రావలెను. తప్పవద్దు చేరుమాలు ముక్క మరచిపోవద్దు. ముమ్మాటికి మఱచిపోవద్దు.'

సంతకములేదు. సూర్యారావునకుఁ జూపెను. ఏమియును బోధపడలేదు. ఆశమాత్రము కలిగెను. చేరుమాలు కోటుజేబులోఁ బెట్టుకొనెను. వేళయైనది. ఇద్దఱును బయలుదేరిపోయిరి. భోజనశాల మామూలుగానే యలంకరింపఁబడెను. పట్టుపంచలు కట్టుకొని యందఱును బీటలపైఁ గూర్చుండిరి. ఎవ్వరో రావలసియున్నదని కృష్ణాజీగారు కొంచెముసేపు కనిపెట్టుకొనిరి. వేళ మించినందున రారని భోజనము లారంభించిరి. భోజనములు ముగిసెను. చేతులు

గడిగికొనిరి. అంగణమునఁ జాపలపై దాంబూలము వేసికొనుట కందఱును గూర్చుండిరి. ఇంతలో నెవ్వఁడో యొక క్రొత్తమనుష్యుఁడు వడివడి వారిలోఁ జొరఁబడి మధ్యకువచ్చి కూర్చుండెను. నాటిరాత్రి తనకుఁ గనుపడినవాఁడేమోయని వేంకటరావనుమానపడుచుండెను. అందఱును వింతగఁ జూచుచుండిరి. 'ఏమి యీ యసందర్భము ? పిలువని పేరంటముగ వచ్చినారు మీరెవ్వరు' అని కృష్ణాజీగారడిగిరి.

'భయములేదు. భయములేదు.' క్రొత్తవాఁడు పలుకసాగెను. ఏల యంత తొందరపడి మాటాడుట లక్ష్మణరావుగారు రాలేమన్నారు. ఆ కబురు చెప్పుటకు నేను వచ్చితిని. నేను వచ్చినందుకు మీరందఱును సంతోషింపవలసినదే. కృష్ణాజీయేమి శ్రీనివాసమూ, మాటాడవేమి! ఆహాహా. ఈ తమలపాకులు నెల్లిమరల ఆకులవలెనున్నవి. విజయనగరమునుండి తెప్పించినారాయేమి? లవంగాలుఉన్నవి. ఏలకీ పళ్ళు లేవేమి? గింజలాపెట్టినారు! గింజలు బాగుండవు. పళ్ళు కావలెను. అమ్మా కృష్ణవేణీ. ఏలకీ పళ్ళు కొన్ని పెట్టిలోనివి తీసికొనిరా?' అందఱును తెల్లఁబోయి చూచుచుండిరి. కృష్ణాజీగారును శ్రీనివాసరావును సమ్మోహనాస్త్రము వైచినట్లు మౌనముద్ర వహించి చూచుచుండిరి. క్రొత్తవాడు తనమాటలను మానలేదు. 'అయ్యా యేల నావేపు వింతగా చూతురు? కృష్ణాజీయును శ్రీనివాసమును నన్నెఱుగనట్లు నటించెదరు. దానికేమిలెండు నాపేరు పుల్లయ్య నేను చాలాదూరము దేశయాత్రచేసి వచ్చితిని.' ఇంకను ఎవ్వరును మాటాడలేదు. వేంకటరావు మొట్టమొదట మాటాడెను, 'మీరు బరంపురమువిడిచి యెన్నాళ్లైనది?' 'ఇరువదియేండ్లైనది.' కాశీ, గయా, ఢిల్లీ, ఆగరా, మొదలైన స్థలములు తిరిగితిరిగి వచ్చితిని. ఇంటివద్ద కూర్చున్నవారికి ప్రయాణపుకష్టములు తెలియవు. ఏమి కృష్ణాజీ! శ్రీనివాసరావూ! ఏమందురు?' కృష్ణాజీగారేమో గొణుగుకొనిరి. శ్రీని

వాసునిముఖము నల్లఁబాఱెను. ‘ఏమి యీతని సమ్మోహనశక్తి’ యని వెంకటరావాశ్చర్యపడెను, గృహమునకంతటి నాతఁడే యజమానుఁడై నట్లును, తక్కినవారందఱు నాతని కాబేదారులైనట్లును అతనికి వశులైరి. మరల నాతఁడు మాటాడసాగెను. ‘ఎన్నో దేశములు తిరిగి నానుకాని, ఆ దేశముల నాగరికతకును మన దేశపు నాగరికతకును జాలభేదము కలదు. మన దేశము వారు స్త్రీలుగాని, పురుషులుగాని రోజుకో తరహా. ఆ దేశపువారు తాతలునాటితోనే తరతరములదాక విడువరు. అందుచేత వారిని చూచిన నాకుఁ గోపము. మన దేశపు వారి క్రొత్తతరహాలు చూస్తేనాకు ముచ్చట. దానికేమిగాని, ఈ మధ్య ఒకనాడు రాత్రి నేను కృష్ణాజినిచూచుటకు వచ్చితిని. మన దేశపు ఇళ్ళవంటి ఇళ్ళు ఆ దేశాలలోఁ గనుపడవు. ఈలాంటి ఇల్లు కట్టించుకొందామని ప్లాను వేసికొనుచుంటిని. అన్నట్టు ఆరాత్రి ఈ యింటిలో ! ఆడుపిల్లయొక్కతె ఏదోచిక్కులోఁ బడట్టు ఉన్నది. ఆ సంగతి యేమైనది.

‘కొంతబుజువు దేలినది,’ సూర్యారావందుకొనెను. ‘కాని’ కమల యిందుఁ గేవలము నిర్దోషురాలు. ఆమె నెఱిఁగినవారందఱును జిగినీవిషయమై యామెచెప్పినది. వాస్తవమేయని నమ్ముచున్నారు.

‘సరే! కావచ్చును. దానికేమిగాని— అతఁడేమోమో మాటలాడబోయెను.

ఇంతలో ‘ఏల వట్టియూఁకదంపు?’ అని శ్రీనివాసరావును, కృష్ణాజీయును లేచి నిలువఁబడిరి. వచ్చినవారిలోఁ జాలమంది లేచి నిలువఁబడిరి. ఒక్కొక్కఁడును పేకాటగదిలోనికిఁ బోసాగిరి. వేంకటరావున కేమియో జ్ఞాపకమునకువచ్చెను. హాలువైపుఁ బోసాగెను. వుల్లయ్య పెరటివైపునకుఁ బోయెను. వచ్చినవారందఱును బెదరి

పోయిరి. వెంకటరావు ప్రక్కనుండు హాలులోఁ గూర్చుండి యాలోచించు కొనుచుండెను. సమయముచూచి కృష్ణవేణి యక్కడకు వచ్చెను.

ఆమె పట్టు పైటపరికిణీయొకటి కట్టుకొనుట వింత యేమని ముసలి పెండ్లములుగల గృహస్థు లనుకొందురుగాని క్రొత్తగా కాపురమునకువచ్చిన పడుచు పెండ్లములుగల గృహస్థులుమాత్ర మనుకొనరు. ఆమెదొరసానివలెఁ గన్పడుటకుఁ గాఁబోలు పైకకుమారుగా పట్టు తొడుగుకొనియుండెను. ఆమెకన్నులు పెద్దవిగాని, కొంచెము పచ్చగనున్నవి. మొగము పసిమిరంగుగానే యుండునుగాని, కొంచెము తెల్లవారుగా నుండును. చిన్నప్పుడు ఆటలోఁ ఆటపిల్లలు 'దొరసాని' యనియే యామెను బిలుచుచుండిరి. ఆమె తల్లికొకదొరగారితోఁ బరిచయముండెనని తెలిసినవారు కొందరనుకొనుచుండిరి ఏదియెట్లున్నను ఆబుట్టలు కట్టుకొనుటలో దొరసానివలెనుండుట యామె కిష్టమనుమాట వాస్తవము. దానికి కన్నులును, మొగమును దోడ్పడినవి. వేంకటరావున కెగురుగానున్న కుర్చీపై యామె కూర్చుండెను. 'నీతో నేను గొన్నిసంగతులు నిష్కర్షనగా మాటాడుటకు వచ్చితిని. కమల సంగతి యేమి?'

'నీవు చెప్పినది నాకు బోధపడుటలేదు. ఆమెకిప్పు డేమివచ్చెను కృష్ణవేణిమొగము కొంచెమెఱ్ఱఁబాఱెను.

'పైకిఁ గనుపించుచున్న వానిని బట్టి పోల్చుకొన వచ్చును' ఆమెచెప్పెను. 'నీవామెను గాపాడఁ దలఁచినందుకు సంతోషముగా నున్నది. కావున నీవు అవసరములేని శ్రమపడినావు.'

కృష్ణవేణికి కమలపైఁ గలకోపము కొంచెము కనుపడెను.

'అవసరములేనిపని యెట్లయ్యెను? అపాయమునున్న దిక్కులేని యమాయకు రాలికి సాయముచేయుట యవసరములేనిపనియా?

''నీవామె——'' ఇంతలో పుల్లయ్య లోనికిఁద్రోసికొని వచ్చెను. ఇద్దఱును లేచి నిలువఁబడిరి. వెళ్ళిపోఁజూచిరి. చేతియొక

తెక్క బట్టుకొని వారి నాపివేసెను. 'భయములేదు మీరహాస్యములను నేనెఱుఁగనివాఁడను గాను. నావలన మీరహాస్యమునకు భంగముకూడఁ గలుగదు. కూర్చుండుఁడు. మీరిద్దఱు నుండఁగనే కొన్నిసంగతులు మాటాడవలెను. ఆతలుపు వేసి వచ్చెదను. ఎవ్వరైనఁ జొరఁబడఁగలరు.'' తలుపులు భద్రముగా వేసెను.

మరల మాటాడసాగెను. 'ఇందాక నేను మాటాడుచుండ నడుమ నందఱును జారిపోయిరి. పోనిండు. మీరు వసుఁడు. నాఁటి రాత్రి అనఁగా, మొన్న పేకాడిననాటిరాత్రి నేనిక్కడనేయుంటిని. అనఁగా, ఈయింటిలోనే యుంటిని. కృష్ణాఁ నన్నువిడిచి యెక్కడికో పోయెను. ఇంటిప్లాను వేయుటకై నాలుగుమూలలును దిరిగితిని వెనుక పెరటిలోనికిఁ బోయితిని. పువ్వులచెట్లును, దొండపాదులును, అరటిపొదలును ముచ్చటగా నుండెను. ప్రబంధములలో వనవిహారములు జ్ఞాపకమునకు వచ్చెను. సీతయొక్కతె ప్రక్కలేదుగాని, నేను శ్రీరాముఁడనే యనుకొంటిని. కాదుకాదు. మేనక యొక్కతె లేకపోయినదిగాని, విశ్వామిత్రుఁడనే యనుకొంటిని. ఆదియును గాదు. మంచియుపమానము చెప్పెదను. ప్రబంధములు చదివి చాల కాలమైనది. జ్ఞాపకమురాలేదు. అవును. వరూథిని లేకపోయినది గాని'—కృష్ణవేణి ముఖముచూచెను. ఆమె తల వంచుకొనెను— 'వరూథిని లేకపోయినదిగాని, ప్రవరుఁడను— అబ్బే కాదు. గంధర్వుఁడనే యైతిని. చంద్రుఁడు వేడిగా ఎండకాయుచుండెను. మొగము చెమటక్రమ్మినది. తుడుచుకొనవలెనని యెంచితిని. చేరుమాలు దగ్గర లేకపోయినది. ప్రభావతీ ప్రద్యుమ్నములో పెద్దన్న—కాదు కాదు—సూరన్న బావ నాబలమని యేమేమో వ్రాసినాఁడు. అది జ్ఞాపకమువచ్చినది. కనపడ్డ ఆకంతయు చేరుమాలుగా భావింపసాగితిని. భావనాబలము చాలగొప్పది. ఒక ఆకు చేరుమాలువలెఁగన్పడి

నది. కాని, భావనలో పొరపాటుచేసితిని. అప్పుడు భావనలోపడినది నిండుఆకు గాదు. సగముఆకు. అనగా ఆకుముక్క. కావున ఒక చేరు మాలు ముక్కయే కనుపడినది. వెన్నెలలో—కాదుకాదు,ఎండలో—మీదఁకెత్తి చూచితిని. నేనుభావించిన ఆకు పసుపుపచ్చదికాఁబోలు అదియును పసుపుపచ్చని పట్టుచేరుమాలు అయినది. చూచి సంతోషించితిని. దానిపైని పూలుతోకుట్టియున్నది. బహుశః ఆకు నరములే అట్లు మారియుండును. ఆడేలుపని మహాచమత్కారముగా నుండెను. ఆపని యెవ్వరు చేసిరోయని నే నాశ్చర్యపడితిని. అప్పుడు జేబులో తడివితిని. అందొక ముత్యపుచిప్పడబ్బీ యుండెను. దానివజ్రములు వెన్నెలలో తళతళలాడెను. ఆడేలుపని చేసినవారికి ఈడబ్బీ బహుమాన మిచ్చివేసినదని యనుకొంటిని. కాని యప్పటి నుండియును నాకెవ్వరును గనుపడలేదు. చేరుమా లెవ్వరిదో తెలిసినదికాదు. కృష్ణవేణి రిచ్చవడి వినుచుండెను. చేరుమాలాతఁడు పైకితీసి చూచెను. 'కృష్ణవేణీ చూచితివా? ఇది యెవ్వరిదో పోల్చఁగలవా? పోల్చఁగలిగినచో ఈ ముత్యపుచిప్ప డబ్బీ వారికి తీసికొని పోయి యిచ్చెదను. నావెఱ్ఱికి మీ రాశ్చర్యపడ వద్దు.'

'అదినాది. ఆ చేరుమాలుముక్క నాది. ఈబహుమానము నాకేవచ్చును' అని కృష్ణవేణి తొందరగాఁ జెప్పెను.

'ఋజువు, ఋజువు. మిగిలినముక్క చూపినయెడల బహుమానము నీదే' పుల్లయ్య యనెను. 'ఆరెండును కలిపి, మరల పూలుతో కుట్టినయెడల సొగసైన చేరుమాలగును' 'అది యెట్లు సాధ్యమగును? నిన్న పెరటిలో చెట్టుకొమ్మతగిలి చేరుమాలు నడిమికి చిరిగిపోయినది. ఒకముక్క అక్కడనే పడిపోయినది. రెండవ ముక్కను నాచేతిలోఁ గొంత వరకుండెనుగాని, ఎక్కడనో పారవేసితిని. జ్ఞాపకములేదు.' 'పెరటిలోనే పారవేసితివా?' 'ఏమో

చెప్పలేను. ఇంటిలోనికిఁ దీసికొనివెళ్ళినట్లు జ్ఞాపకము.' 'హాలులోఁ బారవేసితివా?' 'అయియుండును' 'హాలులోని కేలపోయితివి?' 'జ్ఞాపకము లేదు'

జేబులో నుండి పటముముక్కను వేంకటరావు, చూపెను. 'ఏదీ చూతము' అని పుల్లయ్య అందుకొని రెండుముక్కలును కలిపెను. సమముగ సరిపోయినవి. 'ఇదే. ఇదే' నిర్ధారణగాఁ జెప్పెను. ఎక్కడ దొరికెను వేంకటరావూ?'

'జిగినీబిళ్ళ పెట్టినదగ్గర' అని యాతఁడనెను. ఇద్దఱును కృష్ణ మొగము చూచిరి. వాడిపోయియుండెను. 'జిగినీ బిళ్ళకొఱకుఁబోయి కృష్ణ యక్కడఁ బారవేసినదేమో' అని పుల్లయ్య దృఢముగాఁ బలికెను. 'జిగినీరహస్యము కృష్ణకుదప్ప మఱియెవ్వరికిని తెలియదు. అని పుల్లయ్య మరలచెప్పెను.

కృష్ణమొగమున గంటువెట్టినను నెత్తురులేదు. పెదవు లదరెను. మరల మొగమెత్తుబారెను. 'దురాత్ముఁడా! అసందర్భము లాడుచున్నావా? యని యఱచెను. 'కొంచెము శాంతించుఁడు' అని వేంకటరావనెను. 'సరే' యని పుల్లయ్య మరల నారంభించెను.

'బహుశః నీవు జిగినీ దొంగిలించితివని నేననుకొనను. పట్టి యనుమానము నీవేలపడెదవు? ఎవ్వరో దొంగిలించు చున్నప్పుడు విధివశమున నీవక్కడనుండ వచ్చును. జిగినీపెట్టిన స్థలము. నీ చేరుమాలుముక్క పడిపోయిన స్థలమును ఎట్లు సరిపడును?

కృష్ణవేణిమొగము కొంచెము కలకఁబాఱెను. దేహము మాత్రము కంపమొందుచుండెను.

'జిగినీ అక్కడనుండెనని నేనొకమాత్రమును నమ్మను. శంకరశాస్త్రిగారియింటినుండి యెత్తుకొనివచ్చి నాదగ్గరనున్న దాసు కాదు పోలీసువాఁడు వెతికితీసిన పెట్టెలో ... ... వుంచబడెను.

వేంకటరావునకుఁ గోపమువచ్చును గాన, ఊరకొనెను. కృష్ణవేణి మాటలు కఠినములుగా నుండెను. జిగినీతీసిన దొంగ ఆమెయే. కొంచెము హెచ్చుతక్కువగా ఆమెయే యొప్పుకొనెను. ఆ నేరము కమలపైఁ ద్రోసివేయవలెనని యామెయూహ. 'ఏమి జిగినీ యెవ్వరును జూడనేలేదని చెప్పుచున్నావా! ఆరాత్రి నేనిక్కడనే కూర్చున్నాను. కమల గదిలోనుండి జిగినీ తెచ్చి యిక్కడనే నాచేతిలోఁ బెట్టినది. యిక్కడనే కొంతసేపువరకును మేము తగవులాడితిమి. యింతలో జిగినీ యిక్కడనుంచి వేసి మేము పైకిఁ బోయితిమి. మరలవచ్చుసరికది యిక్కడలేదు. ఈచేరుమాలు ముక్కయున్నది. జిగినీ యేమయినట్టు! ఈ చేరుమాలు ముక్కయున్నది. జిగినీ యేమయినట్టు! చేరుమాలు ముక్క యెట్లువచ్చినట్లు!' కృష్ణవేణి కన్నుల నుండి నీరు కారెను. నేనుబోయెదనని యామె వడివడి పైకివచ్చెను. 'దొరికిపోయినది' అని వేంకటరావనెను. యిద్దరును గూడ పైకివచ్చిరి.

పదమూఁడవ ప్రకరణము.

అదా? ఇదా?

'పుల్లయ్యగారూ, మీరు రహస్యముగానే కృష్ణవేణి నేరము ఋజువు చేసినారు. సంతోషముగానున్నది.' అని వేంకటరావనెను.

'జిగినీ యెవ్వరు దొంగిలించిరో యిప్పుడు తెలిసినదా?' అని పుల్లయ్య యడిగెను. 'మరి యేమియనుమానము? మీరు [illegible] బోనులో ఆమె పడిపోయినది. మీరే యుద్దేశముతోఁ జెప్పుచున్నారో తెలియక యంతయు నొప్పుకొన్నది. మీరాము [illegible]

డబ్బి యిచ్చివేయుదురా?' 'తప్పక యిచ్చివేయుదును. కాని, నేరము బయలు పడినదిగదా?' 'అందుకే నాకు విచారముగా నున్నది. పాపము! ఆడువాండ్రకుఁగూడ నిట్టి ద్రోహబుద్ధు లుండు నని నే ననుకొనలేదు. నాగుండెలు కొట్టుకొనుచున్నవి.' నాకు మాత్రము కొట్టుకొనలేదు. ఆమె సంగతి నీకింకను బాగుగాఁ దెలియలేదు.' 'కొంచెము తెలియును' 'ఏమి తెలియును?' 'ఆమె నాపై నప్పుడప్పు డోరచూపులు చూచుచుండును.' 'ఆమెచరిత్ర తెలియునా?' తెలియును. ఆమె మామగారు ఆమె తండ్రిపై నలిగి కుమారునకు మరల పెండ్లిచేసినారు. ఆమె పెద్దపిల్లయై నాలుగేండ్లయినది. కాపురమునకుఁ దీసికొనిపోలేదు. తీసికొనిపోమన స్పష్టముగా మొన్న కబురంపివేసిరి.' 'అట్లయిన మరల వివాహము చేయఁగూడదా?'

'తండ్రి కిష్టములేదు, తక్కినసంగతులు నీకే క్రమముగా తెలియును.'

'ఏత్రోవను హాలులోని కామె రాఁగలిగెను?'

అది స్వల్పసంగతి. ఆమె సామాను గదిహాలునకు ప్రక్కను గలదు. దానిలోనుండి హాలులోనికి కిటికీకలదు. మీరు ప్రేమాతిశయముచే దానిసంగతి మరచిపోయినారు. ఆమె మాత్రము కిటికీ ప్రక్కనుండి మీసంభాషణయంతయును వినుచుండెను. మీరులేని సమయముచూచి కిటికీలోనుండిపోయి జిగినీ యెత్తుకొనిపోయెను. మీమాటలువిను సందడిలో చేరుమాలుముక్క చేతిలోనే యుండిపోయెను. జిగినీ తీసుకొను తొందరలో అక్కడ పారవేసుకొనెను.'

'ఆమెయుద్దేశ మేమైయుండును.'

వెంక 'నీపై కన్నువేసినది. కమలను మోసపుచ్చి, నిన్ను వలలో కాద్రోవవలెనని తలచినది.'

'ఎట్లు వలలో వేసుకొనవలెనని?'

'కమల జిగినీ నీచేతి కేలయిచ్చెనో యామెకుఁ దెలియును.' 'సూర్యారావుసంగతా?' 'అవునదే.' 'అన్నట్టు వానికొంప లేపుము లిగిపోవునేమో!' 'భయములేదు. అంతవరకురాదు.'

'జిగినీ తీసికొనుటలో నుద్దేశమేమి?'

'మచ్చరము. మరేమియునులేదు. మొదట మచ్చరమే. ఆపైని ఆమెను అరెస్టుచేయుటకును, జిగినీలేనినాను కనుపడినదని అందఱు ననుకొనుటయునువిని, ఆమెపై నేరము బలముచేయుటకై ఆ కృష్ణవేణియును బరిచారికయునుగలసి జిగినీ కమల పెట్టెలోఁ బెట్టి సమాచారమిచ్చిరి. 'పరిచారిక—పరిచారిక సమాచారమిచ్చినది. నోరు తడబడి ఇందాక కృష్ణవేణి చెప్పివేసినది వినలేదా! ఇది గొప్ప ద్రోహము. ఇదియంతయును మీకుదెలిసినందు కాశ్చర్యమగుచున్నది మీరెవ్వరూ కొంచెము చెప్పరా?'

గదిలో శ్రీనివాసుఁడును, కృష్ణాజీయును గలసి యేమేమో యాలోచించుకొనుచుండిరి. వారివైపుచూచి 'ఆలోచించుఁడు—ఆలోచించుడు. దుర్మార్గులారా! మీ కాలము సమీపింపకపోదు.

అబ్బాయీ, నే నెవ్వఁడనో నీకిప్పుడు చెప్పకూడదు. కృష్ణాజీగా రిదివరకు నేనెవ్వఁడనో పోల్చలేదు. కాని నీకు నేను గొప్ప సాయముచేసెదను.'

'నావలన మీకేమైన నుపయోగమున్నయెడల—'

కావలసినంతయున్నది. అతిశీఘ్రకాలములో కొన్నియద్భుతములు బయలుపడును. నీసాయము తప్పక కావలసియున్నది. బహుశః ఈరాత్రియే జరుగునేమో నీవీరాత్రి ఇంటికిపోవద్దు. ఇక్కడనే యుండుము. జాగ్రత్తగా కనిపెట్టియుండుము. ఒక్కచోట కూర్చుండుము. అటునిటు దిరుగుచుండుము. అనుమాన మేమితగిలినను గమనించు

చుండుము. రాత్రి వెన్నెల చల్లగానున్నది. గనుక తిరుగుచున్నానని చెప్పవచ్చును. నిద్రపోసేపు. కన్నులు తెరచియుండుము.' మరి మాటాడక పుల్లయ్య యుండుండి వెడలిపోయెను. వేంకటరావు పెరటివైపునకుఁ బోయెను. వెన్నెలలో నొక పూలచెట్టువద్ద నిలచియుండెను. ఇంతలో కృష్ణవేణి యతనియొద్దకు వచ్చెను. ఆమె శాలువా కట్టి కప్పుకొనియుండెను.

'నీవు వెళ్ళిపోయినావని యనుకొన్నాను. మరల నిన్ను చూడ గలిగినందుకు సంతోషముగా నున్నది. వానితోఁ గలిసి పేకాడలేదా?' 'నేను మఱి పేకయాడనని యొట్టు పెట్టుకొన్నాను. ఇక్కడనే యానందముగా నున్నది.'

'అవును నిజమే. నేనునందుకే ఇక్కడకు వచ్చినాను.'

ఆతనివైపుచూచెను. 'ఇందాక నేనుచాల తెలివితక్కువ పనిచేసినాను.' 'ఆదోషమునాదే. అవసరములేని ప్రసంగములోఁ బడితిని. ఈనడుమ నాకు మనస్సు స్వస్థముగాలేదు. పాపము కమల—' 'ఆమెయూసు మఱియెత్తకుము.'

కృష్ణవేణి యాడినయీమాటలలో మాత్సర్యమును, మోహమును మేళగించియుండెను. వేంకటరావది కనిపెట్టెను. ఆమె మరల చెప్పసాగెను. 'బహుశః ఆమె విడుదల చేయఁబడును. నీసాక్ష్యము బలమైయున్నది. కాని నింద తప్పదుగదా. ఊరిలోనివా రనేకవిధముల ననుచున్నారు.' 'ఎట్లనుకొన్న నాకేమి? ఆమె మంచిది నే నెఱుఁగుదును. చదువుకొనినది. చక్కనిది.' 'ఇన్నియున్నను నీకుఁ దగినదికాదు.' 'ఏల?' 'నీవు విద్యగలవాఁడవు. స్వతంత్రజీవనమునందాసక్తిగలవాఁడవు. కాని బీదవాఁడవు. కాని కూడుదిన్నను, కడుపు నిండవలెనుగదా. ధనమున్న భార్య నీకు దొరికినయెడల—'

ఆమె యాతని ముఖమువైపు తేరిచూచెను. వేంకటరావున కాశ్చర్యము కలిగెను. 'ధనమున్నభార్య నీకు దొరికినయెడల నీవృత్తి

బాగుగా చేసికొనఁగలవు. తనయుఁడన్న నేను తక్కువవాఁడను కాను. నీకిష్టమైన యెడల నన్నుఁ బెండ్లిచేసికొనుము. లేకున్న నా పగలన్నియుఁ దీర్చుకొని నీయింటికి వచ్చెదను. నన్నాటంకపెట్టువా రెవ్వరును లేరు. నీవిపుడు స్వతంత్రుఁడవు.'

'ఛీ—ఛీ—అట్టి ప్రయత్నము వద్దు. నాకు ప్రేమము లేని స్త్రీని నేను పెండ్లియాడను. ఎక్కువ తక్కువల కేమిగాని, ఒకరిధనము—అందులో ఆడుదాని ధనము—నాకక్కఱలేదు.

నా ఆక్కఱలసత్తువవలన నేను జీవించెదను. ఈ ప్రసంగము నాతో మఱియెప్పుడు నెత్తకుము.' అని చెప్పి యాతఁడు మఱియొక ప్రక్కకు నడువసాగెను. ఆమె కొంచెము వెనుకగ వెంబడించు చుండెను. కొంతదూరము పోయినపై నక్కడ నెవ్వరో స్త్రీపురుషు లిద్దఱు మాటాడుచుండిరి. కృష్ణ కోపముతో, 'పైడీ, వీని నెందు కిక్కడకు రానిచ్చితివి? వద్దని నేనెన్నిసారులు చెప్పలేదు? ఇంటి లోనికిఁబో. పనివాండ్రందఱును మునిగిపోవుచున్నారు.' వారెంతో వీరంతే. అమ్మా, నేను చేయవలసినపని యంతయు నైనది. నీవు నిద్రపోవునరకును మఱియేమియును లేదు. ఈరాత్రి మహాసుఖముగా నున్నది. అమ్మా, కాదూ!' అని పైడి జవాబుచెప్పెను. ఆమెతో మాటాడుచున్న వాఁడు సిగ్గుపడిలేచి పోఁబోయెను. పొదలచాటునకు మెల్లఁగ నాతఁడు జారిపోవు చున్నట్లుకూడ వేంకటరావునకుఁ గనుపడెను. కృష్ణవేణి పైడిపై గోపపడుచుండెను. నెలాఖరున జీతమిచ్చి పంపివేసెదనని చెప్పెను. పైడితిరుగబడెను, 'నన్నెవ్వరు పంపివేయఁ గలరు? అంత ధైర్య మెవ్వరికిఁగలదు? నాకు కావలసినప్పుడు వత్తును. అక్కఱలేనప్పుడు పోదును. మీరు భరింపవలెను. మీకన్న పెద్దవారి యిండ్లలో నేను పనిచేసినాను. నాకు చెప్పనక్కఱలేదు. నిముసములో నిన్ను నేను నలిపివేయఁగలను. నీప్రాణములు నాపిడి

కిటిలో నున్నవి—' కృష్ణ మాటాడలేదు. పైడి యక్కడనుండి వెళ్లిపోయెను. 'పైడి మంచిదే—కాని' కృష్ణ యనుకొనెను. 'అప్పు డు మితిమీరిన కోపము దానికి వచ్చును. అప్పుడు ఒళ్లు తెలియక మాటాడును. తరువాత మరల కాళ్ళుపట్టుకొనును' కృష్ణవేణి యెక్కడకో పోయెను. వేంకటరావీ మాటను వినీ విననియట్లూ రక యక్కడనుండి మరియొక ప్రక్కకుఁ బోయెను.

ఒకచోట చెట్టువారను పైడితో మాటాడుచున్న మను ష్యుఁడు కన్పడెను. 'ఏల నీవిక్కడ నిలచియున్నావు? కృష్ణవేణి యిప్పుడిప్పుడే యేమన్నదో వినలేదా? నీవిక్కడ నున్నను బోయి నను నాకేమి నష్టములేదుగాని, యవసరములేక యొకరియింటిలో నీవుండకూడదు.'

'డాక్టరుగారూ, నేనుగూడ పనిమీఁదనే వచ్చినాను. ఇదిగో నేనెవ్వఁడనో చూడండి?' అని యాతఁడు తనముసుఁగును దీసివై చెను. ఇన్స్పెక్టరుగారితోఁ గలసివచ్చిన పోలీసువానివలె నాతఁడు గన్పట్టెను. 'అచ్చన్నా, నీవేనా? ఏమిది? నీవేల యిక్కడికివచ్చి నావు?' అని వేంకటరావాశ్చర్యముతో నడిగెను. 'ఇక్కడ పైడితో స్నేహముచేయుచున్నాను. పైడిమొగుడు రంగము పోయినాడట. అది రెడ్డికిది నేనురెడ్డివాడనే మాలో మూఁడుమనువులు కలవు. అందు చేత పైడిని పెళ్లాడుదమని దానితో స్నేహము చేయుచున్నాను.'

'నీవిప్పుడు చెప్పినదంతయును నిజమేనా?'

'నిజమో అబద్ధమో ఇన్స్పెక్టరుగారికే తెలియును.'

'ఓహో! దానిగుట్టంతయును దెలిసికొనుటకా?'

'ఇదివరకే కొంత తెలిసిపోయినది. ఇది పెద్దజాణ అనేక ప ర్యాయములు అనేక దొంగతనములకు కారకురాలైనది దొంగలకు బుట్టిచ్చినది. పోయినచోట నౌఖరీకి మరీపోదు. పెట్టినపేరు మరిపెట్టు

కోవద్దు ఇక్కడవీరియింట పైడియను పేరు పెట్టుకొన్నది. ఇక్కడ వీరి యింటికి యేపనిమీదవచ్చెనో తెలియదు కాని, గుట్టు తెలిసినట్లు నటించి మాటాడుచున్నచో యెన్నియును జెప్పివేయుదానివలెఁ గన్పడుచున్నది.'

శంకరశాస్త్రి హత్యతో నేమైన సంబంధమున్నదా?'

కొంచెమున్నట్లే కన్పడుచున్నది. అదిగో- ఆజగినీ-దానిని గుఱించి కొంత యామెకుఁ దెలియును.'

'ఎంతవరకు దెలియును?'

'ఇల్లు సోదాలో భోగట్టా యిదేనాకిచ్చినది. ఇప్పుడు కొంత వింతసంగతి నేను దెలిసికొన్నాను. మీరుకూడ గ్రహించి యుండవచ్చును.'

'ఇక్కడ మగవాఁడొకడును ఆడుదియొకతెయును నేవో తమాషగ మాటాడుకొనుచున్నారని నేను గ్రహించితిని.'

'అంతేనా?'

'అంతకన్న నెక్కువ మఱియేమున్నది?'

'ఇదే పోలీసువారికిని తక్కినవారికిని భేదము.'

నీవు గనిపెట్టిన వింతయేమి?'

'ఇందాక పైడి కృష్ణవేణితో యేమననో వినలేదా?'

'విన్నాను. అవసరమైనయెడల నీప్రాణముల నలిపివేయగలను నీప్రాణములు నాపిడికిటలో నున్నవి అన్నది.'

'నిజముగా నౌఖరీకివచ్చినది యెప్పుడైన నట్లుమాటాడఁ గలదా? మాటాడినఁ, దన్ని తగిలివేయక, యూరకుందురా?' దానిని బట్టి కృష్ణవేణి గుట్టొకటి యామెచేతిలో నున్నదని గ్రహింపవలయునుగదా? నేనుపైడితో స్నేహముచేసి తెలిసికొన్నవానిలో ఇది యొకటి అయ్యా, ఆలస్యమగుచున్నది. నాకు పనిగలదు. మీరు

చూపని నాచూచుకొనుఁడు. అవసరమైనప్పుడెల్ల పిలువుఁడు ఇక్కడే యుండును.'

అప్పుడప్ప మఱియొకకూలకుఁ బోయెను. వేంకటరావింటిలో నికఁ బోలేదు. పోవునరికి చింతయేమో కన్పడెను.

పదునాలుగవ ప్రకరణము.

ఒకయూకెర్క్కవచదివిరి.

పేకాటగదిలోఁ బేకాడుచుండిరి. కృష్ణాజీగారును, శ్రీనివాసుఁడును ఆటలోఁగూర్చుండిరి. పుల్లయ్యయును, సాహెబ్యారావును ఆడుచున్నవారిప్రక్కఁ గూర్చుండి చూచుచుండఁగ. వారు కూర్చుండుట కృష్ణాజీగారికి ఇష్టములేదు గాని, పొమ్మని స్పష్టముగ జెప్పలేక పోయిరి. పుల్లయ్యోదాహాముగానుండెనను చుండిరి. కొంతసేపైన తరువాత కృష్ణాజీగారును శ్రీనివాసమును బైకివచ్చిరి. వీధిలో నిలుచుండి, యేమేమో మాటాడిరి. మరల పేకాటగదికిఁ బ్రక్కనున్న గదిలోనికివచ్చి, కుర్చీలపైఁ గూర్చుండిరి. సేవకునొకనిఁబిలిచి రెండు 'లైమ్‌జ్యూస్' బుడ్లను కృష్ణాజీగారు తెమ్మని, 'పుల్లయ్యగారూ, కొంచెముసోడా తాగదరా?' అని గట్టిగాఁజెప్పిరి. 'వచ్చుచున్నా' నని యాతఁడు కేకలు వేసెను. పుల్లయ్యగారూ అను పిలుపు వినఁబడుటతోనే వేంకటరావుకూడ నక్కడకుఁ బోనెంచెను గాని, పిలువని పేరంటకము గావున లోనికిఁబోక, యేమిజరుగునోయని యక్కడనే నిలిచి చూచుచుండెను. రెండు సోడాబుడ్లనుగొట్టి మూఁడుగ్లాసులలో సరిదిరి. కృష్ణాజీ శ్రీనివాసులిద్దఱును చెరియొక గ్లాసు చేతఁబట్టుకొనిరి. 'పుల్లయ్యగారూ' అని మఱియొకసారి

కృష్ణాజీ పిలిచెను. ఆయన వచ్చెను. 'ఇదిగో సాజా త్రాగినాడు' అని మిగిలిన గ్లాసును జూపిరి. అతడందుకొనెను. ముగ్గురును త్రాగిరి. పుల్లయ్య కుర్చీకి జేరబడెను. కన్నులు నులుముకొనెను. 'ఏమి అప్పుడే నిద్రా?' అని శ్రీనివాసుడనెను. 'ఏమోగాని అప్పుడే నిద్ర వచ్చుచున్నది.' అని పుల్లయ్య యనెను. 'పోనిండు భయములేదు. పరుపు వేయించెదను.' అని చెప్పి కృష్ణాపరుపొకటి నేలపై వేయించెను. పుల్లయ్య పండుకొనెను. శ్రీనివాసుడు వానియొద్దకుబోయి యొడలిపై జేయివైచెను. తెలివిలేదు. వానివాచీ గంటన్నర వెనుకకు త్రిప్పెను. గదిలోని క్లాకును కృష్ణాజీ గంటన్నర వెనుకకు త్రిప్పెను. 'బాగుగా నిద్రపోవుచున్నాడు. రెండుగంటలకుగాని లేవడు. ఇంతలో మనము తిరిగి రాగలము. వాడులేచి వాచీ చూచుకొనుసరికి అరగంటసేపు మాత్రము నిద్రపోయినట్లు కనుపడును. అనుమానమునకు వీలుండదు. మన పని పూర్తియగును,' అని కృష్ణాజీ శ్రీనివాసులు చల్లచల్లగా జారిపోయిరి. వేంకటరావిది యంతయును గనిపెట్టుచుండెను. అంత శీఘ్రముగా పుల్లయ్య నిద్రపోవుట యాతని కాశ్చర్యమయ్యెను. వానియొద్దకు బోయెను. తెలివిలేదు. బల్లపైనున్న గ్లాసులను వాసనచూచెను. పెద్దవైద్యుడు గావున, నొకగ్లాసులో విశేషమొకటి యున్నట్లు గ్రహించెను. అందు నిద్రయందు కలిపినట్లనుమానించెను అపాయము కలుగదుగాని, ఆ దుర్మార్గులు తమపని సాధించుకొనుటకు వ్యవధి గలిగియుండును. జాగుచేయుటకు వీలులేదు. వెంటనే తెలివితెప్పించుట కుపాయము కనిపెట్టవలెను. ఒక్కనిముస మాలోచించెను. ఏదో యుపాయము తోచినట్లయ్యెను. వెంటనే వెనుక పెరటిలోనికి బరుగెత్తెను. అచ్చన్నాయని పిలచెను. అచ్చన్న వచ్చెను. 'అచ్చన్నా, వ్యవధిలేదు. మిక్కిలి జరూరు. చేయుచున్నపని యేదైననుసరే,

విడిచి వేయుము. శంకరశాస్త్రిగారి హత్యతో సంబంధించిన మరియొక ద్రోహమేదో కృష్ణాజీయును, శ్రీనివాసుఁడును జేయుటకుఁ బోవుచున్నారు. పుల్లయ్యగారికి మత్తుమందిచ్చిరి. వారు మరల శీఘ్రముగానే తిరిగివత్తురు. కావున జల్దుకొనవలెను. నీవుపోయి వారి నేల్లయిన కొంచెము సేపాపవలెను. ఈలోపున పుల్లయ్యగారికి తెలివి తెప్పింతును.' అని వానితోఁ జెప్పెను.

'ఫరవాలేదు. పరుగెత్తిపోయి త్రోవలో వారినిగలసి పోలీసు స్టేషనుకు తీసికొనిపోయి, ఖాతాఖానీలోఁబెట్టి గంటసేపు వారినాపెదను. ఈలోపున మీరు పుల్లయ్యగారికి తెలివితెప్పించి చేయవలసిన పనిచేయుఁడు.

'వేగముగా పరుగెత్తిపో-నీమాటపై నమ్మియుందును.'

'చిత్తము. ఫరవాలేదు కాని, తరువాతకూడ వారివెనుక నన్ను వెళ్ళుమని సెలవా?'

'అక్కరలేదు. ఈలోపున పుల్లయ్యగారికి తెలివి వచ్చును. తరువాతపని మేము చూతము.'

'చిత్తము. సెలవు'

(అచ్చన్న పరుగెత్తిపోయెను.)

పుల్లయ్య పరుపుమీఁద నిద్రపోవుచుండెను. మరియొకసారి వేంకటరావాతనిఁ బరీక్షించెను. నిద్రమందు సామాన్యపు దేయైనట్లు తోచి, నవ్వెను. పేకాట గదిలోనికిఁబోయి రెండునిముసములు నిలచెను. ఇంతలో సూర్యారావేకారణముననో వెనుకదిరిగిచూచిన, రమ్మని చేతితో సైగచేసెను. ఆతఁడు వచ్చెను. పుల్లయ్యవద్ద కాని తనిఁ దీసికొనిబోయి చూపెను. 'పుల్లయ్యగారు|అప్పుడే నిద్రపోవుచున్నారు?' అని సూర్యారావడిగెను. 'నిద్రకాదు-మందు దెచ్చి' వేంకటరావు జవాబిచ్చెను. 'నిద్రమందిచ్చి పుల్లయ్యగారిని పండుకొనబెట్టి,

కనుక్రొగ్గలిద్దఱు నెక్కడికో పోయినారు. అలస్యముచేయుటకు వీలు లేదు. వంటయింటిలోనికి బరుగెత్తిపోయి అవాలు కొంచెము తీసికొని రాఁగలవా?'' సూర్యారావు వంటయింటిలోనికిఁ బరుగెత్తి పోయెను అవాలను దెచ్చెను. వేంకటరావొక రాతితో శిలపై వానిని నూరి, నీటిలోఁ గలిపివేసెను. 'సూర్యారావు, మెల్లగా పుల్లయ్యగారి నిలువఁబెట్టి పైకీడ్చుకొనిరా. ఈడ్చుకొనివచ్చి, గట్టిగా పట్టుకొని వేయుము. ఉండ్రగిలఁబడిన బలవంతముగ పట్టుకొని, రెండు చెంపకాయలు కొట్టుము. కొంచెము తెలివివచ్చును. అప్పుడు నేనీ మందు త్రాగించెదను. జాలిపడవద్దు.' గట్టిగాఁ దెబ్బలు తగులుటచేతను, వల్లనిగాని తగులుటచేతను, పుల్లయ్యకుఁ గొంచెము తెలివివచ్చెను. గాఢనిద్రనుండి యప్పుడే మేలుకొనినవానివలె యిటునటు దిగ్భ్రమ నొంది చూచుచుఁ బలవరించెను. దవడలు లాగి ఆవనీళ్ళు నోటిలో వేంకటరావు పోసి మింగించెను. ఒక్కపావుగంటలో నాతనికిఁ దెలివి వచ్చి యిటునటు చూచెను. బట్టతో వేంకటరావువిసరెను. బాగుగాఁ దెలివి వచ్చెను. ప్రశ్నలడుగ నారంభించెను. వేంకటరావంతయును చెప్పివేసెను. 'కుక్కలు నాకు మత్తిక్కించినారా? నేను కొంచమైన ననుకొనలేదు. నాకన్న మఱియొక ఆకు ఎక్కువ చదువుకొన్నారు. పోనీ వారుపోయి యెంతసేపైనది? మీరు జాగ్రత్తగాఁగుర్తించినారా? అని పుల్లయ్య యడిగెను. 'గుర్తించితిని. ఇక్కడ చెంతనే అచ్చన్న ననునమ్మకమైన పోలీసువాఁడు కనుపడినాడు, వారిని స్టేషనుకు తోడ్కొనిపోయి ఒక గంట ఆపెదనని చెప్పినాఁడు. వారుపోయి ఇరువది నిముసములైనది. నలువది నిముసములు మనకింకను వ్యవధి గలదు.'

'వేంకటరావా, నీవు నేననుకొన్నదానికంటె నెక్కువజాగ్రత్తగానే పనిచేసినావు సంతోషముగాయున్నది. నీవును, సూర్యారావును సాకీసాయము చేయవలెను.' అని పుల్లయ్య యనెను.

'ఈరోజున ఘోరము జరుగునట్లు కన్పడుచున్నదా?' అని సూర్యారావు అడిగెను.' వారందఱును లెంపులే పోయినారు. నాకు కడుపులో త్రిప్పుచున్నది. వంటయింటికిపోయి చింతపండు కొంచెము తీసికొనిరాఁగలరా?' అని పుల్లయ్య యడిగెను. సూర్యారావు పరుగెత్తిపోయి కొంచెము చింతపండు తెచ్చెను. అది తిని కొంచెము నీరు త్రాగి, పుల్లయ్య ధైర్యముగా నిలువఁబడెను. 'మీరిద్దఱు, పడుచువారు, బలముకలవారు నేను పోలీసుస్టేషనుకుఁబోయి వారెప్పుడుపోయిరో, యెక్కడికిపోయిరో తెలిసికొని, అచ్చన్నచేతనే మీకుఁ గబురంపెదను. పరుగుపరుగున నేను రమ్మన్నచోటికి మీరు రావలెను. వీధిలోనే కనిపెట్టుకొని యుండుఁడు.' అని చెప్పి పుల్లయ్య పరుగెత్తి పోయెను. 'ఏమి వచ్చినను రానిమ్మని వారిద్దఱును వీధిగుమ్మములో చప్పుడుచేయక కూర్చుండిరి. కొన్ని నిముసములలో పోలీసువాఁడొకఁడు పరుగెత్తుకొని వచ్చెను. చీటియొకటి తెచ్చియిచ్చెను. 'వారిద్దఱును ఇంకను పోలీసుస్టేషనులో మాటాడుచున్నారు. మీరిద్దఱును శంకరశాస్త్రిగారి యింటికిరండు. నేను మేడమీఁదనుందును మీఁదనుండి యెఱ్ఱని వెలుతురు వచ్చినయెడల నేనుంటినని తెలిసికొనుఁడు. అప్పుడు లోనికిరండు. లేకున్న రాకుఁడు. పుల్లయ్య వ్రాయి అదిచూచి వారిద్దఱును శంకరశాస్త్రిగారి యింటివైపు పరుగెత్త సాగిరి. పోలీసువాఁడు తనదారిని బోయెను.

పదునైదవ ప్రకరణము

దురాలోచన

'చిట్టచివరకుఁ గష్టపడి పనిచేయవలసిన తరుణము వచ్చినది. ఏమైననుసరే, ఈరాత్రి మనము వెనుదీయఁగూడదు.' అని వేంకట

రావని, సూర్యారావు సైగచేసెను. సూర్యారావేమియో యా లోచించుచుండెను. 'ఏమి సూర్యారావూ. ఏమి యాలోచించుచు న్నావు? చెప్పు నీకసలు భయముగనో వానినిగూర్చియేనా? నీకేమియు నాపదరాకుండ గాపాడెదనని పుల్లయ్యగారు చెప్పినారు. ఆయన సర్వ జ్ఞునివలెఁ గన్పడుచున్నాఁడు. నాకాయనయందుఁ జాల విశ్వాసము కలదు. కాని, యాయన యెవ్వరో కొంచెమైనఁ దెలియకయున్నది., బాతాఖానీచేయుటకది కాలముకాదు. ఇద్దఱును వడివడి పరుగెత్తిరి త్రోవలో వారెవ్వరితోను మాటాడలేదు. ఒకరిద్దఱు వేంకటరావును బలుకరించిరిగాని, యెవ్వరో రోగికి కఠినముగా నుండుటచేఁ బరు గెత్తుచున్నామని చెప్పుటతోడనే వారు తృప్తినొంది మాఱుమాటా డకపోయిరి. వారు తిన్నగా వేంకటరావుగారి యింటికేఁబోయి బట్టలనుమార్చి, కావలసినట్లు తోఁచిన కొన్నివస్తువులను బట్టు కొని, శంకరశాస్త్రిగారి యింటివైపుఁ బోయిరి. ఆకాశమున మబ్బుపట్టియుండుటచేఁ చీకటిగానుండెను. వీధిలోని వారందఱును నిద్రపోవుచుండిరి. కొంచెము చలిగా నుండుటచేతను, దోమల బాధకుఁ జడియుటచేతను, మురికికాలువల కంపు భరింపలేక యును, వీధిలో నెవ్వఁడును బండుకొనలేదు. ఎదుటయింటి గుమ్మము నొద్ద నిలుచుండి చూచుచుండిరి. ఇంతలో యెఱ్ఱని దొంగలాంతరు వెలుతురు మేడమీఁద నుండి కనుపడెను. 'వేంకటరావూ పద. ము సలివాఁడప్పుడే వచ్చినాఁడు. రమ్మని సైగచేసినాఁడు. ఆహా! అత డెంత చురుకైనవాఁడు!' అని సూర్యారావు చెప్పి పదమని తొందర చేసెను. 'తలుపు వేసియుండెనేమో' యని వేంకటరావనెను. తలుపు వేసియుండలేదు. తలుపుత్రోసికొని వారిద్దఱును లోనికేఁబోయిరి. లోపున గాఢాంధకారముగానుండెను. నిశ్శబ్దముగా నుండెను. ఐదు నిముషములు కనిపెట్టుకొనియుండిరి. ఏమియును శబ్దములేదు. తొంద

పడసాగెను. ఇంతలో మేడమీఁదనుండి యొక గొప్పవెలుతురు క్రిందకుఁ గన్పడెను. 'సెబాస్' అని పుల్లయ్యగారి కంఠధ్వని వినఁబడెను. 'మీరు వచ్చినసంగతి నిశ్చయము చేసికొనవలెనని జాగుచేసితిని. మంచిపనిచేసితిరి రండు ఈలాగురండు చప్పుడు చేయక రండు.'

ఆ వెలుతురులో వారిద్దఱును మెల్లఁగా మేడపైకిఁ బోయిరి. మరల నంతయును జీకటియయ్యెను. మీరు నాకుఁ గావలసినంతయవకాశమిచ్చిరి. వారి నాపోలీసుస్టేషనులో వుంచివేయుట మంచి తెలివి గలపని నాకుఁ గావలసిన వస్తువులన్నియును సిద్ధము చేసికొంటిని.' అని పుల్లయ్యగా రనిరి.

ఇప్పుడు మనము చేయవలసిన పనియేమి?' అని వేంకటరావడిగెను. 'చెప్పలేను. వారు యేమిచేయుదురో దానిని బట్టి యుండును. ఒకవేళ మనపనియంతయు నీరోజునే పూర్తికావచ్చును. లేకున్న రేపుకూడా రావలసియుండును. మనము చేయవలసిన ముఖ్యమైన పని వారిద్రోహము నెట్లయినను బయలు పెట్టుటయే.' అని పుల్లయ్యగారు చెప్పిరి. ఊపిరి బిగబట్టి మెల్ల మెల్లగా పుల్లయ్యమాటాడుచుండెను. ఇంతలోనేమో చప్పుడు వినఁబడెను. అందరు నూపిరిబిగఁబట్టి చెవులు జిక్కబొడిచి వినుచుండిరి. క్రింద నెక్కడనో యెవ్వరో కదలుచుండిరి. పాదములు కదలిన చప్పుడైనది. తాళమున్నట్లున్నది. గొణుగుచున్నట్లు వినబడుచున్నది. 'వారు వచ్చుచున్నారు. అనుకొనినట్లే వచ్చుచున్నారు. వారు వీధినుండి రాలేదు. చూడుఁడు పెరటి తలుపు మారు తాళముతో తీసి లోనికివచ్చినారు. అదిగో రెండుగొంతుకలు వినఁబడుచున్నవి.'

వారు క్రిందగదిలోనికిఁ బోయిరి. మిక్కిలి ఘాటైనచుట్టలు కాల్చుచుండిరి. అది తెలితక్కువ పని వీధిలోనికిఁ గూడటు వ్యా

పెంచవచ్చును తెప్పించి చూచితిమి [illegible]
చెడుచూచుండెను. [illegible]
[illegible]
[illegible] నేను మెలకువచే [illegible]
[illegible]
పైని బడవేసి. [illegible]
యును [illegible] ఇక్కడ నేటియుతేమ [illegible]
తమాలు [illegible] వేయుట పట్ట్రేమ? అని స్త్రీవాయుండెను. '[illegible]
ఆ ముసలిఘనము ఇలాటి చిక్కులలో దక్కించిన [illegible]
పలి నీవ్వులో మనకు కావలసినది [illegible] నీపు [illegible]
చెప్పుటకు దాని తాళము ఇక్కడనే చూచుచుంటిని.' అని [illegible]
యనెను. 'అప్పుడు పిలిచినను [illegible] [illegible]
వేలు వ్రాసి జనులు పుచ్చుకొనుటచేతగదా. [illegible]
తనము బోధపడెనదికదా.' అని స్త్రీనవాయుండెను. [illegible]
పలెను. ఆవిద్యలో నీవు మాత్రము తక్కువవాడవా? [illegible]
మన [illegible]తనము వానికెల్ల బోధపడియెనో [illegible]ప్రత్యక్షముగా
నున్నది. [illegible] జాగ్రత్తగా
దాచుకొనుచు రోజును జూచుకొనుచుండువాడను. నేను వానికి ఆశ
పెట్టిన ఆకెంపుల గనుల నిజముగా కోరికయుండినయెడల వాని
యప్పు తీర్చియుందును.' ఏదియో యయినది. [illegible]తన [illegible]
నికి తెలిసిపోయినది. నీకు రత్నాల గనులు లేవను [illegible]
బోధపడినది. నీకు వారము రోజులు [illegible]
ములి[illegible]. [illegible] ఆముసలివాని [illegible]
చిన [illegible] హేతువులకు నీవు [illegible]
'పుల్లయ్య వేంకటరావు [illegible] తిట్టెను. [illegible]

తనమున నిప్పుయుండినచో నీవింగా చెప్పవలసిన యవసరము లేకుండెను. దొంగతనముగ లోపలఁ బ్రవేశించి తమ కపాయమును ముందు కలుగఁజేయుపదార్థముల నన్నిటిని నశింపఁజేయవలెననివారు వచ్చినట్లు స్పష్టమైనది.

'ఇప్పుడు మనము చేయవలసిన పని లోపలినిప్పు నారచుటయే' అని కృష్ణాజీ యనెను. 'అది యిప్పుడు సాధ్యమో నాకుఁ దోఁచలేదు. నేను చెప్పినమాట నీవు విన్నావుకావు.' శ్రీనివాసుఁ డనెను. 'నేను తీసికొనివచ్చిన వానిచేత కావలసినపని చేయించి వానికీయవలసినది వానికిఁ బారవేసినచో మనపని మూఁడునిముసములలో నైపోయి. మన కాగితములు మనకుఁ జేరియుండును. వాఁడు ఆపని చేయకపోయినను, మనపేరు బయటకు రాకపోయియుండును. ఒకరు చెప్పినమాట నీవువినవు. నీకొంప ముంచుకొందువు' అని శ్రీనివాసుఁ డనెను.

'అవసరములేకుండ యొకనికి గుట్టిచ్చుకూడదు. వాఁడు జయించినను, వానికొంప మునిగిపోయినట్లు మన వెనుక ప్రక్కనే వాఁడెప్పుడును తిరుగుచుండును. నేను కావలసిన ఆయుధములను దెచ్చియున్నాను. నే నిదివరకు ఈవిద్యను గూర్చి అభ్యాసములు చేసియున్నాను' అని కృష్ణాజీ యనెను. 'అభ్యాసముతోఁబాటు ఇనుపచేతులు వుండవద్దా. ఆయెర్ర గొల్లవాని లోపలికొక్కసారి తెచ్చిన యెడల మనపని సులభముగానై యుండును,' అని శ్రీనివాసుఁ డనెను 'ఎందుకూ—అక్కరలేదు.' అని కృష్ణాజీ యనెను.

'మూఁడువంతుల ముప్పాతిక వాఁడు రాక మనపని కాదు' అని శ్రీనివాసుఁ డనెను. 'పిలిచినపుడు వాఁడు వచ్చునా?' అని కృష్ణాజీ యడిగెను. 'తప్పక రాఁగలను వానిని తెచ్చి యీవీధికి ప్రక్కనే యుంచితిని. అక్కడకుఁబోయి వానికి వినఁబడునట్లుగా

మూఁడుమార్లు దగ్గినయెడల వాఁడు గ్రహించ వచ్చును. ఒంటిగంట లోపున వానిని పిలువకపోయిన యెడల వాఁడు వెళ్ళిపోవును.' 'అని శ్రీనివాసు అనెను. 'నీ కే ... చివరిపని చేసితివి. 'ఒంటిగంటకదా వాయిదా. ఇంతకు ... వ్యవస్థకలదు. నేను కొంచెము ప్రయత్నముచేసి చూచెదను' అని కృష్ణాజి జేబులోనుండి యొక సంచిని పైకిఁదీసెను. అందు కన్నము వేయుటకుఁ దగిన యాయుధములు కొన్ని యుండెను. ఎన్నఁడును అభ్యాసము లేకపోవుటచే కృష్ణాజీకి చేతులు వణకుచుండెను. 'కొంతవరకు ప్రయత్నముచేసి చూచెదను. ఎక్కడ యారంభించుటయో తెలియకున్నది. ఏఆయుధమునందు వుపయోగింపవలయునో, శ్రీనివాసా కొంచె ముపాయము చెప్పఁగలవా?'

'గురువుగారూ, మీకన్నఁ దక్కువతిన్న ముండకొడుకు లెవ్వరండీ' అన్నట్లు అజ్ఞానమున నీకన్న నేను దక్కువవాడ ననుకొన్నావా? నీకుసాధ్యమైన ప్రయత్నము చేయుము. సాధింప గలిగిన యెడల సరే. లేకున్న నేను చెప్పినట్లే వాఁడువచ్చి మూఁడునిము షాలలో ముక్కలు చేయును. ఇంతలో నేనొక చుట్ట కాల్చుచుండెదను.

మేఁడమీఁదనున్న ముగ్గురును మిక్కిలి జాగ్రత్తతోఁగని పెట్టుచుండిరి. కొంచెము చప్పుడు క్రిందవారే చేయుచుండిరి గనుక మీఁదివారు మెల్లగా మాటాడుటకు వీలుకలిగెను.

'కమలపక్షమున బలమైన సాక్ష్యము మఱియొకటి నాకుఁ గనుపడుచున్నది. ఆమె పోవునప్పటికి సేఫు అంతయును తెఱచి యుండెనని చెప్పినది. ఏవీ కాగితములు పైనుండెనా ఆమె పోల్చఁగలుగు నని నేననుకొనెదను. ఇప్పుడు లోపలిసేఫు మూయఁబడియున్నది. ఆమెయే నేరముచేయఁగలిగినయెడల లోపలిసేఫు ఎవరు వేసిరి?' అని వేంకటరావనెను.

'పోలీసువాడు వేసియుండగూడదా?' పుల్లయ్య చెప్పెను. 'లేదు.' వెంకటరావు మరల చెప్పెను. 'వారికి తాళములు దొరక లేదు. వాస్తవమున తాళములిప్పటికిని దొరకనేలేదు. ఇన్స్పెక్టరు గారు నాతో చెప్పిరి. నీవులో మరయేమైన నుండునేమోయని వారు కొంతవరకు తంటాలుపడిరి. కాని, అదియునుసాధ్యముకాలేదు చెన్నపట్టణమునకు వ్రాసి స్పెషలిస్టును ఎవ్వనినైనను దెప్పించవలె నని వారుద్దేశించిరి.'

'నీవుచెప్పినది కొంతవరకు బాగుగానేయున్నది.' పుల్లయ్య చెప్పెను. నీయుద్దేశమున కమల వెళ్ళిపోయినతరువాత కొంతసేపు దాక శంకరశాస్త్రిగారు తిరుగుచుండిరనికదా? అనగా, తాళము వేసి యెవ్వరికిని తెలియనిచోట తాళములు దాచిరని. సరేకాని, ఈవెధ పలు ఆసేపు సమముగాతీయలేరు. దానిసంగతిసందర్భములు నాకు తెలియును.'

'నేను మెల్లగాజారి పోలీసువారిని తీసికొనివచ్చిన బాగుగ నుండును!' అని సూర్యారావనెను.

'వద్దు. ఎప్పటికినివద్దు.' పుల్లయ్య చెప్పెను. నాయుద్దే శము లన్నియును భగ్నములగును. వీరికి చెఱియొకయైదు సంవత్స రములు వేయింపవచ్చునుగాని, అక్కడతో అదిఆగిపోవును. పెట్టె బ్రద్దలుకొట్టి సొమ్ము దోచుకొనిపోవుటకన్న వీరికడుపులో నెక్కువ ఘోరచింతకలదు. కొంచెముసేపు జాగ్రత్తగా కనిపెట్టినచో నది యంతయును బయలగును. అదిగో వినుము.'

'ఛీ ఛీ' కృష్ణాజీ యనెను. ఒకగంటైనను పడలేదు. ఈ ఆ యుధములు తయారుచేసినవాడు తెలివితక్కువ వెధవ. ఇవి యెం దుకు బనికిరావు. శ్రీనివాసా, నీవుచూడు.'

'పాగాచుట్టలేక బుర్ర వంకరన్నాడట' శ్రీనివాసుడు చెప్పెను నీకు చేతగాక కంసాలివానిని దిట్టెద వేమి?

ఈ ఆయుధములో నాకేమియును లోపము గనుపడదు.
అదియుపయోగించుట నీచేతగాదు.'

'అంతేగాదు' కృష్ణాజీయనెను. 'ఈ సేఫు ఏదో కంత్రీలోహములోఁ జేయఁబడినది నిజమైన ఇనుమైన దెగక యుండునా?'

'బాగు! బాగు! దొంగలకనువైనట్లు కంత్రీలోహముతో చేయుదురనుకొన్నావా? అదియెంతో జాగ్రత్తగా నుండవలెననియే గట్టిలోహముతోఁ జేసిరి.' అని శ్రీనివాసుని, సేఫు తడవిచూచెను. ఒక్క అంగుళములో పదియవవంతైనను దెగలేదు. 'ఈలాంటి ఉడుత భక్తి లొంగవలసినదా ఇది? తాళముదగ్గిర కన్నములు పొడిచి వేసితివి ఇదియేనీవుచేసిన గొప్పపని రేపుప్రొద్దున్న పోలీసువాఁడెవఁడైన జూచిన యెడల తాళము దొంగలెవరో అల్లర చేసిరని యనుకొనుట కాక? ఒక్కసారి పోలీసువారది కనిపెట్టినచో రహస్యముగాఁ గావలి యుండి మనగుట్టు కనుగొందురు రేపు మరల రాలేము' అని గద్దించెను.

'కొంచెము ఆకుపచ్చరంగు ఉం[illegible]—' అని కృష్ణాజీ గొణుగుకొనెను.

'ఆకుపచ్చరంగును కావలెనందువు, బంగారపు రేకును కావలెనందువు వ్యర్థముగ కాలయాపన చేయుచున్నాము. ఈపాటికి వాఁడైనయెడల రెండవకంటివానికి దెలియకుండ తీసి వేసియుండును.' శ్రీనివాసుఁడనెను. 'నీవు ఎఱ్ఱగొల్లవానికి భయపడినయెడల—'

నేనుబ్రహ్మదేవునకైనను భయపడను. నేనే తీసివేయఁగలనని యనుకొన్నాను. రెండవకంటివానికిఁ దెలియఁగూడదని నా యుద్దేశము నాకుఁ జేతకాకపోయినది. పోనిమ్ము వానివలెపిలువుము అని కృష్ణాజీయనెను.

శ్రీనివాసుఁడు నోటిలోని చుట్టనుదీసి పారవైచెను. వీరిపనులనుకన్నములోనుండి కనిపెట్టుచున్న పుల్లయ్యయును సంతోషించెను.

'నాటకమున నొకయంకము ముగిసినది వాఁడుచుట్టకిటికీలోఁ బడవేసి నాఁడు అది కొంతసాక్ష్యము. ఈలాంటి స్వల్పసాక్ష్యములు వలననే అనేకులు జెయిలుకుఁ బోయినారు.'

పదునారవ ప్రకరణము.

దొంగపని.

శ్రీనివాసుఁడు సిద్ధముగానే యుండెను. జేబులో నుండి రెండు నల్లగుడ్డముక్కలను దీసెను. ఒకటి కృష్ణాజికిచ్చి రెండవదితనయొద్ద నుంచెను, 'అది మొగముమీఁదకప్పుకో. నేను ఈముక్క కప్పుకొందును ఎట్టిగొల్లవాఁడు వచ్చునుగాని, ముసుగువేసి యుండుటచేవాఁడు మనలను పోల్చలేఁడు. వాఁడు పనిచేయఁగలిగినయెడల రూపాయలు పుచ్చుకొని తనదారిని వాఁడుపోవును. ఈపని మొదటనే చేసినయెడల ఈపాటికి ఇంటికిఁ బోయియుందుము.' ఈ [illegible]కవంపుమాటలతో కాలక్షేపము చేయుకుము. వేగముపోయి వానిని దీసికొనిరమ్ము. రెండవవాని గూడ జాగ్రత్తపెట్టినావా? అని కృష్ణాజీ కోపపడెను.

'వాఁడుగూడ సిద్ధముగానే యున్నాఁడు. భయములేదు. ఈ వీధికొసను కానాపైఁ బండుకొనియున్నాఁడు. వాఁడు పడ్డకష్టమునకు అర్ధరూపాయి యిచ్చెదనని చెప్పితిని.' అని శ్రీనివాసుఁడనెను. వేగముపొమ్మని కృష్ణాజీ తొందరగాఁ జెప్పెను. శ్రీనివాసుఁడు పెరటిత్రోవను పోయెను. మేడమీఁదనున్న ముగ్గురును జాలసేపు కనిపెట్టుకొనియుండలేదు. పెరటిలో నొకదగ్గు వినఁబడెను. కృష్ణాజీ మొగముపైఁ నల్లగుడ్డ కప్పికొనెను. నల్లగుడ్డ ముసుగుతో శ్రీనివాసుఁడును వెనుకనొక యెట్టిగొల్లఁడువాను వచ్చిరి.

'నీవెవ్వఁడవో యెఱుఁగకున్నాను. ఇప్పుడిప్పుడు నీపేరు నేను వినుచుంటిని. కన్నగాఁడని. నీపేరుకూడ నాకుఁ దెలియును. కొంచెము ఆలోచించిన జ్ఞాపకమునకు వచ్చినది. వీఁడు ఎవ్వఁగో న్నాఁడని కొందఱనుకొందురు. కాని, యింతేపనివాఁడు. ఎర్రగుంపులవాఁడు కాఁడు ఈదగ్గరనే ఏదో ఊరు పేరిటాపురము. అవసరమైనప్పుడు వీనిని బట్టుకొనవచ్చును, అదిగో ఏదో మాటాడుచున్నాఁడు.' అని పుల్లయ్యయనెను. అందఱును వినుచుండిరి.

'మీ కేమి కావలెను? నేస్పు తీయవలెనా? మీరు ఈకుడిప్రక్క ఉండుము. కన్నగానికి కుడిప్రక్క, వ్రాతవానికెడమప్రక్క నుండవలెనని యెఱుఁగరా?' అని కన్నగాఁడనెను.

వారిద్దఱు కుడిప్రక్క నిలచిరి కాని, నోట మాటాడలేదు, కంఠధ్వనినిబట్టి వాఁడు తమ్ముఁ బోల్చివేయునేమో యని వాని యుద్దేశము. కన్నఁగానికేమియును వింత కనుపడలేదు. కత్తినిపట్టుకొనుటలోనే వాని నేర్పంతయును గనుపడెను. 'డబ్బుమాట యేమి చెప్పెదరు?' అని యాతఁడడిగెను.

'ఇదిగో' అని శ్రీనివాసుఁడు చెప్పి, 'వ్యవహారము వ్యవహారమే మొగమాట ముండఁగూడదు. ఇదిగో నీకియ్యవలసిన యిరువది రూపాయలలో సగముసొమ్ము పదిరూపాయలు. రెండు ఐదురూపాయలనోట్లు మిగిలిన సగము నీపని పూర్తియైన వెంటనే ఇచ్చెదను. ఆరంభించుము' అని వానిని హెచ్చరిక చేసెను.

కన్నగాఁడు చిఱునవ్వునవ్వి, నోట్లను జేబులోఁబెట్టి పనియారంభించెను. నేస్పు గొప్పపనివాళ్ళచేఁ జేయఁబడియుండెను. కావున, కన్నగాడెంత నేర్పరియైనను, దానిని బ్రద్దలుచేయుట చాల కష్టమైన పనియై యుండెను. కాని, కొంచెము సేపటికి పటాల్‌మన చప్పుడు వినఁబడెను. కన్నఁగాడు బుఱ్ఱపై కొత్తెను. చిఱునవ్వునవ్వెను. వాని

మొగమునిండ చెమటక్రమ్మి మెడలపై గాఱుచుండెను. 'ఎన్నో సాధించితిని. ఇదిచాల [illegible] నాకెన్నడును [illegible] లేదు. కాని, పడ్డకష్టమునకు [illegible] ఫలము [illegible] లేదు.' అని వాఁడనెను.

'ఏమియును లేదందువా?' అని కృష్ణాజి మొరపెట్టెను.

'బొత్తిగా లేకపోలేదు. కొంచెమున్నది.' అనిచెప్పి, కన్నగాడు తోలుఅట్టగల చిన్న పుస్తకమొకటి పైకితీసెను. 'ఇదితప్ప మరి యేమియు నందులోఁ లేదు.'

ఆపుస్తకము కృష్ణాజి ఆత్రముతో అందుకొనెను. అతని చేతు లప్పుడు వణకుచుండెను. 'మోసపోయినాము. అనుకొన్నదానికన్న మఱియొకలాగైనది. పాపము నీవు పోయెదవేమో!'

'అవసరము దాటినపై నిలచునాచారము లేదు.' మావృత్తిలో గొప్పగొప్పవారు దానివలన మోసపోయినారు కన్నగాడనెను. నాబాకీ యిచ్చివేసినఁ బారిపోయెదను. శ్రీనివాసుడు మఱిరెండు ఐదురూపాయలనోట్లుతీసి వానిచేతిలోఁబెట్టెను. కన్నగాడుపారిపోయెను. నల్లగుడ్డల నిద్దఱును బారవైచిరి. 'వాఁడుమరి తిరిగిరాడు. ఇచ్చినకూలికి సంతోషించి పోయినాడు. సరిగా మనకుఁగావలసినదే దొరికినది' అని శ్రీనివాసుఁ డనెను.

'అవును. ఇదేచిత్రా.' కృష్ణాజీ అనెను. అతఁడాపాదముస్తకమును వడఁకుచుండెను. నిలువలేకపోయెను. కూర్చుండబడెను. మొగము తెల్లబారియుండెను. గుండెలలో నొప్పిపుట్టెను. చేతితో గుండెలుపట్టుకొనెను. 'మరల మామ్మోలు జబ్బువచ్చినదా? శ్రీనివాసుఁడడిగెను. తలుపు తీయుదువా? గాలివచ్చును.'

'కాదు. కాదు. కొంచెముబ్రాందీయున్నఁ గావలెను. ఈజబ్బుకు అదేమందు. మొదట ఎంతబలముగా నుండెడివాఁడనో ఇప్పు

డంత బలహీనమైపోవుచున్నాను. బ్రాందీ. బ్రాందీ. వేగము. వేగము.

శ్రీనివాసుఁడు జేబులోనుండి చిన్నసీసానుదీసెను. తనకొక వేళ నుద్రేకమువలన నీరసమైనప్పుడు పనికివచ్చునని కార్యభారము పై బోవునప్పు డెప్పుడును బ్రాందీ నెంటనే తీసికొనిపోవుచుండుట యాతనికభ్యాసము. చిన్నచిప్పలోఁ గొంచెము బ్రాందిపోసి కృష్ణాజీ కిచ్చెను. దానిని బలవంతమున మ్రింగిన కొంతసేపటికి వణకు నిలచి పోయెను. తోలుఅట్ట పుస్తకము చేతితోఁ బట్టుకొనెను. 'వానికిచ్చిన కూలి వ్యర్థముకాదు. ఈపుస్తకము సంపాదించుటకు నాప్రాణము లిచ్చి వేయమన్న నిచ్చి వేయువలసినదే.' కృష్ణాజీ యనెను. 'ఇది మనకు దొరికిపోయినతరువాత నెవ్వడును మనజోలికిరాలేదు. ఇఁక, శంకరశాస్త్రి లక్షరూపాయిల ఆస్తి ఎక్కడదాచెనో తెలిసిపోయిన యెడల—' ఆనందాతిశయముచేత కృష్ణాజీ గట్టిగా మాటాడ సాగెను.

'ఆగుమాగుము. జాగ్రత్త.' శ్రీనివాసుఁడు కసరెను. 'మతి పోయిందా? మరల జబ్బువచ్చినచో బాధపడుట కష్టము. ఏల కేకలు వేసెదవు?'

కృష్ణాజీ ఆనందాతిశయమున పుస్తకము నెత్తిపైఁ బెట్టుకొనెను. 'ఈవెధవ పుస్తకము అదేదోభాషలో వ్రాయఁబడినది. "అది కోమటి భాషట. అది వ్రాసినవారికిఁగాని తక్కినవారికిఁ దెలియదు.'

'దానికోసము అప్పుడే ఒకనినిజాగ్రత్తచేసినానని చెప్పలేదా? ఒక యర్థరూపాయి యిచ్చినయెడల వాఁడు వచ్చును. తీసికొనివచ్చె దవా?' అని శ్రీనివాసుఁ డడిగెను.

'ఇక్కడికేల తీసికొనిరావలెను? నాయింటివద్దకే తీసికొనిరా కూడదా?' అని కృష్ణాజీ యనెను.

'అబ్బో—అక్కడికా, అసిస్టెంటుపుల్లయ్య యెవఁడో మీయిల్లు నాలుగుమూలలు రాత్రింబగళ్లు రేచుకుక్కలాగు పారాఁయిసుచుండునుగదా, అక్కడికిఁ దీసికొనిపోయిన నునపరువుదక్కునా? వాఁడెవ్వఁడో నిజముగా దెలిసిన వేయిరూపాయిలు దక్షిణయిచ్చుకొందుదు.' అని శ్రీనివాసుఁడు చెప్పెను.

'అవును నిజమే. నేను న దేయనుకొనుచున్నాను. నీవన్నవానిని యిక్కడికి తీసికొనిరమ్ము. నేను కనిపెట్టుకొని యుందును.'

శ్రీనివాసుఁడు బయలుదేరెను. ఇంతలో మేడబల్ల సరంబీ చప్పుడయ్యెను. మేడపై నెవ్వరున్నారో యని వాఁడనుమానించి మెట్లెక్కసాగెను. పైనున్న ముగ్గురును ప్రక్కనున్న గదిలోనికిఁ బోయి చప్పుడుచేయక కూర్చుండిరి. శ్రీనివాసుఁడు మేడగది నాలుగుమూలల వెదకి యెవ్వరినికానక 'అనుమానము పెనుభూతము కృష్ణాజీవలె నీభయమువలన మతిపోవుచున్నదికాఁబోలు. అయిన నెందుకనైన మంచిది' అనిచెప్పి గదిపైని గొళ్లెముపెట్టి మెట్లుదిగి మరల క్రిందగదికివచ్చెను. పుల్లయ్య ప్రాకుకొనుచు తలుపువరకువచ్చి తీయబోయెనుగాని యది రాలేదు. వానికిఁ గోపమువచ్చి కోపపడునేమోయని తక్కినవారిద్దఱు ననుకొనిరిగాని, వాఁడు పళ్లుమాత్రము కమారు కొరికి యూరకుండెను.

'ఇది జరుగునని నేననుకొనలేదు. కావున దానికిఁ గావలసిన ప్రయత్నము చేయలేదు. ఇప్పటివరకును జాగ్రత్తగానే చేసినాము. కాని, అర్థరూపాయి పుచ్చుకొని, అంత గొప్పపని చేయఁదలచిన మహానుభావుఁ డెవ్వఁడో వానిఁజూడవలెననియు యున్నది. కొంచెము నష్టమునకైన నొప్పుకొని చుట్టుప్రక్కల తనిఖీ చేయవలెను' అని పుల్లయ్య యనెను. లాంతరు వెలిగించి చుట్టుప్రక్కల నొకమారు చూచెను. కిటికీకి అడ్డుగా వ్రేలుచున్న గుడ్డపైకిలాగెను. మీఁలో

నెవ్వరైన నొకరు కిటికీలోనుండి క్రిందకు దిగవలెను. నేను ముసలి వాఁడనుకావున అంత సాహసము చేయలేను. విస్తార మెత్తుగాలేను.'

'త్రాఁడుదిద్దియైననుండిన బాగుగ నుండునుగదా.' సూర్యా రావనెను. 'ఇందులోనేగదా శంకరశాస్త్రిని చంపివేసినారు. వానిని కట్టివేసిన త్రాళ్ళేమయ్యెను? పోలీసువారు తీసికొనిపోలేదే. వెదకిరి. త్రాఁడుచుట్టనొకటిని దొరకెను. వెంకటరావు దాని నడుమునకొక కొస కట్టుకొనెను.

'వ్యవధిలేదు. నన్నుదింపుఁడు దిగెదను. శ్రీనివాసుఁడు తిరిగి వచ్చులోపుననే దింపవలెను. కృష్ణాజీ పుస్తకము తదేకధ్యానము తోనే చూచుచున్నాఁడు' ఒక్క నిముసములో వేంకటరావు క్రిందికి దసాగెను. నేలకు దిగెను. పెంకునుతగిలి ముణుకులు చెక్కుకొని పోయెను. కాని విస్తారము బాధలేకుండెను. త్రాఁడు మరల మీఁదకు లాగబడెను. వీధిలోనుండి యతఁడు వీధితలుపు తెరచెను. లోనికి వచ్చెను. కృష్ణాజీ పుస్తకధ్యానమున మునిఁగియుండెను. ఇటునటు చూడలేదు. మత్తెక్కినవానివలెనుండెను. మెల్లఁగా చప్పుడుచేయక మెట్లెక్కి మేడమీఁదకు వేంకటరావుపోయెను. మేడమీఁదిగదిగొళ్ళెము తీసి లోనికిబోయెను. ఇంతలో శ్రీనివాసుఁడుతిరిగి వచ్చెను. వానితో కాలీడ్చుకొనుచు నొక ముసలివాఁడుకూడ వచ్చెను. 'రా—లోపలికిరా' శ్రీనివాసుఁడనెను. వేగమురా. వ్యవధిలేదు. అర్ధరూపాయి జ్ఞాపకముంచుకో. తలుపు వేసిరా. అర్ధరూపాయి యిచ్చుకొనను మాట మరచిపోకు.' పైనున్న ముగ్గురును యథాస్థానములను గూర్చుండి చూచుచుండిరి. ఇంతలో 'చచ్చితిని—చచ్చితిని' సాయముసాయము అను కేకలు వినఁబడెను. ఎవ్వరినో చంపివేయుచున్నట్లు కనుపడెను.

'వ్యవధిలేదు.' పుల్లయ్య చెప్పెను. మీరిద్దరును క్రిందకు పొండు. అవసరమైనచో నేనుగూడ వచ్చెదను. నేనురాకున్న మంచిది. హత్యకన్న ఘోరమేదో జరుగుచున్నది.'

ఏడుపు మఱియొకమూఁడు వినఁబడెను. వేంకటరావును,
సూర్యారావును వ్రాలకొట్టుకొనుచు మెట్లుదిగిపోసాగిరి. కాని వారు
పోవుట కొంచె మాలస్యమయ్యెను. వారు వచ్చునప్పుడు వినఁబడెను.
దీప మార్పివేయఁబడెను. ఇల్లంతయును చీకటి యయ్యెను. పరు
గెత్తుచున్నవారిలో నొకనిఁ బట్టుకొనుటకు వేంకటరావును, మరి
యొకనిఁ బట్టుకొనుటకు సూర్యారావును తడవు కొనసాగిరి. కొంత
యల్లరయైన పిమ్మట తలుపుతీసికొని పారిపోయినట్లయ్యెను. వీధిలోని
లాంతరు వెలుతురు ఇంటిలోనికి వచ్చెను. ఇంతలో పుల్లయ్యకూడ
వచ్చెను. 'అనుకొనినట్లె పారిపోయినారు. మరల వీధితలుపు వేసి
నాను భయములేదు. మరిరారు. దీపము వెలిగించిరండు. ఇదియేమి
యిక్కడనున్నది?'

ఒకముసలివాఁడు తెలివితప్పి నేలపై పడియుండెను. వేంకట
రావు వాని గుండెపై జేయివైచి చూచెను. మెల్లగా నీరసముగా
కొట్టుకొనుచుండెను.

'దెబ్బ తగిలినట్లు కనపడదు. భయపడి పడిపోయినట్లు కను
పడుచున్నది. ఏదీ దీపము అయ్యయో—విశ్వనాథశాస్త్రిగారు.
పాపము వీని నెందుకు ఇక్కడకు లాగుకొనివచ్చినాడు?' అని వేంకట
రావరచెను.

పదునేడవ ప్రకరణము

తెల్లవారుజామున

కొన్ని నిముసములవరకు నెవ్వరును మాటాడలేదు. ముసలి
వాఁడొకఁడు నేలనుపడియుండుటనుజూచి యాశ్చర్యముతో పుల్ల
య్యను, వానిసహచరులును మౌనముద్ర వహించి యుండిరి. వాని

కేదియును గాయము తగులలేదని వైద్యుఁడగు వేంకటరావు స్పష్టముగాఁ జెప్పుచుండెను. రెక్కలు విరిచికట్టుట మొదలయిన చెష్టపను లేవియును జేసినట్టు కనుపించదు. కాని, యాతఁడేల యంత గట్టిగా నఱచెను? 'మూర్ఛయేమైనను వచ్చెనా? వాడు చనిపోవునని తలఁచినచో—' అని పుల్లయ్య యడుగసాగెను. అట్టిదేమియును జరుగఁబోదు.' వేంకటరావు జవాబిచ్చెను. 'చాల కాలము నుండి తిండిలేకపోవుటచే నీరసముచేతఁ బడిపోయినట్లు కనుపించుచున్నది. దానికిఁ గావలసిన చిహ్నము లన్నియునున్నవి.'

'ఇప్పుడు కేకలు వేసినప్పు డాతనికేమిన్నైన నపాయము జరుగ లేదని తలఁచెదవా?' లేదనియే నాయుద్దేశము. ఏదియో చూచి భయపడినట్లు తోచుచున్నది. కొంచెము బ్రాందియున్న యెడల ఇందాక శ్రీనివాసుఁడు బ్రాందీబుడ్డి యొకటి పట్టుకొనియుండెను. అది యేమయ్యెనో—ఇదిగో ఇక్కడనే యున్నది. నిజముగా నేవారు బ్రాఁదీబుడ్డి బల్లపైనుంచి వేసిపోయినారు. కొన్ని చుక్కలు దవడలులాగి నోటిలో వేంకటరావు పోసెను. వెంటనే కొంత యములు జరిగెను. నేలఁబడియున్నవాఁడు కనులు తెరచెను. చుట్టు నొకసారి బుఱ్ఱత్రిప్పి చూచెను. చినిగిపోయిన గావంచాయొకటి కట్టుకొని యుండెను. అట్టిదేయొక లాల్చీ తొడుగుకొనియుండెను. అట్టిదే మరియొక గావంచా ప్రక్కను బడియుండెను. తిండిలేకపోయినను, వృత్తిధర్మమును విడిచిపెట్టలేక దేవులాడుచుండు వైదికునివలె నాతఁడు కనుపడెను. వెఱ్ఱివెఱ్ఱిచూపులను చూచుచుండెనుగాని, కొంతవరకు చూచినది గుర్తించినట్టై కనుపడుచుండెను. శరీరము వడిలిపోయి, ముడతలుపడి వంగియుండెనుగాని, ఒకప్పుడు మిక్కిలి దృఢమై యుండెననియే సూచించుచుండెను. విశ్వనాథశాస్త్రిగారి వైపు పుల్లయ్య వంగి చూచుచుండెను. తెలివిదెచ్చుకొనండి—నా

వైపు చూడుడు.' పుల్లయ్య యడుగసాగెను. 'నన్ను పోల్పఁగలరేమో చెప్పుడు. ఎప్పుడైన నన్నుమీరు చూచినట్లు జ్ఞాపకమున్నదా?

'లేద'ని విశ్వనాథశాస్త్రి బుర్రత్రిప్పి సంజ్ఞ చేసెను.

'లేదు—నిన్ను నేనెఱుఁగను. నిన్నెప్పుడును జూచినట్లు జ్ఞాపకములేదు' అతఁడు చెప్పెను. 'ఈమాటకేల సంతోషించుచున్నావు?' పుల్లయ్య త్రుళ్ళిపడి యొక్కయడుగు వెనుకకు వేసెను. నిజముగా ధనము యానందమునే సూచించుచుండెను గాని, విశ్వనాథశాస్త్రి యదికనిపెట్టునని యాతఁడనుకొనలేదు.

'ఇతని మెదడు చెడిపోయినట్లున్నది.' పుల్లయ్య చెప్పెను. బహుశః ధననష్టమువలనఁ గాఁబోలు. వేంకటరావుగారూ, మీరు కొంచెము శ్రద్ధచేసినయెడల నీతనిజ్ఞాపకశక్తి తిరిగివచ్చునేమో 'అయ్యా, మీరెందుకు భయపడినారు?' ఈప్రశ్న వినుటతోనే విశ్వనాథశాస్త్రి వణక నారంభించెను. 'అదిగో ఆభాష. ఆభాషనాకు వారు చూపినారు. నేను కొంత చదివితిని అంతయునుజదివియుందును గాని, భయము వేసినది. మాశంకరశాస్త్రియును నేనును కలిసి వ్యవహారము చూచుకొనుచున్నప్పుడీభాషలోనే వ్రాసికొనుచుండెడివారము. ఇదివరకంతయును మఱచిపోయియుంటినిగాని, అకస్మాత్తుగా జ్ఞాపకమువచ్చినది. నాధనము పోలేదని నాకుఁ బొడకట్టినది. దానితో నాకు భయము వేసినది—కేకలు వేసితిని.'

'నేననుకొన్నదానికన్న భిన్నముగా నున్నది.' పుల్లయ్య చెప్పెను. 'ఒక్కొక్కనిమిషము మతి తిరిగి వచ్చుట కూడఁగలదా? అయ్యా మీరు వచ్చినందుకు వారేమియిచ్చిరి?'

'ఒక యర్థరూపాయి యిచ్చెదమని చెప్పిరి. ఇల్లు వాకిలిలేక బాధపడుచున్నాను. అర్థరూపాయియన్న నర్థ నూటపదియారువలె నాకుఁ గన్పట్టెను. ఈభాష తర్జుమాచేసి చెప్పినఁజాలునన్నారు. కొన్ని

మాటలు తెలిసినవి. దానితో భయమువేసెను. ఏలభయము వేసినదని యడిగినచో నేఁజెప్పలేను. ఇంతలో నెవ్వరో పరుగెత్తు కొనివచ్చి దీపములార్పివేయఁబడినవి. నన్ను తీసికొనివచ్చినవాఁడు పారిపోయెను. నాకా యర్థరూపాయి దొరికినదికాదు. అది దొరికిన నిప్పుడు నాకది యెంతపనికివచ్చును?' అనివిశ్వనాథశాస్త్రి చెప్పెను.

'మీ కర్థరూపాయి కావలసియుండెనా? సూర్యారావడిగెను. ఏమిచేయఁదలఁచియుండిరి?'

'నావద్ద దమ్మిడీయైనను లేదుగనుక' అని యతఁడు జవాబు చెప్పెను. ఇప్పటి కాతని కంఠధ్వని యథాస్థితికి వచ్చెను. చూపులలో వెఱ్ఱితనముపోయెను. ఇప్పుడు జరుగుచున్న దంతయును సమముగానే తెలియుచున్నది. వెనుకసంగతి యాలోచించినప్పుడే నాకేమో భయమగుచుండును. అంతయును అంధకారబంధురమై కనుపడుచుండును. నాకూతురు చిక్కులలోఁబడినదట. ఆశంకరం వెధవ యింటిలోనుండి యెప్పుడైన నాకూతురు జిగినీ నొంగిలించునా? ఊరిలోని వారందఱు నాలాఁగు చెప్పవలెనని యనుకొన్నారు. చెప్పినారు. ఆమెను వారింటిలోనుంచి తగిలివేసెదరు. దానిబ్రతుకే చూచుకొనలేదు. నాబ్రతుకేమగును? అది మంచిఆడపిల్ల— అంతమంచిపిల్ల మఱియొక్కడనులేదు. దానిగ్రహచారమును నాగ్రహచారమునట్లు పట్టుకొన్నది. నేను తిన్నగా బ్రతికినరోజులలో నెప్పుడును దానిని తిట్టుకొట్టుచునే యుండెడివాఁడను. మగడు చనిపోయిన ముండ ముసుగువేసి మూలఁగూర్చుండకుండ మరలఁ బెండ్లియేలయాడవలెనని దానిని తన్నుచుండెడివాఁడను. అప్పుడు ఎవడో వేంకటరావట వానిని బెండ్లియాడవలెనని యది తలచుచుండినను వానిని బెండ్లియాడినచోఁ దలపగులవేసెదనని బెదరించుచుంటిని. పాపము ఇప్పుడా కష్టమంతయు నొకమూలద్రోసి, యొకరిపంచఁజేరియున్నట్లో నాకుగంజి

పోయుచున్నది. నాకు మగపిల్లలు లేకపోవుటచే, కులవిద్యగనుక రెండు కావ్యపుముక్కలు చెప్పితిని. అది యిప్పుడు పనికివచ్చినది. ఏవో పిట్టకథలు వ్రాసి నాకింత గంజిపోయుచున్నది ఇంటిఅద్దె బాకీపడిపోయినాను. ఇంటివాళ్ళు తరిమివేసినారు. ఉండుటకిల్లును, తినుటకు తిండియును లేక, వీధికానాపై పండుకొనవలసి వచ్చినది.'

విశ్వనాథశాస్త్రి చెప్పినదంతయును సత్యమై యమాయకమైనదై యుండెను 'అయింటివాడేల యంత దుర్మార్గుడు?' సూర్యారావరచెను 'మొదటివానిని జెయిలులో బెట్టించవలెను.

'కాదు కాదు. వానివలన నేరములేదు. వాడేల నన్నింటిలో నుంచవలెను? డబ్బు సంపాదించువానికి దయయుండ గూడదు. నీవేయయినచో మాత్రమారీతిగా జేయకుందువా? మనకొరకొకపై సాబాకీయున్నప్పుడు వారి ప్రాణములు పీల్చి పిప్పిచేసియైన నది సంపాదింపవలెను. అది వ్యవహారలక్షణము. నేను ధనమంతయు నట్లే సంపాదించితిని. దయాదాక్షిణ్యము లున్నవాడు ధనాకర్షణచేయలేడు' విశ్వనాథశాస్త్రి జవాబిచ్చెను. 'కాఠిన్యము మూర్ఖత్వము-దయారాహిత్యము' పుల్లయ్య యనెను. 'ఎప్పటియట్లే యున్నది. కొంచెమైనను తగ్గలేదు. తన విషయమైన నీబ్రాహ్మణునకు జాలిలేదు. కాని యీతని నిక్కడ నుంచివేయ గూడదు. పాపములేకమల చేసిన చిన్నపొరపాటు. ఈబ్రాహ్మణుని యాపదకుగూడ కారణమయ్యెను. ఈతనికెట్టయిన సాయముచేయవలెను.'

'తప్పక చేయవలెను. ఆపూచినాది.' వేంకటరావు చెప్పెను కమలకును, దానిమూలమున నితనికిని గలిగిన యాపదలకన్నిటికిని నేనే కారకుడను. కావున వారిద్దరి భారమును నాదే యైయున్నది పుల్లయ్యగారూ, మీకు మాయందరిపై నభిమానము కలదు కావున నేనేమి చేయదలచుకొన్నానో చెప్పెదను వినుడు.'

'నివసుకొనుటానికి స్థ్న పిగి కుటుంబమునందు నా కెక్కువ యభిమానముకలదు. వీరికి నినేమి యుపకారము చేసినను నాకు సంతోషమే.' అని పుల్లయ్య యనెను.

'విశ్వనాథశాస్త్రిగారిని నాబసకుఁ దీసికొనిపోవుదును. చని గోవు వరకుగాని. లేక ధృఢముగాఁ దిరుగఁ గలిగినంతవరకుగాని యితనిని నాయొద్దనే యుంచుకొందును. ఈతని రోగము కుదుర్చ చ్చునని తోచుచున్నది. నేను సంపాదించినది స్వల్పమైనను ముగ్గు కుఁ జాలకపోదు.' అని వేంకటరావు చెప్పెను.

'మూడవవాఁ డెక్కడనుండి వచ్చెను?' పుల్లయ్య యడిగెను.

'నీవది గ్రహింతువని యెంచితిని.' వేంకటరావు చెప్పెను. కమల ఒకటి రెండు దినములలో నామె విడుదల చేయబడును. మెనిర్దోషి యని ఋజువు చేయఁబడును. ఆమెను కృష్ణారావుగారి యింటినుండి తరిమివేసిరి. నిలుచుటకు నీడలేదు. ఆమెను బెస్లీ మాడెదను. నాయింటికి తీసికొనివచ్చెదను.' పుల్లయ్య శరీరము పులకరించెను. వేంకటరావు నొక్కసారి యాతఁడు కౌగలించెను. కమల యదృష్టవంతురాలు నీవు చేయఁదలఁచుకొన్న పని గొప్పపని. వంటివారు కొందఱు బయలు దేరినచో దేశము బాగుపడియుం డును. సభలును, ఉపన్యాసములును, కాన్ఫరెన్సులును, రిజల్యూష నులును జాస్తియగుచున్నవిగాని, నిజముగ నీవలె లోకోపకారము సేయఁదలఁచిన వాఁడెవ్వఁడు నీకాలమున లేఁడు. భగవంతుఁడు చిర కాలములోనే నీకు గొప్పలాభమును గలుగఁజేయును. నీవు లాభము గోరలేదు గాని, భగవంతుఁడిచ్చుటమాత్రము తప్పదు. ఇఁక నీసం గతి కట్టిపెట్టి ప్రకృతమునకు వత్తము. ఈరాత్రి మనము చేసినపని వ్యర్థముకాఁదు. ఆసంగతి ముందుముందు బోధపడును. నీవుచేయు వలసిన పని నీవు పూర్తిచేయుము. నాపని నేను ముగించెదను. విశ్వ

నాథశాస్త్రిని మీయింటికిఁ దీసికొనివచ్చి [illegible] యిమ్ము నేను తిన్నఁగా కృష్ణాజీగారి యింటికిఁ బోయెదను. కృష్ణాజీగారింటికిఁ బోకుండనున్న యెడల, తెల్లవారులోపల [illegible] యథాస్థితిగాఁ బండుకొనిఁ యేమియు తెలియనట్లు కనబడకుండుటకై నేను ఈరాత్రి చేసిన పని కృష్ణాజీకి కొంచెమైనను తెలియకుండదు.'

వేంకటరావు తలయూచెను. గొప్పసంగతి తెలిసినట్టే పట్టినట్టు లాతనికిఁ బొడకట్టెను. ఒకటి రెండు నిముసములలో వారు దీపము లార్పివేసి, ఆయింటిని విడిచిపోయిరి. చుట్టుప్రక్కల నెవ్వరును లేరు. పుల్లయ్య కృష్ణాజీగారి యింటివైపు మరలెను.

'ఈతఁడెవ్వఁడో యద్భుతమైన మనుష్యునివలెఁ గనుపట్టుచున్నాఁడు.' సూర్యారావడిగెను. ఈతనికి మనయందేల యింత యభిమానమో తెలియదు. రేపు నాచిక్కునుండి నన్ను తప్పించెదననుచున్నాఁడు ఇప్పటికా ప్రయత్నమేమియును చేసినట్లు కనుపడదు. నిట్లుచేయఁ దలఁచుకొన్నాఁడో!'

'దానిలోఁతు నాకును నందకున్నది.' వేంకటరావు జవాబు చెప్పెను.

'కాని యీతనియందేదో యద్భుతమైన శక్తియున్నట్లు తోఁచుచున్నది. మాటయిచ్చిన తరువాత యెట్లయినను కార్యము సాధింపఁగలఁడని తోఁచుచున్నది.

'ఆకలి—ఆకలి—ప్రాణము పోవుచున్నది.' విశ్వనాథశాస్త్రి యరిచెను. కొంచెమన్నము కావలెను.'

కొన్ని నిముసములలోనే యిచ్చెదనని వేంకటరావోదార్చెను. సెలవుదొరికినప్పుడు సంతోషించు స్కూలుపిల్లవానివలె విశ్వనాథశాస్త్రి చంకలు గ్రుద్దుకొనెను. తరచుగా నీరసముగా కాలీడ్చుచునే నడచుచుండెనుగాని, యప్పుడప్పు డొకొక్కసారి బలము

తిరిగివచ్చి సడసడ నడచుచుండెను. అతని కెనుబదియేండ్ల వయస్సు న్నప్పటికిని తిన్నగ నడచుచున్నను, ఏబది యిరువదికన్న నెక్కువయుండదని వైద్యుఁడగు వెంకటరావనుకొనెను.

శ్రీనివాసరావొక దుకాణములోఁ గొన్ని యరటిపండ్ల నతఁడు తెచ్చియిచ్చెను. తొక్కలు గ్రుచ్చుకొని ముసలి వాఁడొక్కఁ [illegible] తెంపుతోఁ దినివేసెను. 'నిద్రవచ్చు చున్నదని [illegible] వేసెను. వేంకటరావు తనయింటికి వడి వడి తీసికొనిపోయి, యొక గదిలో మంచముపైఁ బరుపు వేసి, యాతని పరుండఁబెట్టెను. వెంటనే యాతనికి నిద్రపట్టిపోయెను.

సూర్యారావును, వేంకటరావును గలిసి కొంతసేపు మాటాడుకొనిరి. 'నేను పోయెదను నాకింటియొద్ద పనియున్నది.' సూర్యారావనెను. 'రేపు ఉదయమునే మరలఁ గలసికొనెదను. నీవు నిద్రపొమ్ము' సూర్యారావు వెళ్ళిపోయెను. వేంకటరావునకు నిద్రపట్టలేదు. మనస్సులో నేవేవో యాలోచనలు పుట్టుచుండెను. ఉదయమాదిగ నప్పటివరకును జరిగిన సంగతులే మనస్సులో మరల తిరుగుచుండెను. యేమే మోయాలోచించుకొనుచుండెను. కొన్ని సిద్ధాంతములుచేసి కొనుచుండెను. కాని మరల పూర్వపక్షములు చేసివేయుచుండెను. ఇంతలో నకస్మాత్తుగా క్రొత్తశబ్దమొకటి యాతని మనస్సు నాకర్షించెను. ప్రక్కగదిలో నేమో కదలుచున్నట్లుండెను. కిట్టనివాఁడెవ్వఁడైన విశ్వనాథశాస్త్రి యిక్కడనుండెనని పోల్చుకొనునేమోయని వేంకటరావు ఉలికిపడిలేచి ద్వారమువద్దకుఁబోయి తొంగిచూచెను. ఆశ్చర్యకరమైన విషయమొకటి కనుపట్టెను. విశ్వనాథశాస్త్రి లేచి కూర్చుండి తెల్లనియట్టపుస్తకమును త్రిప్పుచుండెను.

'కలయేమో' ఆతఁడు సణుగుకొనుచుండెను. 'ఎంత నిజమువలెఁ గన్పట్టును? అంతలోనే యంతయును మరచిపోయితిని. అయ్యయ్యో'

ఒక్కమారావులించి యాతఁడు మరలఁ బండుకొనెను. అతఁడు నిద్ర పోవుచుండెనో, మేలుకొనియుండెనో వేంకటరావు పోల్చుకొనలేక పోయెను. కాని యాతఁడు నిద్రపోవుచునేయుండెను. కాఁబట్టియే పుస్తకమాతని చేతిలో నుండి నేలకు జాఱిపడిపోయెను. ఆపుస్తకము చూడవలెనని వేంకటరావునకెంతో యుత్సాహము కలిగెను. ఆగది లోనికిఁబోయి పుస్తకమును మీఁదికెత్తెను. తీయుట తప్పేమోయని మొట్టమొదట యనుకొనెనుగాని, చూచినంతమాత్రమునఁ దప్పేమి యుండునని యనుకొని మరల నిశ్చయము చేసికొనెను. చూచుటకు దీపమువద్దకుఁ బోయెను.

ఆపుస్తకమున వరుసలకొలదిగ అంకెలునువాని కెదురుగ నేమేమో వ్రాతలును గలవు. కాని యాలిపిగాని, యావ్రాతగాని యెవ్వనికిఁ దెలియక బ్రహ్మవ్రాతవలె నుండెను. లక్షలకొలఁదిగఁ జేయఁబడుచున్న వ్యవహారమే యందుఁవలనో లేక మతిపోయిన వాఁడు వ్రాసిన కోఁతిబక్కురలే కలవో పోల్చుటకు వీలులేదు. ఎందుకైనను మంచిదని యీపుస్తకమును జాగ్రత్తపెట్టవలెననియు, పుల్లయ్యగారికి చూపవలెననియు నిశ్చయించుకొనెను.

పుస్తకము యథాప్రకారముగా ముసలివాని ప్రక్కను బడవేసెను. ఇంతలో వీధితలుపు తట్టుచున్నట్లు వినఁబడెను. వేంకటరావు పరుగెత్తిపోయి తెరచెను. చిఱునవ్వు నవ్వుచుఁ బుల్లయ్య లోనికిఁ బ్రవేశించెను.

'సాధించితిని.' అతఁడనెను 'వారుపోవుటకు ముందే నేనక్కడకుఁ బోయితిని కృష్ణాజీగారు నావద్దకు వచ్చు సరికి బరువుపైవారను కొనునట్లుగ నిద్రపోవునట్లుంటిని. నాకేమియును ననుమానము కలుగ నట్లే యాతనియొద్ద నటించితిని'

'ఏదోయొకపని నిర్వహించినవానివలె నాతఁడు గన్పడెనా యని వేంకటరావడిగెను,

'ముఖము శాంతముగాఁ గనుపడ లేదు.' పుల్లయ్య మరల చెప్పెను లోన నేదో గొప్పవిచారమున్నట్లు కన్పడెను అన్నట్టు రేపటి గురించి భయపడవద్దని సూర్యారావుతో చెప్పుము. శ్రీనివాసునఁ కొక యాపదవచ్చెను. వీధిలోనిద్దరును గలసి మాటాడుచుఁ బోవు చుండ నింతలో మోటారుబండి యొకటి త్రోసికొనుచు వచ్చి మీఁద బడి, త్రొక్కి వేసి పోయెననియు. ఆబండి యెవ్వరిదో పోల్చుకొనుటకు వీలులేకపోయెననియు కృష్ణాజీ చెప్పుచున్నాఁడు అది యబద్ధమే కాని, ఆతని ప్రక్కటెముక యొకటి బ్రద్దలయిపోయెననియు, కుడిచేయికి గాయముతగిలెననియు, నలుగురు ననుకొనుచున్నారు. అది యెట్లు జరిగినదో భగవంతునను తెలియును. కాని, శ్రీనివాసుడు మంచ మెక్కించఁబడియున్నాఁడు. కొన్నిరోజులు పోయినఁగాని దిగఁడు. 'ఒకవేళ చీకటిలో మనమును వారును గనబడుచున్నప్పుడు గాయ ములు తగిలియుండు నేమో' అని వేంకటరావనెను.

'కావచ్చునుగాని, నేనేమియును జెప్పలేను.' పుల్లయ్యజవాబు చెప్పెను. నీకేమియును చెప్పలేను. మనకేమియును భయములేదు. అన్నట్లు—ముసలివాఁడేమి చేయుచున్నాఁడు' తెల్లనిపుస్తకమును వేంకటరావు తీసికొని వచ్చెను.

పుల్లయ్యతో నేమో చెప్పఁబోయెను. కాని యితఁడు జాగ్ర త్తగా వినుచున్నట్లు కనుపడలేదు. 'ఏదీ ఆపుస్తకము నాచేతికొక సారి యిచ్చెదవా? నేను పారవేయను లే—భయములేదు.' అని యాతఁడడిగెను.

'మీఁకన్న నాకావు లెవరు? బ్రహ్మవ్రాతవలె కనుపడుచున్నది నాకేమియును బోధపడలేదు. చూడుఁడు.' అని వేంకటరావు పుస్తక మాతనికి కందిచ్చెను.

పదునెనిమిదవ ప్రకరణము

విస్మయము

తోలప్ప సేఠ్ మొదలగువారి [illegible] శాస్త్రి వెంకటరావును మరునాటి యుదయమున [illegible] చేయించి, [illegible] పెట్టించెను.

'సాధారణముగా బహిరంగ[illegible] యాత్రను నడిపెను. 'పిల్లలచే [illegible] నాకది చాల సరదా,' అని [illegible] వేంకటరావు తనపనిపైఁ బోయెను. [illegible] కమలను జూడఁబోయెను. ఆమె 'నిర్బంధములో నున్నను, [illegible] కాకున్న వేంకటరావామెతో రహస్యముగా మాటాడఁగలిగెను. ఇన్స్పెక్టరు గారు కేసు గడబిడలో నుండిరి. సాక్ష్యములలో [illegible] నాయుడు [illegible] యూరువిడిచి పోవలసియున్నదనియు, క్రొత్త సంగతులు కొన్ని బయలుపడియున్నందునను, మొదటివారు బాగా వేధింపఁబడియున్నందునను, విచారణ యారోజుననే మఱికొంతవరకు జరిగింపవలెనని యాలోచింపఁ డనుకొనెను. 'కమలమ్మకుఁ దెలియునుగాని, మొనసు, మీరుగూడఁ జెప్పుడు. క్రొత్తసాక్ష్యమైపోయినతరువాత యామెను విడుదల చేయుదుము. వాస్తవమున ఆమెను నిర్బంధమున నుంచుటయే యవసరములేదు. నేను పొరబాటు చేసితిని. మఱియొక యభిప్రాయమున నే నుండుటచే నట్లు చేయవలసివచ్చెను. కమలమ్మను నిర్బంధమున నుంచుటవలన నే నెవ్వరిపై ననుమానముపడితినో వారికి మనశ్శాంతి కలుగఁగలదనియెంచి యట్లు చేసితిని. కాని నే ననుమానము గలవారు నేరస్థులు కారనియే యిప్పుడు కనుపడినది. నేరము మాత్రము మునుపటికన్న తలతోఁక కనుపడదయ్యెను.'

[illegible] సమయో సనుగాని, వాని [illegible] కమల యతి శీఘ్రముగ [illegible] సంతోషించెను. అతని ముఖమునఁ [illegible] యాతసనొద్దకు వచ్చెను.

[illegible] యడిగెను కన్నులనుండి యొక్క [illegible] నాసివేసెను. [illegible] ఈ సాయంతనము నన్ను [illegible] చెప్పినాడు.' ఆమె చెప్ప సాగెను. '[illegible] నేనెక్కడకుఁ బోవుటయో తెలియకున్నది. కృష్ణాంగారింటికి రావద్దనిరికదా.'

'[illegible] అక్కడ నుండుటకన్న ఊరి బయట [illegible] కృష్ణ [illegible] చేసిన పని నీకుఁ దెలిసినయెడల [illegible] యనుకొందువు.' అని వేంకటరావు తన కథయంతయును జెప్పసాగెను.

కథ [illegible]మైనదేగాని, సంతోషకరమైనదిమాత్రము కాదు. ఎట్టిదియైనను చివరవరకును బూర్తిగాఁ జెప్పఁబడినది. ఎంతయో యాత్రముగా కమల యూఁకొట్టుచుండెను. ముగియునప్పటి కామె ప్రాణములు కుదుటఁబడినట్లు కనుపడెను 'నా తండ్రిని నీయింటికి దీసికొనివచ్చితివి. నాకు సంతోషముగానున్నది. రేయింబవళ్ళు వానిఁగూర్చియే నేను విచారించుచుంటిని. అద్దె యీయలేకుంటచే నింటివాఁ డాతనిని తరిమి వేయునని నే నప్పుడే యనుకొంటిని. కొద్దిరోజులు మీయింటిలో నీవాతని నుంచినయెడల..........'

'మీతండ్రి మాయింటిలోనే యుండును.' అతడు చెప్పెను. 'తప్పు మొదటినుండియును నాదిగదా, అది దిద్దుకొనవలసినభారము నాది కాదా? తప్పు నాది కాకపోయినను నే నాపని చేయుటయే విధియై

యున్నది. నీపై నాకు నిజమైన ప్రేమగలదేని, నేనాశను విడిచిపెట్టుట ధర్మముకాదు. నీ విక్కడనుండి విడుదలచేయఁబడినప్పుడు నీవు నా యింటికే రావలెను. గంజియో, కడుగో, మనం ముగ్గురమును గల సియే త్రాగుదుము అదితప్పనిపని. కమలా, నీవు నన్ను బెండ్లియాడ వలెను.' కమల కన్నులనుండి యొక్కసారిగా నీరుకాఱెను.

'నీకు నే నేల యగౌరవము తేవలెను ? ఆమె నిట్టూర్పుతో ననెను. 'నేను నిన్నుఁ బెండ్లియాడలేను.'

'ఆమాట నీవందువని నే ననుకొంటిని.' అతఁడు జవాబుచె ప్పెను. నన్నుఁ బెండ్లియాడుటవలన నాకెంతమాత్రము నగౌరవము కలుగదు ఊరివారి యభిప్రాయములను నేను లక్ష్యపెట్టువాఁడను గాను. శంకరశాస్త్రిహత్య తుదమొదలు తెలియుటకు కొంతకాలము పట్టును. నెలయేయగునో, ఏఁడాదియగునో, పదియేండ్లగునో! ఈమ ధ్యకాలమున నీవెక్కడనుందువు? ఏమిచేయుదువు? ఎట్లుజీవింతువు? నీవు తిండిలేక, దిక్కులేక, మాడియుండుట నే జూడగలనా? నీవు చెంతలేకున్న, నే నొంటిగానున్నట్లే యుందును. మంచియిల్లొకటి యద్దెకుఁ బుచ్చుకొందును. జాగ్రత్తగా వెచ్చించినచో నాయాదా యము మనముగ్వురకును జాలును. నీతండ్రినిగూర్చి విచారింపవలసిన యవసరము నీకు మఱియుండదు. అది యిట్లు జరుగుటయే మేలని నీ వనుకొనవా? మఱియొకరీతిగా జరుగుట తగదని నీవాలోచింపవా?'

కమల యేమో మాటాడఁబోయెనుగాని, నోరు మూతవడి యెను. దిక్కుమాలియున్న తనపై నాతఁడు చూపుచున్న నిర్హేతుక జాయమానకటాక్షమున నామెకు సంతోషము నాశ్చర్యము నొక్క సారియే కలుగసాగెను. 'నే చెప్పినది నీవు బుద్ధిగావిని యాలోచిం పుము' ఆతఁడు మరల చెప్పెను. 'నీవీసాయంకాలము విడుదలచేయఁ బడుదువు. సూర్యారావుతో నేను మాటాడెదను. ఆతనిభార్య మంచి

యిల్లాలు. ఒకటిరెండు వారములు వారియింటిలో నిన్నుండవచ్చును. ఇంతలో నేను కొంతసొమ్ము జాగ్రత్తపెట్టెదను. తగిన సమయము చూచి నేను నిన్ను బెండ్లియాడెదను.'

ఇంతలో ఇన్స్పెక్టరుగారు వచ్చిరి. వేళయైనదని చెప్పిరి. 'అపరాహ్ణ మెన్నిగంటలకు విచారణ ప్రారంభమగున'ని వేంకట రావడిగెను. 'మూడుగంటల' కని యాతఁడు చెప్పెను. కమల మాటాడుటకుముందే యాతఁడు వెళ్ళిపోయెను. కమల కొంచెము విచారించెనుగాని, నాఁడామెహృదయమున నిదివరకెన్నఁడు నెఱుఁగని యొక వికాసముదయించెను. సంసారికకష్టములు కలుగవని చెప్పుటకువీలు లేదుగాని, భావిమాత్ర మానందసూచకముగా నున్నట్లు యామెకుదోఁచెను. ఆమె తిదేకధ్యానమున మునుగుచుండెను. ఇంతలో ఇన్స్పెక్టరుగారు వచ్చిరి. కోర్టులోహాజరుకావలసినదని యామెతోఁ జెప్పిరి.

'ఇది కడసారియే. అమ్మా' ఆతడనెను. 'అమ్మా మఱి నీవు రానక్కఱలేదు. ఇప్పుడు మఱి చెప్పవలసినదికూడ లేదు.'

న్యూస్ పేపరు రిపోర్టరులు కూర్చుండువైపున దూరముగా కమలకొక బల్లవేసిరి. ఆమె దానిపైఁ గూర్చుండెను. కోర్టుకు చాలా మంది వచ్చియుండలేదు. చాలామందికి సంగతి తెలియలేదు. సూర్యారావు వచ్చియుండెను. ఆతనిఁజూచి యామెకు మఱికొంత నిబ్బరము కలిగెను.

సూర్యారావు లేచి నిలువఁబడి చెప్పెను. 'కమల పక్షమున నేను గొన్ని ప్రశ్నము లడుగవలసియున్నది. పోలీసువారి కేసులో క్రొత్తసాక్ష్యమేదో సంపాదించినారని విన్నాను.' అవునని మేజస్ట్రేటు గారు చెప్పిరి.

ఇన్స్పెక్టరుగారును మేజస్ట్రేటుగారును నేదో యేకాంతముగ మాటాడిరి.

డలాయితో కడు 'సొన్యాబెహరా' యని పిలచెను.

సాక్షిలావుగానుండి యుత్కళునివలె గన్పట్టెను.

'నాపేరు సొన్యాబెహరా' అతడు చెప్పెను. నేను శంకరాపురములో నుందును. నాకుఁ ద్రాళ్ళవ్యవహారముకలదు. నేను లావుగానుండు మొగలినార త్రాళ్ళనల్లెదను.'

'నీకిప్పుడు వ్యవహారములేదుగదా.' అని ఇన్స్పెక్టరుగారడిగిరి.

'చిత్తము లేదు నిన్ననే నావ్యవహారము ముగించివేసితిని. బరంపురములో వ్యవహారము నాకు కిట్టుబడిగా లేకపోయినది. కాబట్టి యిక్కడ బాకీలు సాకీలు తెరిపిచేసికొంటిని రంగంవెళ్ళిపోయెదను. అక్కడ మరి యేదైన వ్యవహారము చేసికొనెదను. నేనుపోవుటకు సిద్ధముగా నున్నాను. ఇంతలో ఈ కేలు వచ్చినది.'

'ఇందులో నీకుదెలిసినసంగతి యేమి?' ఇన్స్పెక్టరుగారడిగిరి.

'త్రాడుసంగతి హత్యజరిగిననాఁటి రాత్రి నేను దుకాణముమీద కూర్చుండియుండగా నెవ్వడో త్రాడుకొరకువచ్చెను. లావుగా మెత్తగానున్న త్రాడు ఎనిమిది పదిమూళ్ళు కావలెనని యాతఁడడిగను. నాయొద్దనున్న త్రాళ్ళు అన్నియునుజూపితినిగాని యవి వానికి బనికిరాలేదు. వాఁడు వెళ్ళిపోజూచెనుగాని, యింతలో నొక చుట్ట యాతనికిఁ గనుపడెను. అదికావలెనని కోరెను. అదినేను సాధారణముగా బరంపురములో అమ్ముచుండుట మామూలులేదు. పైచోట్ల కెగుమతి చేయుచుందును. ఆయొక్క కట్టమాత్రమెట్లో తక్కిన రకములలో గలసిపోయెను. అది కావలెనని యాతడు కోరెను. సరే యని పదిమూళ్ళముక్కకోసి యిచ్చితిని.

'కొన్నవానిని పోల్చగలవా?' అని మేజస్ట్రీటు వారడిగిరి.

'పోల్చలేను.' అతడుచెప్పెను. 'నాదుకాణము చిన్నది. చీకటిగానుండెను. రాత్రిపూట వచ్చినవాఁడు ముసుగు వేసికొని యుండెను నేను పోల్చలేను.'

'త్రాడు నిడుగునో కాదో పోల్చఁగలవా?'

'చెప్పెద' యని యందుకొని, రెండుమూర్లిటునటు త్రిప్పి చూచెను.

'అది నేనమ్మినదే. ఈ పెచ్చుత్రాళ్ళు నేను తప్ప మఱియెవ్వరును ఈగ్రామములోఁ జేయలేరు.'

'నిన్నింకొక ప్రశ్న మడిగెదను.' సూర్యారావనెను. 'నీవు త్రాళ్ళవ్యవహారము చేయుచున్నావు. త్రాళ్ళసంగతి బాగుగాఁ దెలియును. చంపివేయఁబడినవాఁడు ఈ త్రాడుతో గట్టబడెనని విన్నావు. ఆడుపిల్ల యొకతె ఈ త్రాడుతో నంత గట్టిముళ్ళు వేయఁగలదేమో నీవు చెప్పఁగలవా?' సాక్షి గట్టిగా నవ్వెను. అసందర్భపు ప్రశ్న యని యాతనికిఁ దోచెను 'ఎన్నటికిని గాదు. అసాధ్యము. మీరే ప్రయత్నము చేయుఁడు. మీకు యింకను అనుమానమైనయెడల ఇన్స్పెక్టరు గారైనఁ బ్రయత్నము చేయవచ్చును.'

సూర్యారావు ప్రయత్నముచేసి చూచెను. అతనికిసాధ్యము కాలేదు. ఇన్స్పెక్టరుగారు ప్రయత్నముచేసిరి. శవమును కట్టివేసినంతట బలమైన ముళ్ళ నాతఁడుకూడ వేయలేకపోయెను.

'దీనినిఁబట్టి ముద్దాయి నేరము చేయలేదని స్పష్టమగుచున్నది.' సూర్యారావనెను. 'హత్య యప్పటికప్పుడు బుద్ధిపుట్టి చేయఁబడినదికాదు. ముందుగా నాలోచించియే చేయఁబడినది. మిక్కిలి క్రూరమైనపనిగాఁ గనపడుచున్నది. మఱికొంత సాక్ష్యమునుగూర్చి భోగట్టా చేసెదను. నేను ఆదినమున జూపిన దినచర్య పుస్తకమును జూపవలెనని కోరుచున్నాను.'

వేంకటరావు ఇన్స్పెక్టరుగారి ముఖమువైపు జూచెను. దినచర్యనుగూర్చి యాతఁడు మఱచిపోయి యుండెను. ఇన్స్పెక్టరు

పుస్తకము తెచ్చెను. సూర్యారావువిప్పి, చివరపుటతీసి మేజస్ట్రేటుగారి కిచ్చెను.

'అయ్యా ఇది ఆయన దినచర్య' అతఁడు చెప్పెను. 'ప్రతి దినమున ఆయనచేసిన పనియంతయును జాగ్రత్తగా వ్రాయఁబడినది. హత్యజరుగు దినమువరకును వ్రాయఁబడినది. ఆగంటలోఁ జేసినపనియంతయును వ్రాసెను. ఆతారీకుక్రింద వ్రాయవలసినదంతయును వ్రాసెను. కమలపేరు వ్రాయకపోయినను, తాను చెప్పుచు కొన్నియుత్తరములు వ్రాయించితినని యింత వ్రాయఁబడినది. కమల వెళ్ళిపోయినతరువాత నిది వ్రాయఁబడినట్లు ఋజువు చేయుచున్నది కదా. ఆపేజి విడచి, తరువాతపేజీ తీయుఁడు. ఏమి కనుపించుచున్నది? మఱికొంతవ్రాత యున్నది. ఈ పన్నెండుగంటల తరువాత కూడ నాతఁడు జీవించియున్నట్లు దానివలనఁ గనుపడునుగదా. ఇదిగో చూడుడు. తారీకుమార్చి, మరుచటిదినముక్రింద మరల వ్రాసినాడు. 12 గంటలతరువాత వ్రాయకపోయిన నట్లేలచేయును? ఇక్కడ నేమి వ్రాయఁబడియున్నదో చూడుఁడు.? 'శ్రీ— వచ్చెను. తనయుద్దేశము చెప్పెను.' ఈ 'శ్రీ—' యెవ్వఁడు మేజస్ట్రేటుగా రడిగిరి.

'ఎవ్వరైననేమి?' సూర్యారావు చెప్పెను. సందర్భముచూడుఁడు పన్నెండు గంటలతరువాత నెవ్వరో వచ్చిరనిగదా యిది ఋజువు చేయును. ఆతఁడేదో యుద్దేశముకూడ చెప్పినట్లు కనపడెనుగదా.' 'శ్రీ—వచ్చెను. తనయుద్దేశముచెప్పెను' మేజస్ట్రేటుగారు చదివిరి. 'ఆతఁడును కృష్ణాజీయును అడిగిన సంగతి నే నొప్పుకొనలేను.''

ఈవాక్యమును వినుచున్నంతసేపును సభ్యులందఱును చెవులు నిక్కించుకొని నిశ్శబ్దముగా నుండిరి.

పందొమ్మిదవ ప్రకరణము

గొప్పవింత

ఈ క్రొత్తసంగతి నూఁపిరిబిగబట్టి యందఱును వినుచుండిరి. అనుకొన్న దానికన్న భిన్నముగా జరిగినదని యందరును తలఁచిరి.

శంకరశాస్త్రులుగారి హత్యకు కమలయే కారణమని బ్రహ్మపురము వారందఱును నిశ్చయించిరిగాని ఆమెకురిదీయుదురో ద్వీపాంతరవాసము విధింతురో యనుసంగతిలో మాత్రం భిన్నాభిప్రాయులై యుండిరి. ఇప్పుడామె నిర్దోషురాలని ఋజువైనది. కాని నేరము మాత్రము తుద మొద లేర్పాటుకాకయే యుండెను.

'ఈవ్రాతను దాసు పరీక్షింపుఁడు.' సూర్యారావనెను. ఇది పన్నెండుగంటల తరువాత వ్రాయఁబడినది. శంకరశాస్త్రిగారు దిన చర్య జాగ్రత్తగా వ్రాయుచుండిరి. పన్నెండుగంట లయినతరువాత పేజీత్రిప్పి తారీకు మార్చివేసెను. ఇంకొకసంగతి. ఈసిరా చూడుఁడు. మీఁదసిరాకన్న భిన్నముగా నున్నది. ఇది ఫౌంటెన్ పెన్ లో పోయు సిరా. శంకరశాస్త్రిగారి సిరాబుడ్డి నేను తణికీచేసితిని. అందుసిరా లేదు. మఱియొక బుడ్డిలో ఫౌంటెన్ పెన్ లో వేయుసిరా కావలసి నంతయుండెను. ఆసిరాయే పరుపు దుప్పటిమీఁద చిన్న మచ్చలుకట్టి యుండెను. కాబట్టి మంచముమీఁద పండుకొని వ్రాసినదని పోల్చుకొనవచ్చును. అప్పుడే అతనివ్రాఁతకు భంగముకలిగి యుండవచ్చును. కావుననే కొసఅక్షరములు గొలికిఁ వేయఁబడినవి. విషయము పూర్తి కాలేదు. 'త్రాఁడునుగుఱించి మీసిద్ధాంతమేమి సూర్యారావుగారూ?' అని మేజస్ట్రీటుగా రడిగిరి.

దానినిగూర్చి కోర్టువారు రికార్డుచేసిన సాక్ష్యమే చాలును. మఱియొక చిన్నసంగతి నేఁ జెప్పవలసియున్నది. అది స్వల్పసంగ

తిరమే గాని, ముందుకుచాల పనికివచ్చును. పోలీసువారి యనుజ్ఞపై పరుపంతయను జాగ్రత్తగా వెదకితిని. జూచితిని—ఇదిగో, ఈచిన్న చర్మపుముక్క—దొరకినది. అదిఅరఅంగుళముపొడవుకన్న ఎక్కువ లేదు. గోనుతగిలి చీల్చుకొనిపోయి పైకివచ్చినట్లు కనుపడుచున్నది. హత్యచేసినవాని చేయివెనుకప్రక్కనుండి చంపఁబడినవాఁడు చీల్చి వేసి యుండవచ్చును. నానుడి సత్యమో, అసత్యమో నేఁ జెప్ప లేను. 'నాకు వైద్యములో విస్తారముగా జ్ఞానములేదు.' అని సూర్యారావనెను. నిజముగా నిది పైకిఁ జన్నసంగతివలెఁ గన్పడినను, తక్కిన సాక్ష్యములకన్న బలమైన సాక్ష్యమగుటలో ననుమానము లేదు. ఆచిన్న చర్మపుముక్క మేజస్ట్రీటుగారియెదుట పెట్టఁబడెను. వేంకటరావక్కడనే కూర్చుండెను. వైద్యుఁడుకావున తాను జూడఁ గోరెను. అరచేతిలో దానినిఁ బెట్టుకొని, చిన్న 'భూత అద్దము'ను బట్టుకొని చూచెను. నాస్నేహితుఁడు చెప్పినది వాస్తవమే. 'ఇదిమనుష్యుని చర్మమగుటలో సందేహములేదు. కాని ఇది ఏభాగమునుండి చీల్చఁబడినదో చెప్పలేము.' సభ్యులందఱునత్యాశ్చర్యముతో వినుచుండిరి. 'ఇది చెడిపోకుండ దాచఁగలమా' యని మేజస్ట్రీటుగారడిగిరి. 'దాఁచవచ్చు' నని వేంకటరావు చెప్పెను. స్పిరిట్టులో ఉంచినయెడల నది చెడిపోదు. మేజస్ట్రీటుగారి యనుజ్ఞపై దాచిపెట్టెదమని పోలీసువారొప్పుకొనిరి. తరువాత కొంతసేపు నిశ్శబ్దముగా నుండెను.

ఈరోజున మఱివిచారణచేయరని తలచెదను. సూర్యారావనెను. 'దినచర్యలో వ్రాయఁబడిన 'శ్రీ—' యెవ్వరో పోలీసువారు తెలిసికొనవలసియున్నది. అది తెలిసినతరువాత కేసు పూర్తికావచ్చును.' కేసు వాయిదా వేయించవలసినదని ఇన్స్పెక్టరుగారనిరి 'అట్లయినచో ఇప్పటిముద్దాయిని వెంటనే విడుదల చేయవలసి

నది' సంభాషణారావడిగెను. 'శంకరశాస్త్రిగారి యింటినుండి కమల వెళ్ళిపోయినతరువాత కూడ కొంతసేపువరకు సంపూర్ణారోగ్యమైన స్థితిలో నుండెననియు, అల్పబలమైన నుఱిఁబోసికొని వేయుట స్త్రీలకు సాధ్యము కాదనియు, తిరుగులేని సాక్ష్యమువలన ఋజువయ్యెను. జగినీబిళ్ళ హుక్కాకమముండే కమలయొద్ద నుండెననికూడ ఋజువయ్యెను. కావున నామెయిపైని నేరము కనుపడలేదు. ఆమె విడుదలచేయఁబడవ లెను' 'ఇన్స్పెక్టరుగారూ, మీరు చెప్పవలసినదేమైనఁ గలదా?' అని మేజస్ట్రేటుగారడిగిరి. 'విడుదలచేయుటకు నాకభ్యంతరములేదు. పోలీసువారు చేసినది పొరబాటే. మొదట నేరము కమలమ్మపైఁ గనుపడెను. కాని, యీమెపక్షమున గనుపడుచున్న సాక్ష్యమును బట్టి యీమెను విడిచివేయవచ్చును. ఆమెకు పోలీసువారన్యాయము చేసిరని యొప్పుకొనక తప్పదు.'

'నా యభిప్రాయముకూడ నంతే. కమలమ్మ విడువఁబడినది.' అని మేజస్ట్రేటుగారనిరి వేంకటరావును కమలయు నత్యానందభరితు లైరి. రెండు దినములక్రిందట కమల యవస్థ నట్టేటిలోఁబడిన యోడ వలెనుండెను. ముందుకు వెనుకకు నేమియును గనుపడకుండెను. పార్సీనాటకమునఁ బెటమారినట్లు ఒక్కసారిగా నామెయవస్థ మారి పోయెను. సంతోషమును, ఉత్సాహము నామె హృదయమున నిం డియుండెను. కాని, యీమె కిల్లులేదు—వాకలిలేదు—ధనములేదు, ఎక్కడికిఁ బోవుటయో కూడఁ దెలియలేదు. ఆమె విడుదల చేయఁ బడినవార్త వాయువేగ మనోవేగములతో నూరంతయు నల్లుకొనెను. ఆమెను చూడవలెనని జనులు గుంపుగుంపులుగావచ్చి కోర్టుముందు వీధిలోఁ గాచియుండిరి. ఆమెతో సానుభూతి నొందుటకు వచ్చిన వారిసంఖ్య తక్కువయేకాని, వింతచూచుటకువచ్చిన వారిసంఖ్య హెచ్చు. 'నేనేమి చేయఁగలను? ఎక్కడకుఁ బోగలను?' అని కమల వేంకటరావునడిగెను. 'నేను దిక్కుమాలిన దాన నైతిని.'

'నేనుండఁగ నీవేల దిక్కుమాలినదానవు?' వేంకటరావు చెప్పెను. 'ఇప్పుడు ప్రస్తుతము నాయింటికి రమ్ము. నీతండ్రిని జూతుము. అక్కడనుండి సూర్యారావింటికిఁ బోదము. అతని భార్య నీకుఁ గొన్ని దినములు సంరక్షణ చేసెదనని చెప్పినది. నీతండ్రి నీకొఱకుఁ గనిపెట్టుకొనియుండును. మొట్టమొదట నాతనినిఁ జూడవలెను. పద పోదము.' వేంకటరావును కమలయును బండియెక్కి పోయిరి. త్రోవలో నెట్లో యూపుకొనెను గాని, బసకుఁబోవుసరికొక్కసారి యామెకేడ్పు వచ్చెను. విశ్వనాథశాస్త్రిగారి కేమియును బోధపడలేదు. పాతబస కన్న క్రొత్తబసయనుకూలముగా నున్నదనియు' కడుపునిండ భోజనము దొరుకుచున్నదనియు, ఇద్దఱుకుఱ్ఱవాండ్రకు గాలిపటములు కట్టియిచ్చి యాడించుచున్నాననియు నాతఁడు చెప్పెను. రెండేండ్లక్రిందట నతికఠి నుఁడుగానున్న యొకలక్షాధికారి నేఁడు చిన్న పిల్లవలె మారిపోవుట వింతలలోఁ గొప్పవింతయై కనుపట్టెను.

'ఆయనజోలి మనకెందుకు?' వేంకటరావనెను. 'ఆయనకేమియును దెలియదు. పాపము మనమును ధనమును రెండు నొక్కసారియే యాతని విడచి పారిపోయినవి.'

'హృదయేశ్వరా, నీవాతనిపై నెంత దయచూపుచున్నావు!' కమలయనెను. 'నీవుదగ్గరఁ జేర్చకున్న నాతనిబ్రతుకేమైయుండును? నేనాతని కెందుకును బనికిరాని యాఁడుదాననైతిని గదా. నేనుపుట్టక కుమారుఁడనై పుట్టినచో నాతనికిఁ జేదోడును వాదోడునై యుందును గదా.' 'ఇప్పుడుమించిన దేమి.' ఊరకవిచారించుచుండకుము. సూర్యారావు వారి భార్యయు నిప్పుడే యిక్కడకువత్తురు. నీతండ్రిని పోషించు భారము నాది. నేనెట్లైన నెలకు నూఱురూపాయలు సంపాదింపగలను. రాజకీయోద్యోగమునఁ బ్రవేశించినచో నెక్కువరావచ్చును గాని, నాకది యిష్టములేదు. పసుగెత్తి పాలుద్రాగినకన్న నిలచి నీరుద్రాగు

టయూ [illegible] నవెంట బ్రదుకుచున్నందున నాసొమ్మంతయును కాఫీహోటళ్లకును, ష్టుకోటులకును. సోడాబుడ్లకును, పేకాటలకును ఖర్చైపోవుచున్నది. సంసారమొకటియున్నచో నీఖర్చులన్నియును దప్పిపోవును. విద్యావతియగు భార్యను పెండ్లియాడవలయునని నేను చిన్నప్పటినుండియు నుద్దేశించితిని ఇప్పటి గర్ల్సుస్కూళ్ళ విద్య నేతిబీరకాయ వంటిది. మనపూర్వుల యాచారములలోఁ గొంత పవిత్రత్వముండెను. అవి దుష్టయాచారములని విడువఁబడినవి. పురుషులకుఁ గావలసినవిద్య పాఠశాలలలో నేర్పుచున్నారు. స్త్రీలకుగావలసిన విద్య నేర్పలేదు. ఆపురుషవిద్యయైనఁ బూర్తిగా లేకపోవుటచేత ఉభయభ్రష్టత్వము ఉపరిసన్యాస మగుచున్నది ప్రాచీనాచారములు పోయినవి. నవీనాచారములు రాలేదు. స్త్రీలకుఁ బురాణవిద్యయును లేదు. స్త్రీవిద్యయును లేదు. మహాలక్ష్మిపూజయును నోములును వ్రతములును బోయినవి. సంగీతము సాహిత్యము, శిశుపోషణము, కుట్టుపని వంట మొదలైన వేవియును రాలేదు. మూఁడుపూటలఁ దిండితిని వీథియరుగులపై సాయంకాలమగువరకు బాతాఖానీ చేయుటతప్ప మన యాఁడువాండ్రకు మఱియొకపని చేతఁగాదు. మాకు హోమురూలు కావలెను, ప్రత్యేకరాష్ట్రము కావలెనని వ్యర్థమైన ప్రయత్నములు చేయుటకన్న, మొట్టమొదట తమ స్త్రీజాతినంతటిని బాగుచేసికొన్నచో నాంధ్రులున్నతస్థితికి రాఁగలరేమో. దాని కేమిగాని, నీసంగతిచూడు, అన్నివిధముల గృహిణిగానుండుటకుఁ దగిన దానవు. నీకుఁ బూర్వకాలపువిధమున నీతండ్రి చదువుచెప్పినాఁడు. దానిని నవీనమార్గమున నీవభివృద్ధిచేసికొన్నావు. గృహనిర్వాహకత్వమంతయును నీకుఁ దెలియును కావున నన్నివిధముల నీవు నాకుఁ దగిన భార్యవు నన్నెవ్వరేమన్నను సరే. నిన్ను నేఁదప్పక పెండ్లియాడెదను నీతండ్రిరోగము బాగుచేయఁగలనను ధైర్యము నాకుఁగలదు. నీసహా

యము వలనను, నీతండ్రి సహాయము వలనను నేనొక గొప్ప సంసారిని కాఁగలను నమ్మకము నాకుఁగలదు.' 'నేను నీకవసరములేని భారమును కల్పించుచున్నానేమో?' కమలయనెను. 'జనులు నిన్నుఁ జూచి యేమందురు?' 'జనులను వారియిష్టమువచ్చినట్లనుకొననిమ్ము నాకేమి భయము? నాయవసరము వారే నాయొద్దకు వత్తురు.' అని యాతఁడు చెప్పెను. కమల ముఖ వికాసము నొందెను. ఆమె కన్నులకు క్రొత్తసౌందర్యము వచ్చెను.

'స్వర్గసౌఖ్యమన నింతకన్న వేఱుండునా? నేను నీచేయిబట్టి బ్రహ్మానందమనుభవించ గలను. నేను బొడ్డునఁబొన్నపువ్వు పెట్టుకొని పుట్టినదానను కాను. కృష్ణాగారి యింటనున్నప్పుడు నాకెవ్వరు నడుగులకు మడుగులొత్తలేదు. మీఁదుమిక్కిలి నాతండ్రి తిండిలేక మలమలమాడుచుండెను. ఇప్పుడు నాకాచిక్కు లన్నియును వదలిపోయినవి భారమంతయును భుజములపయిఁబడినది.'

'నీసహాయము నాకుఁ జాలవరకుఁ గావలసియున్నది. నేను బద్ధకస్తుఁడను. ఇంటివ్యవహారమంతయును నీకొప్పజెప్పెదను నేను సంపాదించిన దేమున్నను నీమీఁదఁబడవయిచెదను. ఉన్నదియును లేనిదియును జూచుకొను చుందుము. ఈపనిపూర్తిగాజేసి కొన్నచో నీకు కావలసినంత పనికుదురును.' కమలకన్నులనుండి యొక్కసారి నీటిబిందువులు జలజలరాలెను. కొంగుతో వానిని దుడుచుకొనెను. వేంకటరావింత యుపకారము తన కొనర్చునని యామె యిదివర కనుకొనలేదు. ఆతఁడు చెప్పినదంతయును నిజమయియే యుండెను వారిద్దఱును గలసియున్న కుటుంబముకన్న స్వర్గ సౌఖ్యము సుఖతరముగా నుండఁబోదు. చెప్పినదంతయు నాతఁడు చేయునని యామె దృఢవిశ్వాసమునొందెను తన తండ్రికని యెంతో యుపకారకరముగ నుండెను.

'నేను చెప్పినదంతయు నీకిష్టమయ్యెనా?' అతఁడు మరలనడిగెను సూరమ్మగారి యింటికేఁగి ... మరల నాలోచించుకొమ్ము. నేను చెప్పినట్లు చేసినచో నీకును నాకును శ్రేయస్కరము' కమల మాటాడలేదు. గాని యామె మోహచూపులు మఱింతకలకఁ దేరెను. మొత్తమునకు స్వాలంభమును విడిచినవాఁడు వేంకటరావే వేయినూటపదియారు లిచ్చి యింటనికిఁ బెండ్లి చెప్పదగు గాని యాపని వానికిష్టములేదు. ఏ కారణమునవాఁడు కమలను బెండ్లాడఁదలఁచెనో యది పవిత్రమయిన కారణము అట్టి కారణము మన యాంధ్రుల కందఱకును బోధపడినఁగాని దేశము బాగుపడదు. 'హృదయేశ్వరా, నాహృదయమున కప్పుడు నూతనోత్సవము కలిగినది. ఈరోజు గడచినదిగాని నే నేమగుదునో యనుసంతి దీనదశలో నిదివరకుంటిని. నా భావియంతయును విద్యుత్కాంతియో దివ్యముగ వెలుఁగుచున్నది. నీవు చెప్పినట్లు చేయక తప్పదని తోఁచినది. సూరమ్మగారు వచ్చినచో నామెతోఁ గలిసి వారియింటికిఁ బోయెదను. సమయము చూచి నన్ను నీవు పెండ్లియాడవచ్చును. భగవంతుఁడు ముందుకు నాకానందమే వ్రాసిపెట్టినాఁడు.'

వేంకటరావు మరేమియు ననలేదు. కమలను బెండ్లియాడుట తప్ప రెండవకోరిక యాతనికిలేదు. ఎన్నియో యేండ్లనుండి దానికొఱకు ప్రయత్నించుచుండెను. నేటి కది నిశ్చయమయ్యెను. సూర్యారావును సూరమ్మయును వచ్చిరి. కమలయును సూరమ్మయునుగలసి పోయిరి. సూర్యారావు కూడఁబోయెను. పుల్లయ్యవచ్చెను.

'అబ్బాయీ, క్షేమముగా నున్నావా?' అని యడిగెను. 'కమలను బెండ్లియాడెదవా? అది మంచిపని యని నేననుకొనను.'

'నే నది మొదటి నుండియును జేయవలెనని యనుకొంటిని. చేయఁగలిగితిని. నయము కానీ నష్టము కానీ, నాకు బాధ లేదు.'

'సరే, సంతోషమే, కాని నీవు చేయవలసినపని పూర్తి కాలేదు, మిక్కిలి చిన్నపని యొకటి చేయవలసియున్నది.'

ఇరువదియైదవ ప్రకరణము

అమాయికునిగా మాటాడెను

వేంకటరావున కేమో యాలోచన పుట్టెను. 'అయ్యా నీ వెవ్వఁడవు? ఈ కేసులో నేల యింతశ్రద్ధ తీసికొనుచున్నావు? నీ పేరు పుల్లయ్యయగునా కాదా యని నేనెన్నసారు లాశ్చర్యపడినాను.' 'సరే నీవు కాదన్నచోఁ గాదు.' అతఁడు చెప్పెను. 'నేనెవ్వఁడనని యడిగితివి. నీవే కాదు కృష్ణాజీమొదలగువారనేకు లదే తెలిసికొనఁ గోరుచున్నారు. నీతో నేనతి రహస్యముగ మాటాడెదను. ఈసంగతులు రెండవకంటివానికిఁ దెలియకూడదు. ఇందొక గొప్ప ద్రోహము కలదు. అది దిద్దవలెను. ఆపని చేయగలవాఁడను నేనొక్కఁడనే విశ్వనాథశాస్త్రిగారి పయిగాని, శంకరశాస్త్రిగారి పయిగాని, నా కభిమానము కలదని నీవనుకొనవద్దు. నిన్ను నేనొకప్రశ్న యడిగెదను. జవాబు చెప్పుము. హత్యచేసినవాని చర్మముముక్క దొరికినదని నీవనుకొనుచున్నావు. శరీరములో ఏభాగమునుండి యాచర్మము చీల్చఁబడెనో చెప్పఁగలవా?' 'చెప్పఁగలను' వేంకటరావనెను. ప్రతి కేసులోను చెప్పలేను గాని ఇందుమాత్రము చెప్పగలను. 'నీవు దినచర్య పుస్తకము చూచినావుగదా. ఆ శ్రీ యెవ్వరో పోల్చినావా?' 'లేదు.'

దినచర్యలో శ్రీ—యును కృష్ణాజీయును గలిసిపోయినట్లు వ్రాయఁబడి యున్నది. కృష్ణాజీతో నీనడుమ కలసి తిరుగుచున్న శ్రీ యెవ్వఁడు? శ్రీనివాసుడు కాఁడా? వారిద్దఱును గలిసి తిరుగుచుండుట

యును, ద్రోహము చేయుటయును మనము కనిపెట్టలేదా? కృష్ణాజీ వ్యవహారము సాగిపోయినది. మనము చూచుచుండగా వారుచేసిన దొంగతనము బయలుపెట్టియుండినచో వారిపని యీపాటికి బూర్తి యైనను యుండును. కాని నాకాయుద్దేశము లేదు. శ్రీనివాసుడును కృష్ణాజీయును గలసి హత్యచేసినారని ఋజువుచేయుటయే కాక నేడు నయనలసినది మాటకొన్న హనుమాకలన్న?' 'అంతకన్న మఱియేమి గలదు?'

'ఉద్దేశము హత్యచేయుటలో వారి యుద్దేశమేమి? యను సంగతి' పుల్లయ్య యనెను. 'ఇట్టి నేరములలో ఉద్దేశము ఋజువు చేయుటయే కష్టము. వారిద్దఱి యుద్దేశమేమి? తోలుపెట్టె చిరాపుస్తకము సంపాదించుటకు అది సంపాదింపవలెనని నేననుకొంటిని గాని, నాకసాధ్యమయినది కాదు. దానికొఱకు మఱియొక యస్త్రమును దాచియుంచితిని. అవసరమైనప్పుడు ప్రయోగించెదను. మొట్టమొదటి సారి కృష్ణాజీగారి యింటికి నేబోయినప్పుడు నీవు నన్ను లోనికి తీసికొని పోయితివి. మేము కలిసికొని మాటాడిన తరువాత కృష్ణాజీని నీవు చూచితివా?' 'చూచితిని. కొంతతొందరపని యున్నది. రేపుదయ ఆట ముగింపుచేయవలెనని చెప్పెను.'

'నిశ్చయముగా నంతే. ఆతొందరపని నేనే యూరిలోపనియున్నదనియు తెల్లవారువరకు రాననియు కృష్ణాజీ వెళ్ళిపోయెను. కాని రాత్రియంతయును బయలనుండ లేదు. నాకొరకేదో తీసికొని రావలెనని యాతని యుద్దేశముకాని యది వానికి దొరకలేదు. వాని ముఖము నీకప్పుడెట్లు కనుపడెను?

'వణకుచున్నట్లు కన్పడెను.' వేంకటరావనెను. 'భయముచే గుండెలుకొట్టుకొను చున్నట్లుండెను. మూర్ఛపడుటకుసిద్ధముగా నున్నట్లుండెను. నేనప్పుడాతని బరీక్షించితిని. ఆరుమాసములు విశ్రాంతి

తీసికొనవలెనని చెప్పితిని' 'ఇదియంతయును నాతో మాటాడి వారలు నీవద్దకు వచ్చినప్పుడే గదా' పుల్లయ్య యడిగెను. 'నేను సెల్వుటకుముందు నీవీలక్షణము లేమైనఁ గనుపెట్టితివా?' అనెను. 'ఏమియును గనుపడ లేదు.'

ఏమో తృప్తియైనట్లు పుల్లయ్య నవ్వెను. ఒక్క సారిగది యాంమూలనుండి యామూలకుఁ దిరిగెను.

'కృష్ణాజీకది గొప్పహృదయశల్యమయ్యెను. ఈ గ్రామములో ముసలిడాక్టరులకు బదులుగా నప్పుడప్పుడు రోగులను జూచుట నీకభ్యాస మున్నదా— మాటకు అచ్యుతరావునాయుఁడుగారి తరఫున—'

'అప్పుడప్పుడు పోవుచుందును. ముసలి డాక్టరులు పనిపై గ్రామాంతరములకుఁ బోవునప్పుడు రోగులను నాకొప్పఁజెప్పి పోవుచుందురు. అచ్యుతరావునాయుఁడుగారి తరఫున తరచుగాఁ బోవుచుందును.'

సంతోషముగా నున్నది. శ్రీనివాసునకు అచ్చుతరావుగారు మందిచ్చుచున్నారు. ఆతడు కృష్ణాజీ యింటిలో మంచమెక్కించఁ బడియున్నాఁడు. నీవు శ్రీనివాసుని చూచుట మిక్కిలి యవసరమైన పని. అచ్చుతరావుగారు నేడో రేపో గ్రామాంతరమునకుఁ బోయిన యెడల, నీవు తప్పక యక్కడకుఁబోవలెను. అప్పుడు శ్రీనివాసుని కుడిచేయిమాత్రము తప్పక పరీక్షింపవలెను. ఇంతకన్న నెక్కువ చెప్పవలసినది యిప్పటికి లేదు. మిగిలిన సంగతులు తరువాత జెప్పెదను.'

పుల్లయ్య వెళ్ళిపోయెను. వేంకటరావాలోచించుకొనుచుండెను. పుల్లయ్యసంగతి యేమియును దెలియలేదు. ఎంతయో యమాయకమగు మాటాడుచున్నాఁడు. ఎన్నో క్రొత్తసంగతులను జెప్పుచున్నాఁడు. చెప్పినవానికన్న నెక్కువసంగతులు తెలిసినట్లు కనుపడు

చూచినాడు. కాని పుల్లయ్య చేతిలో తోలుబొమ్మయే యయ్యెనని తలంచుకొనెను. కాని, యీతనియొద్ద నద్భుతశక్తిగలదని విశ్వసించెను. విశ్వనాథశాస్త్రిగారువచ్చి ఆకలివేయుచున్నదని చెప్పిరి. అన్నము పెట్టించెను. తిని యాతడు నిశ్చింతగా చిన్నపిల్లవలె నిద్రపోయెను. ఇంతలో నొక క్రొత్తవాడు లోపలికి దూసికొనివచ్చెను. 'వేంకటరావుగా, నాకొక యుపకారము చేయవలెను. ఇచ్ఛాపురమునుండి యొక టెలిగ్రాం వచ్చినది. తొందరపని యగుటచే నే బోకతప్పదు. రాత్రి యుండిపోవలసి వచ్చునేమో. ఈపట్టిలో వ్రాయబడిన పేరుగల రోగుల నొకసారి యీరోజున బరీక్షించెదరా?'

'అచ్యుతరావునాయుడుగారూ, తప్పక చూచెదను' అని వేంకటరావు చెప్పెను. నాయుడుగారు వెళ్ళిపోయిరి.

వేంకటరావు పట్టి యొకసారి మీదనుండి క్రిందకుజూచెను శ్రీనివాసుని పేరడుగున నుండెను. 'పుల్లయ్య చెప్పిన పని చేయుటకింత వేగము వీలయ్యెను.' అని యాతడాశ్చర్యపడుచుండ నింతలో పుల్లయ్యయే లోనికివచ్చెను.

'నాయుడుగారు వచ్చినారా? రోగులను జెప్పినారా? చిత్రముగ నున్నదికదా' పుల్లయ్య నవ్వుచుండెను.

'ఏల నవ్వుచున్నారు' అని వేంకటరావడిగెను.

'బాబూ, నేను బ్రతికినన్నిరోజులు నీవుకూడ బ్రతికి డక్కాలు తీరినతరువాత, ఇట్టిగమ్మత్తులనేకములు చేయగలుగుదువు. నాయుడు గారిని గురించి భోగట్టా చేసితిని—ఇచ్ఛాపురములోనున్న యొక రోగివద్దనుండి యప్పుడప్పుడు టెలిగ్రాములు వచ్చుచుండునని వింటిని. బైసికిల్‌తో ఇచ్ఛాపురముపోయి, నాయుడుగారిపేర టెలిగ్రాము నేనే వేసితిని. రాత్రియిక్కడ నాతనినాపి వేయవలెనని నాయంత్రము వేసితిని టెలిగ్రాము క్రింద నేనుసంతకము చేయలేదు. కాబట్టి నిజము బయలుపడినను నాకేమియును భయములేదు.'

'చిత్రమే కాని, ఇట్టి యుపన్యాసము చేయవలసిన యవసర మేమివచ్చెను?'

'వేగమే నీకు బోధపడును. ముఖ్యముగా పోయి శ్రీనివాసుని బరీక్షింపుము. తరుణమువచ్చినది. ఎంత శీఘ్రముగాఁ జేసిన నంత మంచిది. కొంతదూరము నరకును గావలసినయెడల నీతో గలసి వచ్చెదను. ఆచర్మము ముక్కనీ జేబులో జాగ్రత్తగా నాచుము దాని యవసరము తప్పక వచ్చును.' ఇద్దరును కలిసిపోయిరి. కృష్ణాజీగారి యింటివీధి ద్వారమువద్ద పుల్లయ్య యాఁగిపోయెను. వేంకటరావు లోనికిఁ బోయెను. కృష్ణాజీగారింటిలో లేరు. కృష్ణవేణి లోపల నేదియో చేయుచుండెను. త్రోసికొనిపోవుట కిష్టములేక, నడవలో కొంచెము సేపు నిలుచుండెను. లోపల నిద్దఱు దెబ్బలాడు చున్నట్లు వినబడెను.

'నాయిష్టము వచ్చినట్లుచేసెదను. నన్ను నీ వాటంకపెట్టవద్దు' అని యొక స్త్రీకంఠస్వరము వినబడెను.

'పైఁడీ, ఒక్క నిముసములో నిన్నింటిలోనుండి పంపివేయఁగలను. నీమాటనెవరును నమ్మరు' అని రెండవకంఠము వినఁబడెను. అది కృష్ణవేణిదని వేంకటరావు పోల్చెను. 'నమ్మరా? ఏలనమ్మరు? ఋజువుచేసినప్పుడు నమ్మకపోవుట కూడదా? ఇదిగో చూపుదును. నీతండ్రియొద్దకుబోయి—'

'అది అబద్ధము. పట్టయబద్ధము. ఇట్టి యబద్ధములు కల్పింపకుము.'

'అవునవును అన్నియు నబద్ధములే కమలమ్మ జిగినీ నీవెత్తుకొనిపోవుటయు నబద్ధమే. ఆమెను నిర్బంధములో నుంచుటయు నబద్ధమే. పాపము ఆమె దొడ్డయిల్లాలు కాఁబట్టి నీపరువు నిలిచినది—'

వాదులాడుచు నిద్దఱును అంగణములోనికి వచ్చునప్పటికి నడవలోగనిపెట్టుకొని యున్న వేంకటరావు వారికంటఁబడెను. ఆతఁడు

మొగము ముసుగుకొని యుండుటచే హరిసంభాషణ వినెనో లేదో వారు పోల్చుకొనలేకుండిరి. కృష్ణవేణిముఖము తెల్లబారి కలఁతఁ జెందియుండెను. ఏమియును జరుగనట్లే పైడిహాలులోనికిఁ బోయెను.

'ఏమి యిట్లు దయచేసినారు?' కృష్ణవేణి యనెను. 'ఎన్నఁడు ననుకొనలేము. మరల దయవచ్చెనా?'

'దయకేమిగాని, దాసివాండ్రకు యింత చనువిచ్చెదరు?' అని వేంకటరావడిగెను.

'ఏమియును లేదు. దానికిఁ గొంచెము ప్రథమ కోపము. తరువాత కాళ్లు పట్టుకొనును.'

'కంఠస్వరముచే వినిపడియుండునుగాని, యాతఁడేమియును బోల్చుకొనలేదని యామె యనుకొనెను. వేంకటరావు ప్రసంగమును మార్చివేసెను. ప్రస్తుతము అచ్యుతరావు నాయుఁడుగారి తరఫున వచ్చినాను. వారు ఇచ్ఛాపురము పోయినారు. రాత్రి బహుశః తిరిగి రాలేమన్నారు. శ్రీనివాసరావు నొకసారి చూడమన్నారు.' 'ఆగదిలో నున్నారు మీకేమి యభ్యంతరము? పోయి చూడవచ్చును. మరల పోవునప్పు డొకసారి వత్తురా? కొంచెము మాటాడవలెను. ఇంకను నాపైని కోపమేనా?'

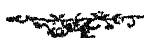
మారుమాటాడక వేంకటరావామె చూపిన గదిలోపలికి బోయెను. శ్రీనివాసుఁడు మంచముపై బండుకొని యుండెను. గాఢ నిద్రలో నున్నట్లుండెను. మంచము ప్రక్కనే లాంతరొకటి వెలుగు చుండెనుగాని, రోగికి వెలుగు కనపడకుండ యడ్డు పెట్టఁబడి యుండెను.

ఆవెల్తురులో వేంకటరావు శ్రీనివాసునిఁ బరీక్షించెను. అసాధారణమైన గాఢసుషుప్తిలో నాతఁడున్నట్లుండెను. 'నల్లమందు వేసికొనువానివలెఁ గన్పడుచున్నాడు. గొప్పగాయముతగిలిన వానివలె కనుపడఁడు. ఇక్కడ చేతికి కట్లున్నవి. విప్పిచూచెదను.' కుడిచేతిపై నున్నకట్టు విప్పెను—ఆహా—

కట్లు అనాయాసముగా విడిపోయినను అంటికొనలేదు. వేంకటరావులికిపడెను. గుడిచేతిని గాయము లేదు. ఒకవ్రేలికి మీఁదను మచ్చయొకటి యుండెను. దెబ్బతగిలి మాసిపోయినట్లుండెను. జేబులోనున్న చర్మమును పైకి తీసెను. మచ్చపై నుంచెను. మచ్చయును చర్మమును సరిపోయినవి. కట్లు మరలఁ గట్టివేసెను. క్రొత్తసంగతి బయలుపడినది.

'ఇది గొప్ప సాక్ష్యము, నాకు సాధ్యమైనయెడల' గదిలో నెవ్వరో గట్టిగా నూపిరి తీయుచుండిరి. ఆయూపిరి మంచముక్రింద నుండి వచ్చుచుండెను.!

ఇరువదియొకటవ ప్రకరణము

గుట్టు తెలిసికొనుటకు

రోగము పరీక్షించుచున్న వానివలె రోగిపైపు వంగిచూచుచు వేంకటరావు నిలిచియుండెనుగాని, 'ఏమి చేయవచ్చునని' మనస్సులో నాలోచించుకొనుచునేయుండెను. 'మంచముక్రిందఁ జొరఁబడి, యిక్కడ దాఁగియున్న వానిని బైకీడ్చి, తన్నుదునా' యని కొంతసేపాలోచించెను. దాగియున్న వాఁడు కృష్ణాజీకిగాని, శ్రీనివాసునకు గాని మిత్రుఁడు కాఁజాలఁడు. లేకున్న, మంచముక్రింద దాఁగియుండుట యెట్లు తటస్థించును?' అని మరికొంతసేపాలోచించెను. కాని, వేంకటరావు చాలసేపాలోచించుకొనవలసిన యవసరము లేకపోయెను. 'తలుపు వేసిరమ్ము' అని దాఁగియున్నవాఁడు కొంచెము గట్టిగాననెను. వేంకటరావు తలుపువేసి వచ్చెను. చిరునవ్వునవ్వుచు నమస్కారముచేయుచు నెవ్వఁడో యొకఁడందుండి బైటకు వచ్చెను

'అచ్చన్నా, నీవేనా? పోల్చుకొనలేకపోయితిని' వేంకటరావనెను. 'చిత్తము మొగట నేనుగూడఁ మిమ్ముఁబోల్చుకొనలేకపోయితిని. అచ్యుతరావు నాయుఁడుగారు వచ్చిరేమో యనుకొంటిని. కావున చప్పుడుచేయక దాగియుంటిని.' 'నాయుఁడుగారు రిచ్చాపురమునకుఁ బోయినారు. సోమాచిరమ్మని నాతోఁ జెప్పినాఁడు. కాని, నీ వేఁ ట్టిక్కడకు వచ్చినావు?' అని వేంకటరావడిగెను.

'గుట్టు తెలిసికొనుటకు వచ్చితిని. పైడితో నేస్తముకట్టి యున్నానని మీకుఁ దెలియునుగదా. ఎఱ్ఱగొల్లవారి జట్టులోవాఁడనియు, నిక్కడ కన్నము వేయుటకుఁ బ్రయత్నించుచున్నాఁడనియు నామెతోఁ జెప్పితిని. ఎప్పుడు కావలసినప్పు డింటిలోనికి వచ్చుచుఁ బోవుచుండుటకు నాకది సాయముచేయుచుండును.' 'నీవేలవచ్చితివి కారణము సమముగాఁ జప్పవేమి?' అంతయును బూర్తిగాఁ జెప్పలేను. శంకరశాస్త్రిగారి హత్యనుగురించి మీకుఁ గొంత సమాచారము తెలియును. గదా. నేనుచేయుచున్న పనియంతయును దాసికొరకే. నాకుఁ దెలిసిన సమాచారమంతయును గలిపి చెప్పుటకు నడుమ నడుమఁ గొన్ని యంశము లింకను తెలియలేదు. ఇప్పుడు నేను తెలిసికొనవలసినసంగతి శ్రీనివాసరావు జబ్బెంతవరకు సత్యము? అతనికి నిజముగా జబ్బుగానున్నదా, లేక జబ్బుగానున్నట్లు నటించుచున్నాఁడా? యనునది. నేనువచ్చుసరి కాతఁడు చచ్చినట్లు పడియుండెను.' అని అచ్చన్న చెప్పెను.

'అతని కేమియును జబ్బులేదు. అతని కుడిచేతికిఁ గట్టిగకట్టి అబద్ధపు కట్టు. అక్కడ గాయములేనేలేదు. అది చిదికిపోయినది యనుకొనుచున్నాఁడు.'

'అయిన నాతఁడేల దొంగవలె పడియున్నాఁడు? త్రాగియున్నాఁడా. 'కొంచెము హెచ్చుతగ్గుగాఁ ద్రాగియున్నట్టే ఈతని కేఁో

గముకూడ నున్నట్లు కనుపడును. కుడిప్రక్క [illegible]సము. [illegible]యందు పెద్ద మోతాదు వేసియున్నాఁడు. వెదకినయెడల [illegible] కనుపడును.'

'సరే—గుట్టు వెలిసిపోయినది. జబ్బు నిజముగాని [illegible] కాదని నేననుమానపడితిని.

చెన్నపట్టణములోనున్న యొక కంపెనీవానికి శ్రీనివాసుఁడు సొమ్ము బాకీయఁట. వాని యేజంటు వారంటు పుట్టించుకొని వచ్చినాఁడు. ఎరెస్టు చేయవలసియున్నది. అభయముచేత జబ్బుగా నున్నట్లు మిష పెట్టెను. రోగముతో నున్న వానిని ఎరెస్టుచేసిన ప్రయోజనము లేదుకదా. కావున అతనికి కొంచెము నెమ్మదిగా నుండు వరకును గనిపెట్టుకొందురు. ఇప్పుడు బాకీనిగురించి ఎరెస్టుచేయఁబడినచో నతనికి గొప్ప చిక్కు వచ్చును. ఏనుగుకుంభస్థలమును గొట్టుటకుఁ బ్రయత్నించుచున్నాఁడు. అది సాధ్యమైనచో బాకీలన్నియును మూఁడు నిమిషములలోఁ గొట్టిపారవేయఁగలడు.'

'ఆయేనుగు కుంభస్థలమేది?'

'నేను యదార్థముగాఁ జెప్పలేను. దానిసంగతి యటుండనిండు. నేనీరోజున పైడికోసము పోగా నామె నాతోఁ గ్రొత్తసంగతి యొకటి చెప్పెను. శ్రీనివాసునియొద్దఁ గనిపెట్టుకొనియున్న వాని బంధువురాలెవ్వతో వెళిపోయినదట. ఆవీధిలోనున్నవాని మేనత్త కూతురను నరసమ్మ యను నొక వితంతువును బ్రతిమాలి తీసికొని వచ్చుటకు కృష్ణాజీగారు ప్రయత్నించిరట. ఈసంగతి వినుటతోనే నాకనుమానము కలిగినది. కావున, రహస్యముగా కృష్ణాజీగారి ప్రవర్తనను గనిపెట్టుచుంటిని. ఇంతలో నావితంతు వెవ్వతో యామె కృష్ణాజీగారియొద్దకు వచ్చెను. వాని పినతల్లి వానికి సంరక్షణచేయుచుండెననియు నామె యెక్కడికో పనిపైఁ బోయియుండెననియు, మఱునాఁటికి వచ్చుననియు, నీరాత్రిమాత్రము కనిపెట్టుకొనియున్నఁ

జాలునవియు, నాతఁడు మెల్లఁ జెప్పుచుండెను. కావున, దాని యథా ర్థమును దెలిసికొనుటకై మంచము క్రిందదూరి కనిపెట్టుచుంటిని. కొన్ని నిముసములలోనే యేదో యింత జరుగవలసియున్నది. కొంచె మోపిక చేసి కనిపెట్టుచుండుము.'

'నేను పైనుండి వినుచుండవచ్చునా?' యని వేంకటరావడి గెను. 'వనే అలాగే చేయవచ్చును, కాని వేఱుపు లేకపోయి నచో—' పైకి రావలెనని వేంకటరావు ప్రయత్నించుచుండెను.

ఇంతలో పైనుండి కొన్ని కంఠధ్వనులు వినఁబడుచుండెను. వానిలో నొకటి కృష్ణాజీదని యతఁడు పోల్చెను. అచ్చన్న మరల మంచము క్రిందికు దూరెను. ప్రక్కగోడ కొక మంచము జేరఁబెట్ట బడియుండెను. ఆమంచముచాటునకుఁ బోవలెనని యచ్చన్న వేంకట రావునకు సంజ్ఞ చేసెను. వేంకటరావు మంచము చాటునకుఁబోయెను. దాగుండుట కాతని కావశ్యకము లేదు. నాయుఁడుగారి తరఫున దాను వచ్చెనుగదా. అయినను, గుట్టు తెలిసికొనుటకు వచ్చినవాఁడు కావున, యాతని మనస్సాక్షియే మూలకుఁ దీసికొనిపోయెను. అంతలోఁ గృష్ణాజీ లోపలికివచ్చెను. వెనుక తెల్లని తాను పంచ ముసుగువేసి కట్టుకొని యొక పూర్వ సువాసిని కూడ వచ్చెను.

'బుచ్చెమ్మగారూ, మీరు చేయవలసిన పనియేమో తెలిసినదా?' కృష్ణాజీ యడిగెను. 'లోపలి కెవ్వరిని రానీకూడదు. ఎవ్వరును రారనియే నేననుకొనెదను. అయిన నెందుకైన మంచిది. ఎవరు వచ్చినను లోపలికి రానీకూడదు.'

'తెలిసినది' బుచ్చెమ్మ చెప్పెను. 'సరే—ఏమి చేయుమన్నను జేసెదను'

'నీవుగట్టిగా మాటాడినచో గొంతుక పట్టియిచ్చును. కీచు గొంతుకతో మెల్లగా మాటాడవలెను, తెలిసినదా?'

'తెలిసినది.' 'వారిని శ్రేష్ఠము?'

'బుచ్చెమ్మ శ్రీనివాసుని గట్టిగా నూపెను. అతఁడు లేవనులేదు, పలుకనలేదు. మంచముపైనున్నవాఁడు నటన సేయుచున్నాఁడేమో యను మానమును బుట్టించునట్లుండెను. కృష్ణాజీకూడ నూఁపుట యారంభించెను. లేవలేదు. కృష్ణాజీ తిట్టసాగెను. 'వెధవవని మరల నారంభించినాఁడు. పడినివేసినాఁడు [illegible] పెట్టెలో [illegible] ఎక్కడ—'

మంచముపై నాలుగుమూలలను వెదకుచుండెను. ఒకమూల నుండి డబ్బీయొకటి నేలపై రాలినది. గట్టిగా కొక్కారి తిట్టివైచి కృష్ణాజీ డబ్బీ పైకిఁదీసెను. 'వెధవడబ్బీ మరల నెక్కడ తెచ్చినాఁడో ఇదివరకున్నది తీసిపారవైచితిని. ఈ యలవాట్లు దయ్యముల వలెఁ బట్టుకొని మఱి విడువవు. బుచ్చెమ్మా వానిని నేలకుఁ ద్రోసివేయుము.' బుచ్చెమ్మ వానిని మంచముపైనుండి నేలకుఁ ద్రోసివైచెను. 'అమ్మా'యని యొక్కమూలుగు మూలిగి, శ్రీనివాసుఁడీప్రక్క నుండి యీప్రక్కకు నేలపై నే యొఱగిల్లెను. మఱియు నదిలేక కూర్చుండబెట్టి చెంబెడు చలినీళ్ళను నెత్తిపై బోసెను. కార్తికమాసపురాత్రి యగుటచే నదివరకే కొంచెము చలిగానున్నది. కావున శ్రీనివాసుఁడు వణకుచుండెను. చలినీళ్ళదెబ్బతో శ్రీనివాసునకుఁ గొంచెము తెలివివచ్చి 'ఎవరు నీవు' అని యడిగెను. 'నేనెవఁడనా'యని కృష్ణాజీ యొక్కచంపకాయ కొట్టెను. బుచ్చెమ్మ మఱియొక చెంబెడు నీళ్ళుపోసెను. మఱికొంచెము తెలివివచ్చెను. 'చంపివేయుచున్నారేమి? యేమికావలయును'అని శ్రీనివాసుఁ డడిగెను. లేచి నిలువఁబోయెను. కృష్ణాజీ యాతనిఁ గట్టిగా నూపివైచెను.

'మరి పోయిన తెలివిమాలిన వెధవా' ఆతఁడు తిట్టసాగెను. 'త్రాగుబోతు గుంటడా నల్లమందు దొరికినచో నీకు మఱియేమియు

నక్కలేదనుకొన్నావా? పట్టుకొనలేదనుకొంటివా? ఈనల్లమందు మజిల నీకెక్కడ దొరికినది?' కృష్ణాజీని తప్పించుకొని శ్రీనివాసుడు మంచమున కొక యంచున గూర్చుండెను. చలిపిక్కప్ప గట్టిపని చేసెను. ఆపాదమస్తకము నాతడు వణకుచుండెను.

'నల్లమందు వేసికొనినని యెట్లు పెట్టుకొంటివికదా.'

'తొందరపని యేదైన నున్నప్పుడు వేసికొనదని గదా చెప్పితిని. దేహమునకు జబ్బేమియును లేనప్పుడు జబ్బువచ్చెనని వేషము వేయుట యెంత కష్టమో తెలియునా? నాకు బాగుగా నభ్యాసమై యుండుటచే నాకది విస్తారముగా తెలివి చెప్పింపదే! అయినను నీ కిప్పుడు నాతో మాటాడుట కవసరముండునని నేననుకొనలేదు.'

'నీవు లక్ష్యపెట్టవలసినది లేదు. ఏ నిముసమందు నీతో మాటాడవలసియుండునో నీవు కనిపెట్టుకొని యుండవలసిన దని యిది వరకు చెప్పలేదా? ఆయవసరమిప్పుడు వచ్చెను.'

శ్రీనివాసుడు తెల్లబోయి చూచుచుండెను. శరీరమంతయును వడకుచుండెను. 'అనుకొనినపని సమముగా నైనదా? పోలీసువా డెవడైన వచ్చినయెడల—'

'ఆ విషయమైన చింత నీకవసరము లేదు. నీవిక్కడ నుంచు వనియే యందఱు ననుకొందురు. మనము వీధిత్రోవను బోవద్దు. పెరటిత్రోవను వచ్చుచుం బోవుచుందము. ఎవ్వరయిన వచ్చిన యెడల రోగితో నెవ్వరును మాటాడకుండెదరు. అది వైద్యుల సెలవు. అని బుచ్చమ్మ జవాబు చెప్పుచుండును.'

'ఉదయమున నాయొద్దనున్న యవ్వ కాదే యిది. పడుచు దానివలె కన్పడుచున్నది. కాని ఎప్పుడో చూచినట్లు పోడగట్టు చున్నది.' అని శ్రీనివాసు డనెను.

'నీవు నల్లమందు గీరయింకను విడువలేదు. అది మామేనత్త కూతురు బుచ్చెమ్మ.'

'మా మేనత్తకూతురా!— మా మేనత్తకూతురా? బుచ్చమ్మయని పేరా—'

'అవును మీ మేనత్తకూతురు బుచ్చమ్మయు—అబ్బా యీ నల్లమందుభాయిలతో మహా బాధగానున్నదికదా. సరిగ మాటాడినయెడల తన్నెదను. ఈమె మా మేనత్తకూతురే—పేరు బుచ్చమ్మయే.'

'సరే—అయిన నిప్పుడు నన్నేమి చేయమందువు?' అని శ్రీనివాసుఁ డడిగెను.

'ముఖ్యమైన సంగతులు కొన్ని జరిగినవి. దీనితో మనము బాగుపడవచ్చును శంకరశాస్త్రి యింటిలోని చిత్తుపుస్తకము దొరికినదిగాని, యేమియును తెలియకపోవుటచే మనకు లాభములేకపోయినదిగదా. ఇప్పుడు దైవికముగా నొక లాభము కలిగినది. ఇదియేమో చూడుము' అని కృష్ణాజీ యొక కాగితము నాతనిచేతి కిచ్చెను. చిత్తుపుస్తకములోని యొక పుటవలె నది కన్పడెను.

'ఆభాషకిది వ్యాఖ్యానమా యేమి?'

'కాకపోయిన మఱి యేమగును? అది యీ రహస్యభాషకు దర్పణము. ఇది నాకెట్లు దొరికినదో నీవు పోల్చలేవు. ఆవీథిలో నొకచోట నొక కుఱ్ఱవాఁడు గాలిపటముతో నాడుచు పరుగెత్తుచుండెను. త్రోవలో రాయి తగిలి యొకచోటఁ బడిపోయెను. నేను పరుగెత్తిపోయి వానిని లేవనెత్తితిని. గాలిపటమును దగ్గరకుఁ దీసితిని. అందు కొన్ని యక్షరములు కనపడెను. బాగుగా పరీక్షించితిని. అది మనకుఁ గావలసిన కార్యమే యయ్యెను.'

'ఆకుఱ్ఱవాని కది యెట్లువచ్చెను!' ఆసంగతి వాఁడే దెలిసికొంటిని. తన గాలిపటము చిరిగిపోయిన నొకఁడు దానికీ కాగితపుముక్క నంటించెనని చెప్పెను.

వీథిలో దొరికిన కాగితము నంటించెనా, లేక జేబులోది తీసి యంటించెనా యని మరల జ్ఞాపకములేదని వాడు చెప్పివేసెను. జేబులో చెయ్యిపెట్టి కొన్ని పైసాలను దీసి వానిచేతిలోఁ బోసితిని. అప్పుడు వానిజ్ఞాపకశక్తి తిరిగి వచ్చెను. తన జేబులోనుండి యొక చిన్న పుస్తకమును దీసి, దానిలోని యొక పుటను జింపివైచి యా కాగితపుముక్క నంటించెనని వాఁడు చెప్పెను.'

'వాఁడెవ్వఁడో ఆసంగతి యడుగలేదా?'

'వెధవపు—నీపాటి తెలివినాకు లేదనుకొన్నావా? అదికూడ తెలిసికొంటిని. ఒక వెఱ్ఱివాఁడు తన వీథిలోని బాలురకందరకును గాలిపటములు కట్టి యిచ్చుచుండునని చెప్పెను. పేరు చెప్పుమని మంచిమాటాడి మరి పిడికెడు డబ్బులు వాని చేతిలోఁ బోసితిని. వాని పేరు 'వెఱ్ఱి విస్సప్ప' యని యాబాలుఁడు చెప్పెను.

శ్రీనివాసుఁడు చిఱునవ్వు నవ్వెను. ఎంతయో యాత్రముగా వినుచుండెను. కాని, వినుటలో వారికన్న నెక్కువ యాత్రముకల వారందుండిరి. మంచముక్రింద నొకఁడును, మంచమునోర నొకఁడును

'ఇన్నాళ్ళకా వెధవదేవునకు దయవచ్చినది. అయినను, మనపై ఆవిశ్వనాథశాస్త్రిని నమ్మలేము. పుస్తకము చూపుటతోనే కెవ్వుననఁజచును. పుస్తకము రాత్రింబవళ్ళు జేబులోపెట్టుకొని తిరుగుచుండును. కాని, వెంటనే యాపుస్తకము వానియొద్దనుండి లాగుకొనిరావలెను.'

'అవసరమైనయెడల తన్నియైనఁ దీసికొనిరావలెను. బుచ్చెమ్మ యిక్కడనుండును. కావున, నీవు నాతోరావచ్చును. ఎవ్వరికిని దెలియ నిరీతిగా మారువేషములు వేసికొని పోవుదము. ఆపుస్తకము మన చేతిలోఁ బడిపోయినచో లక్షలకొలది ధనము స్వేచ్ఛానుసరముగ ఖర్చుపెట్టుకొనవచ్చును.'

'అది యెంతయును సరేగాని, విశ్వనాథశాస్త్రి మన కెక్కడ దొరుకును' అని శ్రీనివాసు డడిగెను.

'వేంకటరావుగారి యింటిలో నుండును. వేంకటరావింటి యొద్ద నున్న యెడల వానిని మాటలలోఁ బెట్టి వీధిలోనికి నేను దీసికొని పోవుదును. నీవు విశ్వనాథశాస్త్రియొద్ద పుస్తకము తీసికొనిపొమ్ము. నీకుఁ గావలసినయెడల క్లోరోఫారము బుడ్డి యిచ్చెదను వీధికిటికీలో నుండి పైకిఁ బొమ్ము. నేను యింటలోనుండి పెరటిలోనికిఁ బోయి, పెరటిగుమ్మముదాటి వచ్చెదను.'

కృష్ణాజీ వెళ్ళిపోయెను. శ్రీనివాసుఁడు కిటికీలోనుండి పైకిఁబోయెను. ఇంతలో దూరముగ మోటారుకారు చప్పుడయ్యెను.

ఇరువదిరెండవ ప్రకరణము.

చీకటి మొట్టికాయ.

రహస్యముగా వినుచున్న వారు కాలమును వ్యర్థము చేయలేరు. వారికి మిక్కిలి యవసరమైన భోగట్టాయే దొరకినది. కృష్ణాజీగారు శ్రీనివాసులు చేయఁదలచుకొన్న పని ఘోరమైనది. దానికిభంగము కావింపవలెను. కావున వారికన్న ముందుగనే యక్కడకుఁ బోవలెను. కాని, యాగదిలోనుండి తప్పించుకొని పైకిఁ బోవుటకే మొదట చిక్కువచ్చినది. బుచ్చెమ్మ జాగిలమువలె గదిలోఁ గనిపెట్టుకొనియుండెను. వానిని దప్పించుకొని పోవుట యసాధ్యము. ఏమిచేయుటకును దోఁచలేదు. ఇంతలో బుచ్చెమ్మ కిటికీలోనుండి పైకి తొంగిచూచుచుండెను. వేంకటరావు మంచము ప్రక్కనుండి తలత్రిప్పి చూచుచుండెను. అచ్చన్న మంచముక్రిందనుండి తలయెత్తి చూచు

చుండెను. ఇద్దరు నొకరి నొకరు గాంచిరి. వారిద్దఱు నొకదాని గూర్చియే యాలోచించుకొనుచుండిరి.—ఎవ్వరును జూడకుండ తప్పించుకొనిపోవుటయెట్లు క్షణమొక యుగముగాఁ గన్పట్టుచుండెను. మాటాడకుండ చప్పుడు సన్నగిల్లి పోయెను. ఇంకను దమగతి యే మగునోయనిదేని వారిద్దఱు నాలోచించుచుండిరి ఒంటిగా నుండుటచే బుచ్చెమ్మ కేమియును పొద్దుపోలేదు. అచ్చెన్న కేదో యనుమానము కలిగి బుచ్చెమ్మ మొగమువైపు చూచుచుండెను. మొగము నున్నగానున్నదిగాని, ముక్కు పెద్దదిగానున్నది. కారణమేమియనియచ్చెన్నయాలోచించుచుండగా, మొలనున్న యొక డిబ్బీలోనుండికొంచెము పొడుముతీసి యామె పీల్చెను. అచ్చెన్నకు మఱింత యనుమానమయ్యెను. కాని, యేమిచేయుటకు నాతని కింకను బోధపడలేదు. బుచ్చెమ్మ దీపమార్పివేసెను. కారణమేమియని వారాలోచించుచుంచుండిరి. 'మంచమువాల్చుకొని పండుకొన్నచో యుక్తముగా నుండును. జాగరణము చేయుట కష్టము.' అని బుచ్చెమ్మ గట్టిగా ననుకొనెను ఇద్దఱకును గుండెలో రాయిపడినది బుచ్చెమ్మ చుట్టయొకటి పైకితీసెను. అగ్గిపుల్లతో ముట్టించెను. బ్రాహ్మణ వితంతువు చుట్ట కాల్చుచుండెనని వేంకటరావు వింతగాఁ జూచుచుండెను. అచ్చెన్న తనయనుమానమును నిశ్చయము చేసికొనెను. బుచ్చెమ్మ యమ్ము కొనుటకై కిటికీయొద్దకుఁ బోయి తొంగిచూచుచు నిలుచుండెను. చీఁకటిగా నున్నది బుచ్చెమ్మ పరధ్యానముగా నున్నది. అచ్చెన్న మెల్లగా మంచముక్రిందనుండి పైకివచ్చి లేచి నిలువఁబడెను. పైనుండి వెలుఁగుకొంచెము వచ్చుచుండుటచేత బుచ్చెమ్మశిరస్సు కనుపడుచుండెను. ఆమెగుండుపై బట్ట తీసివేసెను. అచ్చెన్న జాగ్రత్తగా కనిపెట్టెను. తలకు వెనుకప్రక్క తాళము చెవివంటి చిన్నపిలక కనపడెను. 'ఇదియా దీని సంగతి' యని యచ్చెన్న యనుకొని,

మెల్లఁగా వంగియో బుచ్చెమ్మ వెనుకకుఁ బోయి నిలువఁబడెను. ఏమి చేయవచ్చునని యొక్క నిముసమాలోచించెను. [illegible] బట్టుకొని కిటికీలోనుండి యావెనుకద్రోసివైచెను. దొంగలత్రొక్కి [illegible] బుచ్చెమ్మ—లేదు—బుచ్చెన్న, యేడవలేక పోయెను. [illegible]ముళ్ళలోవాఁడు పడిపోయెను, ముళ్ళుతీసికొను సందడిలో నుండెను.

'పైకి రండి—వేగముగా రండి—వ్యవధిలేదు. వాఁడు పల్లేరుముళ్ళు తీసికొనుచున్నాఁడు నోరుమూసికొని యల్లరిచేయక వాఁడు తిరిగివచ్చులోపుననే మనము వెళ్ళిపోవలెను. వేగము—

వేంకటరావును అచ్చెన్నయును పైకిఁబోయిరి. అంగణములో నుండి వీధి తలుపు తెఱచి వీధిలోనికి వచ్చిరి. 'అయ్యో! మీరు తొందరపడక పోయినచో, వారిని కలిసికొనలేరు. నాకిక్కడఁ గొంచెము పని యున్నది. ఎవ్వరు బాదముచెట్టువద్ద నున్నారు?' అని యచ్చెన్న యడిగెను.

'పైవారెవ్వరునుగారు. భయములేదు. నేను బోయెదను. ఎవ్వరిత్రోవను వారు పోయిరి. వేంకటరావు పుల్లయ్యవద్దకు వచ్చెను 'ఏమి యింత యాలస్యమయ్యెను.?' పుల్లయ్యయడిగెను. 'నీకేమో యాపదవచ్చియుండునని నేననుమానించితిని కృష్ణాజీ యిప్పుడే మోటారుకారులోఁ బోవుచున్నాఁడు. ఏమైనను దెలిసినదా?' అంతయును దెలిసినది. త్రోవలోఁ జెప్పెదను వడివడిగాఁ బోవలసియున్నదినాతో సమముగా నడువఁగలరా?'

ఏదోచూతమని పుల్లయ్య వేంకటరావు బయలుదేరెను. వేంకటరావు త్రోవలో నంతయును జెప్పుచుండెను. పుల్లయ్య యాశ్చర్యముతోను, విచారముతోను, వినుచుండెను కొంతసేపటికి. వారిద్దఱును వేంకటరావుగారి యింటివద్ద వచ్చిరి. వడివడిగాఁ దలుపు తీసికొని వేంకటరావు లోనికి ద్రోసి కొనుచుఁ బోయెను, ముసలివాఁడు

కనపడలేదు. వేంకటరావునకు భయమయ్యెను. బంట్రోతును గట్టిగా కేకలుపెట్టుచు పిలిచి విశ్వనాథశాస్త్రిగారెక్కడకుఁ బోయిరని యడిగెను. 'బాపురము వెళ్ళిరి. కమలమ్మగారి కేదో కబురు చెప్పవలసియున్నదనియు, రాత్రి తిరిగివచ్చుట యాలస్యమగుననియు, మీతో నీసంగతి చెప్పవలసినదనియుఁ జెప్పి పోయినది. వారికిఁగూడ నష్టి సమాధానము చెప్పితి'నని వాఁడు చెప్పెను.

'వారెవ్వరు' అని వేంకటరా వడిగెను.

'అనఁగు, మోటారుబండిమీద యిప్పుడే వచ్చి వెళ్ళిపోయిన వారు' 'ఎవ్వరో తెలియదా?' లేదండి—తెలియదు. పోల్చలేదు. కళ్ళకు సులోచనములు పెట్టిరి. లేరా—లేరాయని సణుగుకొనుచు వారు పోయిరి. ఒక్క నిముసమైన నాగలేదు.'

ఇంతవర కాతని కేమియును పాలుపోలేదు. 'మనము వేగము పోవలెను. పుల్లయ్యగారూ, నా బైసికిల్ మీకిచ్చెదను మీరు త్రొక్కుకొని వేగముగా నక్కడకుఁ బొండు. నేను వడివడిగా నడచి సందులలోనుండి పరుగెత్తి వచ్చెదను.'

సరే—నేను బైసికిల్‌మీదఁ బోయెదను. గాని యింటియొద్ద నాఁడుపిల్లలకుఁ దోడుగా నెవ్వరైన నున్నారా?' అని పుల్లయ్య యడిగెను.

'లేరు—పాపము. సూర్యారావునకు బంట్రోతులేఁడు. వంట బ్రాహ్మణుఁడు కూడ లేఁడు. ఒక వంటలక్క యున్నదిగాని యామె వంటచేసిపెట్టి యెక్కడికో పోవుచుండును. రాత్రులింటియొద్దఁ గని పెట్టుకొని యుండదు. ఆద్రోహు లిద్దఱును బోయియున్నారు. ఆడు పిల్లల కేమియాపద వచ్చునోయని భయమగుచున్నది.'

'సరే—చూతము' అని పుల్లయ్య బైసికిల్ త్రొక్కుకొని పోయెను.

వేంకటరావును వడివడిగాఁ బోవుచుండెను. ఇంతలో నా ద్రోహులిద్దరు నాత్రోవనే పోవుచుండుటఁ గాంచి కనిపెట్టెను. పావుగంటలో నండఱును నక్కడకుఁ బోయిరి. ఇంటిలోనుండి యొక లాంతరు వెలుగు కనుపడుచుండెను. తలుపులన్నియును వేసియున్నవి. నిశ్శబ్దముగా నున్నది. మనుష్యుల యలికిడి లేదు. సాగించుటకు పనును దోచికొనిన దేశకాలము లనుకూలించి యుండెను.

'ఏమిచేయుదము?' శ్రీనివాసుఁ డడిగెను. నారాయణుఁడిదిగి, దానినొక యోరకుఁ ద్రోసి, కొంచెము దూరమున నిలచి వారు మాటాడు చుండిరి. 'కావలసినంత వ్యవధికలదు. వాఁడు తిరిగివచ్చువరకును జుట్ట కాల్చుచు మన మిక్కడనే కనిపెట్టుకొని యుండెదమా? లేక అక్కడకేపోయి వాని నీడ్చుకొని వత్తమా?'

'కనిపెట్టుకొని యుండుట మంచిదికాదు. ఆ ముసలివెధవ గంటకు తిరిగివచ్చునో, రెండు గంటలకు వచ్చునో లేక రాత్రి యంతయు నక్కడనే యుండిపోవునో, యెవ్వఁడు చెప్పఁగలఁడు? తిన్నఁగా యింటిలోనికిఁబోయి చేయవలసిన పనిచేసి తిరిగివత్తము.' ఆయింటివైపు వారిద్దరును బోవుచుండిరి. ఇంతలో తలుపు నెవ్వరో తెఱచిరి. దీపమునకు ముందుగావచ్చి కమలగుమ్మములో నిలువఁబడెను. 'ఆహా ఆకాశమెంత నిర్మలముగా నున్నది? చుక్కలెంత చక్కగా వెలుగుచున్నవి? సూరమ్మగారూ, ఒక్కసారి వీధిలోనికి వచ్చి చూడుఁడు——నాన్ననుగూడఁ దీసికొనిరండు.'

'ఈ వ్యవహారము బాగుగానే యున్నది.' శ్రీనివాసుఁ డనెను. కొంచెము కనిపెట్టుకొని యున్నచో వారు వీధిలోనికివత్తురు.'

ఇంతలో మఱియొక యాడుపిల్లపైకి వచ్చెను. వెంటనే నడుము వ్రేలపైచుకొని విశ్వనాథశాస్త్రి వచ్చుచుండెను. ఏదో పారవేసి కొనిన ట్లాతఁడు గొణుగుకొనుచుండెను.

‘కాలము పోవుచున్నది’ అతఁడు చెప్పెను. ‘నేను మీ వెనుకనే వత్తును. నా జామిపండు ఎక్కడనో పోయినది. ఇక్కడనే యెక్కడనో పెట్టితిని. కనుపడకున్నది. నాపిడ్డ నేదో యొకటి యెప్పుడును పోవుచునే యున్నది. మొదట ధనము పోయినది. తరువాత మతి పోయినది. మతి తిరిగివచ్చినదో నాధన మెక్కడఁ బాతిపెట్టి యుంచితినో పోల్చుకొనియుండెను. ఆ వెధవలు నరికివేసెదమని నన్ను భయపెట్టినందున నాధనమును బాఁతవేసితిని—ఎక్కడఁ బాతితినో మఱచి పోయితిని. ఇప్పుడు దానిఁగూడ మఱచిపోయితిని.’

‘నాన్నా, నేను చెప్పలేను. పండెక్కడఁ బోయినదో.’ కమల మెల్లఁగా ననెను. విశ్వనాథశాస్త్రిగారి మాటలామె కేమియును బోధపడలేదు. ఎంతకాలమునుండియో యామె యామాటలనే వినుచుండెను. వెఱ్ఱిమాటలక్రింద వానిని కట్టివేసెను. ‘జామిపండు మాట కేమిలెండి. ఈ సందులలోనుండి పెద్దరోడ్డువరకును బోయి యొక్కసారి తిరిగివత్తుము. రేపు ఉదయము గంపెడు జామిపండ్లు మీకుఁ గొనియిచ్చెదను.’

‘నీవు మంచిపిల్లవు—అమ్మా—’ ముసలివాఁడు చేతులు గ్రుద్దుకొనెను. ‘నీవు మంచిపిల్లవు నాకందఱును మంచివారే. మాటకు—వేంకటరావు చూడుము. నాకొఱకెంత కష్టపడుచున్నాఁడో. వేంకటరావును జూచినఁ బూర్వము నాకెప్పుడును కోపముగానే యుండెను. అయినను, నేను బీదవాఁడనైన తరువాత నాతఁడు నాకుఁ దిండిపెట్టి నన్నుఁ గాపాడుచున్నాఁడు. చిత్రము! ధనముకన్న పావనములైన వస్తువులు మఱికొన్ని కలవని యెంచువారు కూడ లోకమున నున్నారు! నాకు ధనమే దేవుఁడు, ధనమే ప్రాణము ధనమే మానము.’

‘తెల్లవారువరకును జామిపండు వెతకుకొనుచుండుఁడు, మేము పోయెదము’ అని సూరమ్మ యనెను.

'లేదమ్మా! అంతవఱకును నేను నడకుకొనుచుండఁగలనా?' అతఁడు చిన్నపిల్లవలె మెల్లఁగా ననెను. 'వేగము పోవలెను. నాకు మతి యేనిముషమునఁ దిరిగివచ్చునో! అప్పుడు నన్నుపై తిరుగుచున్న నాకెట్లు జరుగును? నాజామీపంచు దొరికినగాని నాకు మతి సరిగ రాదు.' ఆడుపిల్ల లిద్దఱును రోడ్డువైపునకుఁ బోయిరి. కృష్ణాజీయును, శ్రీనివాసుఁడును వారు పోవుచుండుటను గని పెట్టిరి. 'ఇది మంచిసమయము' శ్రీనివాసుఁ డనెను. లోపలికిఁ జొరఁబడి ముసలివాని పీక నులిమివైచి, పుస్తకము లాగుకొని పట్టుము పద.' వీధితలుపు తెఱచియున్నది. వారు లోనికిఁ జొరబడిరి. విశ్వనాథశాస్త్రి జామీపంచు వెదకుకొనుచుండెను.

వడివడిగఁ దనవైపునకు వచ్చుచున్న భయంకరాకారు లగు వారినిద్దఱను జూచి విశ్వనాథుఁ డుగ్రుఁడయ్యెను. ఏదియో యాపద తనకు రానున్నదని యాతఁడు పోల్చుకొనెను.

'మీరెవ్వరు? ఏలవచ్చితిరి?' విశ్వనాథుఁ డడిగెను. 'ఇక్కడ నుండకుఁడు. వేగము పొండు.'

'మీరు చేయవలసిన పనియున్నది.' కృష్ణాజీ యనెను. 'చేయకపోయినచో రైలుబండిక్రింద త్రోసివేసెదను. ఆకుఱ్ఱవాని గాలిపటమున కంటించుటకు కాగితపుముక్కను దీసిన పుస్తకము మాకిచ్చివేయుము తెమ్ము.'

విశ్వనాథశాస్త్రి కోపము పట్టరానిదయ్యెను. వెఱ్ఱిసత్తువ యొకటి యావేశించెను. వంగియున్న యాతని శరీరము నిగుడఁ బాఱెను. దగ్గఱనున్న యొక కుర్చీయెత్తి కృష్ణాజీపై కాతఁడు వచ్చుచుండెను. 'అమ్మా దొంగముండకొడుకా, నాపుస్తక మిచ్చివేయుమందువా? లేదు. లేదు. ఆభాష నాకుఁ దెలియకపోయిన, మఱి యెవ్వరికిఁగూడ దెలియదు. మీరే మాపినతండ్రి కుమారునియింటికి

తీసికొనిపోయిరి. అర్ధరూపాయి యిచ్చెదనని చెప్పిరి. నాయెడ సిపాయీవాడు చేయి వేసినచో నెత్తి బ్రద్దలు చేసెదను.'

'బుర్ర బ్రద్దలుకొట్టుము.' కృష్ణాజి కోపముతో నఱచెను. 'శ్రీనివాసా, స్త్రీలు రాకముందే వానినెత్తి బ్రద్దలుచేయుము. వీఁడు వెఱ్ఱివెధవ వీనిని పిచ్చియాస్పత్రికిఁ బంపివేయవలెను.'

ఇద్దఱును ముందుకుఁ బరుగెత్తివచ్చిరి. గ్రుద్దులాటలో కుర్చీ విరిగిపోయెను. ఒక ముక్క విశ్వనాథుని నెత్తికి తగిలి గాయమయ్యెను. రక్తము కారుచుండెను. నేలఁబడిపోయెను.

'ముసలివెధవకు రక్తము కారుచున్నది. పుస్తక మెక్కడఁ బెట్టినాఁడో! ఇదిగో—ఇక్కడ తాళము చెవి యొకటి దొరికినది గాని, పుస్తకము మాట—

'రా—రా—ఎవరో వచ్చుచున్నారు. తాళము పట్టుకొని వెళ్ళిపోయిరా. దీప మార్పివేయుము. కిటికీలోనుండి గెంతి పారిపోదము.' మనుష్యుల యలుకుఁడు హెచ్చయ్యెను. ఇంతలో వేంకటరావును ఇద్దరు స్త్రీలును లోనికిఁ బరువెత్తి వచ్చుచుండిరి. దీప మార్పుటకు వ్యవధిలేక, మించిపోవుచున్నదని శ్రీనివాసుఁడు లాంతరును దిరుగఁద్రోసెను. ఇద్దఱును పారిపోయిరి. వేంకటరావు లోనికి వచ్చెను. దుర్మార్గులు దొరకలేదు. తిరుగఁబడిన లాంతరునుండి కిరసనాయిలు జల్లుకొనిపోయి యంటుకొనెను. భగ్గున మండుచుండెను. మంట లావగుచుండుటచే దుర్మార్గుల నిద్దఱను వెంటదరుముటకు వీలుకాలేదు. కొంప యంటుకొనునేమోయను భయము కలిగెను. ప్రక్కను రక్తము కార్చుకొనుచు విశ్వనాథుఁడు పడియుండెను. ఆ దుర్మార్గు లిద్దఱు నెత్తుకొని పోనెంచిన పుస్తక మాప్రక్కనే క్రిందలోఁ బడియుండెను.

'ఏమి యల్లర జరిగినది! మఱియొక దీప మింటిలో లేదా? పుల్లయ్యగారు కనుపడరేమి?' అని వేంకటరావు గొణుగుకొనెను.

రాత్రిలో పుల్లయ్య యానిధికి వచ్చెను. ద్రోహులిద్దఱును ప్రక్కకుఁ దాఁగియుండి యా మోటారుబండిని చూచిరి. ద్రోహులు రెండవ నా ప్రక్కకే వచ్చుచుండిరి, ఒకమూలనొక్కప్రక్క పుల్లయ్య దాఁగియుండెను. తాను జయించిని వచ్చిరేమో చెప్పుకొందలఁచి వారి మాటలు విను టకు కనిపెట్టుకొని యుండెను. మోటారుబండి పైకెక్కించుచుం డెను. 'ఛీఛీ, యీపర్యాయముకూడ సాధ్యమైనదికాదు, పుస్తకము దొరకలేదుగదా—శ్రీనివాసరావుగారూ?' అని కృష్ణాజీ యడిగెను. 'లేదు. దొరకలేదు.' శ్రీనివాసుఁడు జవాబు చెప్పెను. 'ఇదిగో తాళము మాత్రము దొరికినది. దీనిపైని 306 అని అంకె వేయఁ బడియున్నది.'

పుల్లయ్య మఱి యాఁగలేదు. ఆతనికి నవ్వు వచ్చెనుగాని, యాపుకొనెను. సూర్యారావుగారి యింటివైపు బరుగెత్తసాగెను. ఇప్పటికి మేలే యైనది.' అని యనుకొనుచుండెను.

ఇరువదిమూఁడవ ప్రకరణము.

తాళము చెవి.

మోటారుబండి కదలువరకును కనిపెట్టుకొనియుండి, పుల్లయ్య బయలుదేరెను. ఇంత కష్టపడినను ద్రోహులకుఁ గావలసిన వస్తువు దొరకలేదు. తాళముచెవి దొరికినంతమాత్రమున నేమిలాభము? బహుశః తనకైశ్వర్యమున్న రోజులలో నదియుపయోగపడునేమో కాని, యిప్పుడు దానివలన నేమిప్రయోజనము? అటువ స్థపుకన్న నెక్కువ విలువ దానికిప్పుడు లేదు. పోయిన పోనిమ్ము—నష్టములేదు.

వడివడి నడచుచు నాతఁడు సూర్యారావుగారి యింటికిఁ బోయెను. వేంకటరావుతోఁ గలిసి పోకపయినసంగతి వివరించెను

గాని, యెట్లయిన నక్కడకుఁ బోయెను. కొంచె మాలస్యమైన నేమి? లోపలికిఁ బోయెను. తాను వచ్చినసంగతి యింటి వారెవ్వరును గని పెట్టలేదు. అందరును పనితొందరలోనుండిరి. మంచముపైఁ బడి యున్న యెవ్వరినో వేంకటరావుపరీక్షించుచుండెను. అది విశ్వనాధ శాస్త్రి యని పుల్లయ్య యనుకొనెను.

'ఏమిది? ఘోరమేమియును జరుగలేదుగదా!' అని యాతఁ డడిగెను.

'అవునవును. కాదు కాదు.' అని వేంకటరావనెను.

'అనఁగా? బోధపడలేదు.' అని పుల్లయ్య చెప్పెను.

అనఁగా, కొంతవరకు ఘోరము—కొంతవరకు కాదు' వేంకటరావనెను. 'కమలా, పాతగుడ్డముక్క యొకటి యున్నచోఁ దెమ్ము. తలపై బ్రద్దలైనట్లు కనుపడుచున్నది. పుల్లయ్యగారూ, ఈసంగతి పోలీసువారికి రిపోర్టుచేసిన బాగుగా నుండునేమో, అదుర్మార్గులు మితిమీఱుచున్నారు.'

పుల్లయ్య మాటాడలేదు. పోలీసువారి నివ్యవహారములోఁ గలుపకయుండుటయే మంచిదని యాతని యుద్దేశము. ఆడుపిల్లలిద్దఱివైపు నాతఁడొక్కసారి తేఱిచూచెను. వేంకటరావు చెప్పిన పనులన్నియును వారు చేయుచుండిరి కాని, వారు తెల్లఁబోయి వణకుచు నిలుచుండిరి. ఏమిజరిగినదో బాగుగా వారికింకను బోధపడనేలేదు. రోగికింకను దెలివిరాలేదు. కొంతకాలమువఱకునునాతఁడా స్థితిలోనే యుండునని వేంకటరావు చెప్పెను.

'అమ్మయ్యా, యెంతఘోరము జరిగినది.' నూరమ్మ యొక్క నిట్టూర్పు విడిచెను. 'వారు మరల వచ్చినయెడల—'

'వారు మఱిరారు. భయములేదు. ఇట్టి స్థితిలో మిమ్మిద్దఱను విడిచి నేనుబోయెదనని యనుకొనవద్దు. రాత్రియంతయు నిక్కడనే

కని పట్టుకొని యున్నను. మీరు పోయిపండుకొనుడు. సూరమ్మ వెళ్ళి పోయెను. పుల్లయ్యయును వెళ్ళిపోయెను. కమలయును. వేంకటరావును మాత్రమే యుండిరి. జరిగినదాని గూర్చి కమల తెలిసికొనదలంచెను. 'ఏమియీఘోరము? వారెవ్వరు? పాపము. ముసలివాఁడుగదా మానాన్న పయివారికేల యింతకోపము?' 'వారు నీవెఱిగినవారే. మారువేషమున నుండుటచే నీవు పోల్చలేక పోయితివి. వారిద్దఱును కృష్ణాజీయును శ్రీనివాసుఁడును.' రాత్రి మొదటినుండి తానుజూచిన దంతయును వేంకటరావామెకు చెప్పెను. 'మీతండ్రియొద్ద వ్యవహార సంబంధమైన యొకపుస్తకము కలదు. అదితీసుకొనిపోవలెనని వారి యుద్దేశము. కారణము నాకుదెలియదు. పుల్లయ్యగారికిఁ దెలియును. గాని, ఆయనయింకను మనతోఁజెప్పడు. మీతండ్రియొద్ద ధనమేమియును లేదుగదా, బహుశః మా పినతండ్రి ధనముతో సంబంధించినదయి యుండును.'

'దిక్కుమాలి యున్న ముసలివానినేల యిట్లు కొట్టవలెను?' అని యామె యడిగెను.

'వానిఁ జంపివేయవలెనని వారుద్దేశించియుండరు. నీతండ్రి యిప్పుడు నిర్బలుఁడయి యున్నాఁడు గాని, యొకప్పుడుబలశాలియై యే యుండెను. పూర్వపుసంగతు లేవో యతనికి జ్ఞాపకమువచ్చి యుండును. బలముగా నెదిరించియుండును. తలపయి దెబ్బతగిలినది. ఇప్పుడు తలపయిశస్త్రవైద్యము చేయవలసియున్నది. అన్నట్టు రాత్రి యగుచున్నది. నీవు నిద్రపోవమ్మ.' కమల వెళ్ళిపోయెను. మంచము వద్ద వేంకటరావుకనిపెట్టుకొని యుండెను. రాత్రి రెండుగంట లగునప్పటికి రోగికదలెను. కళ్ళు తెరచెనా 'తీసికొనిపోయిరా? దొరకిపోయినదా?' అని యాతఁడడిగెను. వేంకటరావేమో చెప్పెను గాని, రోగికి భోధపడలేదు. 'పుస్తకము—పుస్తకము' అతఁడుమరలనర

చెను. 'పుస్తకమేదీ? అది వారికి దొరికినయెడల నాపనిసరి. చెడిపోవు దును. నాధనమంతయును బోవును. అయ్యో నాధనమేదీ—ధన మేదీ—యెక్కడ బెట్టితివి? పుస్తకమేదీ?'

రోగికి సుష్ణము హెచ్చుచుండెను. ఉపశాంతికలుగజేయవ లెను. నిద్రమందిచ్చిన బాగుగనుండునని యాతఁడనుకొనెను. గాని, మందులేవియును దగ్గర లేవు. ప్రక్కనా తెల్లట్ట పుస్తకముండెను. అది తీసి ముసలి వానిచేతిలోఁ బెట్టెను. ఆత్రతతో నతఁడాపుస్తకమును బట్టుకొనెను. 'బ్రతికితిని' రోగి మెల్లఁగాననెను. 'ఇప్పటికి బ్రతికితిని. వెధవలను తన్ని వేసితిని. నాఁడు పడిపోయినప్పుడెట్లు వారికి తగుల నిచ్చితినో నేఁడునట్లే తిగులనిచ్చితిని. అప్పుడు భయము వేసినది. భయ మెందుకువచ్చినదో తెలియలేదు. నాతాళముచెవి యేదీ?' తాళము గూర్చి వేంకటరావున కేమియును దెలియలేదు. అప్పుడే పుల్లయ్యలో పలికివచ్చెను. 'ఏమిజరిగినదో నేను ద్వారిద్దతీవలనే వింటిని, వేంకట రావుగా, నీవుపోయి కొంచెముసేపు నిద్రపొమ్ము. నేనిక్కడ కనిపెట్టు కొని యుండును'

'పుల్లయ్యగారూ, ఆపుస్తకము నిజముగా విలువగలదేనా, లేకున్న పోయినధనము తాలూకు చిరాకసర్దాలుమాత్ర మందుగ లవా?' అని వేంకటరావడిగెను. 'అది మిక్కిలి విలువగలపుస్తకము. కొద్దిరోజులలోనే దాని యథార్థస్థితి యంతయును నేఁజెప్పెదను. శంకరశాస్త్రి యింటిలో ఆదుర్మార్గులు దొంగిలించిన పుస్తకములోని సంగతులకీపుస్తకము వ్యాఖ్యానము. ఇది బాగుగ దెలిసినగాని, యది బోధపడదు. మొట్టమొదట మనకదిదొరకవలెను.'

'కొంతవరకది కష్టమైనపనియే.' వేంకటరావనెను.

'కొంతవరకా!' పుల్లయ్య చిరునవ్వునవ్వెను. 'అదియెక్కడ నున్నదో నాకుఁదెలియును. దాని నెట్లు సాధించుటయోయని యాలో చించుచున్నాను.'

'తాళముచెవి' అని రోగి కేకలు వేసెను. 'తాళముచెవియేదీ! ఇత్తడిచెవి. పయిని నంబరు వేసియున్నది.'

వేంకటరావు పుల్లయ్యవైపు చూచెను. 'తాళముసంగతి మీకేమయినఁ దెలియునా?' అని యడిగెను.

'తెలియును.' పుల్లయ్య చెప్పెను. 'వారిద్దఱును మాటాడుకొనుచుండఁగ వింటిని. చెవియొకటి దొరికినట్లు చెప్పుకొనుచుండిరి.' 'అవునదే.' రోగి కేకలువయిచెను. 'తాళమే. చేవే పోయినది. ఎత్తుకొనిపోయిరి. నంబరుజ్ఞాపకము లేదు.' 'పాపము. వాని జేబులో నుండి తాళమును తీసికొనిపోయిరి. వారి సేపు తాలూకు తాళమయి యుండును. ధనమున్నరోజులలో దాని నాతఁడుపయోగించి యుండును కాని వారది యిప్పుడేల తీసికొని పోయిరో!'

'విశ్వనాథశాస్త్రిగారియొద్ద పెట్టియయినఁ గలదా?' వేంకటరావడిగెను. 'పెట్టిమరి యెక్కడనున్నది? ఇది మూరు తాళమయి యుండును.' 'నంబరేమో మీకేమయినఁ దెలియునా?' వేంకటరావడిగెను. 'చెప్పఁగలను' వారు మాటలాడుచున్నప్పుడు నంబరుకూడ చెప్పుకొనుచుండిరి. నే నంకెల నెప్పుడును మఱచిపోను. ఉండు చెప్పెదను. 306

'మీరు పుస్తకములో నెక్కడయిన వ్రాసియుంచుఁడు మఱచి పోయినప్పుడు చూడవచ్చును. రేపు దానిని గుఱించి భోగట్టా చేయుదము. శంకరశాస్త్రిగారి వ్యవహారము చూచుచుండు వకీలొకఁడు కలఁడు. ఆతనికేమయినఁ దెలిసియుండునేమో. రోగిని గుఱించి యేమయిన క్రొత్తసంగతి కనుపడెనా?' అని పుల్లయ్య యడిగెను. 'విశేషమేమియును లేదు.'

'ఆతని కంఠధ్వని మునుపటికన్న స్ఫుటమైనది. ఇంత దెబ్బ తగిలినను, చూడు మెంతధాటిగా మాటాడుచున్నాఁడో! మాటకు

ఆకాశము నిర్చి మాటాడుచున్నప్పుడు—' పుల్లయ్య యడుగుచుం డెను. 'తేనేమి? నాకాశమును గాంచుమా!' అని రోగి మరల కేకలు వేసెను.

వ్యవహారస్థుని చరితమువలె నాతని కంఠము 'ఖుశీ' గా నుండెను.

'అవును. మీరన్నట్లు, కంఠమునందు నొకకొంత పూర్వ్యముండెను. ఇప్పుడది లేదు.' అని వేంకటరావనెను.

'ఇది వింతగానే యున్నది. కాని, యీయుష్ణ తీవ్రత యెంత వరకు నుండును?' పుల్లయ్యయడిగెను.

'రోజంతయు నుండును. రేపు ఆస్పత్రికిఁదీసికొనిపోయి శస్త్ర వైద్యము సర్జనుగారిచేఁ జేయింపవలెను.'

'సంగతులేవియును సర్జనుగారికి చెప్పవద్దు. నడచుచు కుర్చీ పైఁదిరుగఁ బడినందున దెబ్బతగిలినదని చెప్పుము. కొంచము శాంతించి యోపికచేసినచో మనముపడుశ్రమ వ్యర్థముకాదని నాయుద్దేశము.' పుల్లయ్యమఱి యేమియును జెప్పలేదు. వేంకటరావడుగను లేదు. తెల్లవారుజామున రోగికిని నిద్రపట్టెను. వేంకటరావు యీజీ చైరుపైఁ బండుకొనెను. సూర్యారావెక్కడకో పోయియుండెను. రాత్రియంతియును నింటిలో లేనేలేదు. సూర్యోదయమగువేళ కాతఁడు వచ్చెను. ఉదయము సర్జనుగారిని దీసికొనివచ్చి చూపిరి. శస్త్ర చికిత్స యవసరమని సర్జనుగారు చెప్పిరి. క్లోరోఫారమిచ్చి శస్త్రము చేసిరి. తరువాత పుల్లయ్యకూడ నక్కడకు వచ్చెను. 'సంతోషమైనది. బాగుగా నిమ్మళించినట్లేనా?' అని పుల్లయ్య యడిగెను. 'అవును' వేంకటరావు చెప్పెను. 'ఇప్పుడు తగిలిన గాయమునకు శస్త్రము చేయుచుండఁగా, వెనుక తగిలిన గాయపు గుఱుతులు కనుపడెను. దానివలన మెదడునకు కొంచెము భంగము కలిగి యుండెను.

ఇప్పుడదికూడ శస్త్రము చేయఁబడెను?'

'ఓహో ఆరహస్యమిప్పుడు తెలిసిపోయినది.' అని పుల్లయ్య యనెను.

'ఆరహస్యము తెలిసిపోయినదిగాని, నీరహస్యము తెలియ లేదు.'

'అనఁగా?'

'అనఁగా మరేమియును లేదు. నీవు అత్యద్భుతమైన మనుష్యునివలెఁ గన్పట్టుచున్నావు. నాతో నీకింత పరిచయము కలదు. కాని, నీవెవ్వఁడవో నాకుఁ దెలియలేదు.'

'సరే—చెప్పెదను వినుము. నేను శంకరశాస్త్రికిఁ దమ్ముఁడను. నాపేరు నారాయణశాస్త్రి ఈ విశ్వనాథశాస్త్రి నాకు పినతండ్రి కుమారుఁడు. కావున, నేనుగూడఁ గమలకు పినతండ్రినే.' అని పుల్లయ్య చెప్పెను.

ఇరువది నాలుగవ ప్రకరణము.

సమాధానము.

పుల్లయ్య చెప్పిన క్రొత్తసంగతి వేంకటరావాశ్చర్యముతో వినుచుండెను. శంకరశాస్త్రిఁ దమ్ముఁడొకఁడుండెననియు నాతఁడు దేశద్రిమ్మరియై పోయెననియు నెప్పుడో తాను విన్నమాట యాతని కప్పుడు జ్ఞప్తికి వచ్చెను.

బ్రహ్మపురమున నేవో కొన్ని చిక్కులాతనికి వచ్చినట్లును, ఆ కారణమున దేశభ్రష్టుఁడైనట్లు నొక వదంతి కలదు. తండ్రికెట్లున్నదో తెలిసికొనవలెనని కమల యక్కడకు వచ్చెను. వేంకటరావెన్నో కబురులామెతోఁ జెప్పెను. శస్త్రవైద్యము నేర్పుతోఁజేయు,

బడెను. రోగి నానాటికి బాగుపడుచుండెను. వారము దినములలో రోగికిఁ జెప్పగా నిమ్మళించుననియు. లేచి తిరుగఁగలడనియు, సన్యాసు గారు చెప్పిరి.

'మీతండ్రి పూర్వపుబలమును మరల పొందగలఁడు.' వేంకటరావు కమలతోఁ జెప్పెను. 'కొన్ని నెలల వరకును దృఢమైన పని చేయలేకపోవునేమోగాని, జ్ఞాపకశక్తిమాత్రము తిరిగివచ్చును. కొద్దిరోజులలో నేను నిన్నుఁ బెండ్లియాడుదునను సంగతికూడ గ్రహింపఁగలడు.'

'ఇంతశీఘ్రముగానేనా? అదియెట్లు సాధ్యమగును?' అని కమల యనెను.

'నేనీరోజుననే ప్రయత్నము చేయుచున్నాను. గడబిడలును, దూబరలును మరేమియును వద్దు. వేరేశలింగం పంతులుగారికి టెలిగ్రాం వేసెదను. వారువత్తురు. పెండ్లి చేయింతురు.'

నీచేతిలోఁబడినగాని నా సంసారము తిన్నబడదు. కమల తల వంచుకొని యూరకుండెను, తెలివితేటలుగల కమల తన సంసారమును ద్రిప్పుచున్నఁగాని తాను బాగుపడఁడని యాతనికి దృఢమైన విశ్వాసము కలదు.

'అంతయును సిద్ధముచేయుచున్నాను. వచ్చెడి వారమున నీరోజుననే పెండ్లి నీసహాయమున నేను మంచివాఁడను కాఁగలను.

అన్నట్టు—మీతండ్రి కిదివరకెప్పుడైన దెబ్బతగిలినదా?'

'అవును. ఒకసారితగిలినది. అప్పటినుండియే యాతనికి మతిపోవుట యారంభమయినది.' అప్పత్రినుండి కమల యింటికిఁబోయెను. పుల్లయ్య మరలవచ్చెను. 'గొప్పసంగతులను దెలిసికొనివచ్చితిని' అతఁడు చెప్పసాగెను. 'మామయ్యగారి వ్యవహారమును జూచుచున్న వకీలువద్దకుఁ బోయితిని. అతఁడు కొంతముఖ్యమయిన విషయము

చెప్పెను. ఓ [illegible] ధన [illegible] గొలిపిన [illegible] చెప్పెను. [illegible] 'ఇంత' అని చెప్పెనా?' వేంకటరావు [illegible] నడిగెను. '[illegible]ప్రనదే. అతని యొద్ద [illegible] పుస్తకములో వ్రాసికొనెనట. వాఁడు చెప్పి[illegible]ఫలమును[illegible]యెను. [illegible] గోపాల మునఁగలదు. అందు అక్కడ కొన్ని వృత్తాంతములున్నవి. వానిపయి వ్రాయన్న పేరుకలదు. ఆయింటిప్పుడు [illegible]కొకసారి చెల్లింపఁ బడుచుండునట. గతవారమున ముందువారమే [illegible] చెల్లించిరట 'గత వారమునకు ముందువారమా?' వేంకటరావడిగెను. 'అది ధనాగార మా? ధనముంచుకొనుటకు అద్దెకొంపలుకలవా? అట్టివి దిట్టముగాఁ గట్టియుండవలెఁ గాఁబోలు. అద్దెకూడ జాస్తి పుచ్చుకొందురు కాఁ బోలు, అద్దెయెంత?'

'డెబ్బదిరూపాయిలు.' పుల్లయ్య చెప్పెను. 'అదినాకు చాల వింతగా కనుపడెను. విశ్వనాథశాస్త్రి [illegible]చేయించు[illegible]కొనుటకు దమ్మిడీలేక లేకయుండెను. ఎట్లు డెబ్బది[illegible]లు చెల్లించెను? అను సంగతి—ఆయిల్లెవ్వరిది? అనుసంగతి [illegible]. ఇచ్ఛాపురమునసే యున్న ఒకవర్తకునిదనియు నలుసు గుమాస్తాయిక్కడ నున్నాడనియుఁ జెప్పిరి. ఆగుమాస్తా యొద్దకుబోయితిని. నీవు ఆయిల్లెవ్వాకద్దె కిచ్చితివని యడిగితిని. విశ్వనాథశాస్త్రిగారికని చెప్పెను. అతని నీ వెఱుగుదువాయని మరలనడిగితిని. ఎఱుగనని చెప్పెను. ఎట్లుసొమ్ము చెల్లింపబడుచున్నదని యడిగితిని మనియార్డరు మూలమున వచ్చుచున్నదని చెప్పెను మీసెట్టికి తెలిసియుండునా యని యడిగితిని. తెలిసియుండ వచ్చునని చెప్పెను. అక్కడనుండి మరల నిచ్ఛాపురమునకువచ్చితిని సెట్టి యింటికిఁ బోయితిని. సెట్టియూరిలో లేఁడు. చెన్నపట్టణమునకుఁ బోయెననియును, నెలదినములకుఁ గాని రాఁడని నింటివారు

చెప్పితి. ఇంటిలో నాయనగారి [illegible] [illegible]
డ్రి నడిగితిని. [illegible] మాకుఁ దెలియదని చెప్పిరి.
పిల్లలనడిగితిని. [illegible] వాఁడే పెద్ద
వాఁడు [illegible]. [illegible]
[illegible] పిల్లనిముఖమును,
నల్లని [illegible] చెప్పను.'

వేంకటరావు వింతగానే వినుచుండెనుగాని. పూర్వకాలపు పుల్లయ్య చెప్పుచున్నది యూకొట్టుచు మాత్రముండెను.

దానిసంగతి యేమున్నదో యాలోచితివా?' పుల్లయ్యామరలఁ జెప్పసాగెను. బ్రహ్మపురములోని వారందఱును విశ్వనాథశాస్త్రి వెఱ్ఱి వాఁడనియే యనుకొనుచున్నారు. అతని ధనమంతయుఁబోయెను. ఏ కారణముననోగాని, మఱియెవ్వఁడో అతనిపేరు పెట్టుకొని వ్యవహారము చేయుచున్నాఁడు నల్లనికోటుమీసములున్న పొడుగుపాటి మనుష్యుఁడొకఁడు విశ్వనాథశాస్త్రి పేరుగలవాఁడయ్యెను. ఇంటిఅద్దె ఎప్పటి దప్పుడు నుని మార్గమునకట్టి పంపివేయుచుండుటచే వాఁడెఱ్ఱివాఁడో తెలిసికొనయత్నించెను ఇంటివానికక్కఱలేదుగదా ఇప్పుడున్న సందేహమే మనకుగా ఏడాదికి ముందియుద్దాల చెల్లించు చున్నాడు అని!బహుశః? ఇనుపపెట్టెలో విలువగల వస్తువులుండియుండును. ఆకారణమున నెన్నటికయిన వానిని సంపాదింపలేమా యను ధైర్యము నద్దెచెల్లించి యిల్లుతన స్వాధీనములో నుంచుకొనుచుండెను. ఆపెట్టెలో విలువ గలవస్తువు లున్నవని నీయుద్దేశమా? అని వేంకటరావడిగెను.

'కాదు. చిత్తాపుస్తకములు, ఆవర్జాపుస్తకములవంటి వేవో యుండునని నాయుద్దేశము. ఆమహానుభావుఁ డెవ్వఁడయిననేమిగాని, ఇనుపపెట్టిదాళమునకుమాత్రము దేవులాడుచున్నాడు ఆతాళమెక్కడ నున్నదో ఆసంగతి వానికిఁ దెలియవచ్చును, తెలియకపోవచ్చును.

అప్పమాత్రము చెల్లించివేయు చున్నాఁడు. వానిసంగతి యంతయు నొకటిరెండు రోజులలో యథార్థముగా తెలిసికొందును క్రొత్తసంగతి యొకటిమాత్రము తెలిసికొంటిని. ఆయిల్లే అప్పుకు కావలెనని కృష్ణాజీ వస్తకని పేర నుత్తరము వ్రాసియున్నాఁడట.'

'దాని తాళమువాఁడెత్తుకొని పోయెనుగదా' అని వేంకటరావనెను. 'ఔనవును. బాగుగా జ్ఞాపకము చేసితివి ఆసంగతినేను మఱచియే పోయినాను' పుల్లయ్యయనెను. 'అది ప్రమాదమైనపనే కాని, వానిని వ్యర్థముగాఁ బోనిత్తునా.'

పుల్లయ్య దీర్ఘాలోచనలో మునిఁగెను. మౌనము వహించెను. కొన్నినిముసములలోనే యాతఁడక్కడనుండి వెడలిపోయెను. సాయంకాలము తిరిగి వచ్చెదనని చెప్పెను. వెంటనేయాతఁడు పోలీసు స్టేషనుకుఁ బోయి యచ్చన్నకొఱకు బోగట్టాచేసెను. రాత్రియంతయు నేదో కేసు పైని పోయియుండి, నిద్రలేకపోవుటచే నింటియొద్ద నిద్రపోవుచుండెనని చెప్పిరి. ఇంటికిఁ బోయియాతని లేపెను. వాఁడు లేచి, పుల్లయ్యగారేపని చెప్పిన నాపని చేయుటకు సిద్ధముగా నున్నానని చెప్పెను.

'కృష్ణవేణి పరిచారికయగు పైడిని నీవు స్వాధీనము చేసికొంటివా?' అని పుల్లయ్య యడిగెను.

'చేసికొంటి'నని యాతఁడు చెప్పెను.

'నీవెట్లుచెప్పిన నట్లామె చేయునా?'

'తప్పక చేయును.'

ఆమె గుట్టంతయు అచ్చన్న తెలిసికొనెను. తానా సాయంతనము పయిడియొద్దకుఁ బోయెదననియు, నేమిచేయుమన్నఁ జేసెదననియు నాతఁడు చెప్పెను.

'దానికి బుద్ధివచ్చినట్లు చేయవలెను' పుల్లయ్య చెప్పెను. 'జెయిలులోఁ బెట్టుటకు మాత్రము నాకిష్టములేదు.'

'ఏమిచేయుమని సెలవు?'

'మఱేమియును లేదు. ఆ జిగినీసంగతి కమల కపకారము చేయనెంచి, కృష్ణవేణియే దొంగిలించి మరల కమల పెట్టెలోనే పెట్టినదని నీకును నాకును దెలియును. ఆసంగతి దానినోట చెప్పించవలెను. ఈరాత్రి కృష్ణవేణితో నేను మాటాడుచున్నప్పుడు సంగతి యొప్పింపవలెను. అదికాక, మఱికొన్ని పనులున్నవి. వానిలో నే నెట్లు చెప్పిన నీవట్లు చేయవలెను.'

అచ్చన్న తలయూచెను. పుల్లయ్యపయి నాతనికి గౌరవము కుదిరెను. కావున, నాతఁ డేమి చెప్పినను, చేయుటకు సిద్ధముగా నుండెను. 'అంతయును జేయఁగలను.' అచ్చెన్న చెప్పెను. 'పైడి చురుకైనదే. కాని నాగుట్టుమాత్రము తెలిసికొనలేక పోయినది. రాత్రులయందుఁ దనయొద్దకు వచ్చుచున్నవాఁడు తనయొద్ద జిగినీ గుట్టు తెలిసికొన్న పోలీసుఉద్యోగస్థుడే యని యామెకు తెలియదు. కృష్ణవేణియెదుట దానిచేత నిజము చెప్పించవలయునని గదా మీ యుద్దేశము?'

'అవునంతే. ఆమె కృష్ణవేణి యొద్దకుఁబోయి పోలీసువారికి రహస్యము దెలిసిపోయెనని చెప్పవలెను. నేనప్పుడు కృష్ణాజీగారిని చూచు మిషచే నక్కడకుఁ బోయెదను. సమయమున నాకు సంజ్ఞ చేసినచో నేను నీయొద్దకు వచ్చెదను. కొన్ని నిముసములలోనే ద్రోహపరంపర బయలుచేసెదను.'

రాత్రి భోజనమైన తరువాత అచ్చన్నపయిడిని చూడఁ బోయెను. ఆకాశము నిర్మలముగా నుండెను. చల్లనిగాని వీచుచుండెను. 'నీతో కొన్ని ముఖ్యాంశములు మాటాడవలెను.' అచ్చన్న చెప్పెను, 'పెరటిలో నరఁటిచెట్లమూలకుఁ బోవుదము పద. మన రహస్యము నెవ్వరును కనిపెట్టరను కొందును.' అరఁటిచెట్ల మూలకిద్దఱును బోయిరి.

'హృదయేశ్వరీ! నాపయి నీకు సంపూర్ణమోహాము కుదిరినట్టే కద,'

పైడి తెల్లబోయెను. చెప్పవాల్పక అచ్చన్నవయిపు చూచెను. మూతికిఁ గట్టుకొన్న గడ్డములును, మీసములును, అచ్చన్న పీకి వయిచెను. ఉక్కగా నున్నదని సమాధానము చెప్పెను.

'ప్రాణేశ్వరీ! ఇపవంకు నీవు తెలివిగలదానవని యనుకొంటిని. గాని తెలివిమాలిఁదానవని యిప్పుడు పోల్చితిని.'

'అవునవును. ఎజ్ఞపాగా పెట్టుకొని, ఆవేళ నావద్ద సమాచారము తెలిసికొన్న పోలీసువాఁడవని నేనును బోల్చితిని. నేనేమి తప్పుచేసితిని చెప్పుము?'

'ఏమి యట్టి ప్రశ్నయడుగు చున్నావు? నీవు నాకుఁ గ్రొత్త దానవు కావు. నాఁడు జాఫ్రుపురములోని దొంగతనము నాటినుండి యును నిన్ను నేనెఱుఁగుదును. నేనొక్కసారి పెదవి విప్పినచో నీవేజయిలులో నుందువో తెలియునా?'

'పోల్చియుండిన, నీకు విషముపెట్టి యుండనా? పిల్లిమెలుకను వలె వేఁటాడి యుండనా?'

'నాకెంతమాత్రము ననుమానము లేదు. నీవంతదానవౌదువు వీరియింట నేలఁబ్రవేశించితివో ఆయూసు నాకక్కఱలేదు. కాని, న్యాయముచెప్పెదను వినుము. నీవొకపని చేయవలసి యున్నది. అది చేసినచో, నీమీద నేను చూపిన మోహామంతయును వాస్తవ మగును. చేయకపోయిన నీపనియండే——'

పైడి యొకవిధమగు చిఱునవ్వు నవ్వెను. ఆతనిపయిఁ దీవ్ర మగు కోపమువచ్చెను. వీలైనచో నాతనిఁజంపి వేయవలెనని కూడ నుద్దేశించెను. కాని, యామె కింతలో భయమొకటి యంకురించెను. కారాగృహమున నుండవలసి వచ్చునేమోయని తలఁచుచుండెను.

'న్యాయమైనయిన పనియేను చేయుచున్న జేసెదను' అని యామె చెప్పెను.

'ఆజిగినీ సంగతినాతో యథార్థముగాఁ జెప్పెదవా లేదా? అని కమల పెట్టెలోని కెట్లుపోయినది? కొంతవరకు నాకు దెలియును గాని, అంతయును దెలియవలెను. నిజము చెప్పినచో నీవు నేనే—నేను నీవే—చెప్పక పోయిన నీవు నీవే—నేను నేనే.'

ఇంతేనా? అయినఁ జెప్పెదను. కృష్ణవేణి జిగినీదొంగిలించి తనపెట్టెలోఁ బెట్టుకొనెను. హాస్యసంగతి విన్నతరువాత జిగినీ దొంగిలించితినని నేను కృష్ణవేణిని నిందించితిని. మతిపోయి యామె నిజము నాతోఁ జెప్పెను. ఆమెకు వేంకటరావుపయి మోహము. అందుచేత కమలపయి కోపము. కమల పెట్టెలోఁ బెట్టివేయుమని నేనేయామెకుఁ జెప్పితిని. ఇంతెందుకు—నేనే కమలపెట్టెలోఁ బెట్టితిని.' 'నీవు తెలివి గలదానవు గదా, నీకెప్పుడు నపకారము చేయమని కమలకు నీవేల యుపకారము చేసితివి?'

'నిజమే. నిజమే. పొరపాటే. అయినను, నేనిక్కడకు వ్యర్థముగా రాలేను. తిండిలేక రాలేదు. కృష్ణవేణిని బుట్టలోఁ బెట్టవలెనని వచ్చితిని. ఆపనిలో జయించితిని. ఇఁక నిక్కడనుండి పోవలెను. ఏల యిక్కడకు వచ్చితినో అదిమాత్రము చెప్పెను. బ్రహ్మాకయి ననుఁ జెప్పను. అచ్చన్న పైడిని ముద్దుపెట్టుకొనెను. 'ఈమాటలు కృష్ణవేణిచే ననిపింపగలవా?' అని ధైర్యముతో ననెను. ముద్దుతో మోహమంకురించెను. ఇది యెంతపని. కృష్ణవేణివలననే యీసంగతి స్వయముగా వినవలెనని యెంచినచో, నామె చేతనే చెప్పింపఁగలను.' పైడిచెప్పెను.

'బాగు. బాగు నీవు తిన్నగా కృష్ణవేణియొద్దకుఁ బోయి యామెను బెదరించుచుండుము'

పైడి కృష్ణవేణి యెదుటకుం బోయెను. పుల్లయ్యనీడ యాప్రక్క నుండి పోవుచున్నట్లున్చన్నకుం గనుపడెను.

— —

ఇరువదియైదవ ప్రకరణము.

తప్పించుకొనుటకు త్రోవలేదు.

కృష్ణవేణి గది మనోహరముగా నలంకరింపఁబడి యుండెను. విషాదసూచకము లేవియు నందుఁ గన్పడలేదు. వస్తువులన్నియు నొక దాని కొకటి యీడుదీయుచుండెను.

చిత్తరువులు, కుర్చీలు, బల్లలు, పూవుల గుత్తులు, చూచిన కన్నులు మఱుఁగిపోవుచుండెను. పుల్లయ్య కిటికీప్రక్కను క్రీనీడలో నిలచి గదిపైపు చూచుచుండెను. అంతయును జిత్రముగా నాతనికిఁ గన్పడెను. తన కార్యభారమునంతయు నొకమూలఁ ద్రోసి గదిలోని సౌందర్యముపై నొక్కసారి మనస్సు నిల్పెను. అంతట ద్రోహచింత గల కృష్ణాజీకి ప్రకృతి సౌందర్యమునందింతటి యభిరుచి గలుగుట వింతయని యనుకొనుచుండెను. కాని, యిదియంతయు నెంతకాల మీక నిల్వగలదని కూడ తలఁచుచుండె.

కృష్ణవేణి హార్మోనియము వాయించుకొనుచుఁ బాడుకొను చుండెను. అదివరకెప్పుడు నామె యింత యానందముగ నుండలేదు. పైడి లోపలికి వచ్చెను. మెల్లగాఁ జల్లగాఁ వచ్చి ప్రక్కనొక కుర్చీపైఁ గూర్చుండెను. విసనకఱ్ఱ యొకటి తీసి విసరుకొనుచుండెను. ఇది యంతయును గనిపెట్టి పుల్లయ్యనవ్వుకొనుచుండెను. కృష్ణవేణి కొంతవఱకు పైడిని జూడలేదు. ఏదో పనిమీద। మొగమెత్తుసరికి ప్రక్కను పైడి కనపడెను. వేంటనే యామె లేచి నిలువఁబడిహార్మో

నియమ్ కప్పునై చెను. 'మహాత్మురాలా! ఏమి సాహసము నీయుత్తా తమునకు హద్దులేదా? నెత్తిపై గుడ్డవేసి, వీపుపై కొరడాదెబ్బలు కొట్టి, నీకపై జేయివైచి నగిలివేయించుకొనవలెనని బుద్ధిపుట్టెనా? నీకేమి మతిపోయినదా లేక త్రాగియున్నావా?'

పైడి లేవలేదు. 'నీకున్న పాటి మతి నాకు లేకపోలేదు., ఎప్పటియట్లు విసరుకొనుచునే యుండెను. నీగతినీవు చూచుకొమ్ము'

కృష్ణవేణి నిశ్చేష్టురాలవయ్యెను. పైడికి పెర్రియెత్తినను అది వరకు పైడి వెంకెతన మప్పుడప్పుడు చేయుటకలదు. కాని, మెన్నడు నింతమితిమీరలేదు. కృష్ణవేణి యానందమంతయు మాయమయ్యెను ఏదియో విచార మామెకు గలిగెను. దాసి దానికి లొంగపోయితి నని యామె యూహించెను. 'లేచిపో!' ఆమె కంఠధ్వని మారెను. 'లేచిపో! నిన్నుఁజూచిన నాకుఁ గోపము వచ్చుచున్నది. కిటికీలన్నియు దెఱచియున్నవి. ఎవ్వరయినను నిన్నుజూచిన నేమనుకొందును?'

పైడి తలయూచెను. లేచి నిలువఁబడెను. 'సరే—కాని, నా కేమియును భయములేదు. ఈయింటికిని నాకును ఋణమ [illegible] కొద్దికాలములోనే, నీకును నీయింటికినిగూడ ఋణముతీరును. మగవా డెవ్వఁడును నాగుట్టు తెలిసికొనలేదని యిదివరకు నేననుకొనుచుం టిని. ఇప్పుడది యసత్యమైనది మగవాఁడొకడు నన్ను మోసపుచ్చెను దానివలన నీకును నాకును గూడ నష్టమురాగలదు.' 'ఏమి మా టాడుచున్నావు? కృష్ణవేణి యనెను. 'దానికి నాతో నేమి సం సంబంధము పెరటిలో నీతో నప్పుడప్పుడు మాటాడుచున్నవాఁడే— వాఁడే' పైడిచెప్పెను పైకిమెత్తగానే కనుపడెను. వాఁడు పోలీసు వాఁడట!'

'పోలీసువాఁడా! పోలీసువాఁడా' కృష్ణవేణి యనెను, 'పోనీ, పోలీసువానివలన నాకేమి భయము?'

'జగినీ సంగతి యంతయును పోలీసువారికి చెప్పివేయు మందువా? అది నాకొంప ముంచును.'

'చెప్పకపోయిన యెడల మఱింతకొంప మునుగును.' పైడి శాంతముగాఁ జెప్పుచుండెను. బోనులోనికీడ్చెదరు. ప్లీడర్లు క్రాసులు వేయుటలోనే మఱి తప్పించుకొనలేవు. జిడ్డుగాఁ దీయుదురు. నీవిదివర కెప్పుడును బోనెక్కి యెఱుఁగవు. నేనెఱుఁగుదును. అదినాకుఁగొట్టిన పిండి—'

'నన్ను వారేల కోర్టుకు లాగెదరు?' కృష్ణవేణి యుత్కంఠతో జెప్పెను. "నిన్నొకఁడు మోసపుచ్చినందున, నీవంత నిజమును జెప్పితివి. నీవు చెప్పిన దానిని నే నేలబలపరచవలెను? నేను బోనెక్కిన యెడల నంతయు నసత్యమని చెప్పివేయుదును.'

'అప్పుడు పీకమొయ్యాఁ దెచ్చుకొందువు. నేను మరల బోనెక్కి నిజము చెప్పెదను. నాకథ న్యాయముగాఁ గన్పడు చుండుటచే నామాట నమ్మెదరు. నీవు నణగుచు, నసగుచు, యెవ్వరును జెప్పుచున్న నీమాట నమ్మరు. దీనికంతటికిని వెనుక దాళము చిప్పపట్టుకొని భాగవతమాడించు మాయల మల్లిగాడొకఁడున్నాఁడు. వాఁడు పుల్లయ్యయట. ఆపుల్లయ్య పిచ్చిపుల్లయ్యవలెఁ గన్పడును గాని, వానికంతయును దెలియును, టక్కుటమారి విద్యలెఱుఁగును. చూచితివా? ఆవేళ చేరుమాలుమిన చేత నీచేత నెన్ని చెప్పించెనో, నేను చాటునుండి వినుచునేయుంటిని. సేవకులు కొందఱు కూడ దొంగతనముగా వినిరి. జగినీ నీవేయెత్తుకొని పోయితివని లోకము కోడైకూయుచున్నది.'

పంజరములోని చిలుకవలె నొక్కసారి కృష్ణచుట్టును దిరిగెను. ఏవైపు తిరిగిచూచినను, పైడిచెప్పినది సత్యముగానే కనుపడు

యుండెను. చేసినపని సిగ్గుపని. అది పైవారియెదుట నొప్పుకొనుట మఱింతసిగ్గు. పద్మవ్యూహమునం బడెను. తప్పించుకొనుటకు త్రోవ కనపడలేదు.

'అంతయు నీనెత్తిపయి వేసికొనలేవా? అంతయును నీవేచేసి తివని యొప్పుకొనలేవా? ఆపోలీసువాని కేవిధముగా చెప్పి యెక్కడి కయినం బ్రాఁపోలేవా? నానగల్నయును నీకిచ్చివేయుదును. నామా నము కాపాడవా?' అనికృష్ణబ్రతిమాలుకొనెను.

'నీకు లోకజ్ఞానములేదు. నేరమంతయును ఋజువగునంతవర కును పోలీసువారు విడచెదరా? విడువరు. నీవును, నేనును, నిందుగ లసి యున్నాము. తప్పించుకొనుటకుం ద్రోవలేదు. శంకరశాస్త్రి హాత్యాది జిగినీ వ్యవహారము చిన్నయంగము. మొదటిది బయలు పడినచో రెండవది బయలుకాక తప్పదు. అది యయినవెంటనే యీయిల్లు కూలిపోవును.'

కృష్ణమాటాడలేదు. కనులుచీకటిక్రమ్మెను. చెవులు వినబడ లేదు. మతిపోయెను. మూర్ఛవచ్చినట్లయ్యెను. ఇంతలోగొంచెము తెలివివచ్చెను. మొగమెత్తిబారెను. ఆశయొకటికలిగెను.

నన్నేమి చేయుమందువు? పోలీసువారి యొద్దకుబోయి యంత యుంజెప్పి వేయుమందువా?'

'ఎట్లుతోచినట్లుచేయుము. నాకేమియును భయములేదు. నేను మంచిదానను. మిక్కిలి మంచిదానను. కాకున్న నీపాటికిం బారిపో యియే యుందును. నేనేపనిపయివచ్చినానో యుదికాలేదు. ఈచిక్కు లలో నీవు మునిగి తేలియుందువు. పోలీసు వారియొద్దకు నీవుపోనియె డల, వారే నీయొద్దకు వత్తురు. అంతయును బిగిసిపోవును. అప్పుడు నన్ను నిందింపవద్దు' విసనకఱ్ఱ నేలంబారవైచి పయిడిపయికిం బోనెం చెను. ఆమె చెప్పవలసినది మఱియేమియును లేదు. తన్నుగాపాడె

దనని యిచ్చెన్న వరమిచ్చెను. కావున, నామె వానియెడలఁ గృతజ్ఞురాలై యుండెను. చేయవలసిన పనిచేసెను. లేకున్న. దానిని నిర్బంధించి, జెయిలుకుఁబంపు సామర్థ్యమచ్చెన్నకుఁ గలదు. పైడియేదో గొప్ప కార్యము చేయఁదలచి యిక్కడకువచ్చెను. కార్యమునకు భంగముకలిగెను. కాని, కార్యభంగములకిది మొదలు కాదు. ఇట్టివెన్నో యిదివరకే జరిగినవి. కావున, నామె మొండిదేరెను. 'అమ్మా సెలవు. నేను జెప్పవలసినంతవరకుఁ జెప్పితిని. ఆపైని నీయిష్టము నీ బ్రతుకుచూచుకొమ్ము చదువుకొన్న దానవుగదా. నీవెంతయసత్యము జెప్పెదవో నీకంతనష్టము కలుగును.

క్రీనీడలో దాగియుండి పుల్లయ్య యంతయును వినుచుండెను. పైడి పైకి వచ్చెను. కృష్ణవేణి కన్నులనుండి నీరు కారుచుండెను. కుర్చీపై గూర్చుండబడెను. రెండుచేతులతో మొగము కప్పుకొనెను. మరల లేచెను. ఏమియో నిశ్చయము చేసికొనెను.

'సరే—అది యొకటియే సాధ్యమైనట్లు తోచుచున్నది. చేదు మందేగాని' మ్రింగక విధిలేదు. బోనులో నిలచుటకన్న మంచిదే.'

ధైర్యముతోఁ గృష్ణసామాను గదిలోనికిఁ బోయెను. నల్లని చీరయొకటి కట్టుకొనెను. నల్లని కమీజొకటి దొడుగుకొనెను. బండి వానిచే బండి కట్టించి యెక్కడకో బయలుదేరెను. అంతయును జాగ్రత్తగాఁ గనిపెట్టుచున్న పుల్లయ్యకుఁగూడ నామె యేమిచేయ నెంచెనో బోధపడలేదు. ఆమె వెనుక నెవ్వరయిన రహస్యముగ పోయినచో బాగుగ నుండునని యాతఁడనుకొనెను.

కృష్ణవేణి తిన్నగా సూరమ్మగారి యింటికిఁ బోయెను. కిటికీలో లాంతరు వెలుగుచుండెను. కమల యేమో వ్రాసికొనుచుండెను కృష్ణవేణి లోనికిఁ బోయెను. కమల యాశ్చర్యముతో జూచి, యొక కుర్చీ వేసి యామెను గూర్చుండబెట్టెను.

'ఎన్నడు నమకొనలేను. సంతోషముగా నున్నది.' అని కమల యనెను.

'నీవు నన్నుఁ గాపాడవలెను. నీకు నే నపకారము చేసితిని ద్రోహము చేసితిని. నిన్నుఁ బాధచేయ దలఁచితిని. కాని, నీకు నాపైఁ గోపము రాలేదు. నీవు నన్ను గాపాడవలెను. కాపాడెదనని చెప్పుము. నా మర్యాదను గాపాడవలెను. మానము కాపాడవలెను. నన్ను బ్రతికింపవలెను.' అని కృష్ణ దీనముగా వేడికొనెను.

ఇరువదియాఱవ ప్రకరణము

అగ్నిహోత్రము

కమల హృదయము వెంటనే కరఁగెను. తన కెంతయో యుపకారము చేసినదేయయ్యెను, కృష్ణవేణి యిట్టి చిక్కులలోఁ బడి పోయినదిగదాయని విచారము నొందెను. వెనుక నొకప్పుడు తన కామె చేసిన యుపకారములను స్మరించుకొనెను. 'అక్కా, యీ నిలువుజీత మెవరికి? కూర్చుండి మాటాడకూడదా? నిన్నుఁ జూచి యెన్నియో దినములైనది. వాచిపోయితిని. కూర్చుండి సావకాశముగా మాటాడుకొనెదము. నాకుఁ జేతనైన సహాయము నీకుఁ జేసెదను. కూర్చుండుము.' కరుణారసపూరితములగు కమల మాటలను వినుటతోనే కృష్ణవేణికి మనస్సులో నేదోయొక విధమగు బాధకలిగెను. వేయికొరడాలతో నొక్కసారి వీపునఁ గొట్టినట్లయ్యెను. కమల యుత్తమురాలనియు, నామెయొద్ద నిలచుటకుఁగాని యామెతో మాటాడుటకుఁగాని, తా నర్హురాలుకాదని కృష్ణకుఁ దోచెను. దిక్కులేనికాలమున దిక్కై యింటిలోఁ బెట్టుకొని తుట్టతుదకు కమల

మఱికొయ్యేరుఁ గట్టిపై చేను. చేతులారాఁ బెంచి పెండ్లిజేసిన మేకపిల్లను గత్తితో నఱకు కఠినాత్ముని చరిత్ర నామెకుఁ బొడకట్టెను. ఆ బాధ వలన కృష్ణకుఁ గన్నులనుండి నీరొక్కసారిగఁ బ్రవహింపసాగెను. నోరెండఁజొచ్చెను. పెదవులదరఁజొచ్చెను. కమల తెచ్చియిచ్చిన మంచినీరు త్రాగి కొంచెము సేదదీరెను. కమల నవ్వుముఖమునఁగాంచి మఱికొంచెము తాపమడఁగెను. 'అక్కా, కమలా, నీకు నేను ద్రోహముచేసితిని. నేనెంత ద్రోహముచేసితినో దానిపరిమితినీకుఁ దెలియదు కాబోలు.'

'నాకు దెలియును—తెలియునని యనుకొందును. నా జగినీ నీవే దొంగిలించితివట.' కమల మెల్లగాఁ ననెను. 'దానిని నీవే నాపెట్టెలోఁ బెట్టించితివట.'

'అవును. నేనొప్పుకొందును. ఆక్షణమునఁ బుట్టినకొంక పాపపుఁ జింతచే నాదొంగతనము చేసితిని. కాని—'

'వేంకటరావుగారును నేనును నాడుకొనుచున్న మాటలన్నియును పొంచుండి నీవు వింటివఁట. తరువాత హాలులోనికి వచ్చి జగినీ యెత్తుకొనిపోయితివట.'

'అవును నిజమే.' అని కృష్ణ యొప్పుకొనెను.

'మా రహస్యమును నీవును గనిపెట్టితివి. వేంకటరావుగారు నన్నుఁ బెండ్లియాడ నిశ్చయించెనని తెలిసికొంటివి. నీవాయనపై ననురాగము చెందియుంటివి. మాయిద్దఱకు నెట్లయిన నెడబాపులు చేయనెంచితివి.'

'ఈసంగతి వేంకటరావు నీతోఁ జెప్పెనా?'

'లేదు.' ఆయన నాతో నీసంగతి యేలచెప్పును? నేనే పోల్చుకొంటిని. ఆడువారి కష్టసుఖములు తెలిసికొనలేని మూర్ఖురాలను గాను గాని, ఆయనను బెండ్లియాడనెంచుటకు నీకన్న నాకు నెక్కువ

కారణములున్నవి. నీతండ్రి భాగ్యవంతుఁడు. నీకుఁ గొఱఁతయును లోపము లేదు నీభర్త యవివేకమువలననేమి. నీతండ్రి యవివేకము వలననేమి? నీభర్త నిన్ను విడిచెను. అట్టి చిత్తవృత్తి కనిపెట్ట వలసిన భారము నీతండ్రిది. మగని చిత్తవృత్తి కనిపెట్టవలసిన భారము నీది. మీ యిద్దఱును లోపములు చేతఁ బెట్టుకొని, భర్త గలిగియుండియు నీవు మఱియొక త్రోవ యాలోచించుట తగని పని. భర్తయన నేమియో యెఱుఁగని కాలమున నాభర్త చనిపోయెను. నాతండ్రి బీదవాఁడయ్యెను. వెఱ్ఱివాఁడయ్యెను. నాకు దిక్కు లేక పోయినది. నాపినతండ్రి నన్నక్కఱ చేయలేదు. నీవు నన్నుఁ గడుపులోఁ బెట్టుకొని పోషింపఁబట్టిగాని లేకున్నను నాగతి యేమగునో అట్టి యవస్థలో నన్నుఁ బెండ్లియాడఁదలఁచి పాపపు త్రోవలో బడకుండ నన్నుఁ గాపాడనెంచి నాతండ్రికిఁ బ్రాణదానమును, నాకు మానదానము నొసంగిన మహామహుని నేఁ బెండ్లియాడ గోరితిని. నాకూఁటిలో బుగ్గిపోయుటయే కాక, నన్నుఱికొయ్యకుగూడఁ దగిల్చితివి.' 'నిజమే' కృష్ణవేణి చెప్పసాగెను. 'కాని, సబబులు చెప్పవలసిన తరుణము మించినది. నాకుఁగూడ సబబులు లేకపోలేదు. నాతండ్రి చేసిన నేరమునకును, నా భర్త యవివేకమునకును నేను జన్మాంతమును దుఃఖములపాలయి యుండవలసినదేనా? నాభర్త నన్నింటఁ జేర్చుకొన్నఁగదా, యాతని హృదయము నెట్లయినఁ గరగింపఁ బ్రయత్నించుట—అసలునకే యెట్టమైన నేనేమి చేయఁగలను? సరే. కానిమ్ము. ఏదియైన నైనదే. గతించినది తిరిగి రాదుగదా. నే నపరాధము చేసితిని. నీపాదముపై బడితిని. క్షమింపుమని వేఁడుకొంటిని. క్షమించెదవా లేదా?'

కమల హృదయము కఱఁగిపోయెను. ఆమె కన్నులనుండి నీరు కారఁజొచ్చెను. 'నీకిప్పుడేమి యాపదవచ్చెను?' అని కమల

యడిగెను. '[illegible] కృష్ణ చెప్పెను '[illegible] జైలుఁ [illegible] దెబ్బను. [illegible] యింకొంచెముసేపు [illegible] చెప్పితిని. [illegible] దానిచే [illegible] నికిఁబోయి యుం తెయును [illegible]'

తప్పేమి?' కమల యడిగెను. 'కొట్టుకొనిపోయిన తప్పేమి? పెద్దమనుష్యులుండు స్థలముగాని పుండాకోరులుండు స్థలముకాదే. నీవు చేసినపని నాపీక తీసివైచునుగదా! అప్పుడు నీవువచ్చి నన్నుఁ గాపాడియుండువా? నన్ను జైలులోఁ బెట్టినప్పుడు నీవే మొట్ట మొదట వచ్చి నేరము నొప్పుకొనినన్నుఁ దప్పించియుండఁగూడదా?'

కృష్ణవేణి మాటాడలేదు. మొగము వంచి, రెండుచేతు లతోఁ గప్పుకొనెను. హృదయమున నామె కేమో బాధగా నుండెను కమల యాసంగతి కనిపెట్టెను. ఆమెను [illegible] గాని, సానిచు టగాని, తన [illegible] లేదు. [illegible] కోప మువచ్చి [illegible] మాటలనెను [illegible] మన స్సున [illegible] జరిగినదేమో జరిగినది. [illegible] గాని [illegible] గాను. [illegible] యేమో యంటిని. తప్పగాఁ [illegible]

నీపై నాకుఁ గోపములేదు. [illegible] మరచిపోయితిని నామూలమున [illegible] నాకుఁ జేయదగిన సహాయ మేదియైనను జేసెదను. [illegible] చేసికొనుటకే యూరివారి కందరికని నాపైఁ గోపముగదా. అట్టిచో [illegible]ంగతనము, పైపెచ్చు హత్య, ఇన్ని నా [illegible] బడిన నేరరింప

గలనా? లోకవేద్యమైన నవమాసనిష్ఠ్యలోకము నకు నేను జనకుండాఁ నుగాను. కడుపారఁ గన్నతల్లిదండ్రియును, ఉపకార నవస్కరించిన నా హృగయేశ్వరుఁడును. నేనవమాయికురాలనియు, నిర్దోషురాలననియు నెఱిఁగినచో నాకంతేచాలును. వారిద్దఱకు నాపై నేయనుమానము నులేదు. లోకమునంతను మెప్పించుటకుఁ జంద్రమతి దమయంతి మొదలగువారికే సాధ్యముగాలేదుగదా, నావంటిదేపాటిది? నాపాలిట భగవంతులగు వారిద్దఱును నాపై దయగలిగి యున్నారు. నేనంతకన్న నేమియును గోరను. పోలీసువారును నిర్దోషురాలవని చెప్పినారు. జిగినీ దొంగతనమునుగూర్చి వారేల యంత పట్టుదలతో నాకుఁ దెలియును. నేనంత సహాయమునకుఁ జేయగలిగిన నంతయును జేసెదను. నీపై నాకెంతమాత్రమును గోపములేదు. నామనస్సులో గోపచిహ్నమాత్రమైన లేదు [illegible] చెప్పుచున్నాను. నేఁడునీవు నాతోఁ జెప్పిన [illegible] వలసిన యక్కఱ లే కుండ నాకు [illegible] ను. ఇకనైనను గూడ నాచెప్పుచేతలలో నున్న [illegible] చేసెదను. అంతకన్న నెక్కువ చేయఁగలనని నే జెప్పలేను.'

కృష్ణ లేచి నిలువఁబడెను. పలుకుచున్న పెదవులతో నేమేమో గొణుగుచుండెను. చేయెత్తి కమలకు మ్రొక్కెను. 'వద్దు. నాకు నమస్కారము చేయవద్దు.' కమల యామె చేతులను బట్టుకొనెను. 'నీవు నాకుఁ బూజ్యురాలవు చేసినయుపకారము మరతునా? నీవు కోరకుండగనే యొవినయమునైనను నీకుమేలు కోరవలసినదానను గదా, నీవుకోరినతరువాత మానివేయుదునా?' నేనుజెప్పవలసినది మఱేమియును లేదు.' కృష్ణదీనముగానననను. 'నీదేభారము.

'భయములేదు. గతించినదానిని త్రవ్వవద్దు మనస్నేహమునకు భంగమురావద్దు.'

'సెలవు' 'సెలవు' కృష్ణ బయటకు దీసెను.

ఆమెకన్ను లెట్టినయ్యెను మొగమావిరి గ్రక్కుచుండెను నూతిలోఁబడి మరల పైకివచ్చినట్లయ్యెను. పోలీసువారికి తాను స్వయముగా దనగుట్టు చెప్పనక్కఱలేదని యామెకు సంతోషమయ్యెను కృష్ణాంజి యింటిలో నాతనిరాకకై కనిపెట్టుకొనియున్న పుల్లయ్య కృష్ణవేణి మొగమునందలి మార్పునుజూచి, జరిగెనోయని యాలోచింపసాగెను. లోనికిఁ బోనెంచి మరల నాగిపోయెను. పైడియని కృష్ణవేణిగట్టిగాఁ బిలిచెను. పైడి తొందరగావచ్చెను.

ఏమికావలెను? పైడి యడిగెను. 'నేటికిఁ నేఁజేయవలసినపని పూర్తియైనదని తలఁచితిని. బంట్రోతులతో బేకాడుచున్నాను. ఆటఁ పోవుదు. వేగము చెప్పివేయుము. పోయెదను.'

బంట్రోతులను దాసీవాండ్రు కూడఁ బేకాడుచున్నారా?' కృష్ణవేణి యడిగెను. 'ఏమి కాలవిపరీతము? క్రొత్తనాగరికత మితి మీరుచున్నది. బ్రాహ్మణులే యనుకొనుచున్న బ్రాహ్మణులను మీరుచున్నారు శూద్రులు. మీరాడుచున్నయాట నేనొకసారి నాడ వచ్చునునా'

కొద్దిరోజులలోనే నీకాయవస్థ లటపడించును' తొందరపడకుము పైడిమోటుగాననెను. 'నీకు వంట పెంట చేతకాదుగదా వంటలక్క పనిచేయుటకు—మానవలె నంట్లు తోముగతియే పట్టును. నీకేమికావలెనో చెప్పుము.'

'చేయఁగలపని చేసితివని చెప్పుటకు నిన్నుఁ బిలచితిని.'కృష్ణ యనెను. కమలయొద్దకుఁ బోయితిని. ఆమెపాదముల పైఁ బడితిని. ఈసంగతి బైలుకురానీయనని యామె నాతోఁజెప్పెను. పోలీసువారి భయము మరినాకేమియును లేదు.'

పైడికృష్ణవైపు చూచెను. ఆచూపులలో అసహ్యమును, ఆశ్చర్యమును, బెనగులాడుచున్నట్లు కనబడెను.

నీవు తెలివిగలదానవే' పైడి యనెను. ఆపని నీవుచేసెదవని నేనెన్నఁడు ననుకొనలేదు. నేను దుర్మార్గురాలనే గాని, నేనుగూడ నట్టి నీచపుపని చేయను. కమలమ్మ నిన్నుకాపాడెదనని చెప్పినదా! నేనే కమలమ్మనైనచో నాలాగునఁ జేసియుండను నీమెడ బొండములోఁ దగిల్చిచూచి యానందించుచుందును. కమలమ్మ వట్టి మాయమాయికురాలు. వెన్నవంటిది. నిన్నింటిలోనుండి పైకీడ్చివేయ వలసినది.'

'ఆపని నేను—రేపు—నిన్నుఁజేసెదనులే.' కృష్ణ యనెను. 'చేసెదవా? నన్నేనా? నీవేనా?' పైడి హెచ్చరించెను. 'ఉండుముండుము తొందరపడకుము ఇప్పుడే యంటుకొన్నది. నేను చిటికెవేసి నంతమాత్రమున నిల్లంతయును నెత్తిపైఁ గూలిపోవును. నాదెబ్బ తెలియదు. నేనొక్కమాట మాత్రమే—చిన్నమాటమాత్రమే— చెప్పవలసియున్నది'

'ఆచిన్నమాట యేదో చెప్పివేయరాదా?' కృష్ణయడిగెను. పైడి విజృంభించెను. ఏమో యనఁ బోవుచుండెను. పుల్లయ్య యుట్టి పడెను. పైడినోరు కట్టుపడెను. కృష్ణవేణికి పుల్లయ్యపై గోపము వచ్చెను. 'ఇప్పుడెట్లువచ్చినారు?' ఆమె యడిగెను. 'మాగోలయంతయును. మీకేల?'

ఒక్కొక్క ప్రశ్నయొక్కొక్కమారడుగుము చెప్పెదను. నేను కిటికీలోనుండి వచ్చితిని. చల్లగాలికి పెరటిలోనుంటిని. మీతండ్రితో మాటాడుటకు వచ్చితిని ఆతఁడింకనురాలేదు. పువ్వులతో నాటలాడు చుంటిని. ఇది మొదటిప్రశ్నమునకు జవాబు. ఇఁక రెండవప్రశ్న నీగోలయంతయును నాకుఁ గావలెను. నీకు నేనొక బహుమాన మీయవలసి యున్నది. నీకీయవలెనని తెచ్చితిని. ఇదిగో.' ఏమియు నెఱుఁగని యమాయకునివలె పుల్లయ్య జేబులో నుండి ముత్తెపు

చిప్పల డబ్బీయొకటి పయికిఁదీసెను. 'జంకెలకే తీసికొమ్ము. ఇదిగిదే. నీవే గెల్చుకొంటివి నీ చేసినమాలునకు బహుమానము జ్ఞాపకమున్నదా?'

కృష్ణ మాటాడలేదు. పెదవులు కదల్చుటకు నామెకు వశము కాకుండెను. పయిడిని బయికిఁ బొమ్మని యామె సంజ్ఞ చేసెను.

'పైడి యుండిననే నాకిష్టము. ఆమె చేయవలసినపని కొంచెమున్నది. నా బహుమతి నీవు పుచ్చుకొననా?'

'నీవు నన్నవమానము చేయుచున్నావు.' కృష్ణయనెను. 'నీ యుద్దేశమేమో నేనెఱుఁగుదును. నీవు నాకొఱకొక వలపన్నితివి. చూచిచూచి నేనా వలలోఁ దగులుకొంటిని. జిగినీ దొంగిలించితినని నానోటనే చెప్పించితివి. అవును. నిజమే కమల కపకారము చేయవలెనను పాపబుద్ధిచేతనే యాపని జేసితిని. కాని యీసంగతి యంతయును బోలీసువారు పయిడివలన తెలిసికొనిరి.'

'పైడి దొంగలగురువు.' పుల్లయ్యయనెను. 'దానిని లోకమంతయు నెఱుఁగును. మీయింటికిఁ బెద్దపని తలపెట్టినదే వచ్చినది. అచ్చున్న కంతయును దెలిసిపోయినది. అంతేకదా పైడీ?' 'అవును' పైడిచెప్పెను. 'పోలీసువారు నన్ను వలలో వేసికొనిరి. అంతయును వారితోఁ జెప్పివేసితిని. ఆసంగతి వినియే ఈమె కమలమ్మవద్దకుఁ బోయినది. నేనైనయెడల—

'ఓహో, కృష్ణా—కమల యొద్దకుఁ బోయితివా?' ఆతఁడు చిఱునవ్వు నవ్వెను. 'నీకేమియు నపకారము చేయనని యామె చెప్పెనుగాఁబోలు! కాని యంతతో నాగదు.. జిగినీ వ్యవహారమునకన్న పెద్దవ్యవహారము కలదు. అది శంకరశాస్త్రిహత్య. అది యెవ్వరు చేసిరో నేఁడే బయలుపడును.'

'కృష్ణవేణికి దేహము కంపమెత్తెను. నిలువఁబడలేక, కుర్చీపై గూర్చుండఁబడెను. పుల్లయ్యవైపు తెల్లఁబోయి చూచుచుండెను.

'నీ వెఱుఁగుదువా?' అని యాపె యనెను.

'నే నెఱుఁగుదును. నీవుకూడ నెఱుఁగుదువు.'

కృష్ణాజీకిఁ గనులచీఁకటి గ్రమ్మెను. లోకమంతయు నంధకార బంధురమయినట్లాతనికిఁ దోఁచెను. పైడికూడ మౌనము వహించి యుండెను. పుల్లయ్య పైడివయిపు తిరిగెను. దానిమొగమును దేరి పాఱఁజూచెను. 'పైడీ నీ వేమైన గొంచెము చెప్పఁగలవా?' ఆతఁ డడిగెను. 'హత్యనుగురించి కాకున్న నాపని యేకారణమున జరిగెనో యదియైన?—'

పయిడిమాటాడలేదు. 'పోనీ నే నడిగిన మాట చెప్పుము.' మరల నాతఁ డనెను. 'నీవు నరసయ్య యనువాని నెఱుఁగుదువా?'

పయిడి యులికిపడెను. లేదని తలయూచెను. 'సరే—నీకు జ్ఞాపకశక్తి కొంచెము తక్కువది కాఁబోలు' పుల్లయ్య యనెను. 'మొగముజూచినచో జ్ఞాపకము రావచ్చును.'

పుల్లయ్య కిటికీలో మొగముపెట్టి యీలకొట్టెను. వెంటనే యొక క్రొత్తవాఁడు లోనికిఁ జొరఁబడెను. పూర్వ మొకప్పుడు క్రొత్తదిగానుండిన కోటును, పాగాయును, వేసికొని, యాతఁడు మొదట భాగ్యవంతుఁడైన నాగరకుఁడే యయినట్లు కనుపడు చుండెను.

'పుల్లయ్యగారూ, నన్నుఁ బిలచితిరా? ఆతఁడడిగెను. మీ యుద్దేశము నాకు—ఓహో! ఇదిగో! పైడి!'

'పైడికి కన్నులెఱ్ఱఁబాఱెను. వానివైపుచూచెను.

'నరసయ్యగారంతయును నాకుఁ జెప్పిరి.' పుల్లయ్య యనెను. 'ఈయన యొకప్పుడు విశ్వనాథశాస్త్రిగారి యొద్దగుమాస్తాగా నుండెను. తరువాత కృష్ణాజీగారియొద్ద గుమాస్తాగాఁ బ్రవేశించెను. పయిడీ, నరసయ్యగారేల యిక్కడకు వచ్చిరో తెలియనట్లు నటించుచు నేలయిట్లు మౌనము వహింతువు?'

'నే నేమియును చెప్పఁదలఁచుకొనలేను.' పుల్లయ్య చెప్పెను.'

'సరే ఎందుకైన మంచిది. నరసయ్యగారిని కొన్ని ప్రశ్నలు అడుగవలసి యున్నది.

ఆయన తనకు మేలగునని యైనఁ దలచుకొని, యథార్థమును జెప్పును.'

నరసయ్య ఏమి చెప్పునోవారు వినఁదలచియుండిరి కాని, యింతలో కృష్ణాజీ వడివడిగ నాగదిలోనికివచ్చెను.

'ఏమీ, యీఘోరము? పఋడికూడెనా?'

'ఇక్కడ చమత్కారమైన నాటక మొకటి జరుగుచుండెను.' పుల్లయ్య యనెను. శ్రీనివాసరావునకు సింహాదిగా నున్నందుకు నాకు సంతోషముగానున్నది. ఎన్నిదినములుపట్టునోయని విచారించుచుంటిని. మొదట శరీరతత్త్వము మంచిది, అందుచేత వేగము గుణమిచ్చినది. ఈరాత్రి యందముగా నున్నదిగదా?' శ్రీనివాసుఁడేమో గొణుగుకొనెను. 'ఏమి యీయల్లరి?' అని కృష్ణాజీగట్టిగా నడిగెను. 'ఇదియొకసమస్య.' పుల్లయ్యయనెను. శంకరశాస్త్రిని జంపరెవ్వరో?' అని కాని, ఎవరు శంకరశాస్త్రిని జంపిరో కదా? అని కాని, యిప్పుడొకసమస్య బయలుదేరినది. అది కష్టమో సులభమో నేఁజెప్పలేను, గాని, ఎంతమందినడిగినను వారు పూర్తిచేయలేదు. ఇదిగో ఇతఁడొకడు పూర్తిచేసెదనని బయలుదేరినాఁడు.'

కృష్ణాజీ కూపిరియాడలేదు. శ్రీనివాసునకు బుద్ధియాడలేదు.

'ఆసమస్యయెవ్వరు పూర్తిచేయఁగలరు? ఎవ్వరును జేయలేదు, అని కృష్ణాజీయనెను. 'అది పొరబాటు. పుల్లయ్య యనెను.' ఇదిగో నీవు బరతరఫుచేసిన యీ నీగుమాస్తా నరసయ్యగారు ఆసమస్య బాగుగఁ బూర్తిచేయగలరు. అని పుల్లయ్యచల్లగాఁ జెప్పెను.

ఇరువదియేఁడవ ప్రకరణము

ఎట్లు జరిగినది

నరసయ్య మొట్టమొదట పుల్లయ్యవైపును, దరువాత కృష్ణాజీవైపును జూచెను. 'ఈసందర్భమంతయు నేమి?' కృష్ణాజీయడిగెను. 'ఆకునుకువెధవ యెవఁడు? ఈపుల్లయ్యను గొంతకాలమునుండి చూచుచున్నాను. రేయింబవళ్ళు రేచుక్కవలె నన్ను వెంటాడి తిరుగుచున్నాఁడు. కాని అకునుకునక్క యెవ్వఁడు?

'పుల్లయ్యను మీరెఱుఁగుదురని యనుకొనుచున్నాను కాని, వారెవ్వరో మీకేమియుఁ దెలియదు.' పుల్లయ్య నిశ్చలముగాఁ జెప్పెను. 'వారిసంగతి వెనుక మాటాడుదము, మొదట మీరనిన ఈకునుకువెధవ సంగతి వినుడు. నరసయ్యగారిని మీరు బాగుగా నెఱుఁగుదురు. ఒకప్పుడాయన మీయొద్ద కొలువులోనుండెను.'

'నేనెప్పుడును వీనినిజూచినట్లు జ్ఞాపకములేదు.' కృష్ణాజీయనెను.

'నీవాలాగే చెప్పెదవు. కాని దానివలన బ్రయోజనమేమి? విశ్వనాథశాస్త్రిగారును శంకరశాస్త్రిగారును వేఱుపడిన తరువాత నీయొద్ద గుమాస్తాగాఁ బ్రవేశించెను. శాస్త్రులిద్దఱి రహస్యములను జెప్పఁగలఁడుగదాయని నీవు వానినిఁ జేర్చుకొంటివి. ఆరహస్యమంతయును గ్రహించినతరువాత వానిని దీసివేసితివి. అతఁడు కాశీయాత్రకుఁ బోయెను నేనతనిని కాశీలోఁ జూచితిని.' కృష్ణాజీకి ముఖము వెల్లనయ్యెను. ఎగయూపిరి రాఁబోయెనుగాని, యూచుకొనెను. గుండెలు కొట్టుకొనుచుండుటచేఁగాఁబోలు నప్పుడప్పు డాతఁడు గుండెపై జేయివైచుకొనుచుండును. పెదవులు తెల్లబారెను. 'జ్ఞాపకము వచ్చినది.' కృష్ణాజీ చెప్పెను. 'కాని, వీని నేలతీసికొని

వచ్చితిని. ఇప్పుడొక జాబు వ్రాసినందున నిన్ను నేను పిలిపించితిని. వానిని పదిమందిలో జెప్పింపవలసిన పనిగాని—'

'నిజము, నాకు సంపాదింప శక్తిలేదని నిశ్చయము చేసికొంటిని. 'అంతవఱకు చేయలేక పోయితిని. వారిద్దఱు గుణవంతులు నేను చెడితిని. నీసుఖదుఃఖములను నాకు తెలిపెదను. నిను పిలిపించి మాటాడలేక పోయితిని. కావున, నేనును నీచముగనుండి వెళ్ళిపోయితిని. నీకొంప యెట్లయిన ముంచవలెననియే యనుకొన్నానుగాని, యీ నారాయణ శాస్త్రిగారు—'

'వీడు నారాయణశాస్త్రియా? శంకరశాస్త్రి తమ్ముడా! ఏమేమిా' కృష్ణాజీ వింతగాఁ జూచెను. 'ఏమేమిా, నేను మొదటనే యనుమానపడుచుంటిని. మొగమిదివరకు బాగుగా నెరిగినదానివలెనే గన్పడుచుండెను. అయినను పుల్లయ్యయని పేరు చెప్పినందున నేమో యనుకొంటిని. శాస్త్రిగారూ, మిాకు వీనిమూలమున నా భోగట్టా తెలిసినది?'

'నన్ను పుల్లయ్యయనియే పిలువుము. నేను మొదట నారాయణశాస్త్రినేగాని, ఇప్పుడు పుల్లయ్యనే పేరే మంచిది. కాశిలో నుండిపోవలెననియే నా యుద్దేశము. కాని యీ నరసయ్య నాకుఁ గన్పడెను. నన్నుఁ బోల్చలేకయేమేమో సంగతులు చెప్పుచుండెను. కొంతకాలమున కిద్దఱకును బరిచయము కలిగెను. నీగుట్టంతయును నాతోఁ జెప్పెను, నీపిలక నిగుడదీయుటకు, నిన్ను మట్టివేయుటకు నేను వచ్చినాను. నాసామర్థ్యము నీకుఁ గొంతవరకిప్పుడే చూపితిని కాని, నిన్నుగుఱించి నాకిదివరకేమి తెలియునో యిప్పుడు చెప్పఁదలచుకొనలేదు. నీకు మఱియొకవిధమునఁ గొప్ప మునుగఁ బోవుచున్నది. శంకరశాస్త్రి డబ్బంతయును దోఁచుకొని మిారిద్దఱును పంచుకొనఁదలచుకొన్నారు. నాకంతయును తెలిసినదికావున లేదని

నీవు చెప్పవద్దు. నీవు వ్యర్థప్రయత్నపడితివి. మాయన్నగారి వద్ద డబ్బేమియును లేదు. ఉన్నడబ్బంతయు నీమొదట్నే కొట్టెను. నీవు దొంగ దస్తావేజులు వ్రాసి యిచ్చితివి. తీర్చునది లేదు. చచ్చునది లేదు. నీయిల్లు వట్టి బోడిబండారమే.' కృష్ణాజీ వానివైపుజూచి గుడ్లు పెట్టెను.

ఇది యంతయును వట్టి బండారమేనా?' అని కృష్ణాజీయడిగి ప్రేమతో జూచెను.

'అవును. లోన లొటారము, పైన పటారము. నావంటివాడు పై మెఱుగులకు మోసపోడు.' పుల్లయ్య జవాబుచెప్పెను. 'ఇది యంతయు నేనుఁగు నోటిలోని వెలగకాయ. ఒకటి రెండు దినములలో అప్పులవారువచ్చి నిన్నుఁజిక్కబెట్టెదరు. మాయన్నగారి యిల్లు దోచి గొప్పమైన సంపాదింపవలెనని తలఁచితివి. కాని యందేమియును లేకుండెను. నీవు తీసిన నగా చిట్టాపుస్తకము నీకెందుకును బనికిరాదు. ఆరాత్రి గూండాండాసివానికి కన్నము త్రవ్వుటకిచ్చిన యిరువదిరూపాయిలును దండుగే. ఆరాత్రి విశ్వనాథశాస్త్రిగారికి తల పగులవేసి తాళముచెవి యెత్తికొనిపోవుటయును వ్యర్థమే. గోపాలపురములో విశ్వనాథశాస్త్రిగారి ధనాగారమున్న యింటికి నీవు చెల్లించుచుండిన యద్దెయును వ్యర్థమే. మీరు దొంగిలించిన తాళమెందుకును బనికి రాదు.'

కృష్ణాజీ నోరు మూతపడెను. కోపమంతయు నాగిపోయెను. తరువాతిసంగతి చెప్పవలసినదని మొగము మెగురవేసెను.

'తరువాత నేమున్నది?' పుల్లయ్య చెప్పెను. 'అంతయును పోలీసువారి పనే. అవసరమైనప్పుడు నా సాక్ష్యము నేను బలము చేసికొందును. నీయొద్దనున్న తాళమును లెక్కలపుస్తకమును నావి నాకిచ్చివేయుము.' శ్రీనివాసుఁడు ముందుకువచ్చెను. ఎంతధైర్యా

ప్రయత్నమున ముందుకు పోఁగలిగినట్లు స్పష్టపడెను. 'ఈ పిచ్చి పుల్లయ్య యల్లరియంతయు నెంతసేపు భరింతువు? నీకమీఁదఁ జేయి వేసి గెంటి వేయక యేల మిడుకుమిడుకుమని చూచుచున్నావు? బంట్రో తును పిలిచి గెంటివేయుము.'

ఆపని తాను చేయలేనని కృష్ణాజీ పెదవులు విఱచుచు సంజ్ఞ చేసెను. నిజముగా నాతని హృదయమున నేమో బాధగానుండెను. కృష్ణాజీ మొగమువైపుఁ జూచుచు నూరకుండెను. పుల్లయ్య శ్రీని వాసుని మొగముచూచి చిఱునవ్వు నవ్వెను. లేనిధైర్యము తెచ్చు కొని మాటాడినను, వానిమొగమునఁ బంచమహాపాతకములును బాటలు పాడుచుండెను. చేతితో వానిని బ్రక్కకొత్తిగిల్లించి నీవిక్కడ నుండుమని పుల్లయ్య చెప్పెను. 'శ్రీనివాసా, నీకిప్పుడు జోక్యము లేదు. నీకును గాలము సమీపించుచున్నది. అప్పుడే మెడబంటి వచ్చినది. అదిగో యెవ్వరో వీథితలుపు తట్టుచున్నారు. నీకొఱకే కాఁబోలు.'

శ్రీనివాసున కూపిరి యాడలేదు. కీలుకీలును విడిపోయినవి. అవశుఁడై కుర్చీపైఁ గూలబడెను. నాలుగు ప్రక్కలకును వెఱ్ఱివెఱ్ఱి చూపులు చూచుచుండెను. మొగమెఱ్ఱఁబాఱి మరల తెల్లఁబాఱెను. మరల నల్లబాఱి మసివలె మాడిపోయెను. ఇంతలో పోలీసుఇనస్పెక్టరు గారు వచ్చిరి. ఆయన యెందుకువచ్చెనో కృష్ణకుఁదప్ప తక్కిన యందఱకును దెలియును. అందఱును వానివైపే చూడసాగిరి. కృష్ణాజీ యొద్దకు కృష్ణవచ్చి నిలువఁబడెను. 'వద్దు వద్దు మాతండ్రిని తీసికొని పోవద్దు. అతఁడా నేరము చేయలేదు. లేదులేదు నేను చాటుగా నిలు చుండివింటిని' ఆతఁడాపని చేయలేదు. ఆతడు మంచివాఁడు. కాని, చెడ్డవాఁడు కానీ, ఆ నేరమును—'

పుల్లయ్య కృష్ణవేణిని రెక్కలుబట్టి ప్రక్కకీడ్చెను. 'తెలివి తక్కువ పిల్లా!' ఆతఁడు మెల్లగాఁ జెప్పెను. ఏల యంతయును బాటు

చేయుచున్నావు. నోరు మూయుము. అతఁడు నీతండ్రికొఱకు రాలేదు. శ్రీనివాసునికొఱకుఁ వచ్చియున్నాఁడు.'

ఇనస్పెక్టరుగారా సంగతి కనిపెట్టిరిగాని, వారి కర్థముకాలేదు. శ్రీనివాసుని పిలిచి, 'అయ్యా! మిమ్ము అరెస్టుచేసితిని. మీరు నా వెంట రావలెను.' అని చెప్పెను.

'నేరమేమి?' యని శ్రీనివాసుఁ డేకాంతమాడినట్లడిగెను.

చెన్నపట్టణములోనున్న విల్లియమ్ అందుకో వారిని దగాచేసి నందుకు, అవసరమైనయెడల వారంటు చదివెదను.'

శ్రీనివాసుఁడు చెప్పవలసిన దేమియునులేదు. ఇనస్పెక్టరు గారి వెంట మాఱుమాటాడక పోవుటకు సిద్ధముగా నుండెను. అంత యును నిశ్చలముగా నుండెను. పుల్లయ్య మరల తనకథ నారంభిం చెను.

'ఈరాత్రి నాయవసరము మఱి యుండదనుకొందును.' పుల్ల య్య చెప్పెను. 'ఇనస్పెక్టరుగారూ, అవసరమయినయెడల నాబసకు రండు మాటాడెదము. మీరు పోవునప్పుడు పయిడినికూడ మీతో దీసికొనిపొండు.'

కృష్ణాజీయును, కృష్ణయును, పుల్లయ్యయునుదప్ప నందఱును వెళ్ళిపోయిరి. పుల్లయ్య కిటికీ తలుపులు మూసెను. 'పిల్లా, నిష్కార ణముగా వ్యవహారము చెడగొట్టియుందువుగదా. శంకరశాస్త్రిని మీతండ్రి చంపలేదని చెప్పి వానినిగూడఁ బోలీసువారిచేతిలోఁ బెట్టి యుందువుగదా.

'నేననుకొంటిని. నేనిదివరకు విన్నదానినిబట్టి మా—మా—'

'మీతండ్రికి దానిభోగట్టా యంతయును దెలియునని. అంతేగదా—

అవును. మీతండ్రి కది యంతయును దెలియును. హత్యనాటిరాత్రి జగినీని దొంగిలించినతరువాత నీకు నిద్రపట్టలేదు. ఏమేమో మాట

లను వింటివి. దానినిబట్టి మీమిత్రుండు ప్రకాశించినసంగతి తెలియునని యనుకొంటివి. అంతేకదా.'

'అబద్ధము—అబద్ధము' కృష్ణాజీ యూగ్రెను. 'అసంగతి నాకేమియును తెలియదు.'

'అబద్ధముకాదు. నిజము. నిజము. ముమ్మాటికిని నిజము' పుల్లయ్య ధాటిగా జెప్పెను. 'శ్రీనివాసుడు తిరిగివచ్చి యీసంగతి నీతోఁ జెప్పెను. నేనప్పు డక్కడనేయుండి మీసంభాషణ యంతయును దొంగతనముగా వింటిని. శంకరశాస్త్రి అప్పుతీర్చుమని నిన్ను తొందరచేసెను. ఆబాధ భరింపలేక, హత్యజరిగినతరువాత నీవు—'

'ఋజువు—ఋజువు. నీవు ఋజువు చేయఁగలవా?'

'ఎందుకట్లు పళ్ళికిలించెదవు? ఋజువు కావలెనా? నేనక్కడనేయుండి యంతయును జూచుచుంటిని. హత్యకాదుసుమా, దొంగతనము—దోపిడి—కన్నము—తెలిసినదా, మిద్దెపైనుండి యంతయును గనిపెట్టుచుంటిని. వేంకటరావును సూర్యారావును నాయొద్దనే యుండిరి. శ్రీనివాసుడు మమ్ము లోపలపెట్టి తలుపు గొళ్ళెము వేసెను. శంకరశాస్త్రినిగట్టిగ త్రాటిచే నడుమునకు కట్టుకొని వేంకటరావు కిటికీలోనుండి క్రిందకు దిగెను. మరల మాకుఁ దలుపుతీసెను. మొట్టమొదట నీవు సేఫు బ్రద్దలుకొట్టనెంచితివి. సాధ్యము కాలేదు. దండాసివాడువచ్చి బ్రద్దలుకొట్టుట మేముచూచితిమి. వానిని మేము పోల్చగలము. అవసరమైనప్పుడు కోర్టుకు దీసికొనిరాఁగలము. విశ్వనాథశాస్త్రి లోపలికివచ్చుట మేము చూచితిమి. మీచేతులనుండి వానిని మేమే తప్పించితిమి. తాళముకొఱకును, పుస్తకముకొఱకును సూర్యారావింటికిపోయి విశ్వనాథశాస్త్రిని మీరు కుర్చీతోఁ గొట్టినప్పుడును. మేము చూచితిమి. అప్పుడుకూడ మేమేవానిని గాపాడితిమి. శ్రీనివాసుడు హత్యకుఁ గారకుడనియు, నీవుదానిని నెఱుఁగుదువనియు మఱియొకసారి నిర్ధారణగాఁ జెప్పుచున్నాను.'

కాదని కృష్ణాజీ చెప్పలేకపోయెను. నరసయ్య మెల్లగా లేచి ఎగసి నిలువబడెను. నాతోరమ్మని పుల్లయ్యకు సంజ్ఞ చేసెను. 'పిల్లా, నీవుపోయి పండుకొనుము. చాలరాత్రియైనది. నీవిక్కడనున్నందున లాభమేమియును లేదు.'

కృష్ణాజీ యనెను. 'పుల్లయ్యగారూ, జెయిలులో నే నొక్క నిముసమైన నుండను. కోర్టుకుఁ దీసికొనిపోవుటకు ముందే చనిపోవుదును.' పుల్లయ్య మాటాడలేదు. కృష్ణాజీ వెంటబోయెను. ఒండొరులను జూచుకొనుచు, నిద్దఱు నూరక కొంతసేపు కూర్చుండిరి.

'నేను జేయవలసినదేమి?' కృష్ణాజీ యడిగెను.

హెచ్చులేదు. నీకంతయును దెలియును. దాచినలాభములేదు నరసయ్య నీగుట్టంతయును జెప్పెను. వాస్తవముగా నీద్రోహము తానే చేయనెంచి యిక్కడకు వచ్చెను. నీకూతురు పరిచారిక పైడి యాతని ప్రోత్సాహమువలననే వచ్చినది. అవసరమైనయెడల, ఇక్కడి సంగతులన్నియు నామె బైటబెట్టును, నరసయ్య చేయఁదలచుకొన్న పని నీవే చేసితివి. నేనును సమయమునకే వచ్చితిని. అన్నిటికన్న వింతయొకటి నీకుజెప్పెదను. ఆమూర్ఖిలుఅట్ట పుస్తకమును, ఆతాళము ను నాచేతికిమ్ము.'

'నావద్దలేవు. రెండును నావద్దలేవు.'

'అబద్ధము. అబద్ధము. తాళమీ నిముసముననే వానిజేబు లోనే యున్నది. కాకపోయినఁ మాటిమాటి కేల గుండెపై జేయి వైచుకొందువు? ఇచ్చివేయుము. మర్యాదగ ఇచ్చివేయనియెడల బలవంతముగ లాగికొందును నీకన్న నేను బలవంతుఁడను.'

అరచుచు కృష్ణాజీ లేచి నిలువఁబడెను. పుల్లయ్య మెడపై జేయివైచెను. ఒక త్రోపున పుల్లయ్య యాతని నేలకుఁ ద్రోసెను. చచ్చినట్లు కృష్ణాజీ నేలపై బడెను. ఆతని జేబులన్నియును పుల్లయ్య

తడివెను. తాళము చెప్పులగుత్తియొకటి కనుపడెను. ఆ తాళముతో ప్రక్కనున్న పెట్టెయొకటి తీసెను. అందున్న యొక తాళము చెవినుంచెను చిన్న పుస్తకమును బయికిఁదీసి, జేబులో బెట్టుకొనెను. అప్పుడాత కృష్ణాజీవైపు చూచెను. 'భయములేదు. వేగముగానే తెలివివచ్చును. చచ్చెనేమో యనుకొంటిని. చావలేదు. కళ్ళు తెఱచుచున్నాడు, అల్లరచేయక చల్లగా జారిపోవుటయేమంచిది.' పుల్లయ్య మెల్లగా వీధిలోనికి వచ్చి యూలకొట్టుకొనుచు తనదారిని బోయెను.

ఇరువదియెనిమిదవ ప్రకరణము

ఆరోగ్యము

బ్రహ్మపురమునందంతటను గ్రొత్త కలకలము పుట్టెను. శ్రీనివాసుఁడు నిర్బంధింపఁబడుట యర్ధరాత్రి వేళ జరిగినను తెల్లవారు సరికి బాలగోపాలమునకును దెలిసిపోయెను. భాగ్యవంతుఁడను కొనుచున్న శ్రీనివాసునకేల యిట్టియవస్థ వచ్చెనోయని యందరు నాశ్చర్యపడుచుండిరి. కోర్టులో ఇసుక వేసిన రాలకుండెను. శ్రీనివాసుఁడు బోనెక్కెను. కాని చెప్పవలసిన సంగతులలో నొక్కటియును లేకుండెను. వాది కంపెనీవారివద్ద శ్రీనివాసుఁడు సరకుల నరువు పుచ్చుకొని పత్రము వ్రాసెను. మరికొంత ఋణమునకుఁ దణకాయిచ్చిన బంగారు వస్తువులు చోరీఆస్తికిక్రింద లెక్కకు వచ్చెను. కావున వెంటనే ప్రతివాదిపై అరెస్టువారంటు ఇప్పించవలసినదని వాది కంపెనీవారు కోరిరి. ప్రతివాది తరపున వకీలు చెప్పవలసినదేమియును లేదు. ప్రతివాది నిర్దోషియనియు, సమయము వచ్చినప్పుడా సంగతి ఋజువు చేసికొనఁగలడనియుఁ జెప్పెను. జామీనుపై విడుదల చేయ చేయవలసినదని కోరెను. పదివేలరూపాయిలవరకుగూడ జామీ

నీయొద్ద లక్షలు వెచ్చించుట, అయిదువేలు పంపించుట యొసంగుటకు కృష్ణస్వా
రంగికొంచిరి. కృష్ణాజీ జామీనుగా నుండుటకు అంగీకరించెను.
పుల్లయ్య యక్కడనే యుండెను. పకపక నవ్వసాగెను. 'సూత్రా
రావా' పుల్లయ్య చెప్పెను. 'నమ్మితివా? కృష్ణాజీ జామీనట!
ఎంతగొప్పవాడివైనాను! ఆసేథనవద్ద గ్రుడ్డిగవ్వయైనను లేదు. విశ్వ
నాధశాస్త్రి కెట్లున్నదో ఆసుపత్రికిపోయి చూడవలెను. కొంచెము
నింపాదిగా నున్నదని వేంకటరావు చెప్పినాడు.'

వేంకటరావు చెప్పినది వాస్తవమే. శస్త్రవైద్యము నేర్పుతో
జేయఁబడినది. మూఁడు రోజులలో విశ్వనాథుఁడు లేచికూర్చుండి
బాతాఖానీ యారంభించెను. ఎన్నాళ్ళనుండియో యాతఁడట్లు మాట
లాడ లేదుగదా. పూర్వమున్న తన స్థితిలో నున్నప్పుడెట్లు లధికారము
చెలాయించుచు మాటలాడుచుండెనో, ఇప్పుడుకూడ నారీతిగానే
మాటాడసాగెను. కాని, జరిగినసంగతి వేంకటరావు స్పష్టముగాఁ
జెప్పుటతోనే కొంతవరకు పొగరణి తగ్గించెను.

ఏదియో వింత కనిపెట్టినవానివలె నొక్కొక్కప్పుడు తనలోఁ
దాను నవ్వుకొనుచుండెను. వేంకటరావు తనసంగతి యంతయును
జెప్పుచున్నంతసేపును, ఆత్రముగ వినుచుండెను. వారముదినముల
యినతరువాత నొకనాఁడు శుభ్ర వస్త్రములను దొడుగుకొని, మం
చముపైఁ గూర్చుండి వేంకటరావుతో మాటాడుచుండెను. 'నాధన
మంతయునుబోయి నేను బీదవాఁడనైతినా? నాకూతురు నన్నుఁ
బోషించుచుండెనా? పాపము. పోనీ, భగవత్కృపవలన నాకు మతి
తిరిగి వచ్చినది. నారెక్కలవలన నింక జీవింపఁగలను. కొంతకాలము
క్రిందటతలపై నొక దెబ్బ తగిలెను. దానివలన మెదడున కేదో
యుపాయముగలిగి మతిపోయియుండును దానివలన డబ్బంతయును
దగులబెట్టియుందును. నాకితరులు వ్రాసిన బాకీపత్రము లేమయినను
దొరికినవా?'

లేదు. కావున, తనకే బదియూపాయలు [illegible], [illegible] పది రూపాయిలు తెచ్చించి వంట బ్రాహ్మణుని పెట్టుకొని కాలక్షేపము చేయుసంసారములను జూచుచున్నాను. భార్య యిష్టానుసారముననుండి సాహిత్య సంగీతములయందు నేర్పరులైనను, అనవసరపుఖర్చుల [illegible]యు న్నాను, రేయింబవళ్ళు నాటకాలయందు [illegible], [illegible] నను, బంచలుపట్టి ప్రేలాడుచుండు సంసారములను జూచియున్నాను. అయ్యాతిరిపతి అమ్మ పరపతిగానుండు కుటుంబముల నెరిగియున్నాను. భర్త ధనవంతుడైనను, విద్యావంతుడైనను బాధలచే మన్నింపబడు వాడైనను, గృహమునందు [illegible] భార్యల నెఱుంగు దును. అనుకూల దాంపత్యము—[illegible] ప్రవర్ధమానమగు దాంపత్యము—దినదిన ప్రవర్ధమానమగు దాంపత్యము కానవచ్చును లోకమిట్టి పాడుపడుచుండును. ధనాశచే గమలను పెండ్లియాడ నెంచి తినని యనుకొనవద్దు. అనుకూల పతియగు భార్యయే నాకు గావల సిన ధనము. అట్లని, ధనముపై నాకసహ్యము కలదని భావము కాదు. కాని, గుణసంపత్తికి ధనసంపత్తికి కలిమెడను వాసికలదని మాత్రము నాయుద్దేశము దానిమాట కేమి. నీవు మరల తిరిగివచ్చినందుకు నాకా నందమయినది. కమలపై నాకెంత ప్రేమముకలదో నీవు గ్రహిం తువు. కమలకన్న పవిత్రమయిన వస్తువు వేరొకటి నాకు లేదు.'

ఇంతలో గమల యక్కడకు వచ్చెను. ఆమె మొగము చిరునవ్వుతో గలకలలాడుచుండెను. ఆమె తండ్రి నొక్కసారి కౌగలించుకొనెను.

'నాన్నా, నీతో మాటాడుటకు వాచిపోయితిని. తండ్రీ' యని చెప్పెను. వెనుక జరిగినదానిగూర్చి యొక మాటయయిన నామె చెప్పలేదు. తండ్రి చెప్పిన వినుటకయిన నామె యిష్టపడలేదు

'నాన్నా, నీకు నింపాదిగా నున్నదిగదా,' ఆమె యడిగెను నాకానందముగా నున్నది.' 'అమ్మా, నాకు బాగుగానే యున్నది.

కొద్దిగోపాలునకే [illegible] [illegible] అప్పటినుండి [illegible] స్నేహితులను [illegible] [illegible] [illegible] లేదు. కొద్దిగోపాలు క్రిందట [illegible] [illegible] చున్న [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]చుండెను.

[illegible] [illegible] శాస్త్రి [illegible]. [illegible] [illegible], [illegible], [illegible] మడత [illegible] [illegible], [illegible] యొకటి [illegible], నాగరి [illegible] [illegible]. వేంకటరావువద్ద నౌకరు రూపాయి యడిగి పుచ్చుకొని, సాయంకాలమునకు తిరిగి వత్తునని చెప్పి బయలుదేరెను. చెప్పినట్లే సాయంత్రమునకు మరలివచ్చి, రూపాయి వేంకటరావున కిచ్చివేసెను. ఆశ్చర్యముతో వేంకటరావతనివైపు చూచెను. అతని వాచిజేబునుండి బంగారు వాచిగొలుసొకటి కనుపడెను. వేంకటరావునకు మహదాశ్చర్యమయ్యెను. శ్రీనివాసుని కేసు మరునాడు విచారణ కావలసియున్నది. [illegible] వారిద్దరును మాటాడజొచ్చిరి. నేను కుండికోర్టుకు వచ్చెదనని విశ్వనాథుడు చెప్పెను.

ఇరువదితొమ్మిదవ ప్రకరణము.

అదిగో! అది—దానిసంగతి!

కోర్టు యథాప్రకారముగా కిటకిటలాడుచుండెను. కాని, క్రొత్త సాక్ష్యమేమియును లేదు. రావలసిన సాక్షియొకడు కారణాంతరములచే రాలేకపోయినందున కేసు మఱివారము దినములు వాయిదా వేయబడెను. వెనుకటి జామీనుపైనే ముద్దాయి విడువబడెను. చూడవచ్చుచున్న వారందరును నిస్పృహులైరి. తిరిగిపోజూచుచుండిరి,

శ్రీనివాసుఁడుకూడ బయలు దేరెను. ఇంతలో ఇన్స్పెక్టరు వానినప్పుడు నిన్నుమరల నరెస్టుచేసితినని చెప్పెను. శ్రీనివాసునకు సంతోషముగా లేదు. కారణమేమని శ్రీనివాసుని వాఁడడిగెను. 'ఏమియును సెలవీయ లేదని శంకరశాస్త్రియను వానిని చూపించెను' అని యతఁడు చెప్పెను. కూడవచ్చినవారి వేమన మరల తిరిగివచ్చెను. పోఁబోవు చున్నవారందఱును మరల కేసునకు తిరిగిరి. [illegible] మరల బోనెక్కించిరి. అతనికి పెదవు లెండెను. దాహము వేయుచున్నదని సంజ్ఞచేసెను. ఒక గళాసుతో మంచినీరు తెచ్చి యెవ్వరో యిచ్చిరి. త్రాగి, యున్నరనియొక కుర్చిపై కూలఁబడెను. క్రొత్తవిచారణము మొదటిసాక్షి పుల్లయ్య. అతఁడు చెప్పవలసినదంతయును చెప్పెను. రెండవ సాక్షి సరసయ్య ఈక్రొత్తవాఁడెవ్వఁడోయని సభ్యులందఱును చూచుచుండిరి. ఒక రిద్దఱు ముసలివారుమాత్రము మున్నెన్నఁడో యెఱిఁగినవాఁడే యనుకొనుచుండిరి.

'నాపేరు సరసయ్య' సాక్షి చెప్పసాగెను, 'నేనీయూరులోనే పుట్టిపెరిగితిని. విశ్వనాథశాస్త్రిగారును శంకరశాస్త్రిగారును కలిసి వ్యవహారము చేసికొనుచున్న రోజులలో వారియొద్ద గుమాస్తాగా నుంటిని. వారి రహస్యములన్నియును గ్రహించితిని వారిద్దరును వేఱైపోయినతరువాత వారియొద్ద కొలువు విడిచితిని. కృష్ణా[illegible]గారి యొద్ద బ్రవేశించితిని వారు నన్నుఁ గొలువునుండి తప్పించినతరువాత కాశీకిఁ బోయితిని.'

'దొంగపనులు చేసినందుకేనా నీవుపనిలోనుండి తప్పింపబడితివి' అని ప్రాసెక్యూటింగు ఇన్స్పెక్టరుగారడిగిరి.

'అవును' సాక్షి తొణుకుబెణుకు లేక చెప్పెను. 'అందుకే తప్పింపఁబడితిని. ఆపైనిఁ కాశీకిఁబోయి కొన్నాళ్ళక్కడ నుంటిని. కొన్ని మాసములక్రిందట క్రొత్త సమాచారమొకటి తెలిసి యీప్రాంతములకు మరల వచ్చితిని.'

'నేను సభకుపోవు రాత్రి తనను ప్రాసిక్యూటింగు ఇన్స్పెక్టరుగారు పిలిచి 'శాస్త్రి తిరిగివచ్చెనా' అని చెప్పి చూచుకొనుటకు వచ్చితిని. నాకన్న ముందే కృష్ణాబాయి పురాగ్రహారము చేయుచున్నట్లు తెలిసి పది నాటు రహస్యములను చెప్పుచు నుండెను పైని యున్న నాకు శంకరశాస్త్రిని జాగ్రత్త చేసితిని. కృష్ణాబాయింట నుంచితిని. దానిసహాయమున వలసిన నాకు గావలసిన సమాచారమంతయును తెలిసికొంటిని. నేను వెంటనే పనిచేయనియెడల వ్యవహారము చెడిపోవునని కూడ తెలిసికొంటిని. హత్యనాటి రాత్రి పదిగంటల వరకు శంకరశాస్త్రి యింటికి బోయితిని.'

'శంకరశాస్త్రి నిన్నప్పుడు రమ్మనెనా?' అని ప్రాసిక్యూటింగు ఇన్స్పెక్టరడిగెను.

'లేదు' అని నాకు ధైర్యముతో జెప్పెను. 'అంత మర్యాదగ శంకరశాస్త్రిని జూడదలచుకొనలేదు. అతఁడు వీధితలుపెన్నఁడును వేయఁడని నే నెఱుఁగుదును. ఇంటిలోనికి జొరఁబడితిని.'

'దొంగతనమునకే వెళ్ళితివి కాఁబోలును?'

'అలాగే చెప్పవచ్చును తప్పులేదు. ఎట్లయిననేమి? పోయితిని. ఒక మూలగా దాగుంటిని. శాస్త్రికి నేనున్నసంగతి తెలియదు. మేడక్రింది కచేరిగదికి ప్రక్కనున్న వంటగదిలోనే కూర్చుంటిని. యంతయును గనిపెట్టుచుంటిని. రమారమి యొక గంట కనిపెట్టి యుంటిని. ఇంతలో ముద్దాయి యక్కడకు వచ్చెను.'

సభ్యులలోఁ గలకలమొకటి పుట్టెను, శ్రీనివాసుఁడు ముగము వంచుకొనియుండెను. 'మొగమెత్తు'మని ప్రాసిక్యూటింగు ఇన్స్పెక్టరు చెప్పెను. బలవంతమున శ్రీనివాసుఁడు మొగమెత్తెను.

'ప్రమాణముపయిని జెప్పుచున్న సాక్ష్యమని మఱచిపోవద్దు' ముద్దాయి 'ప్రాణములతో సంబంధించిన పనియని యెంచుకొనుము. నీవు చూచిన యాసామి యితఁడేనా?'

'వాఁడే—వాఁడే—యుపాధ్యాయుని వాఁడే—' పోలీసు చెప్పెను.

'నేను శ్రీనివాసరావుగారిని బాగుగా నెఱుఁగుదును. అతఁడుగాని ఆరాత్రి నేను చూచితినని జూచితినని స్పష్టముగాఁ జెప్పలేను. లాంతరు దేజపుంజూచితిని. వంటగదిలోఁ జీకటిలో నిల్చుండుటచే నతని తలను చూడలేదుగాని, అతఁడు దీపపు వెలుతురులో నుండుటచేత నే నేనతనిని బాగుగనే చూచితిని. అన్నిమాటలును జాగ్రత్తగ నే వింటిని.'

'ఒక్కమాటయును చెప్పలేదా? సరే—చెప్పుము.'

'వారు వ్యవహారము మాటలాడిరి. ముఖ్యముగా [illegible] యును చాలవరకు వానికి బాకీపడ్డట్టు కనుపడినది. [illegible] తిరిగి వ్రాసియిచ్చిన దస్తావేజులు కొన్ని యతనికిఁ [illegible] యిచ్చెను. అవి ఫోర్జరీ దస్తావేజులు. కొంతవరకు వాగ్వాదము జరిగెను.'

తాను మరల తిరిగిరానని చెప్పి ముద్దాయి వెళ్ళిపోయెను. శంకరశాస్త్రి మీఁదగదిలో మంచముమీఁదకుఁ బోయెను. డైరి యతని చేతిలోనుండెను. 'అతని దినచర్య పుస్తకమును వ్రాయుట కదియేనా కడసారి?'

'కాదు కాదు. అగ్గిపెట్టె పట్టుకొని కలమును సంబుట్టియును వెదకుటకు మరల క్రిందకువచ్చెను. మరల మీఁదకుఁ బోయెను.'

'నీవు వెనుకనే పోయితివా?'

'అవును. నేనొకదానిగూర్చి వెదకుచుంటిని. అది దొరకలేదు. కావున మీఁదకుఁ బోయితిని. మత్తుమందాతని కెక్కించి త్రాడుతో వానినిఁ గట్టివేయవలెనని నాయుద్దేశము. ఒకసాపువద్దఁ గొని తెచ్చిన త్రాడు నాయొద్ద నుండెను. ఆసమాచార మదివరకే త్రాడు నాయొద్ద నుండెను. ఆ సమాచార మిదివరకే వర్తకుడు కోర్టులో జప్పెను. నేను మీఁదకుఁ మెల్లగా బ్రాకితిని. శంకరశాస్త్రి మంచముపైఁ బండుకొని

యుండెను. అతఁడు దినచర్య పుస్తకమును నేలపైఁ బెట్టి పోవుచుండ నన్ను జూచెను. లేచి నిలువఁబడబోయెను. వెంటనే నాయొద్దనున్న సుత్తెతో ఘాతము నొక్కటి యతని ముక్కుపై బెట్టితిని. చచ్చినట్లాతఁడు పడిపోయెను. త్రాళ్ళు వేసి యతనిని మంచమునకుఁ గట్టితిని.

వెదక నారంభించితిని. శాస్త్రికి తెలివి లేదు. ఇల్లంతయును వెదకితిని గాని, నాకుఁ గావలసినది దొరకలేదు. వెదకుచున్న సమయమున నడుగుచప్పుడొకటి వినఁబడెను. వెంటనే మంచముక్రింద దూరితిని. సందులోనుండి చూచుచుంటిని. శ్రీనివాసుఁడు లోనికి వచ్చెను. వాఁడుకూడ దేనికొరకో వెదకుచుండెను. ప్రక్కనున్న బల్లపై నొక చిన్న పెట్టియుండెను. దాని నాతఁడు కత్తితో బ్రద్దలు గొట్టఁ జూచెను. శంకరశాస్త్రికంతలోఁ గొంచము తెలివివచ్చెను. 'శ్రీనివాసా' యని పిలచెను.

'వాఁడేమి చెప్పెనో జ్ఞాపకమున్నదా?'

'ఉన్నది, దొంగముండకొడకా, పదియేండ్లు నిన్ను జయిలులోఁ బెట్టించెదను,' అనెను, అంతకన్న నెక్కువ చెప్పలేకపోయెను

'తరువాత నేమి జరిగెను?'

'శ్రీనివాసునకుఁ గోపమువచ్చినట్లు కనుపడెను. మంచమువద్దకు బరుగెత్తుకొనివచ్చి కత్తితో శంకరశాస్త్రిని బొడిచెను. చేయెత్తి శంకరశాస్త్రి పట్టుకొనఁ జూచెనుగాని, సాధ్యము కాలేదు. ఉస్సుమని నిట్టూర్పు విడిచెను. ప్రాణము పోయినది. ముద్దాయి గదిలోనుండి పరుగెత్తి పారిపోయెను.'

చెప్పవలసినదంతయును జెప్పబడెను. ఊపిరి బిగఁబట్టి సభ్యులందరును వినుచుండిరి. ప్రోసిక్యూటింగుఇన్స్పెక్టరుగారు శ్రీనివాసుని తరపు వకీలువైపు చూచిరి. అడుగవలసిన దేమైననున్నదాయని యడిగిరి.

'ప్రస్తుతము లేదు.' అతఁడు చెప్పెను. 'నా ప్రశ్నను వెనకకు గొంచెదను. తన నేరమును తానే బయలుపెట్టుకొనుచున్న సాక్షి మాటలెంతవరకు నమ్మవచ్చునో నాకనుమానముగా నున్నది.'

'సరే—మరియొక విషయమున్నది.' ప్రోసిక్యూటింగు ఇన్స్పెక్టరు చెప్పెను. 'శంకరశాస్త్రి దినచర్య పుస్తకమును గూర్చి చెప్పవలసియున్నది. ఆరోజున శ్రీ—అనునది యెవనిఁగూర్చియని సందేహముగా నుండెను. ఇప్పుడు సాక్షి చెప్పినదానినిబట్టి 'శ్రీ—', అనగా శ్రీనివాసుఁడని తేలినదిగదా.'

శ్రీనివాసునితరపు వకీలేవేవో ప్రశ్నలడిగెను. జవాబులన్నియును ముద్దాయికి వ్యతిరేకములే యయ్యెను. ప్రోసిక్యూటింగు ఇన్స్పెక్టరు అంతటితో నాగలేదు. 'ఇప్పుడు నరహత్యా ప్రయత్నమును మరల విచారణ చేయవలసి యున్నది. డైరీ మొదట బయలు పెట్టిన వాఁడతఁడు. ఈ కేసులో నది యెంతయో పనికివచ్చినది చిన్న చర్మముముక్క నతఁడే వెదకి తెచ్చెను. హత్యతో సంబంధించిన వారిద్దఱు నరసయ్యయును, శ్రీనివాసరావును, డాక్టరు వేంకటరావుగారు వ్రేలివెనుక చర్మమైయుండునని చెప్పినారు.

నరసయ్య వ్రేళ్ళకెక్కడ దెబ్బతగిలిన గురుతులు లేవు. శ్రీనివాసరావు వ్రేలునకు మచ్చకలదు. అదిగో చూడుఁడు ఇక్కడనుండియే కనుపడుచున్నది. మూడవ వ్రేలిపై నున్నది.'

శ్రీనివాసుని నోరు మూతపడెను. సభ్యులందరు నొక్కసారి శ్రీనివాసుని చేతిపైపై కళ్ళుత్రిప్పిరి. చేయి సద్దుకొనఁబోయి, శ్రీనివాసుఁడు మరల బుద్ధిమార్చుకొనెను. వులికిపాటుచేయిమాత్ర మొక్కసారి కదలెను.

'అదిగో—చేతిపయి మచ్చ కావలసిన యెడల కోర్టువారు చర్మము ముక్కను ముద్దాయి వ్రేలిపయిఁబెట్టి మచ్చతో సరిపడునో లేదో పరీక్షింపవచ్చును.'

ముద్దాయి వకీలు మాటాడఁ బోయెను. గాని నోరు రాలేదు. పరీక్షించుట యవకాశము లేకపోయెనని చూచువారందఱు ననుకొనిరి. నేరము బుజువయ్యెను. కాని, యుద్దేశము మాత్రము తెలిసికొన వలసి యుండెను. సంగతి యేమో యని సభ్యులు వింతగా వినుచుం డిరి. ఇంతలో బంట్రోతు విశ్వనాథశాస్త్రిగారూ అని మూడుమార్లు కేకవేసెను, బిలచెను. 'సాక్షి వాఙ్మూల మిచ్చుచున్నాఁడు' యని యం దఱు నాశ్చర్యముతో చూచుచుండిరి. 'నేరముతో నాతని కేమి సం బంధము చెప్పునది!' యని యొకరితో నొకరు గుసగుసలాడుచుండిరి. కొంతకాలము క్రిందనుండియును విశ్వనాథశాస్త్రిని జూచినప్పుడెల్ల ప్రజలీవతో జాలితో జూచుచుండిరి. మొట్టమొదట నాతఁడులక్షా ధికారి. కాని ఎంగిలిచేతితో గాకినైనను గొట్టలేదు. తరువాత భిక్షా ధికారి యయ్యెను. మతిపోయి వీధులలో దిరుగుచుండెను. వెఱ్ఱివిశ్వ ప్పయని పేరుమ పరిహాసమాడుచుండువాఁడు సాక్ష్యము చెప్పుటకు బో నెక్కుటతోనే యందఱకును వింతగాఁ గనుపడెను. చింకిగుడ్డలు కట్టి వీధిలోఁ దిరుగుచుండు వెఱ్ఱివిశ్వప్పఆల్పాకా కోటుతొడుగుకొని, బంగారపు వాచీగొలుసు వేసికొని కోర్టులో సాక్ష్యము చెప్పుటకు వచ్చుట వింతగదా. పెద్దమనుష్యునివలెఁ గనృట్టవలెనని పార్టీలు వానికి ముస్తాబుచేసిరి. కాంబోలునని చూడవచ్చిన వారిలోఁ గొంద ఱనుకొనుచుండిరి.

'సాక్షి సాక్ష్యము చెప్పగలిగినస్థితిలోనున్నాడా' యనిముద్దాయి వకీలడిగెను.

"అవును.' ప్రాసిక్యూటింగు ఇన్స్పెక్టరు చెప్పెను. 'సర్జను గారు శస్త్రముచేసిరి. సాక్షికిమతి తిరిగివచ్చెను. కొంతకాలము క్రిం దట నెత్తిపయి దెబ్బతగిలి మెదడుచెడి, మతిపోయినది. శస్త్రవ యిద్యము చేయుటతోనే యది బాగయినది మతితిరిగివచ్చినదిసాక్ష్య ము చెప్పునప్పుడు కోర్టువారు కనిపెట్టవచ్చును,

విశ్వనాథ శాస్త్రి యారంభించెను. 'నాకిప్పుడు జ్ఞాపకశ
క్తి స్వచ్ఛముగా నున్నది. నా దురదృష్టము వలన నా కూతురు
చిక్కులం బడిపోయెను. ఇంటి అద్దె ఈయలేక పోవుటచే ఇంటి
వారు పైకి తరిమివేసిరి. వీథిలోం దిరుగుచు, కానాలపయి నిద్ర
పోవ గతిపట్టెను. హత్యజరిగిన మఱునాటి రాత్రి కానాపయిం
బండుకొనియుంటిని. ముద్దాయి నావద్దకువచ్చెను. ఒక యరగూపాయి
యిచ్చెదనని చెప్పెను. ఒకపని చేయుమని యడిగెను. చేసెదనని
చెప్పితిని. మాపినతండ్రి కుమారుడు శంకరశాస్త్రి యింటికి నన్నుం
దీసికొనిపోయెను. నేను తెఱచియుండెను. నేను నేలపయి గూర్చుండ
బడితిని.' 'ముద్దాయికాక మఱియెవ్వరైనం గలరునున్నారా?'
'ఉన్నారు. కృష్ణాజీగారుండిరి. కృష్ణాజీయును ముద్దాయియును గలసి
మాతమ్ముని చిట్టాపుస్తకమును దిరుగవేయుచుండిరి, అదియొక రహ
స్యలిపిలో వ్రాయంబడియుండెను. ఆ లిపి నాకును శంకరశాస్త్రికిని
దప్ప యితరులకుం దెలియదు. మేమిద్దఱమును గలసి వ్యవహారము
చేసికొనుచున్నప్పుడు ఆ లిపి యుపయోగించుచుంటిమి. అందేమి
వ్రాయబడియున్నదో చదువుమని శ్రీనివాసుఁడు నాతోం జెప్పెను.
పుస్తకము తెఱచి చూచితిని. ఏమో గాని, కేకలువేసితిని. ఏల
కేకలువేసితినో నేంజెప్పలేను. కేకలువేయుట మాత్రము వాస్తవము
దీపమార్పివేసిరి. ఇంతలో నాకు సాయము చేయుటకెవ్వరో పరు
గెత్తివచ్చిరి వారు సూర్యారావు, పుల్లయ్య, వేంకటరావునని నాకు
దరువాత తెలిసినది.'

'తరువాత నేమిజరిగినది?'

'ఆ పుస్తకము చూచుటతోనే ఆభాషకు వ్యాఖ్యానము
వ్రాసిన పుస్తకమును, ధనాగారము తాళము చెవియును నాయొద్ద
నున్నట్లు నాకు జ్ఞాపకమువచ్చెను. అవి జాగ్రత్తగా నాయొద్ద నుంచు

కొనుచుండిరి. నేను సూర్యారావుగారి యింటనుండగా నొకనాటి రాత్రి మునసబుగారియును, కృష్ణాజియును నక్కడకువచ్చిరి. [illegible] వృత్తికి మెప్పుకొని పోవలెనని వారి యుద్దేశము. కాని యది వారికి పొసగలేదు. నా [illegible] వారు వెడలిపోయిరి. ఆ దెబ్బవలన నాకు మేలే యగుచున్నది. దానితో నాకు [illegible] మంచి కలిగిన [illegible] వచ్చినది."

[illegible] యొద్ద [illegible] నడచిన ప్రశ్నలు కూడ ముద్దాయికి ప్రతికూలములే యయ్యెను. వెంకటరావును, అప్పన్నయును [illegible] సాక్ష్యముల వలన ముద్దాయికి విరోధము లయ్యెను. ఒక్కొక్క సాక్ష్యము పూర్తియగుసరికి ముద్దాయి యొక్కంత క్రిందకు గూలఁబడుచుండెను. తప్పించుకొనవలసిన యూహాయూహలు చాలసేపటిక్రిందటనే విడచివేసెను.

ఇన్స్పెక్టరుగారా గ్రామములో తగు మనుష్యుఁడుగా నున్న కృష్ణాజియను [illegible] బలమైన సాక్ష్యములన్నియును వచ్చుచున్నవి. దానిసంగతి మీ రాలోచింపలేదు. ఆతనినిగూడ మనము విచారణ చేయవలసి వచ్చునేమో! అవి యబద్ధములని ఋజువు చేయింపవలసిన భారము మీపయిని గలదుగదా.' అని మేజస్ట్రేటుగారడిగిరి. ఇన్స్పెక్టరుగారును, ప్రోసిక్యూటింగు ఇన్స్పెక్టరుకూడ నట్లే తలఁచిరి. కృష్ణాజి నేరస్థుడు కాకపోయినను నేరస్థునితోఁ గలసి మెలసి తిరుగుచున్నట్లు సాక్ష్యమువచ్చినది. ఆవున మరునాటికి కేసువాయిదా వేయఁబడినది. కృష్ణాజీని అరెస్టుచేయుటకు ఇన్స్పెక్టరు వారంటు పుచ్చుకొనెను.

'కృష్ణాజి కోర్టుగుమ్మము త్రొక్కఁడు. వ్యవహార మాలోపుననే ముగించును.' అని వేంకటరావు సూర్యారావుతో ననెను. నాటికి కోర్టు ముగిసెను. 'అదిగో. అది దానిసంగతి. అనుకొనుచు వేడుక చూడవచ్చినవా రందఱును వెళ్ళిపోయిరి.

ముప్పదియవ ప్రకరణము

పరిణామాలు.

కృష్ణాజీ తనగదిలో మూర్ఛలవంటి తలనొప్పులు తిరుగ వేయుచుండెను. [illegible] ప్రా [illegible] నేరము [illegible]. ప్రక్క [illegible] యుండెను. [illegible] సమునం గోడలలో [illegible] గాచున్న చేయి యతనినంటి లేదు లేను. అతడు వేయి ప్రయత్నము [illegible] చేసిన సాయముచేసి దనని శ్రీనివాసునితో చెప్పెను. [illegible] వెళ్ళలేదు. కాగితములు కొంతవరకు [illegible], [illegible] పట్టి, వాచినాచే లేచి నిలువబడెను. 'సరే ఆవేశాగుగుచున్నది.' అతం డనుకొనెను. 'మొట్టమొదట......అక్కడనుండి......అటరువాత......'

ఇంతలో వీధితలుపు తట్టబడెను. సేవకు లెవ్వరో తలుపుతీసిరి 'ఇన్స్పెక్టరు!' అతడు గొణిగెను. 'అతనికి నాయొద్ద నేమి పనియున్నది? శ్రీనివాసుడు నన్నుగూడ......' [illegible], [illegible] దగ లోనికి వచ్చెను. ఏమియు [illegible] కృష్ణాజీ యతని నైపు చూచెను.

'అయ్యా' ఇన్స్పెక్టరు చెప్పెను. 'శంకరశాస్త్రి హత్యలో మీరు కలిసియున్నట్లు మీపయి నేరము కనుపడినది. మిమ్ము అరెస్టు చేయుటకు వచ్చినాను. మీరు నావెంట రావలెను.' కృష్ణాజీ నిశ్చలముగా గూర్చుండెను. ఆశ లేదని ద్పష్టమయ్యెను. అతడు వ్యర్థమయిన యాశ లెప్పుడును పెట్టుకొనుచుండువాడు కాడు. దెబ్బ తగిలినది దిట్టముగా దగిలినది. ఆసంగతి యాతడు గ్రహించెను. 'రెండునిముసము లాగుడు' 'అతడు అదరును బెదరును లేక చెప్పెను.' 'ఒకభోగట్టాకొఱకెదురు చూచుచున్నాను. అందాక, ఈ చుట్ట కాల్చుచుండుడు' ఒకచుట్ట పయికిదీసెను. వద్దని ఇన్స్పెక్టరు చెప్పెను. 'దాహము వేయుచున్నది కొంచెము తెమొనేడు త్రాగెదను, మీరుగూడ గావ

శనా!— [illegible] [illegible] [illegible] రాలెను. [illegible] వెను. పోలీసులు [illegible] లేదు. నేనను [illegible] చెప్పెను అప్పుడు [illegible] నేను [illegible] యుండిలేదు. [illegible] దియ్యమువలె నిక్కుతెరుగుచున్నను. [illegible] తులు నిగుడించ [illegible] తగ్గికొనిపోయి [illegible] నితీసికొనివచ్చిరి. [illegible] చెప్పెను. పురాణ వాసి [illegible] మంతయు [illegible] నెను. ఊరంతయును గడబడగా నుండెను. అందఱినోట నీసంగతియే యుండెను. మఱునాడు పోలీసు కోర్టులో విచారణ ప్రారంభమయ్యెను. నేరమెప్పు [illegible] యయ్యెను ముద్దాయి నేరము నొప్పుకొనెను. [illegible] నయ్యెను. ఆలస్యముచేయక [illegible] ముద్దాయి [illegible] నెను. కేసు [illegible] జరిగెను. కొన్ని దినము లూరంతయు [illegible] తగ్గిపో యెను.

కాలమొక్క రీతిగానుండదు. ఒకరివిచారము మఱియొకరి వేడుకకు కారణము. వివాహమును గూర్చి వేంకటరావు తొందర పడెను. ఆటంకపరచుట కేమియును లేదు. విశ్వనాథశాస్త్రియొప్పు కొనెను, [illegible] చెల్లెలొనుండుటకునానుగూడ నంగీకరించెను, వచ్చునైదుదినము లాపవలసినదని మాత్రము చెప్పెను. విశ్వనాథశాస్త్రియెప్పటివలె దృఢముగానుండెను. 'అమ్మా, నాకున్న యైశ్వర్యమంతయు నీకిచ్చివేసెదను.' అని చెప్పెను. కమల కర్థము కాలేదు. చిఱునవ్వునవ్వెను. చూచితివాయని వేంకటరావువైపు కను సంజ్ఞచేసెను. 'మీనాన్నకు వార్ధకముచే డబ్బు వెఱ్ఱియెత్తినది.' అని వేంకటరావు హాస్యమాడెను. మఱునాడువిశ్వనాథుడును 'పుల్లయ్య యు నేమేమో చాల సేపు మాటాడిరి. 'తమ్ముడా, నీవునాకు జాల

యున కారము చేసితిని. నీయుపకారమును మఱచిపోను.' అని విశ్వనాథుం డనెను. ఇద్దరును బయలుదేరి గోపాలపురమునకు పోయిరి. ధనా గారము చూచుకొనిరి. అక్కడనుండి పుల్లయ్య యొక్కడనో పోయెను కొద్దిరోజులలో వచ్చెదనని చెప్పెను. విశ్వనాథుం డొంటరిగ నింటికి వచ్చెను. వివాహసుముహూర్తము నిశ్చయముచేసెను. అందఱును గోపాలపురమునకు పోయిరి. సూర్యనారాయణుడును, సూరమ్మయును వచ్చియుండిరి. బ్రహ్మపురములోనుండిన మేనకోడలు పెద్దమను ష్యులును వచ్చియుండిరి. పుల్లయ్యకూడ నావేళకు తిరిగివచ్చెను. సంఘసంస్కరణమునం దభిమానముగల తరుణపురోహితుండు [illegible] యథావిధిగా బెండ్లిచేయించెను. [illegible] యనువా రూరకుండిరి. తరుణవయస్కులు సంతోషించిరి. సభమధ్యకు వచ్చి విశ్వనాథశాస్త్రి గట్టిగా నిట్లని చెప్పెను.

'స్నేహితులారా! నేను బీదవాడనని మీరందఱనుకొంటిరి. కాని, నాయొద్ద రెండు లక్షలరూపాయిల యాస్తియును, నగలును, వజ్రవ్యాపారము లున్నవి. నాధనమీయూరిలోనే నొకయింటిలో బాతియుంచితిని. ఇంతలో మతిపోయినది. ఎక్కడదాచితినో మఱచి పోయితిని. అందుచేత అడుగుకొని తినవలసివచ్చెను. మొన్న మరల నిక్కడకు పుల్లయ్య—కాదు నాపినతండ్రి కుమారుడును నారా యణశాస్త్రితో కలసివచ్చితిని. సాధనము యథాస్థితిగా నేయుండెను. కాని నాపినతండ్రి కుమారుడు నారాయణశాస్త్రియన్న శంకర శాస్త్రి ధనమంతయును కృష్ణాజీ, శ్రీనివాసుడు మొదలగువారు కప్పిచ్చుటలో బోయెను. నారాయణశాస్త్రి నావిషయమయి చాల కష్టపడెను. కావున నాయాస్తిలో సగమతనికిచ్చితిని. కృష్ణాజీ కుమార్తె కృష్ణవేణి నాకుమార్తెను గొన్నాళ్ళింటిలో పెట్టుకొని పోషించుచుండెనని వింటిని. తండ్రిచనిపోవుటచేతను, ఆ స్త్రీయంతయు నప్పులవారు అమ్మివేయుటచేతను, కృష్ణవేణికి తిండిలేకుండెను. కావున ఆమెకు రెండువేలరూపాయి లిచ్చితిని. మఱినాలుగు వేల రూపాయిలు దానిభర్తకిచ్చి బ్రతిమాలుకొంటిని. సంతోషించి

యోచించుడు. తాను ఇంటికి కృష్ణుని దీసికొని పోయెను. ఆ పిల్లవానికి సంవత్సరమునకు నాలుగు వేల రూపాయలు ఖర్చునిమిత్తమిచ్చుచుందును. ఇదిగో, ఎగ్రిమెంటు వ్రాసితిని. కమలా, ఇదిగో —'

కమల కన్నులనుండి నీరు కారెను. అందఱు నాశ్చర్యపడిరి. కమలతండ్రిని కౌగలించుకొనెను. 'నేనంత మర్యాదకు పాత్రురాలను కాను' అని యామె మెల్లగాఁ జెప్పెను.

'అమ్మా, నీవు నాకు జేసిన మేలు మఱచిపోవుదునా?' అతఁడు చెప్పెను. 'చింపిరిగుడ్డ గొందులలో నీవు పరుల పంచలలోఁ దిరియుచుండి నాకు వలసిన మూఁడు రూపాయిలు గడించి యిచ్చితివి. నాకుఁ గుమారులు లేరని విచారము లేదు. నీవే నాకు కుమారుఁడవు. ఆస్తి మొగ చేయుటకుఁ బ్రయత్నించు కుమారులుందురే గాని, కష్టకాలమున సంరక్షించు కుమారులరుదు. నన్ను గడుపులోఁ బెట్టుకొని పోషించినావు. నా జన్మమెత్తి నిన్ను నేనెప్పుడును మంచిమాటాడలేదు వేంకటరావుతో నెప్పుడును గౌరవముగ మాటాడలేదు. ధనమునకన్నఁ బరోపకారమే ప్రధానమని తలఁచువారు లోకమున నున్నారని నాకిప్పుడు తెలిసినది. భ్రమపడి గోచిలో ముడి వేసి ధనము దాచుచుందురు. గాని, కాలము వచ్చినప్పుడా ధన మెగిరిపోవునని నా చరిత్రమువలనను మా తమ్ముఁడు శంకరశాస్త్రి చరిత్రమువలనను లోక మెఱుఁగవచ్చును. నాకా బుద్ధి యిప్పుడు తిరిగినది. తెలివి వచ్చినది. ఇఁక ముందౌదార్యము సంపాదించుటకుఁ బ్రయత్నింతును. నేనిచ్చిన యీస్వల్పద్రవ్యము మీరుగ పుచ్చుకొనుచుండుఁడు. అన్నట్టు మరచితిని. సుబ్బారావునకు [illegible] వేయిరూపాయలియ్య నెంచితిని. రేపు ప్రొద్దున నే నిచ్చెదను. నా యనంతరమున నా ధనమంతయు మీకే చేరునట్లు మరణశాసనము వ్రాసితిని. ఇదిగో రేపు బ్రహ్మపురమున రిజిస్టరీ చేయించెదను. బ్రహ్మపురమున — నెంబరుగల మేడకొంటిని. [illegible]

నిర్ణయము [illegible] [illegible] చెప్పెను. నేను కాశీ, రామేశ్వరము మొదలగు యాత్రలు చేసికొని, దానధర్మములు చేసికొని, [illegible] తీర్చుకొని తిరిగివచ్చెదను.'

ఎప్పుడు బయలుదేరుదువని కమల యడిగెను. రేపు రాత్రి కుటుంబముతో బోవుదునని యాతడు చెప్పెను.

[illegible] గారి సెలవు తీసికొనియుండి [illegible] వెంకటరావనెను.

'లేదు. నేనుపుట్టినది మొదలు గంగదగ్గర మెవ్వరిని చేయ లేదు. [illegible] శంకరశాస్త్రి మంత్రోపదేశమునకు [illegible] శాస్త్రులుగారికి సాష్టాంగనమస్కారములిచ్చెను. [illegible] నేనదియు చేయలేను. ఆమంత్రమేదో నాకిచ్చి [illegible] యనాడిలో [illegible] కొనుచున్నారు. కాని యామినాకేమిగాని, నేనిప్పుడు, బీదసాదలకు దానధర్మములు చేసికొనుచు కొన్నిదినములు యాత్రలుతిరిగివత్తును. తిరిగివచ్చి మీయింటనే యుందును.' అందరికును సంతోషమయ్యెను. పెండ్లిముగిసెను. ఎవ్వరియిండ్లకు వారుపోయిరి. విశ్వనాథశాస్త్రి దేశయాత్రకు బోయెను. కమలయును వేంకటరావును సంతోషముతో గాపురముచేయుచుండిరి. సూర్యారావును, సుందరమ్మయును, అప్పుడప్పుడు వారింటికివచ్చుచు బోవుచుండిరి. కమలయొద్దను, వేంకటరావు యొద్దను, అనుజ్ఞ తీసికొని, నారాయణశాస్త్రి—[illegible] బోయెను. కృష్ణ కంచికిం బోయెను. మనమింటికిం బోవుదము.

కొండపల్లి ముద్రాక్షరశాల, రాజమహేంద్రవరము.